Elena Garro

AMINTIRI DIN ZILELE CE VOR VENI

green spot

LEBĂDA NEAGRĂ
the publishing house

Elena Garro

AMINTIRI DIN ZILELE CE VOR VENI

Traducere din limba spaniolă și note
de Vasilica Gamardo

Lebăda Neagră
Iași, 2024

Lui José Antonio Garro

PARTEA ÎNTÂI

I

Stau aici, întins pe locul acesta sterp. Doar memoria mea știe ce ascunde. Îl privesc și mă întorc în trecut, și tot așa cum apa trage la apă, și eu, nostalgic, vin să mă regăsesc în aparența lui de piatră acoperită de țărână, înconjurată de ierburi, închisă în sine și condamnată la variabilul reflex al aducerii-aminte. Îl văd, mă văd și mă transflgurez într-o mulțime de culori și de timpuri. Am fost în foarte mulți ochi. Acum nu sunt decât amintirea care se păstrează despre mine; nimic mai mult.

Mă contemplu, iată, de la această înălțime: mare, așezat într-o vale aridă, înconjurat de vârfuri ascuțite de munți și de câmpuri galbene pline de coioți. Casele mele sunt joase, vopsite în alb, iar acoperișurile lor răsar uscate de soare ori strălucind de apă, după cum vremea e de secetă sau de ploi. În unele zile, ca astăzi, aducerile-aminte mă întristează. Mi-ar plăcea să nu am memorie deloc și să mă transform în pulbere pioasă numai pentru a nu vedea cum arăt.

Am cunoscut mai multe epoci. Am fost fondat, asediat, cucerit și împodobit pentru a întâmpina soldați. Am descoperit tulburarea fără pereche a războiului, cutremurul pe care îl provoacă, aventura lui imprevizibilă. Apoi am stat liniștit un timp. Iar într-o zi au apărut alți războinici, care m-au jefuit și m-au mutat departe. Așa am ocupat și eu, o vreme, o câmpie verde și luminoasă. Până când o altă trupă de tobosari și de generali tineri

m-a dus, trofeu, la un munte plin de apă, unde am putut vedea ce sunt cascadele și ploile torențiale. Dar acolo n-am stat decât vreo câțiva ani. Pe când Revoluția agoniza, o ultimă armată, pecetluită de înfrângere, m-a abandonat în acest loc însetat. Multe dintre locuințele mele au fost atunci arse, iar ocupanții lor împușcați.

Parcă văd caii străbătând nervoși străzile și pieţele mele, parcă aud strigătele de groază ale femeilor în brațele călăreților. Când ei s-au pierdut în depărtare și din flăcări n-a mai rămas decât cenușa, au început să iasă, pe gurile puțurilor, și tinerele înspăimântate și palide fugite din calea vâltorii.

Ai mei sunt bruneți. Poartă haine albe de bumbac și *huaraches*[1] în picioare, și se împodobesc cu coliere de aur ori își leagă la gât o băsmăluță de mătase trandaflrie. Merg încet, vorbesc puțin și privesc cerul. La apusul soarelui cântă. Sâmbetele, atriul cu migdali al bisericii se umple de vânzători și de cumpărători. Strălucesc peste tot panglicile colorate, mărgelele poleite și pânzeturile albastre și rozalii. Aerul se impregnează de aburi și miasme – de saci de cărbune încă mirosind a lemn, de guri cu bale de beție, de ocol de măgari. Noaptea răsună pistoalele și se încing bătăile, macetele sclipesc pe lângă grămezile de porumb și pe sub felinarele cu petrol. Iar lunea, foarte devreme, zurbagiii se retrag lăsându-mi câțiva morți pe care îi adună Primăria. Așa se întâmplă mereu, de când țin minte.

Căile mele principale se întâînesc într-o piață cu tamarini. Una dintre ele se prelungește și o ia în jos până ce se pierde la ieșirea spre Cocula[2]. Mai

departe de centru, și pe măsură ce coboară, caldarâmul ei sărăcește, iar locuințele cresc, de-o parte și de alta, pe terasamente înalte de doi și trei metri.

Pe această stradă este o casă mare, de piatră, cu o verandă în unghi drept și o grădină îmbâcsită de buruieni și de praf. Acolo timpul a stagnat, iar aerul a încremenit de lacrimi. În ziua în care au scos trupul doamnei Moncada, cineva, nu-mi amintesc acum cine, a închis poarta și le-a dat drumul servitorilor să plece. De atunci magnoliile înfloresc fără să le privească nimeni, bălăriile acoperă lespezile curții, iar păianjenii se plimbă nestingheriți pe tablouri și pe pian. Palmierii au murit de mult și nicio voce nu mai răsună în verandă. Liliecii și-au făcut cuib în ghirlandele aurite ale oglinzilor, iar „Roma" și „Cartagina", față în față, se încovoaie de fructe ce stau să cadă de coapte. Uitare și tăcere; doar atât. Și totuși, în memorie persistă o grădină scăldată de soare, roind de păsări, plină de zarvă și de glasuri. O bucătărie fumegând la umbra violetă a unor jacaranda, o masă la care mănâncă slujitorii familiei Moncada.

Strigătul străpunge dimineața:

— Îți pun sare!

— Să fiu în locul doamnei, eu aș da ordin să se taie copacii aceia, e de părere Félix, cel mai bătrân dintre servitori.

Nicolás Moncada, în picioare pe cea mai înaltă ramură din „Roma", o observă pe sora sa Isabel, care, pe burtă peste o creangă din „Cartagina", își

contemplă mâinile. Fata știe că „Roma” se cucerește prîn tăcere.

— Îți tai copiii!

În „Cartagina”, fâșii de cer se strecoară printre ramuri. Nicolás coboară din copac, se îndreaptă spre bucătărie ca să caute un topor, apoi se întoarce în fugă la picioarele arborelui surorii sale. Isabel privește scena de sus și alunecă, fără grabă, din creangă în creangă până la pământ, unde îl privește fix pe Nicolás. Neștiind ce să facă, băiatul stă cu arma în mână. Juan, cel mai mic dintre cei trei frați, începe să plângă.

— N-o tăia, Nico!

Isabel se îndepărtează încet, traversează grădina și dispare.

— Mamă, ai văzut-o pe Isabel?

— Las-o, ea e rea!

— A dispărut!... Are puteri magice.

— S-a ascuns, prostuțule.

— Nu, mamă, are puteri, repetă Nicolás.

Știu că toate acestea s-au petrecut înainte de generalul Francisco Rosas și de tot ceea ce mă întristează când privesc acest loc sterp. Și cum memoria conține suma timpurilor, iar ordinea lor este imprevizibilă, mă aflu acum în fața geometriei de lumini care a inventat colina aceasta iluzorie ca o premoniție a nașterii mele. Un punct luminos definește o vale; clipă geometrică ce se unește momentului acestei pietre seci și al superpoziției spațiilor care formează lumea imaginară. Memoria îmi înapoiază acele zile, intacte, iar acum Isabel e din nou acolo, dansând cu fratele ei Nicolás în veranda scăldată de lumini portocalii, învârtindu-se

pe tocuri cu buclele în dezordine și un zâmbet aprins pe buze. Un grup de tinere în culori vii îi înconjoară. Mama ei o privește cu reproș. Servitorii beau alcool în bucătărie.

— Nu vor termina bîne, prorocesc ei, așezați pe lângă foc.

— Isabel! Pentru cine dansezi? Pari o nebună!

1. Sau *guaraches*. Sandale indigene confecționate dintr-o singură fâșie de piele foarte lungă, complicat împletită. Înaînte de sosirea spaniolilor, care au adus în această parte a lumii bovinele, se impleteau din sfoară de *henequín* (o specie de agavă cu fibră fină), iar pentru talpă se folosea iuta.
2. Originea acestui toponim a fost legată de cuvântul *cocollan*, din náhuatl (limba autohtonă): „loc ondulat", după o interpretare, „loc de ceartă", după alta. *Cocula* este, de asemenea, și numele unei plante cățărătoare din ținuturile intertropicale.

II

Când generalul Rosas a făcut ordine, m-a cuprins teama și am uitat de petreceri. Ai mei n-au mai dansat în fața acelor militari necunoscuți și taciturni. Lămpile de petrol se stingeau Ia zece, iar nopțile erau sinistre, înspăimântătoare.

Francisco Rosas, șeful garnizoanei din Piață, era trist. Umbla pe străzile mele lovîndu-și cizmele înalte și largi la genunchi cu o biciușcă, nu saluta pe nimeni, nu răspundea Ia salutul nimănui și ne privea cu neplăcerea cu care o fac străinii. Era înalt și violent. Uitătura lui galbenă trăda tigrii pe care îi ascundea înlăuntrul său. ÎI însoțea adjunctul lui, colonelul Justo Corona, de asemenea sumbru, cu o batistă roșie legată Ia gât și o pălărie texană lăsată într-o parte. Își spuneau „oameni din Nord". Fiecare umbla cu câte două pistoale. Pe cele ale generalului se vedeau numele lor cu litere mici de aur înconjurate de vulturi și porumbei: *Ochii care te-au văzut* și *Concesiva.*

Nu ne plăcea prezența lor. Erau oamenii guvernului, intraseră cu forța, și tot cu forța continuau să rămână aici. Făceau parte din aceeași armată care m-a uitat în acest loc fără ploi și speranțe. Din cauza lor zapatiștii[1] plecaseră, iar noi am rămas așteptându-le întoarcerea, cu zarva ei de cai și de tobe, cu făcliile fumegânde. În zilele acelea încă mai credeam în noaptea cutremurată de cântece și în deșteptarea reconfortantă a revenirii lor. Noaptea aceea luminoasă dura

neștirbită în timp. Militarii ne-o interziseseră, dar cel mai inocent gest ori cel mai neașteptat cuvânt o puteau recupera. De aceea noi o așteptam, în tăcere. Iar în așteptarea aceasta eu eram mâhnit, supravegheat îndeaproape de oamenii aceia încruntați care umpleau copacii de spânzurați. Teama era pretutindeni. Pasul generalului ne înspăimânta. Chiar și bețivii umblau posomorâți, iar din când în când își mărturiseau durerea printr-un strigăt prelung și spart, care răsuna în strălucirea fugară a după-amiezii. Pe întuneric, beția Ior sfârșea în moarte. Un cerc se închidea, tenebros, în jurul meu. Poate opresiunea se datora abandonului în care mă aflam și ciudatei senzații de a-mi fi pierdut destinul. Mă împovărau zilele și speram, nerăbdător și agitat, într-un miracol.

Chiar și generalul, incapabil să-și contureze bine zilele, trăia în afara timpului, fără trecut și fără viitor, iar pentru a-și uita prezentul înșelător, organiza serenade pentru iubita lui Julia, și bramburea prin noapte urmat de asistenții săi și de fanfara militară. Eu tăceam în spatele balcoanelor închise, și *Cocoșul* trecea cu avalanșa lui de cântece și de impușcături. Dis-de-dimineață apăreau câțiva spânzurați de ramurile arborilor din Cocula. Îi vedeam din mers, prefăcându-ne că nu-i vedem, cu limbile afară, cu capul atârnat, cu picioarele lungi și slăbănoage. Erau hoți de vite sau rebeli, spunea raportul militar.

— Alte păcate pentru Julia, își zicea Dorotea când trecea devreme pe acolo, ca să-și bea cana de lapte la coada vacii.

— Dumnezeu să-i odihnească în pacea Lui! adăuga privind spânzuraților desculți și zdrențăroși,

indiferenți la pietatea ei. „Ultimii vor fi cei dintâi”, își amintea bătrâna, iar Slava divină strălucind între raze de aur și nori albicioși apărea în fața ochilor săi. Era suficient să întindă mâna pentru a atinge momentul acela pur. Dar Dorotea avea grijă să nu facă gestul; știa că o minimă fracțiune de timp conținea enormul abis al păcatelor pe care le comisese și care o separau de prezentul etern. Indigenii spânzurați refiectau o dimensiune perfectă și se afiau deja într-un timp în care ea nu va ajunge nicicând. „Stau acolo de săraci.” Își văzu cuvintele desprinzându-i-se de buze și ajungând până la picioarele morților fără să-i atingâ. Sfârșitul ei nu va fi ca al lor. „Nu toți oamenii ating perfecțiunea în moarte; unii sunt morți, iar alții cadavre. Iar eu voi fi cadavru”, își spuse cu tristețe. Mortul este un eu desculț, un act diafan care atinge ordinea Slavei; cadavrul e alimentat de moșteniri, de uzură și beneficii. Dorotea nu avea cui să-și spună gândurile deoarece trăia singură, într-o casă pe jumătate în ruine, în spatele zidului locuinței doñei Matilde. Părinții ei fuseseră proprietarii minelor La Alhaja[2] și La Encontrada[3], în Tetela[4]. După moartea lor, ea a vândut casa mare și a cumpărat-o pe cea în care familia Cortina și-a dus traiul până la sfârșit. Când s-a văzut fără nimeni pe lume, a inceput să croșeteze dantele pentru altar, să brodeze hăinuțe pentru Pruncul Iisus și podoabe pentru Sfânta Fecioară. „E și ea un sufiet al lui Dumnezeu”, spuneam toți. Când veneau sărbătorile, Dorotea și doña Matiide se ocupau de împodobirea imaginilor. Cele două femei se închideau în biserică și își îndeplineau misiunea reverențios.

Don Roque, sacristanul, după ce dădea jos sfinții, se îndepărta respectuos și le lăsa singure.

— Vrem s-o vedem pe Fecioară goală! strigau Isabel și frații ei, intrând în biserică pe neașteptate, alergând. Femeile acopereau imediat imaginile.

— Pentru numele lui Dumnezeu, copii, ochii voștri nu trebuie să vadă așa ceva!

— Plecați de-aici! stăruia mătușa lor, Matilde.

— Te rog, mătușă, numai o dată!

Dorotea ar fi râs cu plăcere de curiozitatea puștilor. Ce păcat că a râde ar fi însemnat un sacrilegiu!

— Dacă veniți la mine acasă, vă spun o poveste, ca să vedeți de ce curioșii trăiesc puțin, promitea ea.

Prietenia bătrânei cu familia Moncada a fost permanentă. Copiii îi curățau grădina, îi coborau fagurii de albine și îi tăiau uscăturile de bougainvillee și de magnolii; căci, odată terminați banii, Dorotea a înlocuit aurul cu flori din care făcea ghirlande pentru altare. În zilele la care mă refer acum, era deja atât de bătrână, încât uita ce lăsa pe foc și mâncarea ei avea mereu gust de afumat. Când Nicolás, Isabel și Juan veneau pe la ea, strigau:

— Miroase a ars!

— Așa? Păi de când zapatiștii mi-au incendiat casa, mi se arde fasolea..., răspundea ea, fără să se ridice de pe scăunelul scund.

— Dar tu ești zapatistă, îi spuneau tinerii râzând.

— Erau nevoiași. Iar noi le ascundeam mâncarea și banii. De aceea Dumnezeu ni l-a trimis

pe Rosas; ca să le ducem dorul. Trebuie să fii sărac ca să înțelegi un alt sărac, mai zicea, fără să-și ia ochii de la florile ei.

Băieții se apropiau să o sărute, iar ea îi privea cu mirare, ca și cum ei se schimbau de la o zi la alta, într-atâta încât îi deveneau de nerecunoscut.

— Cum mai cresc! Gata, liniștiți-vă, nu vă lăsați impinși de coada diavolului!

Tinerii râdeau arătându-și dinții drepți și albi.

— Doro, mă lași să văd camera ta? îi cerea Isabel.

Încăperea – unica – pe care o ocupa Dorotea avea pereții acoperiți cu evantaie care aparținuseră mamei ei. Mai erau și imagini sfinte, și un miros de ceară topită și de muc de lumânare. Pe Isabel o uimea întotdeauna odăița aceea scufundată în penumbră. Îi plăcea să privească evantaiele, cu peisajele lor minuscule iiuminate de lună, cu terasele tenebroase pe care perechi mărunte și estompate se sărutau. Erau imaginile unei iubiri ireale și minuțioase, închisă în acele piese păstrate în întuneric. Privea îndelung șirul de scene complicate și invariabile de-a lungul anilor. Celelalte camere erau doar ziduri negre peste care treceau furtiv pisicile ori se întindeau ramuri de zorele violete.

— Nicolás, când voi fi bătrână, și eu voi avea o cămăruță ca aceasta!

— Taci, dragă, tu nu ești făcută să trăiești singură!... Și știi doar: când te căsătorești, poți lua de aici toate evantaiele care îți plac.

Nicolás se mohora și ochii i se tulburau.

— O să te căsătorești, Isabel?

Sprijinit de o coloană a verandei, Nicolás o vedea pe Isabel ieșind din odaia bătrânei cu chipul transfigurat, pierdută într-o lume necunoscută lui. Îl trăda, îl lăsa singur, rupea legătura care îi unea din copilărie. Și el știa ce aveau de făcut amândoi: să fugă din Ixtepec[5]. Îi așteptau drumurile cu nimb de pulbere scânteietoare, câmpul deschis pentru bătălia pe care aveau să o câștige... Care bătăiie? Amândoi trebuiau să o descopere, ca să nu le scape prin vreo crăpătură. Iar apoi s-ar întâlni cu eroi care i-ar chema dintr-o lume glorioasă de trâmbițe. Ei, fiii lui Moncada, nu vor muri în paturile lor, în niște cearceafuri umede de transpirație, agățați de viață ca lipitorile. Freamătul orașului îi chema. Zarva îndepărtată a Revoluției era atât de aproape de ei, încât era destul să deschidă ușa casei pentru a intra în zilele atât de febriie de câțiva ani.

— Prefer să mor în mijlocul străzii ori într-o gâlceavă la crâșmă, zise Nicolás cu ranchiună.

— Întotdeauna vorbești despre moartea ta, replică Dorotea.

Băiatul, ocupat să o privească pe sora lui, nu răspunse. Era adevărat că se schimbase. Cuvintele lui nu avuseseră niciun efect. Isabel avea de gând să plece, dar nu cu el. „Cum va fi bărbatul ei?", se întrebă speriat. Fata se gândea la același lucru.

— Nico, crezi că deja s-a născut?

— Nu fi stupidă!

Sora lui chiar îl enerva.

— În acest moment trebuie să fie pe undeva, răspunse ea fără să tresară.

Și a plecat să-l caute prin locuri necunoscute, și a întâlnit o figură care a umbrit-o, dar care a trecut

pe lângă ea fără să o privească măcar.

— Nu, nu cred că mă voi căsători...

— Nu vă imaginați lucruri inexistente, pentru că o să sfârșiți rău, le recomandă bătrâna pe când se pregăteau de plecare.

— Doro, unicul lucru pe care trebuie să ni-l imaginăm este ceea ce nu există, îi răspunse Isabel din ușă.

— Ce vrei să spui cu prostia asta?

— Că trebuie să ne imaginăm îngerii, strigă tânăra, și o sărută pe femeia care rămase gânditoare în prag, privind cum se îndepărtează, pe strada pietruită, ultimii trei prieteni care îi mai rămâneau pe lume.

1. Integranți ai Armatei Eliberatoare a Sudului, condusă de Emiliano Zapata (1879-1919) în timpul Revoluției Mexicane (1910-1917). Într-un sens mai extins, adepți ai mișcării agrare conduse de Zapata.
2. Giuvaerul.
3. Cea scoasă la iveală, descoperită.
4. În náh., „loc cu dealuri”.
5. În sud-vestul țării există un orășel cu acest nume, situat în Istmul Tehuantepec, în zona cea mai îngustă (200 de km) dintre Oceanul Pacific și Golful Mexic (la Oceanul Atlantic). Locaiitatea s-a dezvoltat dintr-o așezare anterioară indigenă, Iztepeque („cu fața spre deal”). Autoarea s-a inspirat însă din realitățile copilăriei, petrecută într-o localitate mai din nord, din Statul Guerrero, Iguala („unde se

însenințează noaptea"), de asemenea vechi sălaș de indieni. (*Tehuantepec*, „pe colina fiarei".)

III

— Nu știu ce să mă fac cu voi...

Don Martín Moncada se întrerupse din lectură și privi perplex spre cei trei fii. Cuvintele lui căzură ín salon, la ora aceea cuminte, și se pierdură fără ecou prin unghere. Tinerii, aplecați peste jocul de dame, nu se clintiră. Tatăl lor repeta mereu gândul acesta ín ultimul timp. Lumina era distribuită în încăpere în cercuri limpezi. Din când ín când, zgomotul ușor al unei piese alunecând pe tablă deschidea și închidea o minuscuiă ușă prin care fugea învinsă. Doña Ana lăsă să-i cadă cartea, urcă delicat fitilul lămpii și exclamă, ca răspuns la vorbele bărbatului ei:

— E greu cu copiii! Sunt alte persoane...

Nicolás mișcă o piesă pe tabla de dame, Isabel se înclină pentru a studia jocul, iar Juan plescăi din limbă de mai multe ori pentru a conjura o ceartă íntre cei doi bătrâni. Ceasul bătea secundele din cutia lui de mahon.

— Faci prea mult zgomot noaptea, îi spuse don Martín privindu-l cu severitate și amenințându-l cu degetul arătător.

— E ora nouă, ráspunse Félix din colțul lui.

După un vechi obicei al casei, se ridică de pe taburetul său, se índreptă spre ceas, deschise ușița de sticlă și desprinse pendulul. Aparatul rămase mut. Servitorul lásă piesa de bronz pe biroul stăpânului și se întoarse la locul lui.

— Pe ziua de azi nu ne mai aleargă nimeni, comentă Martín privind limbile ceasului, nemișcate pe cadranul de porțelan alb.

Fără tic-tacul uniform, odaia și ocupanții ei întrară într-un timp nou și melancolic, în care gesturile și vocile se mișcau în trecut. Doña Ana, bărbatul ei, tinerii și Félix se transformară în propria lor amintire, fără viitor, pierduți într-o lumină galbenă singulară, care îi separa de realitate pentru a-i preschimba în personaje ale memoriei. Astfel îi văd acum: fiecare înclinat asupra cercului său de claritate, în uitare, departe de ei înșiși și de coșmarul nocturn care se abătea asupra mea când locuințele își coborau storurile.

— Viitorul! Viitorul...! Ce este viitorul? exclamă Martín Moncada cu nerăbdare.

Félix înclină din cap, iar femeia și tinerii rămaseră în tăcere. Când se gândea la viitor, o avalanșă de zile înghesuite unele într-altele se prăvălea asupra casei și alor săi. Pentru el, zilele nu contau la fel ca pentru ceilalți. Niciodată nu spunea: „Luni voi face cutare lucru", pentru că între el și lunea aceea erau o mulțime de amintiri netrăite care îl scuteau de nevoia de a face „cutare lucru luni". Se lupta între diferite memorii, iar memoria a ceea ce se petrecuse era, pentru el, singura ireală. Pe când era copil, petrecea ore lungi amintindu-și ceea ce nu văzuse și nu auzise nicicând. Îl surprindea mai mult realitatea unei bougaínviilee, decât să audă despre existența unor țări acoperite de zăpadă. Își amintea neaua ca pe o formă de tăcere. Așezat sub bougainvillee, se simțea posedat de un mister alb, tot atât de

adevărat pentru ochii lui negri ca și cerul locuinței sale.

— La ce te gândești, Martín, îl întrebă maică-sa, surprinsă de atitudinea lui concentrată.

— Îmi amintesc de zăpadă, îi răspunse el, din memoria de la cinci ani. Pe măsură ce a crescut, memoria lui a reflectat umbre și străluciri din trecutul netrăit confundate cu imagini și fapte din viitor, și a viețuit întotdeauna între două lumini devenite în el una singură. Pe atunci mama lui râdea, fără nicio considerație pentru amintirile acelea care își croiau drum adânc în interiorul său, în timp ce el contempla incredul violența bougaínviileei. În Ixtepec erau mirosuri pe care doar el le percepea. Dacă servitoarele aprindeau focul la bucătărie, izul de *ocote*[1] ars îi provoca, príntre celelalte aduceri-aminte ale sale, niște viziuni cu pini, iar mireasma unui vânt rece și rășinos urca prin corpul lui până ce i se făcea conștientă în memorie. Privea surpríns în jur și se descoperea aproape de cuptorul fierbinte, respirând un aer încărcat de miasme mlăștinoase care veneau din grădină. Iar impresia ciudată de a nu ști unde se afla, de a se găsi într-un mediu ostil îl făcea să nu recunoască glasurile și chipurile dădacelor sale. Bougainvillea pe care o vedea arzând prin ușa întredeschisă a sobei îl ínspăimânta, se simțea rătăcit într-un loc dușmănos și íncepea să plângă. „Nu plânge, Martin, nu plânge!” îi ziceau servitoarele apropiindu-și de fața lui cosițele negre. Iar el, mai síngur ca niciodată íntre chipurile acelea străíne, suspina neconsolat. „Cine știe ce are!” adăugau femeile íntorcându-se la ale lor. Iar el se recunoștea, cu încetul, în Martín;

așezat pe scaunul de lemn și așteptându-și dejunul ín bucătărie.

După cină, când Félix oprea ceasurile, alerga liber la memoria lui netrăită. Calendarul de asemenea îl închidea íntr-un timp anecdotic și-l lipsea de celălalt timp, care dura înlăuntrul său. În acesta, o zi de luni era toate zilele de luni, cuvintele deveneau magice, lumea se desfășura în personaje imateriale, iar peisajele se transmutau în cuiori. Îi plăceau praznicele, când oamenii rătăceau prín piața fermecată de amintirea uitată a petrecerii. Din uitarea aceea provenea tristețea acelor zile. „Cândva ne vom aminti, ne vom aminti", își spunea, sigur că originea sărbătorii, la fel ca toate gesturile omului, exista íntactă în timp, și că era suficient un efort, o íntenție de a vrea să vadă, pentru a putea citi în timp istoria timpului.

— Azi am fost la doctorul Arrieta și i-am vorbit despre băieți, îl auzi spunând pe Félix.

— La doctor? întrebă Martín Moncada.

Ce s-ar face fără Félix? Bătrânul acela era memoria lui de toate zilele. „Ce avem de făcut azi?" „La ce pagină am rămas aseară?" „Pe ce dată a murit Justina?" Félix ținea minte tot ce uita el și răspundea fără eroare la toate întrebările lui. Era al doilea eu al său și unica persoană în fața căreia nu se simțea străin și pe care nu o simțea străină. Părinții săi fuseseră personaje enigmatice. Incredibil i se părea nu că muriseră, ci că se născuseră la o dată atât de apropiată de aceea a propriei lui nașteri, și totuși mai îndepărtată, în memoria lui, decât aceea a lui Cirus ori a Cleopatrei. Era uimitor că nu au existat dintotdeauna. Când era copil și îi citiseră Sfânta

Scriptură, cu Moise, Isaac și Marea Roșie, i se păruse că doar părinții lui erau compatibili cu misterul Profeților. Acelei senzații de antichitate i se datora respectul pe care îl simțise pentru ei. De mic, pe când tatăl său îl așeza pe genunchi, se neliniștea auzindu-i bătăile inimii, și amintirea unei tristeți infinite, memoria tenace a fragilității omului, încă înainte de a-i fi povestit sfârșitul, îl lăsa cuprins de teamă, fără glas.

— Spune ceva, nu fi prostuț, îi cereau. Iar el nu găsea cuvântul necunoscut care să exprime adânca lui durere. Compasiunea a abolit timpul acela îndepărtat care erau părinții săi, l-a făcut atent cu semenii și i-a anihilat ultima posibilitate de eficiență. De aceea era în faliment. Diversele lui slujbe de-abia îi asigurau traiul.

— I-am explicat starea noastră financiară, și a fost de acord ca băieții să lucreze în mină, spuse Félix.

Fitilurile pâlpâiră și degajară un fum negru. Mai aveau nevoie de petrol. Tinerii strânseră tabla de dame.

— Stai liniștit, tată, noi plecăm din Ixtepec, zise Nicolás zâmbitor.

— Așa o să fie clar dacă sunt tigrii cu dinți sau fără dinți, căci miei nu sunt mulți, răspunse Félix din colțul său.

— Mie mi-ar plăcea ca Isabel să se căsătorească, interveni mama.

— Nu mă căsătoresc, răspunse fiica.

Fetei nu-i plăcea să vadă că stabileau diferențe între ea și frații săi. O umilea ideea că singurul viitor pentru femei era mariajul. A vorbi despre

mariaj ca despre o soluție o reducea la o marfă de care posesorul trebuia să scape cu orice preț.

— Dacă fata pleacă și ei rămân, casa nu va mai fi aceeași. Cel mai bine e să plece toți trei, cum a spus Nicolás, asigură Félix, căci ideea ca Isabel să urmeze un necunoscut nu era pe gustul lui.

Mai aud și acum cuvintele servitorului răsunând între pereții salonului în jurul unor urechi care azi nu mai sunt; cuvinte repetate, în timp, doar pentru mine.

— Nu știu, nu știu ce voi face cu voi, spuse Martín Moncada.

— Suntem obosiți, observă Félix, și dispăru pentru a se întoarce după câteva minute cu o tavă pe care se afiau șase pahare și o carafă cu apă de tamarin[2]. Cei tineri își băură în grabă răcoritoarea. La ora aceea căldura scădea puțin, iar aromele de regîna-nopții și de iasomie inundau casa.

— Ar fi bine pentru băieți, adăugă Félix adunând paharele goale.

Don Martin îi mulțumi dintr-o privire.

Mai târziu, în pat, îl cuprinse îndoiala: și dacă, trimițându-și fiii la mină, însemna că nesocotește voința lor? „Se va face voia Domnului! Voia Domnului!" își repetă neliniștit. Nu putea să doarmă. Simțea prezențe ciudate în jurul casei, ca și cum o vrajă lansată împotriva lui și a familiei sale, cu multe veacuri în urmă, ar fi început să capete formă tocmai în noaptea aceea. Vru să-și amintească ghinionul care se ținea de copiii lui, însă nu realiză decât teroarea ce îl invada în fiecare vineri din Săptămâna Mare. Încercă să se

roage, dar se simți singur și neputincios între tenebrele care il amenințau.

1. Specie de pin american. În náh., *ocotl*.
2. Băutură preparată din fructe de tamarin fierte și frecate, amestecate apoi cu apă și zahăr.

IV

Îmi amintesc plecarea lui Juan și a lui Nicolás la minele din Tetela. O lună întreagă au durat pregătirile. Blandina, croitoreasa, a venit într-o dimineață, cu ochelarii ei și cu trusa de cusut. Fața sa brunetă și corpul mărunt meditară un moment înainte de a intra în odaia de lucru.

— Nu-mi plac pereții; am nevoie să văd frunzele, ca să-mi amintesc tiparul, asigură gravă, refuzând să înainteze.

Félix și Rutilio scoaseră mașina Singer și masa de croit în verandă.

— Aici e bine, doña Blandina?

Croitoreasa se așeză cu parcimonie în fața mașinii, își potrivi ochelarii și se inclină ca și cum ar lucra; apoi ridică privirea consternată.

— Nu, nu, nu! Haideți să mergem acolo, lângă lalele... Ferigile astea sunt intrigante!...

Servitorii mutară mașina de cusut și masa lângă tufele de lalele. Blandina dădu din cap.

— Foarte frumoase! Foarte frumoase! spuse cu neplăcere.

Félix și Rutilio își pierdură răbdarea.

— Dacă nu vă deranjează, aș prefera să stau în fața magnoliilor, adăugă cu delicatețe, și avansă repede, cu pași mărunți, într-acolo. Dar odată ajunsă, exclamă descurajată:

— Sunt foarte solemne și mă întristează.

Dimineața trecu fără ca Blandina să-și găsească locul satisfăcător. La ora prânzului, se așeză la masă reflectând cu gravitate asupra problemei sale, ca și cum n-ar fi văzut ce-i serveau, absentă și nemișcată ca un idol. Félix îi schimba farfuriile.

— Nu mă privi așa, don Félix! Pune-te în locul meu nenorocit: să bagi foarfeca în stofe scumpe înconjurată de pereți și de mobile ingrate... Nu mă regăsesc!

După-amiază, Blandina „s-a regăsit" într-un colț al verandei.

— De aici nu văd decât frunzișul; restul se pierde în verdeață. Și își începu, surâzătoare, lucrul.

Doña Ana a venit să-i țină companie, și din mâinile Blandinei au început să iasă cămăși, *mosquiteros*[1], pantaloni, fețe de pernă, cearceafuri. Vreme de câteva săptămâni a cusut, zeloasă, până la șapte seara. Doamna Moncada broda pe rufe inițialele fiilor ei. Din când în când, croitoreasa își înălța capul.

— Numai Julia e de vină că acești copli pleacă singuri atât de departe, printre primejdiile omenești și ispitele satanei!

În zilele acelea, Julia hotăra soarta noastră, a tuturora, și o învinovățeam chiar și de cel mai mărunt neajuns. Dar ea, închisă în frumusețea ei, părea să ne ignore.

Tetela se afia în *sierra*[2], la doar patru ore de mers cu calul din Ixtepec, și totuși, în timp, distanța era enormă. Localitatea aparținea trecutului; era abandonată. Nu mai rămăseseră din ea decât prestigiul aurit al numelui său vibrând în

memorie și niște conace incendiate. În timpul Revoluției, stăpânii minereurilor au dispărut, iar locuitorii, din cale-afară de săraci, au părăsit și ei așezarea. Au mai rămas doar câteva familii de olari. Le vedeam sâmbăta, foarte devreme, venind, desculțe și jerpelite, să-și vândă ulcioarele în piața din Ixtepec. Drumul care traversa muntele până la mine trecea printre „escadroane" de țărani chinuiți de foame și de boli. Aproape toți luaseră parte la răzmeriţa zapatistă. Dar după doar câțiva ani de luptă s-au întors, decimați și la fel de săraci ca înainte, ca să-și ocupe locul în trecut.

Metișii se temeau de zona rurală. Era isprava lor; imaginea jafului lor. Instalaseră în ea violența și se simțeau acum, acolo, ca pe un pământ ostil, inconjurați de fantasme. Teroarea pe care o statorniciseră îi nenorocise și pe ei. Tot de acolo venea și decăderea mea. „Ah, dacă am putea extermina toți indienii! Sunt rușinea Mexicului!" Indienii tăceau. Iar metișii, înainte de a părăsi Ixtepecul, se aprovizionau cu mâncare, medicamente, haine și „Pistoale, pistoale bune, indieni proști ce sunteți!" Când se întâlneau, se priveau suspicioși, se simțeau fără țară și fără cultură, supraviețuind, cumva artificial, doar din bani necinstiți. Din cauza lor, timpul meu stagnase.

— Față de indieni, nicio milă! le recomandă Tomás Segovia fraților Moncada, la una dintre întâlnirile de despărțire. Segovia se obișnuise cu pedanteria din farmacia lui și împărțea sfaturi oriunde, pe același ton pe care oferea leacuri: „Știi dumneata: una la fiecare două ore."

— Sunt așa de trădători! oftă doña Elvira, văduva lui don Justino Montúfar.

— Toți indienii au aceeași mutră, de aceea sunt periculoși, adăugă zâmbind Tomás Segovia.

— Înainte era mai ușor de luptat cu ei. Mai aveau ceva respect față de noi. Ce-ar spune bietul meu tată, Dumnezeu să-l ierte, dacă ar vedea toată indienimea asta răsculată? El, care era atât de demn! replică doña Elvira.

— Vă trebuie funii. Nu mergeți încet. Și să aveți întotdeauna pistoalele la îndemână, insistă Segovia.

Așezat pe taburetul lui, Félix îi asculta calm.

„Pentru noi, indienii, e ora infinită a tăcerii." Și își înghiți cuvintele. Nicolás îl privi foindu-se neliniștit pe scaunul lui. Se rușina de cuvintele prieteniior familiei sale.

— Nu vorbiți așa! Toți suntem pe jumătate indieni!

— Eu nu! exclamă țâfnoasă văduva.

Violența care suflă peste pietrele și peste oamenii mei se ghemui pe sub scaune, iar aerul deveni vâscos. Musafirii zâmbiră prefăcuți. Conchita, fiica Elvirei Montúfar, îl privi pe Nicolás cu admirație. „Ce noroc să fii bărbat și să poți spune ce gândești!" își zise, melancolică. Niciodată nu lua parte la discuție. Așezată cuviincios, asculta cuvintele căzând împrejur și le suporta cu stoicism, asemenea celui care suportă o ploaie torențială. Conversația deveni dificilă.

— Știți că Julia și-a tocmit o diademă? întrebă Tomás, și surâse pentru a-și disimula furia provocată de cuvintele lui Nicolás Moncada.

— O diademă? exclamă surprinsă văduva.

Numele Juliei îndepărtă tema neplăcută a indienilor, și dialogul se însufleți. Félix nu oprise

ceasurile, și acele lor prindeau din zbor cuvintele ieșite de pe buzele doñei Elvira și ale lui Tomás Segovia, și le transformau într-o armată de păianjeni care țeseau și desțeseau silabele inutile. Iar ei, străini de propriul lor zgomot, își smulgeau, excitați, unii altora numele Juliei, iubita din Ixtepec.

Departe, răsunară clopotele de la biserică. Ceasul din salonul casei Moncada repetă gestul pe o voce mai joasă, și musafirii se risipiră ca insectele.

Tomás Segovia le însoți pe doña Elvira și pe Conchita pe străduțele mele întunecate. Văduva profită de beznă pentru a vorbi de tema preferată a spițerului: poezia.

— Și spune-mi, Tomás, ce mai zice poezia?

— Uitată de toți, doña Elvira. Doar eu îi mai dedic, ocazional, câteva ore. Trăim într-o țară de analfabeți, răspunse omul cu amărăciune.

„Și ăsta cine se crede?", gândi deranjată doamna.

Ajunși la casa Montúfar, Segovia așteptă galant până ce femeile traseră zăvoarele și încuiară bine poarta. Apoi își văzu de drum de unul singur. Se gândea la Isabel și la profilul ei băiețos. „Eschivarea e ceva natural la ea", își zise pentru a se consola de indiferența tinerei, și uite, „eschivare" rimează cu „înfumurare"; și dintr-odată, în mijlocul solitudinii nocturne a căii, își văzu propria viață ca pe un enorm magazin de adjective. Surprins, grăbi pasul. Picioarele lui marcau și ele silabe. „Scriu prea mult", își zise

perplex, și odată ajuns acasă, compuse primele două versuri din cea dintâi strofă a unui sonet.

— Ar trebui să fii mai atentă la Segovia, și nu să te uiți ca o toantă la Nicolás! exclamă Elvira Montúfar, așezată în fața oglinzii.

Conchita nu răspunse; știa că mama ei vorbea doar ca să se afle în treabă. O speria tăcerea. Îi amintea de anii neplăcuți petrecuți lângă bărbatul ei. Timpul acela întunecat, în care își uitase chiar propria imagine. „Ce curios, nu știu ce față aveam când eram căsătorită!" le mărturisea ea prietenelor sale. „Nu te mai contempla atâta în oglindă, copilă!" îi ordonau cei vârstnici când era mică. Dar nu se putea abține: imaginea sa era tocmai calea de a cunoaște lumea. Astfel știa de doliuri și de petreceri, de iubiri și de date. În fața oglinzii a invățat cuvintele și râsul. Când s-a căsătorit, Justino a acaparat cuvintele și oglinzile, iar ea a traversat niște ani silențioși și șterși prin care umbla ca o oarbă, fără să înțeleagă ce se întâmpla în jurul ei. Singura amintire pe care o avea din acel timp era că nu avea niciuna. Nu ea străbătuse perioada aceea de teamă și mutenie. Acum, chiar dacă îi recomanda Conchitei căsătoria, era mulțumită să vadă că aceasta n-o lua deloc în seamă. „Nu toate femeile se bucură de privilegiul văduviei", își spunea ea în taină.

— Ai grijă. Dacă nu ești isteață, rămâi fată bătrână.

Conchita auzi reproșul mamei sale și împinse, în tăcere, sub patul doñei Elvira, recipientul cu apă care îndepărta sufietul de „Cel Rău", apoi puse Magnifica[3] și rozariul între perne. Încă de copilă

Elvira lua măsuri înainte de culcare; îi era teamă de aspectul ei adormită. „Nu știu cum mă văd cu ochii închiși.” Și își ascundea capul sub cearceafuri pentru a evita ca cineva să-i privească chipul necunoscut. Se simțea vulnerabilă cu el.

— Ce pacoste să trăiești într-o țară de indieni! Profită de somn ca să-ți facă beleaua, zise rușinată, văzând cu ce se ocupa, la asemenea ore, fata ei, în loc să se culcușească în pat. Își perie energic părul și se privi uimită în oglindă.

— O, Doamne! Asta sunt eu?... Bătrâna asta din oglindă? Așa mă vede lumea?... Nu mai ies pe stradă, nu vreau să stârnesc milă!

— Ce vorbești, mamă!

— Slavă Domnului, tatăl tău a murit. Închipuiești surpriza lui, dacă m-ar vedea acum... Și tu, ce aștepți ca să te măriți? Segovia e cea mai bună partidă din Ixtepec. Sigur că e un vai-de-lume! Ce pedeapsă să-l ai pe cap toată viața!... Dar asta sunt eu? Repetă fascinată în fața figurii care gesticula în oglindă.

Conchita profită de uluirea mamei sale pentru a pleca în camera ei. Voia să fie singură, ca să se gândească în liniște la Nicolás. În răcoarea odăii putea să contureze fața tânărului, să-i reconstituie zâmbetul. Ce păcat că ea nu îndrăznea sá spună niciodată nimic! Mama ei, în schimb, vorbea peste măsură; spărgea farmecul. Tomás Segovia de soț! Cum de îi trecea prin cap asemenea nebunie? Când spițerul vorbea, Conchitei i se umpleau ochii de clei. Văzu părul lui Tomás și se simți mânjită de grăsime. „Dacă și mâine mama il mai pomenește o

dată, fac o scenă." Iar scenele ei chiar o speriau pe doña Elvira.

Surâse răutăcios și își așeză capul cât mai comod. Sub pernă păstra râsul lui Nicolás.

— Să plece odată la Tetela! strigă colerică Isabel, când musafirii ieșiră pe poartă. Dar abia se îndepărtară frații de Ixtepec, că își regretă cuvintele. Fără ei casa devenise o carapace pustie; nu o mai recunoștea, și nu mai recunoștea vocile părinților și ale slujitorilor. Se separa de ei, se retrăgea pentru a se transforma într-un punct de demarare în spațiu, și se umplu de teamă. Erau acum două Isabele: una care bramburea prin curți și odăi, și alta care trăia într-o sferă distantă, fixă. Atingea superstițioasă obiectele pentru a comunica cu lumea aparentă și apuca o carte sau o solniță ca punct de sprijin pentru a nu se prăbuși în neant. Stabilea astfel un fiuid magic între Isabel cea reală și Isabel cea ireală, și se simțea consolată. „Roagă-te, fii tare!" îi spuneau, și ea repeta formulele fermecate ale rugăciunilor până ce le fărâmița în cuvinte fără sens. Între puterea rugii și vorbele care o conțineau era aceeași distanță ca între cele două Isabel: nu reușea să integreze nicio *Ave Maria*, și nici pe sine însăși. Iar acea Isabel suspendată se putea desprinde în orice moment, putea să traverseze spațiile ca un aerolit și să se prăbușească într-un timp necunoscut. Mama ei nu știa cum să o abordeze. „Este fiica mea Isabel", își repeta, incredulă, în fața figurii înalte și întrebătoare a tinerei.

— Uneori hârtia ne face semne...

Fata o privi surprinsă și ea se îmbujoră. Voia să spună că, în timpul nopții, se gândise la o scrisoare care urma să suprime distanța ce o separa de fiica ei, și că dimineața, în fața albului insolent al hârtiei, frazele nocturne se risipiseră ca bruma grădinii, lăsându-i doar niște cuvinte inutile.

— Și ce inteligentă eram eu în plină noapte! oftă.

— Noaptea toți suntem inteligenți. Dimineața ne trezim neghiobi, zise Martín Moncada privind acele nemișcate ale ceasului.

Nevasta lui se cufundă din nou în lectură. Martín o auzi întorcând pagina cărții și o văzu ca întotdeauna: ca pe o ființă ciudată și încântătoare care își împărțea viața cu el, dar care ascundea un secret de nemărturisit. Îi era recunoscător pentru prezența ei. Niciodată nu va ști cu cine a trăit, dar nici nu avea nevoie să știe. Îi ajungea să știe că a conviețuit cu cineva. O privi apoi pe Isabel, adâncită în fotoliu, cu ochii ațintiți la fiacăra lămpii. Nici fiica lui nu știa cine era. Ana obișnuia să spună: „Copiii sunt alte persoane", cumva uimită că fiii ei nu erau ea însăși. Captă cu exactitate neliniștea fetei. Félix și femeia, cuminți și opaci lângă lămpile lor, păreau să nu-și dea seama de pericol: Isabel se putea transforma într-o stea căzătoare, putea să fugă și să se prăvălească în spațiu fără să lase vreo urmă vizibilă în această lume, în care doar platitudinea obiectelor capătă formă. „Un aerolit este voința furioasă a zborului", își zise, și își aminti ciudățenia acelor cârtițe arse de propria lor furie și condamnate la o închisoare chiar mai sinistră decât cea din care au scăpat. „Decizia de a te desprinde de Tot este infernul."

Isabel se ridică din fotoliu, căci îl găsea agresiv; ei nu doar hârtia, ci întreaga casă îi făcea semne. Spuse „noapte bună” și ieși din încăpere. „Deja sunt șapte luni de când au plecat.” Uita că frații ei veneau uneori în Ixtepec, petreceau câteva zile cu ea, iar apoi se întorceau din nou la minele din Tetela. „Mâine o să-i cer tatii să-i aducă”; și își trase cearceaful peste frunte, ca să nu vadă întunericul fierbinte și umbrele care se integrau și se dezintegrau în mii de puncte obscure, într-un zgomot asurzitor.

Departe de sora sa, și Nicolás lâncezea. În drumurile lui înapoi la Ixtepec, trecând peste *sierra* seacă și uscată, pietrele îndârjeau copitele calului și munții imenși îi îngreunau mersul. Călărea tăcut. Simțea că doar voința îi putea deschide o cărăruie prin labirintul acela de roci. Fără ajutorul imaginației sale n-ar ajunge niciodată acasă și ar rămâne închis între zidurile de granit care îi făceau semne malefice. Juan călărea lângă el, bucuros să se întoarcă la lumina cămăruței lui, la căldura din ochii tatălui său și la mâna ascetică a lui Félix.

— E bine să te întorci acasă...

— Cândva n-o să mă mai întorc, promise Nicolás cu ciudă. Nu voia să mărturisească teama de a-l surprinde, în vreuna dintre aceste întoarceri, vestea căsătoriei surorii lui, nici că teama aceasta inadmisibilă il chinuia. Și se mai gândea că tatăl lor îi trimisese la mină nu din cauza sărăciei tot mai acute a familiei, ci pentru a o obliga pe Isabel să accepte un bărbat.

— Isabel e o trădătoare iar tata un infam...

— Îți amintești când mă înecați în bazin? Mă simțeam ca acum, cu noaptea asta neagră deasupra, răspunse Juan, speriat de cuvintele fratelui său.

Nicolás zâmbi. El și sora lui il aruncau pe Juan într-un bazin cu apă adâncă, apoi luptau să-l salveze. Îl scoteau riscându-și viețile, și se întorceau în oraș cu „înecatul" în spate privind către oameni de la înălțimea secretului lor eroism. Acestea se întâmplau pe vremea când ei trei împărtășeau infinita surpriză de a se afla în lume. Pe atunci chiar și degetarul mamei lor strălucea diferit, în mișcarea aceea de du-te-vino a acului, din care răsăreau atâtea albine și margarete. Unele dintre zilele acelea le-au rămas pentru totdeauna în memorie, deosebite, plutind într-un aer special. Apoi realitatea a devenit opacă, și-a pierdut esențele tari, lumina a slăbit, orele s-au făcut egale, iar oamenii au căpătat staturi de pitici. Mai rămâneau unele locuri neatinse de timp, ca buncărul întunecos. Cu ani în urmă, așezați pe grămezi de cărbune, ascultau îngroziți împușcăturile zapatiștilor care intrau în oraș. Acolo îi închidea Félix cât ținea invazia răzvrătiților. Și unde plecau aceia când ieșeau din Ixtepec? La iarbă verde, la apă, să mănânce porumb fiert și să râdă în hohote după ce s-au distrat câteva ceasuri cu ai locului? Acum nu mai venea nîmeni. Timpul era umbra lui Francisco Rosas. Prin toată țara nu erau decât „atârnați", iar lumea căuta să-și adapteze viața la capriciile generalului. Isabel făcea același lucru. Încerca să-și găsească un soț și un fotoliu în care să-și afunde plictiseala.

Noaptea târziu intrară în Ixtepec. Isabel îi ajută să descalece. În sufragerie îi așteptau părinții lor, iar Félix le servi o cină care ii făcu să uite turtele albăstrîi de mălai și brânza veche din Tetela. Aplecați asupra mesei, cei trei frați se priviră recunoscându-se. Nicolás vorbea doar pentru Isabel. Don Martín îi auzea ca de departe.

— Dacă nu vreți, nu mai plecați la mină, spuse tatăl cu voce joasă.

— Martín, plutești! Știi că avem nevoie de banii aceia, răspunse alarmată femeia lui.

Omul păstră tăcerea. „Martín, plutești!" erau cuvintele pe care i le repeta ori de câte ori comitea vreo greșeală. „Dar a trece peste voința copiilor nu era o greșeală și mai gravă decât aceea de a pierde niște bani?" Nu înțelegea stupiditatea unei lumi în al cărei ciclu unicul soare era banul. „Am vocație de sărac", își zicea, ca scuză pentru ruina lui progresivă. Zilele omului i se păreau de o scurtime insuportabilă pentru a fi risipite în efortul pentru câștig. Se simțea asfixiat de cercul care forma societatea înaltă din Ixtepec, de „corpurile opace" – după expresia lui: se dezintegrau in interese lipsite de importanță, uitau condiția lor de mortali, eroarea lor provenea, toată, din teamă. El știa că viitorul era o reîntoarcere grăbită spre moarte și că moartea era starea perfectă în care omul își recuperează cealaltă memorie a sa. De aceea uita el acel „luni voi face cutare lucru" și îi privea cu uimire pe cei eficienți. Dar „imortalii" păreau satisfăcuți în vina lor, și uneori se gândea că poate doar el se reîntorcea la întâlnirea aceea uimitoare.

Noaptea se strecura prin poarta deschisă a grădinii. În cameră intrau insecte și arome

întunecoase. Un râu misterios curgea ineluctabil și conecta sufrageria familiei Moncada cu inimile celor mai îndepărtate stele. Félix adună farfuriile și împături fața de masă. Absurdul faptului de a mânca și conversa căzu asupra locatarilor casei și îi împietri în fața unui prezent indicibil.

— Eu nu mai încap în acest corp! exclamă Nicolás și își acoperi fața cu mâinile ca și cum ar fi fost pe punctul de a plânge.

— Suntem obosiți, zise Félix de pe taburetul său.

Câteva secunde, locuința călători prin ceruri, făcu parte din Calea Lactee, apoi căzu fără zgomot în același punct. Isabel percepu șocul căderii, sări de la locul ei, își privi frații și se simți sigură; își amînti că se afla în Ixtepec, și că un simplu gest neașteptat ne poate reîntegra unei ordini pierdute.

— Azi au dinamitat trenul. Poate vin...

Ceilalți o priviră somnambuli, și fluturii de noapte își continuară zborul prăfuit în jurul lămpilor.

1. *Mosquitero* (sing.), plasă de protecție împotriva țânțarilor; perdea de pat; polog.
2. Lanț montan.
3. *La Magnífica* (sau *Cântul Fecioarei Maria*) este o rugăciune catolică și un cânt liturgic bazat pe *Luca* 1, 46-55.

V

În fiecare zi la șase seara ajungea trenul de la Ciudad de México. Așteptam ziarele cu știrile de la oraș ca și cum din ele s-ar fi putut înfiripa miracolul ce avea să spargă vraja sub care căzusem. Dar nu vedeam decât fotografiile morților. Era epoca execuțiilor, și toți credeam că nimic nu ne va salva. Zidurile de pedeapsă, loviturile de grație și spânzurătorile deveniseră ceva curent. Această multiplicare a ororilor ne reducea la țărână sau la căldură până la șase seara din ziua următoare. Uneori trenul nu apărea mai multe zile la rând, și atunci circula zvonul: „Acuma chiar vin!" Dar în ziua următoare trenul aducea știrile, și întunericul se lăsa din nou, inevitabil, asupra mea.

Din patul său, doña Ana ascultă șopotele nopții și se simți asfixiată de timpul cuminte care păndea porțile și ferestrele casei. Auzi vocea flului ei: „Eu nu mai încap în acest corp." Își aminti turbulența propriei sale copilării în Nord. Căminul cu uși de mahon care se deschideau și închideau Ia trecerea fraților săi; numele lor sonore și puternice care se repetau în încăperile înalte cu miros de lemn ars iarna. Văzu zăpada acumulându-se pe pervazul ferestrelor și auzi muzica polcilor în vestibulul prin care sufla aer rece.

Râșii coborau de pe înălțimi, și argații ieșeau să-i vâneze printre chicoteli și înghițituri de *sotol* [1]. În bucătărie, femeile frigeau carne și împărțeau

piñones[2], iar zarva vocilor inunda casa de cuvinte stridente. Premoniția unei bucurii transforma, una după alta, zilele încremenite. Revoluția a izbucnit într-o dimineață, și porțile timpului s-au deschis. În clipa aceea de măreție frații ei au plecat în Sierra de Chihuahua, iar mai târziu i-au intrat în casă cu cizme și pălării militare. Veneau urmați de oflțeri, iar pe stradă soldații cântau *La Adelita*.

Que si Adelita se fuera con otro,
La seguiría por tierra y por mar;
Si por mar en un buque de guerra;
Si por tierra en un tren militar[3]*...*

Înainte de a împlini douăzeci și cinci de ani, frații ei muriră, unul după altul, în Chihuahua[4], în Torreón[5], în Zacatecas[6]; iar Franciscăi, mama ei, nu-i mai rămaseră decât fotografiile acelora, ea și surorile ei îndoliate. Apoi, bătăliile câștigate de Revoluție s-au pierdut în mâinile trădătoare ale lui Carranza[7] și au apărut asasinii, gata să se sfârtece pentru pradă, și mereu la domino prin bordeluri. O liniște sumbră se întinse din Nord până în Sud, și timpul împietri din nou. „Ah, de-am putea cânta din nou *La Adelita*", își zise doamna, mulțumită de detonarea trenului de la Ciudad de México. „Asemenea lucruri îți deschid pofta de viață." Poate mai era posibilă totuși minunea care ar schimba soarta sângeroasă ce apăsa asupra noastră.

Spre amurg trenul își anunță sosirea cu un lung fluierat de triumf. Au trecut mulți ani de atunci, iar din familia Moncada nu a mai rămas nimeni. Doar

eu, martor al năruirii lor, îi mai ascult, în fiecare zi la șase seara, sunetul.

— De-am avea măcar un cutremur zdravăn! exclamă doña Ana înflgând cu ciudă acul în pânza pe care o broda. Ca noi toți, suferea și ea de nostalgia catastrofelor. Fiica ei auzi trenul și păstră tăcere. Doamna ieși în balcon să-l spioneze, de după perdea, pe Francisco Rosas, care traversa la ora aceea orașul ca să se îmbete la crâșma lui Pando.

— Ce tânăr e! Nu cred că are treizeci de ani! Și deja nenorocit! mai adăugă cu înțelegere, văzându-l pe general: înalt, drept, mergând fără să privească pe nimeni. O adiere de răcoare ieșea din local. Paharele clincăneau, zarurile se rostogoleau pe mese, și monedele treceau dintr-o mână într-alta. Rosas, bun jucător și cu norocul de partea lui, câștiga mereu. Dar pe măsură ce câștiga, își pierdea calmul și bea cu disperare. Iar beat devenea periculos. Asistenții lui făceau tot posibilul pentru a-l învinge și, când vedeau cum câștiga întruna, se priveau între ei neliniștiți.

— Domnule locotenent-colonel, fă o partidă cu domnul general!

Locotenent-colonelul Cruz se oferea surâzător. Era singurul care putea să-l învingă cu ușurință. Colonelul Justo Corona, în picioare în spatele șefului său, observa jocul cu ochi vigilenți. Pando, crâșmarul, urmărea și el mișcările militarilor; știa, după expresia fețelor, când devenea atmosfera primejdioasă.

— Mai bine plecați, pentru că generalul câștigă.

Iar ceilalți clienți dispăreau discret, unul după altul. „Câștigă. Înseamnă că Julia nu-l iubește; de-asta e furios", spuneam bucuroși, iar pe stradă lansam strigăte care pătrundeau în local și enervau militarii.

Târziu, copitele calului lui Francisco Rosas spărgeau noaptea. Îl auzeam galopând pe drumurile întunecate, pierdut în nostalgiile lui. „Ce-o fi căutând la asemenea oră?" „Își face curaj înainte de a o întâlni." Tot pe cal intra și în Hotel Jardín[8] și ajungea până la ușa Juliei, iubita sa.

1. Băutură alcoolică (35-55 de grade) obținută din *dasylirion* (plantă care crește în zona aridă din nordul Mexicului). În náh., *tzotollin*.
2. Semințe de pin.
3. Dacă Adelita ar pleca cu altul/ Aș urma-o pe uscat și pe mare./ Pe mare într-o navă de război,/Pe uscat într-un tren militar. Acest cântec-marș al revoluționarilor mexicani a fost compus în 1914 de Antonio Gil del Río Armenta și dedicat infirmierei Adela Velarde Pérez, una dintre numeroasele femei care au însoțit trupele revoluționare ca soldați, bucătărese sau infirmiere. Erau cunoscute ca *soldaderas* (femei de trupă, vivandiere) sau *adelitas* (dim. pl. Adela).
4. Oraș și stat în nord-estul țării. Etimologie nesigură, probabil din náh., *xicahua*, „loc uscat și nisipos".0
5. Oraș din nord-est. *Torreón*, „turn de apărare a unei piețe ori a unui castel". Numele localității vine de la o veche moșie – din care s-a dezvoltat

–, înconjurată de ziduri și prevăzută cu un astfel de turn.

6. Oraș și stat din zona central-nordică a Mexicului, locuită, înainte de cucerirea spaniolă, de indienii *zacatecas* (în náh., *zacatl*, „loc în care abundă *zacate*", iarbă de pășunat).

7. Venustiano Carranza (1859-1920), participant la Revoluția Mexicană, președinte al Statelor Unite Mexicane (1917-1920); asasinat în timp ce dormea.

8. *Jardín*, „grădină".

VI

Într-o după-amiază, un străin în costum de cașmir, cu șapcă de călătorie și o mică geantă pe braț, coborî din tren. Nemișcat pe peronul de cărămizi sparte, părea să se îndoiască de destinația lui. Privea în toate părțile parcă întrebându-se: „Ce e asta?” Stătu astfel câteva clipe observând cum se descărcau baloții de *ayate*[1] din vagoane. Era singurul călător. Încărcătorii și don Justo, șeful de gară, îl priviră mirați. Tânărul își dădu seama de curiozitatea pe care o trezea, și traversă ezitant bucata de peron care îl separa de drumul de pământ, apoi continuă în linie dreaptă până la râul aproape sec. Trecu vadul și se îndreptă spre Ixtepec. Ca și cum ar fi cunoscut calea cea mai scurtă, păși calm prin fața ochilor întrebători ai lui don Justo. S-ar fi zis că își zâmbea sieși. Trecu și pe lângă casa familiei Catalán, și don Pedro, numit, cu rea-voință, „Pușculiță” – din cauza unei găuri pe care un glonț i-o făcuse într-un obraz –, îl văzu în timp ce descărca cutii cu grăsime la ușa magazinului său. Toñita, femeia lui, curioasă din fire, ieși în prag.

— Ce-i cu ăsta? murmură fără speranță de răspuns.

— Pare un inspector..., zise bărbatul ei, bănuitor.

— Nu e înspector! E altceva. Ceva ce n-am mai văzut noi pe aici! replică Toñita cu convingere.

Străinul își continuă drumul. Ochii lui treceau domol peste acoperișuri și peste arbori. Părea să ignore interesul pe care îl stârnea. Coti la capătul lui Melchor Ocampo[2]. În spatele pereților, domnișoarele Martínez își anunțară apariția lui prin strigăte; don Ramón, tatăl lor, avea planuri mari: să înlocuiască cu mașini trăsurile care zăceau de cincizeci de ani sub tamarinii din piață, să instaleze o stație electrică și să asfalteze străzîle. Despre toate acestea vorbea cu fiicele sale, așezat într-un scaun de *tule*[3], în timp ce doña María, soția lui, gătea *cocaditas con piñones*[4], cremă de gălbenuș și *pabellones*[5], pentru a le vinde negustorilor din piață. Auzind exclamațiile fetelor, domnul Martínez se apropie de balcon. Dar nu mai putu să vadă decât spatele necunoscutului.

— Bărbat modern, de acțiune! exclamă entuziasmat. Iar pe dinăuntru începu să calculeze cum să-și atragă influența aceluia în îmbunătățirîle pe care le proiectase. „Ce păcat că acest Comandant Militar, cum îl numea el pe general, era atât de retrograd!”

Fără îndoială, era vorba despre un străin. Nici eu, nici cel mai bătrân din Ixtepec nu ne aminteam să-l mai fi văzut înainte. Și totuși, părea să cunoască bîne străzîle mele, căci, fără șovăială, ajunse curând la Hotel Jardín. Don Pepe Ocampo, proprietarul, îi arătă o încăpere spațioasă pardosită cu ceramică, cu plante de umbră și pat conjugal de fier alb cu *mosquitero*. Necunoscutul se arătă satisfăcut. Cum don Pepe era vorbăreț de felul lui și servil, prezența noului client îl entuziasmă.

— De mult nu mai vine nimeni pe aici! Adică, cineva de departe. Indienimea nu contează; doarme pe la porți sau prin curți. Înainte veneau agenți de vânzări, cu valizele pline de noutăți. Cumva domnul este unul dintre ei?

Celălalt negă printr-un semn al capului.

— Dumneata poți vedea cum am ajuns, cu toată această situație politică! Ixtepecul era un loc vizitat de multă lume, comerțul era important, și hotelul era plîn mereu. Trebuia să-l fi văzut, cu măsuțele în verandă și cu lume mâncând și conversând până târziu!... Erau timpuri bune! Acum nu mai am aproape pe nimeni. Cu excepția generalului Rosas, a colonelului Corona, a unor militari de rang înferior... Și a iubitelor lor...

Spuse ultimele cuvinte cu voce foarte joasă și apropiindu-se de străinul care îl asculta zâmbitor. Tânărul scoase două țigări și-i oferi una patronului. După cum se află mult mai târziu, don Pepe observase că le scosese din aer. Pur și simplu întinsese brațul, iar țigările doar apăruseră, gata aprinse. Însă în momentul acela don Pepe nu era capabîl să se mire de nimic, și faptul i se păru natural. Privea ochii clientului, cu râuri și oi care behăiau triste în ei. Fumară liniștiți și ieșiră în coridorul mărginit de ferigi umede, prin care se auzea susurul greierilor.

Frumoasa Julia, amanta generalului, doar într-un halat roz fulgurant, cu părul desfăcut și cerceii de aur încurcați în șuvițe, moțăia într-un hamac, aproape. Ca și cum le-ar fi simțit prezența, deschise ochii și privi, somnoroasă și curioasă, spre străin. Nu păru să se alarmeze, deși era in stare să disimuleze mult mai mult decât atât. Din după-

amiaza în care am văzut-o coborând din trenul militar, am crezut-o femeie primejdioasă. Nimeni nu știa nimic despre ea în Ixtepec. Obiceiurile ei, modul de a conversa, de a merge și de a privi bărbații erau diferite. Încă o mai văd plimbându-se pe peron, mirosind aerul ca și cum totul îi părea prea puțin. Pentru cine o vedea o dată era greu să o uite, deci nu știu dacă străinul o cunoștea; fapt este că nu păru surprins de întâlnire, nici de frumusețea ei. Se apropie și îi vorbi îndelung înclinat asupra ei. Don Pepe n-a putut să-și amintească niciodată ce a auzit atunci. Julia, intinsă în hamac, cu halatul întredeschis și cu părul răvășit, îl asculta.

Nici ea și nici don Pepe nu păreau să-și dea seama de pericolul în care se aflau. Generalul îi putea surprinde în orice moment. El, atât de gelos la simpla idee că un bărbat ar îndrăzni să vorbească cu amanta lui, să-i privească dinții și vârful roșu al limbii când zâmbea. De aceea, când Rosas își făcea apariția, don Pepe se precipita în calea lui ca să-l informeze că domnișoara nu se întâlnise cu nimeni. Seara, Julia se îmbrăca într-o rochie de mătase roz stropită cu pietricele strălucitoare și își punea coliere și brățări de aur. Iar generalul o scotea, posomorât, la o plimbare prin piață. Părea o floare înaltă luminând noaptea; era imposibil să n-o privești. Bărbații, așezați pe bănci sau în trecere, o observau cu ochi nostalgici. Nu de puține ori generalul a trebuit să ciocănească vreun îndrăzneț sau chiar s-o pălmuiască pe Julia când le întorcea privirile. Dar femeia părea să nu se teamă de el și rămânea indiferentă la furia lui. Se spunea că o răpise de foarte departe, nimeni nu

știa exact de unde, și se mai spunea, de asemenea, că o iubiseră mulți bărbați.

Viața în Hotel Jardín era intensă și tainică. Oamenii adulmecau de prin balcoane, încercând să surprindă detalii din iubirile pe care le ascundea și să afle câte ceva despre femeile acelea, amantele militarilor, toate splendide și extravagante.

Din drum se auzeau hohotele Rosei și Rafaelei, surorile gemene, ambele metrese ale locotenent-colonelului Cruz. Erau nordice, volubile, și când se burzuluiau își aruncau pantofii în stradă. Dacă erau mulțumite, își puneau lalele roșii în păr, se îmbrăcau în verde și se plimbau provocator. Erau înalte și puternice, iar după-amiezile, așezate în balconul lor, mâncau fructe surâzând trecătorilor. Întotdeauna aveau storurile ridicate și își expuneau, cu generozitate, intimitatea în fața lumii. Stăteau întinse, în același pat cu cuvertură de dantelă albă, arătându-și picioarele bine dăltuite. Iar între ele, locotenent-colonelul Cruz mângâindu-le șoldurile în timp ce zâmbea cu ochi tulburi. Era cumsecade și le răsfăța pe amândouă la fel.

— Viața înseamnă femeie și plăcere! Cum să le lipsesc de ceea ce îmi cer, când ele nu mă lipsesc pe mine de nimic!...

Și râdea căscând mult gura și arătându-și dinții albi de canibal tânăr. Mult timp au făcut senzație în Ixtepec cei doi cai suri cu stea albă în frunte, pe care i-a dăruit surorilor, și după care Cruz a cutreierat tot Statul Sonora ca să îi găsească atât de asemănători.

— Unicul lucru care trebuie îndeplinit este capriciul! Un capriciu refuzat ucide. Așa mi i-au

cerut fetele mele, și așa i-am căutat!

Antonia era o fată blondă și melancolică de pe coastă. Plângea mult. Amorezul ei, colonelul Justo Corona, îi făcea cadouri și serenade, dar nimic n-o consola. Și se spunea că noaptea suferea de coșmaruri. Era cea mai tânără dintre toate și nu ieșea niciodată singură pe stradă. „E o copilă!" exclamau doamnele din Ixtepec, scandalizate când, joile și duminicile, Antonia apărea la concertul fanfarei palidă și speriată, la brațul colonelului Corona.

Luisa îi aparținea căpitanului Flores și, din cauza temperamentului, era temută atât de amantul ei, cât și de ceilalți oaspeți ai hotelului. Era mult mai în vârstă decât bărbatul, mică de statură, cu ochi albaștri și păr închis la culoare. Umbla mereu decoltată și cu sânii jucând. Noaptea, Julia o auzea certându-se cu Flores, iar apoi ieșind pe coridor și târșindu-și tocurile în sus și-n jos.

— Iar umblă mâța aia în călduri! Nu știu ce vede Flores la ea! comenta generalul indispus. Capta, instinctiv, aversiunea Luisei față de Julia, și iubita asistentului său îi era antipatică.

— Mi-ai stricat viața, ticălosule!

Strigătele Luisei străpungeau zidurile hotelului.

— Doamne sfinte! Să-ți risipești astfel puținele zile pe care le avem! comenta Cruz.

— Întotdeauna e geloasă, răspundeau gemenele întinzându-se leneșe în pat.

Antonia tremura. Justo Corona bea un păhăruț de coniac.

— Tu ce zici? Și eu ți-am stricat viața?

Fata se afunda tăcută in colțul cel mai îndepărtat al patului. Cât timp dura gâlceava, Francisco Rosas fuma. Cu fața în sus, o spiona pe Julia, lungită lângă el, nemișcată. Și dacă vreodată ea i-ar reproșa ceva? Se gândi că s-ar simți ușurat. Îl mâhnea să o vadă întotdeauna trândavă și indiferentă. Îi era totuna dacă el venea sau nu venea mai multe zile la rând; chipul, vocea nu i se schimbau. Iar el bea ca să-și facă curaj in fața ei. Și la miezul nopții, în timp ce se apropia de hotel, un tremur, de fiecare dată nou, punea stăpânire pe el. Cu ochii încețoșați, ajungea, călare, până la camera ei.

— Julia, vii cu mine?

În fața femeii, glasul lui era altul. Îi vorbea pe un ton foarte scăzut; prezența ei îi îneca toată forța in gât. I se uita în ochi, voia să știe ce ascundea ea în spatele pleoapelor, acolo, în adânc, chiar dincolo de ea insăși. Dar ea îi evita privirea, inclina capul surâzând, își observa umerii goi și se retrăgea într-o lume îndepărtată, fără zgomot, asemenea fantasmelor.

— Hai, vino, Julia! stăruia învins generalul, iar ea, pe jumătate îmbrăcată și mereu zâmbitoare, urca pe calul amantului.

Porneau în galop pe drumurile mele până la apa din Las Cañas[6], la *lunada*[7] lor. De la distanță, și tot pe cai, îi urmau asistenții. Ixtepecul o auzea râzând la miezul nopții, dar nu avea și dreptul de a o privi alergând sub lumina stelelor lângă posacul ei îndrăgostit.

În hotel, celelalte femei așteptau întoarcerea bărbaților. În cămașă de noapte, cu o lampă într-o

mână și cu o țigară in cealaltă, Luisa ieșea pe coridor și bătea la ușile camerelor vecine.

— Deschide, Rafaela!

— Stai cuminte și du-te la culcare! îi răspundeau gemenele.

— Au venit după Julia și nu se mai întorc până in zori, stăruia Luisa lipindu-și buzele de crăpătura ușii.

— Și pe tine ce te interesează!? De ce nu dormi?...

— Nu știu ce-i cu mine; am stomacul rece.

— Păi du-te la Antonia. E la fel de bufniță ca tine..., îi ziceau surorile cu voce somnoroasă.

Din camera alăturată, Antonia asculta dialogul și se prefăcea că doarme. Auzea cum Rafaela aprindea, în cele din urmă, lampa, și se ascundea sub cearceafurile calde, cu ochii mari deschiși, pierdută in întunecimea aceea ciudată. „Ce-o fi făcând tata la ora asta? Sigur mă caută..." Se făcuseră cinci luni de când colonelul Corona o răpise din căminul ei de pe coastă.

Luisa o chemă la ușă. Antonia își acoperi gura cu mâna pentru a-și sufoca strigătul.

— Hai la fete! Ce faci singură acolo?

Ea nu răspunse. Tot așa o chemaseră la poarta casei în seara aceea. „Du-te, Antonia, să vezi cine e, la ora asta", spusese tatăl ei. Când a deschis, n-a văzut decât niște ochi strălucitori care i-au aruncat o cergă în cap, apoi au înfășurat-o și au smuls-o dintre ai ei. Erau mai mulți bărbați. Ea le auzea vocile. „Dă-mi-o repede!" Din niște brațe a trecut în altele, apoi au urcat-o pe cal. A simțit prin cergă corpul cald al animalului și al omului care o ducea.

Au pornit în grabă. Se înăbușea ca acum, când Luisa o chema, iar ea își acoperea capul cu lenjeria, fără să știe de ce. Teama o paralizase. Nu îndrăznea să facă nicio mișcare care i-ar fi adus aer.

Omul opri calul.

— Nu putem s-o ducem acoperită toată noaptea, o să se înăbușe.

— Așa a zis colonelul să facem, îi răspunseră.

— Când ne apropiem, o acoperim din nou, replică vocea de lângă ea.

Și imediat îi slăbi velința și îi descoperi fața.

Antonia întâlni doi ochi tineri care o fixară cu curiozitate.

— E bălăioară! exclamă militarul surprins, iar în privirea lui curiozitatea se preschimbă în melancolie.

— Desigur, ce așteptai? Tatăl ei e *gachupín*[8] Paredes, îi răspunseră.

Căpitanul Damián Álvarez o strânse mai aproape de el.

— Nu-ți fie frică, n-o să pățești nimic. Te ducem la colonelul Justo Corona.

Antonia începu să tremure din nou. Omul o strânse încă o dată, și mai puternic. Pe când se crăpa de ziuă ajungeau la Texmelucan[9], unde îi aștepta Corona.

— Nu mă da lui... Mai bine ia-mă cu dumneata, se rugă. Căpitanul nu răspunse. Doar își plecă ochii evitându-i pe ai ei.

— Nu mă da lui...

Álvarez o îmbrățișă în tăcere și o sărută.

— Te rog, ia-mă cu dumneata! suspină Antonia. Fără să-i mai spună nimic, el îi acoperi din nou fața și o duse, în tăcere, la Corona. Iar ei îi ajunse, prîn cergă, duhoarea de alcool a aceluia.

— Plecați toți! ordonă colonelul. Pașii căpitanului Álvarez se îndepărtară. Mirosul deveni insuportabil. Niciodată nu îi fusese atât de teamă, nici chiar în noaptea în care auzise întrebarea aceea.

— Antonia, ți-a apărut Jupânul Mónico...?

În coridorul întunecos al casei sale pline de ramuri și tenebre, niște copile își lipeau fețele curioase și așteptau răspunsul cu ochi nerăbdători.

— Nu.

— Ha ha ha! râseră răutăcioase. O să vezi tu, când o să te muște între picioare! Ce șuvoi de sânge!

Antonia rămăsese îngrozită, neclintită în mijlocul umbrelor grele de crengi care tremurau pe varul zidurilor.

— Jupânul Mónico vine în fiecare lună.

Și fetele se îndepărtaseră fugind.

Nu i-a fost mai frică decât atunci când s-a văzut singură în fața colonelului Justo Corona. Acesta o scosese din cergă, și ochii negri și mici ai unui necunoscut se apropiaseră căutându-i buzele. Antonia se răsuci în pat transpirând. „Unde e briza mării? În valea asta te sufoci...” În camera alăturată tot mai vorbeau.

— Du-te după blonduța aceea. Sigur plânge.

— Eu nu. Știi ce urlete scoate când îi bați la ușă.

Luisa, așezată, fuma nervos și le privea pe cele două surori întînse în același pat, aproape goale, cu

sânii lor fragezi și pielea frumoasă de culoarea seminței de pin. Ochii somnoroși și gurile, infantile la ora aceea, ar fi vrut ca Luisa să plece în odaia ei.

— Oare de ce-o fi așa? întrebă Rosa, referindu-se la Antonia.

— Nu știu. Mereu îi spun să se potolească și să se prefacă obișnuită deja. Ar lăsa-o și el mai liniștită, spuse Rafaela gânditoare.

— Până la urmă răul trece, și chiar ajungi să îți placă, adăugă Rosa.

— Ai dreptate! exclamă Rafaela și, ca și cum această idee ar fi înviorat-o, sări din pat și se întinse după coșulețul cu fructe.

— Haideți să mâncăm ceva până vin...

— Ce-ar zice ei dacă și noi ne-am duce să ne distrăm? spuse Luisa ciupind dintr-o portocală.

— Nu s-au dus să se distreze. Nu-l pot lăsa singur pe general. Nu-i vezi cum umblă toți după el? Cred că șmechera de Julia n-o să termine bine.

Luisa se înălță furioasă:

— De-ar ucide-o odată! Am ști și noi o socoteală.

— Taci, nu fi sălbatică!

Luisa se simți singură între prietenele sale și se gândi, cu amărăciune, că ea era diferită de femeile acelea.

— Eu mi-am lăsat copiii ca să îl urmez. Am sacrificat tot pentru el. Nu sunt ca voi, care stați aici doar pentru desfătare. Eu aveam casa mea. Dar Julia e o târâtură; și dacă nu mă credeți, întrebați-l pe părintele Beltrán.

— De acord. Dar acum suntem toate la fel, replică Rafaela.

— Eu nu! răspunse Luisa apăsat.

— Hai, lasă! Ești tu cumva soția legitimă? zise Rosa surâzând.

— Eu am comis o greșeală din iubire. Am orbit. Și omul ăsta nu merită!

— Ceva trebuie să merite. Are ochi frumoși, și când ne scăldam în bazin am văzut că are umeri largi.

Luisa privi spre Rafaela iritată. Era adevărat că toate erau niște târfe. O imagine îi crescu atunci în imaginație: umerîi iubitului ei acoperindu-i pe cei ai Rafaelei. Se simțea nesigură în mijlocul acestor femei lacome de fruct. Și îi părură stupide, așa, așezate aproape goale pe patul răvășit. Vru să plece, și privi prin crăpătura ușii: se lumina de ziuă. Julia avea să apară în hotel cu amantul ei și cu tot alaiul de bărbați.

În timpul zilei, femeile erau lipsite de compania mîlitarilor. Se pieptănau, se legănau în hamace, mâncau fără chef și așteptau căderea serii, plină de promisiuni. Uneori, după-amiaza, se plimbau călare. Rosa și Rafaela pe surîi lor, Julia pe un roib; toate râzând, cu sânii jucându-le ca niște păsări, cu bijuterii de aur, cu pinteni de argînt și cu câte o biciușcă în mână, cu care zburau dintr-o lovitură pălăriile bărbaților când nu se descopereau în fața lor. Amanții le urmau. Ixtepecul, fascinat, le vedea trecând, în timp ce ele ne priveau de la înălțimea ochilor lor și se îndepărtau, prîn praf, legănându-se în ritmul cailor.

Pentru Luisa, plimbările acelea erau dureroase. Ea nu știa să călărească, și să-l vadă pe Flores în grupul care îi însoțea pe tineri îi provoca un plâns amar. Așezată în balcon, încerca să atragă atenția

bărbaților care treceau. Își arăta umerii goi, fuma și arunca priviri provocatoare.

Un militar beat se opri.

— Cât, jupâniță?

— Intră!

Omul apăru în hotel, și Luisa chemă soldații care curățau cizmele superiorilor lângă fântână.

— Legați-l pe ăsta la vreun stâlp și dați-i câteva curele bune! ordonă.

Bărbații doar se priviră între ei. Luisa se înfurie și, la strigătele ei, se prezentă don Pepe Ocampo.

— Pentru Dumnezeu, Luisa, calmează-te!

— Trageți-i câteva curele sau o să fac ca generalul să vă împuște pe toți.

Văzând inutilitatea rugăminților sale, don Pepe își acoperi fața cu mâinile. Sângele îi provoca amețeală. Văzu, speriat, cum îl legau pe nefericitul acela de o coloană, și auzi loviturîle căzând peste trupul lui. Mai văzu și cum soldații îl aruncau apoi în drum, însângerat. Hotelierul se simți rău și se retrase în biroul său. Seara, îi povesti căpitanului Flores cele petrecute. Tânărul ofițer își mușcă buzele și ceru o cameră departe de cea a amantei sale. Când asistenții merseră să-i strângă hainele murdare, Luisa ieșea smiorcăindu-se pe coridor. „Dar el s-a închis în odaia lui, iar ea a gemut toată noaptea la ușă", a povestit apoi don Pepe oamenilor din Ixtepec.

1. Sac purtat la recoltare pe umeri, asemenea unui rucsac deschis (70-80 cm lungime, 40-50 cm lățime).

2. Avocat și politician mexican din secolul al XIX-lea (1814-1861). Statul Michoacăn de Ocampo a fost numit astfel în onoarea lui.
3. Plantă din a cărei tulpină înaltă se împletesc șezuturi de scaun.
4. Desert pe bază de cocos (*cocada*, dim. pl. *cocaditas*) și semințe de pin (*piñones*).
5. Un *pabellón* (sing.) este un pahar cu răzuitură de gheață peste care se toarnă diferite siropuri: de lămâie, vanîlie, căpșuni, ananas, mango, coacăze ș.a. Se consumă ca o înghețată.
6. Trestiile.
7. Petrecere la lumina lunii.
8. În Mexic, persoană cu origini spaniole (blondă, albă), care aparține unei clase sociale mai avantajate.
9. Oraș din zona central-vestică a țării. În náh., *tetzmullocan*, „grohotiș".

VII

Străinul, care ignora această viață secretă și intensă, încă mai conversa cu Julia când generalul ajunse la hotel. Văzându-l înclinat asupra ei – povestiră apoi limbile slobode –, îi șfichiui fața cu biciușca în timp ce îl acuza pe don Pepe că-i codoș. Îngrozită, Julia fugi în stradă. Dar generalul o ajunse din urmă, se întoarseră și intrară împreună în camera ei.

— De ce te-ai speriat, Julia?

Se apropie de iubita sa și îi cuprinse capul în mâini ca să îi vadă fața. Era prima oară când femeia se înfricoșa astfel la una dintre ieșirile lui violente. Tânăra îi zâmbi și îi oferi buzele. Niciodată nu i-ar spune lui Rosas de ce se speriase când văzuse urma vânătă a loviturii de pe obrazul străinului.

— Julia, de ce te-ai speriat? întrebă din nou generalul, dar ea își ascunse, ca o pisică, fața în umărul amantului și îi sărută gâtul.

— Spune-mi cine e, Julia...

Femeia se desprinse din brațele lui și, fără un cuvânt, se întinse în pat și închise ochii. Generalul o privi îndelung. Primele umbre portocalii ale amurgului pătrunseră prin jaluzele. Cu ultimele reflexe de soare asupra lor, picioarele Juliei căpătară o viață efemeră și translucidă, parcă străine de corpul înfășurat în halatul roz. Căldura după-amiezii, acumulată prin unghere, se reflecta în oglinda dulapului. Într-o vază, zambilele se

înecau în parfumul lor, dinspre grădină ajungeau arome grele, iar din drum un prăfușor uscat. Francisco Rosas ieși pe vârfuri. Se simțea învins în fața tăcerii amantei. Închise ușa cu grijă și-l chemă aspru pe don Pepe. Atunci s-a hotărât soarta mea.

După ce a încasat loviturile peste față, străinul și-a luat geanta și a plecat, fără vorbă, de la hotel. L-am văzut în ușă, în picioare, impasibil. A coborât strada, a ajuns la colț și a cotit în jos, înspre Guerrero[1]. Doar mergea pe trotuarul îngust; nu căuta nimic; părea să cugete. S-a încrucișat cu Juan Cariño, care la ora aceea ieșea din casa de *cuscas*[2] la plimbarea lui zilnică. Străinul nu se miră nici de redingota, nici de lenta prezidențială de pe pieptul aceluia. Dar Juan Cariño se opri.

— Domnul vine de departe?

— De la Ciudad de México, domnule, răspunse politicos.

— Domnule președinte, îl corectă Juan, serios.

— Pardon, domnule președinte, acceptă celălalt imediat.

— Veniți mâine să mă vedeți la Președinție. Domnișoarele care se ocupă de audiențe vă vor servi.

Dintre toți nebunii pe care i-am avut, Juan Cariño a fost cel mai bun. Nu-mi amintesc să fi comis vreodată vreun gest nepoliticos sau ticălos. Era blajin și atent. Dacă țâncii îi aruncau pietre în joben și i-l rostogoleau pe jos, Juan Cariño îl aduna în tăcere și își vedea, demn, de plimbarea lui de după-amiază. Dădea pomană săracilor și vizita bolnavii. Rostea discursuri civice și lipea afișe pe ziduri. Mare diferență față de Hupa[3]!... Acela a fost

un ticălos! Trântit zile întregi la scărpinat de păduchi și speriind trecătorii! Apărea înaintea lor la câte un colț de stradă, îi apuca de braț și, înfigându-și unghiile lungi și negre în carnea lor, mârâia: *„Hupa! Hupa!”* Și-a meritat soarta. Niște copii l-au găsit într-un șanț cu capul turtit de pietre și cu pieptul tatuat atent cu un briceag. Era un dement.

Juan Cariño a trăit întotdeauna în casa de *cuscas*. Pe pereții camerei sale atârnau portretele marilor lui eroi: Hidalgo[4], Morelos[5], Juárez[6]. Când fetele îi spuneau să-l pună și pe al lui între ele, se supăra.

— Niciun om important nu și-a făcut statuie în viață! Trebuie să fii Caligula, ca să te cobori la așa ceva!

Numele acela impresiona domnișoarele și le lăsa tăcute. Dacă se isca vreo ceartă între ele și soldații care le vizitau, Juan Cariño intervenea foarte corect:

— Fetelor, puțină ordine! Ce vor crede domnii aceștia?

Când au înjunghiat-o pe Pipila, Juan Cariño a organizat funeraliile cu mare pompă și a condus cortegiul, care a avut chiar muzică și petarde. În spatele sicriului mergeau tinerele cu fețele fardate, fuste scurte de culoare violet, tocuri strâmbe și ciorapi negri. „Toate meseriîle sunt la fel de generoase”, a declarat domnul președinte pe marginea gropii deschise. Cortegiul s-a întors, și casa a rămas inchisă in timpul celor nouă zile de rugăciuni[7]. Juan Cariño a ținut doliu un an întreg.

În după-amiaza aceea, el încercă să-l ajute pe străin. Acesta îi mulțumi și își urmă drumul. Cariño se gândi câteva clipe, apoi se întoarse și-l ajunse din urmă.

— Tinere, neapărat să vii mâine. Trecem prin vremuri grele, suntem invadați de dușman și nu putem să facem tot ce am vrea. Dar, oricum, în vreun fel te vom ajuta.

— Mulțumesc. Mulțumesc mult, domnule președinte!

Fiecare făcu câte o reverență și se îndepărtară. Străinul s-a mai învârtit un timp pe străzile mele, apoi s-a întors la Plaza de Armas[8]. S-a așezat indecis pe o bancă. Se întuneca. Așa cum stătea acolo, părea un orfan. Cel puțin aceasta a fost explicația pe care doña Matilde a primit-o de la don Joaquín, când a ajuns cu el acasă.

Don Joaquín avea cea mai mare locuință din Ixtepec; curțile și grădinile lui ocupau aproape două cvartale. Prima grădină, plină de arbori cu coroane mari, se apăra de cer printr-un frunziș intunecos. Niciun zgomot nu ajungea în locul acela situat în centrul proprietății, înconjurat de coridoare, ziduri și acoperișuri și străbătut de alei de piatră mărginite de ferigi imense crescute la adăpostul umbrei. La dreapta, un pavilion cu patru încăperi își deschidea salonul spre acest spațiu numit „grădina ferigilor”. Ferestrele camerelor dădeau spre grădina din spate, „a animăluțelor”. Pereții salonului, vopsiți cu ulei, erau o prelungire a parcului: o mulțime de pădurici în penumbră, cutreierate de vânători cu jachetele roșii și cornuri în centuri, care urmăreau cerbi și iepuri ce alergau

printre plante și arbuști. Isabel, Juan și Nicolás petrecuseră, în copilăria lor, multe ore descifrând vânătoarea aceea minusculă.

— Mătușă, ce țară e asta?

— Anglia...

— Ai fost în Anglia?

— Eu?...

Și doña Matilde râdea misterios.

Cum copiii crescuseră, pavilionul era închis și familia uitase de *Anglia*.

Întunericul și tăcerea cuprindeau toată casa. Prin odăile cu pereți de piatră domnea o ordine drastică, rustică. Storurile erau închise. Perdelele de dantelă apretate erau trase. Casa ducea o viață ritmică strictă. Iar don Joaquín achiziționa doar ceea ce era necesar pentru a face perfectă funcționarea ei extravagantă și solitară. Ceva în el avea nevoie de repetiția aceea de singurătate și tăcere. Camera lui era mică. De-abia încăpea patul, și n-avea balcon la stradă; o ferestruică deschisă lângă acoperiș era unica ieșire spre exterior. Un lavoar de lemn alb, pe care străluceau un urcior și un lighean de porțelan, demonstra austeritatea aceea, surprinzător contrazisă de mirosul de săpun fin, de loțiuni și creme de bărbierit parfumate în flacoanele lor cu etichete franțuzești. Odaia comunica cu dormitorul doñei Matilde, soția lui. De tânără, doña Matilde era veselă și zvăpăiată; nu semăna deloc cu fratele său Martin. Dar anii de căsătorie, liniștea și singurătatea locuinței acesteia o transformaseră într-o bătrână surâzătoare și potolită. Își pierduse ușurința de a trata lumea și o timiditate, aproape adolescentină, o făcea să

roșească de câte ori se afla în fața necunoscuților. „Eu nu mai știu decât drumurile căminului meu", le spunea nepoților ei, dacă aceștia încercau să o scoată pe stradă. Când cineva murea, nu mergea la inmormântare. Nu știa de ce, dar fețele neînsuflețite ale cunoscuților ei o făceau să râdă.

— Vai de mine, Ana, crezi că ai lui Olvera mi-au iertat râsul care m-a bufnit lângă tatăl lor decedat?

— Da, au uitat, n-ai grijă, îi răspundea cumnata ei.

— Acum îmi pare rău...

Cu toate acestea, doamna nu-și putea aminti chipul acela înțepenit de mort îmbrăcat tot în negru, până la cravată și pantofi, fără să nu izbucnească în râs.

— Hai, lasă-mă! Să îmbraci de gală un biet răposat!

Neașteptata prezență a bărbatului său însoțit de străin o tulbură și îi produse un fel de amețeală momentană, ca și cum toată singurătatea și ordinea acumulată în atâția ani ar fi fost sparte.

— Tânărul este oaspetele nostru pentru oricât timp va dori, anunță don Joaquín, ignorând neplăcerea reflectată în ochii femeii. Dar după primele cuvinte schimbate cu necunoscutul, aceasta își uită supărarea. Era obișnuită să-și vadă soțul aducând acasă tot felul de animale. Era prima oară când venea cu un om. Plecă la bucătărie să anunțe servitorii că aveau un musafir; cu toate că ar fi preferat să spună: „Mai avem un animăluț!" Apoi merse cu Joaquín și cu străinul la pavilion. Voia să-l știe departe de intimitatea lor.

— Aici, în *Anglia*, o să te simți dumneata mai bine...

Și îl privi pe tânăr cu sfială. Tefa, servitoarea, deschise ușile salonului de vânătoare și aprinse lămpile. Musafirul se arătă entuziasmat de cazare. Ajutată de slujnică, doña Matilde alese odaia cea mai mare, făcu patul, deschise geamul care dădea spre „grădina animăluțelor" și-i făcu oaspetelui câteva recomandări despre cum trebuia să închidă plasa de țânțari pentru a evita liliecii – care de fapt erau inofensivi.

Tânărul se prezentă sub numele de Felipe Hurtado și își lăsă geanta pe o măsuță. Servitoarea schimbă apa din urcior, aduse pastile de săpun francez și puse prosoape curate pe rafturile din baie.

În timpul cinei, doamna se îndrăgosti de zâmbetul musafirului ei, care se retrase apoi în pavilion. lar don Joaquín îi povesti soției sale scena petrecută in Hotel Jardín. Trecuse pe acolo, și don Pepe Ocampo i-o relatase.

— Ni-l facem dușman pe general! spuse femeia.

— Omul acela nu are dreptul la toate barbariile care i se năzar lui.

— Dar le face, răspunse ea zâmbind.

Foarte devreme, străinul se trezi panicat: o mulțime de pisici cădeau peste patul lui. Gazdele uitaseră să-l avertizeze că în „grădina animăluțelor" trăiau sute și că, la ora aceea, coborau flămânde pe acoperiș spre locul unde servitorii lăsau castroanele cu lapte și bucățile de carne. Hurtado nu știa ce se intâmpla. Prin fereastra lui deschisă, o droaie de mâțe intrau și

ieșeau în timp ce o larmă de rațe se ridica din curtea în care mai erau și cerbi, miei, câini și iepuri. Era din cale-afară de mirat, și îl invadă un amestec de tandrețe și de ironie când își dădu seama că toate animalele acelea fuseseră adunate; la fel ca el.

Târziu, hotărî să iasă din cameră. Soarele era sus și abia se ghicea prin rămurișul des. Se plimbă timid printre plante și ferigi, ridică o piatră și văzu un gândac care îl făcu să se tragă înapoi cu o mișcare de repulsie.

— E un scorpion! îi zise Tefa, care îl observa mai de departe.

— Ah! Bună ziua, îi răspunse el amabil.

— Omoară-l! Sunt periculoși. Pe la dumneata nu sunt, nu îi vezi mereu? insistă femeia contrariată.

— Nu, eu vin dintr-o zonă rece...

Un abur se ridica din grădină. Plantele emanau miresme umede și penetrante. În ciuda căldurii violente, frunzele mari și cărnoase se mențineau drepte. Bananii se umpleau de susure ciudate, pământul era negru și reavăn, fântâna își lucea apa verzuie, iar la suprafața ei pluteau frunze în descompunere și fluturi enormi înecați. Tot de acolo venea o duboare de putrefacție și de mlaștină. Grădina aceea luminoasă în timpul nopții, învăluită în frunzișuri misterioase și flori ghicite după intensitatea parfumurilor lor, ziua se infesta de miasme și prezențe amenințătoare pentru nasul străinului. Îl cuprinse greața.

— La ce oră se întoarce domnul?

— El nu pleacă de-acasă, răspunse zeflemitoare slujnica.

— Ah! Credeam că era plecat la lucru.

— Pleacă. Dar numai până acolo.

Și femeia făcu un semn cu capul inspre poarta deschisă în zidul „grădinii animăluțelor”.

— Poate e mai bine să nu-l deranjez.

Tefa nu zise nimic. Străinul simți ostilitatea femeii. Deodată păru să-și amintească ceva.

— Spune-mi, unde locuiește domnul președinte?

— Juan Cariño? Pe strada Alarcón[9], aproape de periferie, lângă ieșirea spre Las Cruces[10], răspunse femeia mirată. Ar fi vrut să intrebe ceva, dar indiferența bărbatului o făcu să renunțe.

— Mă duc până la el. Mă întorc la ora prânzului, spuse tânărul liniștit.

Și Felipe Hurtado se îndreptă spre poartă. Tefa îl privi îndepărtându-se, cu impresia că pășea peste plante fără să lase urme.

— Cine știe de unde vine! Eu n-aș aduna vagabonzi, cum face domnul, le zise ea servitorilor care prânzeau în bucătărie.

— Știți ce a făcut în hotel? întrebă Tacha, camerista.

— A vrut să se încurce cu Julia. Cât pe ce să-l omoare generalul; cu Julia și cu don Pepe cu tot!

— Eu n-aș crede că e om de trai bun. Azi când am intrat să-i fac patul, deja îl făcuse el; și citea o carte roșie.

— Ați văzut? Închipuiți-vă pe unde dormea.

— Știți unde s-a dus acum? întrebă Tefa, și, cum ceîlalți o priveau expectativ, anunță pe un ton de triumf: La *cuscas*.

— Ia te uită! O ia de dimineață tare! zise Cástulo zâmbind.

— Eu tot cred că ceva rău l-a adus în Ixtepec, adăugă Tefa cu convingere.

— Înaintea unui bărbat intotdeauna merge o femeie, pronunță Cástulo cu demnitate.

Felipe Hurtado, indiferent la șușoteli, traversă orașul și trecu pe lângă hotel. Don Pepe, care îl văzu venind de departe, intră grăbit în hol, iar apoi, când străinul deja trecuse, se înălță curios, ca să-l vadă din spate. „Nesimțitul! Nici nu ne-am revenit bine după bucluc, și el dă iar târcoale pe aici!" își zise bătrânul cu ciudă. Căci în seara dinainte, generalul ieșise pe coridor ca să-l întrerogheze. Niciodată nu îl văzuse mai crunt.

— Cine e omul acela?

Don Pepe, confuz în fața chipului înghețat al lui Rosas, nu știu ce să răspundă, căci nu avea idee cine era străinul.

— Nu știu, domnule general. Unu' care voia o cameră. N-am avut timp să-l întreb nimic înainte de sosirea dumitale...

— Și cu ce drept îndrăznești dumneata să închiriezi camere fără permisiunea mea? întrebă scurt Rosas, uitând că don Pepe Ocampo era proprietarul hotelului.

— Nu, domnule general. Nu aveam de gând să-i inchiriez. Tocmai îi spuneam cá nu am camere libere, când ai ajuns dumneata...

Întinsă în hamacul ei, Luisa asculta atentă dialogul.

— Domnule general, a vorbit mai mult de o oră cu Julia.

Se răzbuna astfel și pe Julia și pe don Pepe.

Francisco Rosas nu o privi.

— Am auzit că vorbeau despre Colima[11], adăugă cu răutate femeia.

— Despre Colima! repetă Rosas întunecat.

Ar fi vrut să nu o fi auzit. Se întoarse în încăperea lui fără să răspundă. Don Pepe o privi pe Luisa cu ură. Aceasta se mai legănă un timp în hamac, apoi se ridică și se închise în odaia ei. Hotelierul se apropie discret de ușa amanților și încercă să asculte dialogul.

— Spune-mi, Julia, de ce te-ai speriat?

— Nu știu, răspunse ea cu voce calmă.

— Spune-mi adevărul, Julia. Cine e el?

— Nu știu...

Don Pepe o putea vedea, ghemuită ca o pisică, cu capul plecat pe un umăr și cu ochii migdalați întorși, rugători, spre general. „E din cale-afară de cutră! Eu i-aș scoate adevărul din doi pumni sănătoși!" gândi. Intrarea locotenent-colonelului Cruz în hotel îl făcu să se retragă precipitat de la locul și din gândurile lui.

— Ia te uită! La pândă! îi zise ofițerul râzând.

— Mai bine nu glumi, domnule...

Și omul îi povesti speriat ce se întâmplase.

Cruz păru să se îngrijoreze.

— Ah, Julia aia! mai spuse fără chef de haz.

Francisco Rosas ieși din cameră. Era palid. Coborî în stradă fără prietenii lui și se întoarse, aproape de miezul nopții, beat.

— Julia, hai să mergem la Las Cañas...

— Nu vreau.

Era prima oară că Julia se opunea poftei lui.

Generalul aruncă vaza cu zambile în oglinda dulapului și o făcu țăndări. Tânăra își acoperi ochii.

— Ce-i cu tine? Aduce ghinion!

Ceilalți oaspeți ai hotelului auziră, speriați, zgomotul.

— O, Doamne, nu putem trăi în liniște aici, gemu Rafaelita.

— Vreau la tata! strigă Antonia, și colonelul Justo Corona îl astupă gura cu mâinile.

Felipe Hurtado ajunse la casa pe care o căuta. Ghici că aceea era, deoarece se distingea de celelalte ca o imagine reflectată într-o oglindă spartă. Zidurile ei dărăpănate, care încercau să pară mici, creșteau la capătul unei străzi terminate în bolovani.

— Acolo e! îi strigară niște copilandri care îl priveau invidioși. Străinul observă ușa nevopsită și nișa de alături care adăpostea un San Antonio[12] vagabond. Sună clopotul.

— Intră, e deschis! îi răspunse o voce plictisită.

Hurtado împinse ușa și se văzu într-un vestibul pardosit cu piatră, care comunica cu o încăpere mare ce ținea loc de salon. Câteva fotolii de catifea roșie, niște flori murdare de hârtie și o oglindă afumată îl mobilau. Pe solul roșu se vedeau mucuri de țigară și sticle împrăștiate peste tot. Taconcitos[13], doar în lenjerie, șleampătă și cu niște papuci cu tocul strâmb, îi ieși înainte.

— Umbli devreme după pomană, îi zise, cu un surâs în care strălucea un colț de aur.

— Pardon. Îl caut pe domnul președinte.

— Ești străin, nu-i așa? Îi spun eu că are antecameră.

Și femeia plecă zâmbind. Domnul președinte veni imediat. Îi oferi, cordial, un fotoliu străinului, iar el se așeză alături. Apoi apăru Luchi cu o tavă de plumb pe care se vedeau două ceșcuțe.

— Tu ești prietenul Juliei? Ai grijă! îl avertiză femeia izbucnind în râs cu obrăznicie.

— Prietenul? murmură Hurtado.

Văzând tulburarea străinului, Juan Cariño se îndreptă în fotoliul lui, tuși puțin și luă cuvântul.

— Suferim o ocupație și nu putem aștepta nîmic bun de la invadatori. Camera de Comerț, Președinția Municipală și Inspectoratul Poliției se află sub ordînele lor. Eu și guvernul meu suntem lipsiți de orice protecție. Dumneata trebuie să-ți calculezi mișcările.

— Umblă îmbrobodit și noi plătim, întrerupse Luchi.

— Dragă! Cum vorbești? protestă domnul președinte și adăugă, după o tăcere cam penibilă. Uneori un capriciu poate face din om neom. Putem spune, fără exagerare, că tânăra Julia l-a smintit pe generalul Rosas.

— Ai de gând să stai pe aici un timp? întrebă Luchi.

— Nu știu...

— Mai bine nu te apropia prea mult de ea.

— Ține cont de ce spune Luchi. De câte ori îl oftică domnișoara Julia, pe noi ne arestează și ne spânzură. Noroc că persecuțiile lui n-au ajuns până la dicționar...

— Domnul președinte este un prieten bun al dicționarelor, lămuri Luchi repede.

— Cum să nu fiu, dacă ele păstrează toată înțelepciunea omenească? Ce ne-am face fără dicționare? E de neconceput! Fără ele, limba aceasta pe care o vorbim ar fi neinteligibilă. „Ei!" Ce înseamnă „ei"? Nimic. Un zgomot. Dar dacă ne uităm în dicționare, găsim: „Ei, persoana a treia plural."

Hurtado începu să râdă ușor. Domnului președinte îi plăcu râsul acela și, cocoșat în fotoliul lui grețos, își turnă mai multe linguriițe de zahăr și amestecă cu grijă în ceașcă. Era mulțumit. Îl dezorientase pe străin; căci, dacă era adevărat ce spusese, important era ceea ce nu spusese: că vocabulele erau periculoase deoarece existau prin ele înseși, iar apărarea dicționarelor evita catastrofe de neîmaginat. Cuvintele trebuiau să rămână tainice. Dacă oamenli ar ști de existența lor, le-ar spune, duși de răutate, și ar face să explodeze lumea întreagă. Ignoranții care se foloseau de ele pentru a provoca suferință deja cunoșteau prea multe. Misiunea lui secretă era să se plimbe pe drumurile mele și să adune vorbele maligne pronunțate în timpul zilei. Le ridica, una câte una, discret, și le ascundea în jobenul lui. Unele erau ticăloase; fugeau și îl obligau să alerge pe mai multe străzi ca să le prindă din nou. O plasă de fiuturi i-ar fi fost foarte utilă, dar era prea vizibilă și ar fi trezit suspiciuni. În unele zile, recolta era atât de bogată, încât termenii nu încăpeau sub pălăria lui, și se vedea obligat să iasă de mai multe ori pentru a termina curățenia. Când se întorcea, se închidea în camera lui ca să le reducă la litere și să le păstreze din nou în dicționarul din care n-ar fi trebuit să iasă deloc.

Teribil era că, de-abia ajuns pe limbile rele, un cuvânt evada întotdeauna, și munca lui nu avea sfârșit. În fiecare zi căuta „a spânzura” și „a tortura”, iar când îi scăpau ajungea acasă învins, nu cina și își petrecea noaptea cu ochii deschiși. Știa că în dimineața următoare vor fi spânzurați în Cocula, și se simțea vinovat. Privi atent spre străin. Îi inspirase încredere și îl invitase la Președinție ca să îl inițieze în misterul puterii sale. „Când eu nu voi mai fi, cineva va trebui să moștenească misiunea mea de curățenie. Dacă nu, ce-o să se aleagă de orașul acesta?” Dar mai întâi trebuia să se asigure că succesorul acela avea inima pură.

— Metamorfoză! Ce ar fi „metamorfoză” fără dicționar?... O grămadă de literuțe negre.

Și studie efectul cuvântului pe chipul străinului, care avea expresia unui copil de zece ani.

— Și ce ar fi „confetti”?...

Acest termen provocă o adevărată feerie în ochii lui Felipe Hurtado, și Juan Cariño se umplu de bucurie.

Luchi putea să-l asculte ore întregi. „Păcat! Dacă n-ar fi nebun, ar avea multă putere, iar lumea ar fi la fel de luminoasă ca Roata Norocului.” Și femeia se întrista să-l vadă pe Juan Cariño în casa prostituatelor. Ei i-ar fi plăcut să descopere momentul în care devenise el „domnul președinte”, și nu găsea fisura care separa cele două personaje; pe acolo scăpase șansa lumii, din eroarea aceea se născuse omulețul închis în bordel fără nicio speranță de a-și recupera cumva destinul strălucitor. „Poate a visat în vreo noapte că era domnul președinte și nu a mai revenit nicicând la

realitate, chiar dacă acum umblă cu ochii deschiși", își zicea tânăra amintindu-și propriile sale vise și comportamentul ei extravagant în ele. De aceea îi servea cești de cafea și îl trata cu atenția cu care se tratează somnambulii. „Dacă s-ar deștepta într-o bună zi"... Și scruta ochii domnului președinte încercând să zărească în ei tărâmul fabulos al himerelor: cu spiralele lui din cer, cu verbele dând târcoale ca niște amenințări solitare, cu copacii semănați în vânt și mările albastre peste acoperișuri. Nu zbura și ea în vise? Plutea deasupra unor drumuri care pluteau și ele în urma ei, iar jos o așteptau niște cuvinte. Dacă s-ar trezi în mijlocul acelui vis, ar crede pentru totdeauna în existența aripilor sale și lumea ar spune, batjocoritoare: „Priviți-o pe Luchi. E zurlie. Se crede pasăre." De aceea il tot spiona pe Juan Cariño; ca să vadă dacă il putea cumva trezi.

— Când vrei să te plimbi un pic pierdut printre termeni, mai vino pe aici; pun dicționarele mele la dispoziția dumitale, îl auzi spunând Luchi.

— Te avertizez că invitația dumitale nu a căzut într-un sac rupt, răspunse surâzător Hurtado.

— Am trei volume din *Dicționarul limbii engleze*. N-am putut să le găsesc pe toate... O adevărată catastrofă!

Și Juan Cariño căzu într-o tristețe adâncă. Cine se folosea de cărțile acelea? Nu-l mai mira mizeria care domnea peste lume.

Luchi ieși din salon și se întoarse, după câteva minute, cu un dicționar cu foi portocalii și litere aurite. Juan Cariño il apucă reverențios și începu să-și inițieze prietenul în cuvintele lui predilecte.

Le repeta silabisindu-le, pentru ca puterea lor să scalde Ixtepecul și să-l purifice de forța celor pronunțate pe străzi sau în biroul lui Francisco Rosas. Deodată se opri și își privi cu seriozitate interlocutorul.

— Presupun că dumneata mergi la biserică.

— Da... duminica.

— Nu ne lipsi de vocea dumitale în rugăciunile noastre. Sunt atât de frumoase!

Și Juan Cariño începu să recite litanii.

— E mai mult de unu și jumătate și nici măcar nu s-a aprins focul, anunță Taconcitos vârându-și capul ciufulit pe ușa salonului.

— Unu și jumătate? se miră Juan Cariño întrerupându-și rugăciunea. Ar fi vrut să uite tonul vulgar al femeii, care îl readucea la dezastrul vieții lui în casa cu pereți mânjiți și paturi jegoase.

— Unu și jumătate, repetă ea și dispăru din cadrul ușii.

— Este o llber-cugetătoare... Liber-cugetătorii au făcut lumea atât de oribilă, zise Juan Cariño cu amărăciune.

Se ridică în picioare și se apropie încet de Felipe Hurtado.

— Păstrează-mi secretul. Lăcomia generalului nu are limite. E un liber-cugetător care caută frumusețea și misterul. E în stare să ia măsuri persecutorii împotriva Dicționarului și să provoace o catastrofă. Omenirea s-ar pierde într-o limbă haotică și lumea s-ar transforma în cenușă.

— Am fi asemenea câinilor, explică Luchi.

— Și mai rău, pentru că ei și-au sistematizat lătrăturile, chiar dacă nouă ne rămân

îndescifrabile. Știi dumneata ce este un liber-cugetător? Un om care a renunțat la gândire.

Și domnul președinte își însoți musafirul până la poarta din stradă.

— Complimentele mele cele mai afectuoase pentru doña Matilde și pentru don Joaquín, deși am sentimentul clar că nu-i voi vedea niciodată prîn această casă.

Juan Cariño rămase gânditor în fața intrării, făcând semne de adio străinului care se îndepărta în lumîna fierbinte a după-amiezii. Apoi închise trist ușa, se întoarse în salonașul murdar și se așeză în fotoliul pe care îl ocupase înainte. Își feri privirea de mucurile de țigară și de slinul dimprejur.

— Domnule președinte, ne-a cântat păsărica norocului. Îți aduc imediat niște *taquitos*[14], zise Luchi încercând să-l înveselească. La ora aceea, celelalte femei de-abia începeau să se trezească.

Pe atunci eu eram atât de îndurerat, încât orele mele se acumulau informe și memoria mea se reducea la senzații. Ca și suferința fizică, nefericirea egalează mînutele. Zilele se transformă în aceeași zi, acțiunile în aceeași acțiune, iar persoanele într-un sîngur personaj inutil. Lumea își pierde varietatea și lumina se anihilează peste miile de spații neconturate. Inerția acelor zile repetate mă menținea oarecum calm, contemplând scurgerea sterilă a ceasurilor și așteptând miracolul care se încăpățâna să se producă. Viitorul era reluarea trecutului. Nemișcat, mă lăsam devorat de setea care mă chinuia pe la toate colțurile. Pentru a sparge înmărmurirea, nu-mi rămâneau decât

mirajul zadarnic al violenței și cruzimea care se exercita, vecină cu nebunia, asupra femeilor, a câinilor vagabonzi și a indienilor. La fel ca în tragedie, trăiam într-un moment stagnat, iar personajele sucombau prizoniere ale clipei oprite. Gesturile tot mai sângeroase nu duceau la nimic. Durata era abolită.

Știrea despre sosirea străinului se răspândi în cursul dimineții cu viteza bucuriei. Pentru prima dată în mai mulți ani, timpul s-a întors pe străzile mele trezind lumini și reflexe pe pietre și pe frunzele copacilor. Migdalii s-au umplut de păsări, soarele a urcat fermecat înălțimile munților, și prin bucătării slujnicele comentau gălăgioase noutatea. Mirosul de ceai din frunze de portocal ajunse până în odăi, ca să trezească doamnele din somnul lor neproductiv. Neașteptata prezență a necunoscutului spărsese liniștea. El era mesagerul, era cel necontaminat de nenorocire.

— Conchita! Conchita!... La Matilde e un mexican[15]. Pregătește-te! strigă doña Elvira când servitoarea ii dădu vestea.

Apoi doamna se ridică dintr-un salt. Voia să ajungă repede la slujba de la ora șapte, ca să afle prima informații despre străin. Cine era? Cum era? Ce căuta? Pentru ce venise? Se îmbrăcă în grabă și se privi calmă în oglindă. Chipul ei nu îi făcea mutre.

— Uite ce bine arăt!... Păcat că bietul tău tată nu mă mai poate vedea! Ar fl invidios. El a fost întotdeauna atât de cadaveric...

În picioare alături, Conchita aștepta răbdătoare ca mama ei să se admire pe săturate.

— Uite-l! E acolo! Mă spionează din fundul oglinzii, deranjat să mă vadă văduvă și încă tânără! Justino Montúfar, am plecat!

Și doamna scoase limba la imaginea bărbatului său păstrată în luciul oglinzii. „Atâta s-a mai admirat, că a rămas lipit acolo", își zise în drum spre biserică. „Niciodată n-am cunoscut un om mai închipuit!" Și își aminti, țâfnoasă, călcatul impecabil al manșetelor pantalonilor și ale cămășilor, perfecțiunea cravatelor. Când a murit, n-a vrut să-l îmbrace: „Un simplu giulgiu!" le ceruse ea plângând prietenelor sale, satisfăcută că il putea lipsi de mofturile cu care o tiranizase atâția ani. „Să se învețe minte!" își zicea în timp ce femeile înfășurau corpul bărbatului ei într-un cearceaf oarecare. În momentul acela era din nou stăpână pe voința sa și și-o impuse, răzbunătoare, asupra decedatului, care, palid și crispat, părea să protesteze înfuriat împotriva ei.

— Ce mai întârzie Matilde!... Bătrânele sunt încete, exclamă contrariată, când văzu că prietena ei nu ajunsese încă la biserică.

Își manifestă neplăcerea lovind pământul cu piciorul de câteva ori. Conchita își plecă ochii. I se părea că vorbele și gesturile mamei sale atrăgeau atenția celorlalți, care, deși așteptau cu aceeași nerăbdare, o făceau, totuși, mai discret.

— E în stare să nu vină. Îi place să facă pe interesanta! Bietul băiat. Nu are idee în ce casă de țicniți a nimerit.

Conchita îi făcu semn să tacă.

— Ce? Toți știm că Joaquin nu e sănătos la cap. Se crede regele animalelor. Și izbucni în râs.

Nu își putu continua discursul, deoarece o văzu pe doña Lola Goríbar ajungând împreună cu fiul ei Rodolfo.

— Uite-o și pe grasa aia, zise cu neplăcere.

Doña Lola nu ieșea aproape niciodată din casă. Poate din acest motiv era de o corpolență monstruoasă. Suferea de teamă. O teamă diferită de a noastră. „Dacă ar fi să rămâi fără bani, nimeni nu ți-ar da o mână de ajutor", spunea îngrozită lângă dulapurile scumpe care ascundeau grămezi compacte și aliniate de *centenarios*[16] de aur. Sâmbetele și duminicile, servitorii o auzeau numărând monedele, închisă în camera ei. Iar în restul săptămânii, patrula prin casă cu ferocitate. „Niciodată nu se știe ce ne dă Dumnezeu"; și acest gând o înfiora. Nu era exclus ca Dumnezeu să vrea s-o sărăcească; și pentru a se proteja de voința divină, acumula bogății peste bogății. Era credincioasă tare, avea capelă la ea acasă și mergea și la slujbă regulat. Vorbea întotdeauna de „sfânta frică de Dumnezeu", însă toți știam că „sfânta frică" se referea doar la lipsa de bani. „Nu te încrede și nu te încrede", sufia ea mereu în urechile lui Rodolfo. Ne-am mirat când am văzut-o venind la brațul fiului ei. „Ne privesc", spuse femeia încet. Noi am rămas cu ochii la broșa cu diamante care strălucea pe pieptul ei și la redîngota tânărului. Acesta se îmbrăca la magazinele din capitală, și servitorii spuneau că avea mai mult de o mie de cravate. Mama lui, în schimb, purta întotdeauna același costum negru, care începuse să se înverzească pe la cusături.

Doamna Montúfar îi ieși în întâmpinare, și doña Lola o privi pe Conchita bănuitoare: fata i se părea

periculoasă. Rodolfo evită s-o privească. „Mai bine nu-i dau speranțe. Cu femeile niciodată nu se știe. Profită de cel mai mic gest pentru a încurca bărbatul."

Doña Lola Goríbar se temea că străinul ar putea avea intenții care să pună în pericol liniștea fiului ei.

— Eu zic că nu e just. Nu e just. Fito[17] nu mai are somn!...

— Nu-ți fă griji pentru mine, *mamacita*[18].

Doña Elvira urmări resemnată dialogul dintre mamă și fiu. Doamna Goríbar simțea o admirație nesfârșită pentru fiul ei: datorită lui își recăpătase pământurile, și Guvernul chiar îi plătise pentru daunele provocate de zapatiști. Trebuia, deci, să își arate și în public recunoștința. Măcar atât putea face pentru el.

— E atât de bun, Elvira!... Și doña Lola își duse mâna la broșa cu diamante. Doamna Montúfar se înclină ca să admire bijuteria. „Și Justino era băiat bun...", se gândi cu ironie. Rodolfo călătorea des la Ciudad de México, și la înapoiere trecea pe la Comandamentul Militar ca să stea de vorbă cu Francisco Rosas.

— Și-a mai mutat o dată răzorul, ziceam, când îl vedeam ieșind mulțumit din biroul generalului.

Și într-adevăr, după fiecare călătorie, ajutat de pistolarii aduși din Tabasco[19], Rodolfo muta semnele de hotar ale moșiilor sale, și câștiga, gratis, peoni, case și pământuri.

Sub unul dintre migdalii din atriu stătea, așteptând slujba de la ora șapte, Ignacio, fratele Agustinei, brutăreasa. Îl observă îndelung pe fiul

doñei Lola. Apoi se apropie cuviincios de el și îi ceru să vorbească singuri. Se spunea despre Ignacio că era un agrarian. Adevărul era că luptase alături de Zapata și că ducea acum traiul desculț al oricărui țăran. Pantalonii lui de *manta*[20] se vedeau ponosiți, iar pălăria din frunze de palmier era mâncată de soare.

— Uite, don Rodolfo, e mai bine să lași pietrele de hotar la locul lor. Agrarienii spun că or să te omoare.

Rodolfo doar surâse și îi întoarse spatele. Umilit, Ignacio se retrase și observă de departe silueta măruntă a lui Goríbar, care nu își mai cheltui nici măcar o privire în direcția lui. De câte ori nu-l amenințaseră! Dar se slmțea sigur. Cea mai mică zgârietură de pe pielea lui ar costa viața mai multor duzini de agrarieni. Guvernul îi promisese acest lucru și îl autorizase să își însușească toate pământurile care avea poftă. Francisco Rosas îl proteja. De câte ori Rodolfo își înmulțea moșiile, generalul primea, din mâinile lui, o mare sumă de bani, care se transforma repede în bijuterii pentru Julia.

— Vezi cum e în stare o femeie să domine un bărbat? Nerușinata aia ne ruinează!

Rodolfo își săruta mama ca să o mângâie după ofensa pe care i-o provoca lmpudoarea Juliei. După care, de asemenea ii dăruia bijuterii.

— El plătește, dar indienii nu lucrează, o mai auzi spunând.

Se apropie de ea. Vocea ei îl consola de duritatea cuvintelor lui Ignacio. Se simțea legat de mama lui printr-o iubire tandră și unică, și cele

mai bune momente ale lor erau seara, când, de la pat la pat prin ușa deschisă, avea cu ea lungi dialoguri confidențiale. Victimă a unei căsătorii nefericite, ea își găsise alinarea în el de când îl născuse. Moartea tatălui său nu făcuse altceva decât să afirme deliciul dragostei exclusive care îi unea. Doña Lola îl vedea mic și fricos, setos de răsfățuri, și îl copleșea cu măguleli.

— Ca să găsești un bărbat bun, secretul e simplu: mătura și bucătăria îmbietoare..., spunea răutăcioasă și era atentă la capriciile și la mâncarea fiului ei.

Când era copil și se împiedica de scaun ori de masă, ordona să fie lovite, ca să-i demonstreze odraslei sale că ele erau vinovate. „Fito are dreptate întotdeauna", afirma foarte serioasă, și îi justifica orice năbădăi.

— Nu știi, Elvira, ce noroc e să ai un fiu ca Fito... Nu cred că se va căsători vreodată. Nicio femeie nu l-ar înțelege ca mama lui...

Doña Elvira nu avu timp să răspundă, căci sosi doña Matilde.

— Ai văzut? Ai văzut ce neobrăzată e? întrebă doña Lola referindu-se la Conchita, după ce aceasta și mama ei se îndepărtară.

— Da, lasă, mamă, n-avea grijă...

— Te mânca din ochi!

Doña Matilde traversă atriul cu trăpușorul ei vesel. Întârziase conversând cu Joaquin despre oaspetele lor, și venea sufocată de pasul grăbit: nu voia să piardă slujba. Văzându-și prietenele așteptând-o, făcu un efort ca să nu izbucnească în

râs. „Curioasele! O să trebuiască să le invit, ce să fac...”

Și seara, la don Joaquín se scoaseră scaune în coridor, se aprinseră lămpi și se pregătiră tăvi cu răcoritoare și prăjituri. Trecuse mult timp de când lumea nu se mai aduna în Ixtepec, și locuința se umplu de bucurie. Dar când ajunseră invitații, bucuria se stinse, și grupul de prieteni se simțit intimidat în fața străinului. Rușinați, pronunțară saluturi scurte, ocupară în tăcere scaunele și contemplară bolta. O căldură sufocantă plutea în grădină și ferigile se înălțau imense între umbre, iar liniile groase ale munților care mă înconjoară se instalară în cer, pe deasupra acoperișurilor, oprimând noaptea. Doamnele amuțiră: viețile, iubirile și paturile lor inutile defilară deformate prin întuneric și prin arșița neclintită. Străinul se refugie în ritmul de du-te-vino al evantaielor, pentru a ieși cumva din încurcătura de a se afla în fața unor chipuri necunoscute. Isabel și Conchita, condamnate să se consume cu încetul între pereții caselor lor, mâncară fără chef dulciurile pe care se scurgea miere fierbinte. Tomäs Segovia se chinui să înșire, ca pe niște mărgele, fraze strălucitoare, dar se lovi de tăcerea celorlalți, pierdu firul și le văzu, melancolic, cum se rostogoleau pe jos și se pierdeau printre picioarele scaunelor. Martín Moncada observa cadrul dintr-un loc distant. Însă unele dintre cuvintele lui Segovia ajungeau până la el.

— E un om ciudat! șopti doña Elvira la urechea oaspetelui. După ce văzuse eșecul adunării, doamna alesese calea confldențelor. Hurtado o privi surprins, și văduva îi indică prin semne

distanța voluntară a lui Martín Moncada. Ar fi vrut să-i spună ce părere avea ea despre prietenul eí, dar se temea că doña Ana ar putea-o auzi.

— A fost maderist[21]! comentă cu voce scăzută, pentru a rezuma bizareriile lui Moncada.

Străinul zâmbi, și doña Elvira nu mai găsi ce să spună.

— Cu Madero au început nenorocirile noastre..., oftă văduva cu perfidie.

Știa că o controversă ar înviora conversația muribundă.

— La începuturile lui Francisco Rosas a stat Francisco Madero, stabili Tomás Segovia.

Figura generalului Rosas răsări în centrul întunecos al grădinii și înaintă spre grupul din coridorul doñei Matilde. „Numai el are dreptul la viață", își spuseră ranchiunoși, și se simțiră prinși într-o mreajă care îi lăsa fără bani, fără íubiri și fără víitor.

— E un tiran!

— Pentru ce să-i mai spui domnului! Doar a văzut cu ochii lui...

— De când a venit în Ixtepec n-a făcut altceva decât să ucidă, să ucidă și să ucidă.

În vocea lui Segovia se simțea o ambiguitate; parcă părea să invidieze norocul lui Rosas, ocupat să spânzure agrarieni în loc să stea comod, la taclale, în coridorul vreunei case mediocre. „Trebuie să treacă prin momente teribile", își zise, cuprins de o emoție intensă. „Nici romanii nu aveau concepția ridicolă a pietății, cu atât mai puțin în fața învinșilor; iar aici cei învinși sunt indienii." Își făcu, în minte, cu degetul mare,

semnul morții, așa cum văzuse în gravuríle din *Istoria Romei*. „Suntem un popor de sclavi cu câțiva patricieni"; și se așeză în palcul patricienilor, la dreapta lui Francisco Rosas.

— De când l-am asasinat pe Madero, nu ne-a mai rămas decât o lungă noapte de ispășit, exclamă Martín Moncada, tot întors cu spatele spre cei din grup.

Prietenii lui îl priviră cu antipatie. Și nu i-a trădat Madero pe cei din clasa lui? Cu toate că era dintr-o familie creolă și bogată, a ieșit în fruntea revoltei indienilor. Moartea luí nu era numai justă, ci și necesară. El era vinovat, de fapt, de toată anarhia care copleșise țara. Anii de război civil de după moartea lui au fost oribili pentru metișii expuși hoardelor de indigeni care luptau pentru niște drepturi și pentru niște pământuri ce nu le aparțineau. A fost un moment – când Venustiano Carranza a vândut Revoluția triumfătoare și a preluat puterea – în care clasele înstărite au simțit o ușurare. Iar cu asasinarea lui Emiliano Zapata, a lui Francisco Villa[22] și a lui Felipe Ángeles[23] s-au crezut chiar sigure. Însă generalii trădători ai mișcăríi au instalat apoi un guvern despotic și lacom, care nu împărțea bogățiile și privilegiile decât cu foștii lor dușmani și complici, în același timp, la jocul duplicității: marii latifundiari ai porfirismului[24].

— Martín, cum poți să vorbești așa? Crezi într-adevăr sincer că îl merităm pe Rosas?

Doña Elvira Montúfar se rușina de cuvintele amicului ei.

— Nu doar pe Rosas, ci și pe Rodolfo Goríbar cu asasinii lui din Tabasco. Voi il acuzați pe general, dar uitați de copărtașul lui, care e și mai sângeros... În fine, un alt porfirist i-a dat bani lui Victoriano Huerta[25] pentru a-l asasina pe Madero.

Ceilalți tăcură. Solidaritatea sângeroasă dintre porfiriștii catolici și revoluționarii atei îi uimea de-a binelea. Îi unea nu numai voracitatea, ci și originea rușinoasă a metisului. Împreună inauguraseră o eră barbară și fără precedent în memoria mea.

— Eu nu cred că ei au plătit pentru asasinarea lui Madero, spuse văduva fără convingere.

— Luján i-a plătit șase milioane de *pesos*[26] lui Huerta, dragă Elvira, replică Moncada iritat.

— Ai dreptate, Martín. Și va fi și mai rău! Pentru ce credeți că a adus Rodolfo pistolarii aceia din Tabasco? Ca să vâneze maidanezi?

Și spunând acestea, don Joaquin se cutremură cu gândul la numeroșii câini fiămânzi și râioși care alergau pe străzile mele pietruite, morți de sete, egali în mizeria și în condiția lor de paria cu milioanele de indieni urgisiți și brutalizați de Guvern.

„Pistolarii!" Cuvântul, încă nou, ne-a lăsat buimaci. Pistolarii erau recenta clasă apărută din maríajul Revoluției fariseice cu porfirismul. În redingotele lor scumpe, cu ochii ascunși de ochelari întunecoși și cu capetele protejate de pălării de fetru, executau macabra activitate de a sălta oameni și a înapoia apoi cadavre mutilate. Generalii numeau acest act de prestidigitație „A face Patrie", iar porfiriștii „Justiție Divină". Ambele

expresii însemnau, în realitate, afaceri murdare și deposedări brutale de proprietăți.

— Cu Zapata ar fi fost mai bine. Cel puțîn era din Sud, oftă doña Matilde.

— Cu Zapata? exclamă doña Elvira. Prietenii ei înnebuniseră în noaptea aceea sau poate doar voiau să o ridiculizeze în fața străinului. Își aminti ușurarea pe care o simțiseră toți când afiaseră de moartea lui Zapata. Mai multe nopți la rând li s-a părut că aud sunetul corpului său căzând în curtea Moșiei Chinameca[27], și au putut dormi liniștiți.

— Doña Matilde vorbește ca un general de-ai Guvernului, zise Segovia cu un aer distrat, și se gândi la noua limbă oficială în care cuvintele „Justiție", „Zapata" și „agrarianísm" serveau doar pentru a înlesni jecmănirea de pământuri și asasinarea țăranilor.

— E adevărat! Ați auzit că Guvernul o să-i facă statuie? întrebă doña Elvira bucuroasă.

— Ca să nu se spună că nu sunt revoluționari!... Asta n-are leac. Indianul cel mai bun e indianul mort, și gata[28]! spuse spițerul, amintindu-și cuvintele dictaturii porfiriste și aplicându-le acum, răutăcios, felului în care se făcea uz de numele indigenului asasinat Emiliano Zapata. Ceilalți salutară cu un cor de hohote subtilitatea farmacistului.

— Mi se pare o glumă proastă, răspunse Martin Moncada.

— Hai, nu te supăra, don Martín, replică Segovia.

— Toate acestea sunt lucruri triste...

— Adevărul e că aici singura care câștigă întotdeauna e Julia, adăugă Segovia cu amărăciune.

— Da. Numai femeia aia e de vină, zise doamna Montúfar.

— Și la Ciudad de México nu știu ce se întâmplă pe aici? interveni, prudentă, doña Matilde, pentru a alunga fantasma Juliei.

— În Ixtepec nu e teatru? schimbă Hurtado răspunsul cu o altă întrebare.

— Teatru? Dumneata vrei mai mult spectacol decât ce face femeía aía? zise mama Conchitei iritată, fixându-l cu uimire pe străin.

— Păcat! conchise acesta liniștit.

Ceilalți schimbară priviri fără să știe ce să spună.

— Lumea e mai fericită. Teatrul e iluzie, și de aceasta duceți lipsă aici. De iluzii!

— Iluzii! repetă melancolíc proprietarul caseí.

Și noaptea tenebroasă și solitară căzu peste ei umplându-i de tristețe. Căutară, nostalgici, ceva indefinit, un ceva căruia nu reușeau să-i dea formă, dar de care aveau nevoie ca să poată străbate nenumăratele zile ce se întindeau în fața lor ca un enorm panou de ziare vechi în ale căror pagini se amestecă brutal crimele, nunțile, anunțurile, toate de-a valma, fără relief, ca simple fapte golite de sens, in afara timpului și a memoriei.

Oboseala căzu asupra femeilor; bărbații se priviră inutili. În grădină, insectele se devorau unele pe altele în lupta aceea invizibilă și continuă care umple pământul de rumori. „Îmi găuresc șoarecii bucătăria", își zise doamna Montúfar, și se

ridică în picioare. Ceilalți o imitară și ieșiră toți în întuneric. Felipe Hurtado se oferi să-i însoțească. Înaintară cu capetele plecate pe străduțele mele tăcute. Atenți să evite gropile și denivelările, abia vorbeau. Când ajunseră în piața pustie, văzură lumina care scăpa prin obloanele de la balconul Juliei.

— Sunt acolo ăia doi! zise țâfnoasă doña Elvira.

Oare ce fac? Imaginea fericirii altora îi mohorî. Poate Francisco Rosas avea dreptate. Poate doar chipul surâzător al Juliei alunga zilele de hârtie de ziar, ca să crească în locul lor altele, de sori și de lacrimi. Se îndepărtară șovăitori de balconul special pentru a se pierde în beznă, în căutarea verandelor care îi vedeau intrând și ieșind, de fiecare dată la fel.

În drumul de întoarcere, Felipe Hurtado se opri în fața balcoanelor amantei din Ixtepec. Apoi traversă strada și se așeză pe una dintre băncile din piață, de pe care vedea bîne fereastra camerei Juiiei. Cu capul în mâini și cufundat în gânduri triste, așteptă acolo răsăritul.

Dimineața, ai casei îl priviră cu mirare. Ar fi vrut să-i spună că-l așteptaseră toată noaptea, îngrijorați de ce i s-ar fi putut întâmpla, dar nu îndrăzniră. El doar apăru cuminte și supus ca un pisic, iar prietenii lui îi primiră prezența cu plăcere.

1. Vicente Ramón Guerrero Saldaña (1782-1831) a fost un politician și militar de origine indigenă, participant la Războiul pentru Independența Mexicului. Președinte al țării (aprilie-decembrie

1829), obligat, de o facțiune adversă, să renunțe la fnncție, și apoi împușcat. Statul Guerrero îi poartă numele.

2. Bordel. *Cusca* (sing.), „prostituată”.

3. Hopa!

4. Miguel Hidalgo y Costiila (1753-1811), militar, preot și profesor, figură importantă a Războiului pentru Independența Mexicului (a condus începutul mișcării). Capturat și condamnat la moarte. Cunoscut, pe scurt, ca „Popa Hidalgo”, și considerat unul dintre fondatorii patriei mexicane.

5. José María Morelos y Pavón (1765-1815), militar, politician și preot, participant la Războiul pentru Independență, președinte suprem al Guvernului Mexican (1814-1815); împușcat.

6. Benito Pablo Juárez García (1806-1872), de origine indigenă, avocat și politician, președinte al Statelor Unite Mexicane (1858-1872).

7. *Novenario* in original. Este perioada de 9 zile de după înmormântare, în care se fac rugăciuni pentru sufletul mortului. (Şi *novena.*)

8. Piața Armelor. În multe orașe din teritoriile americane cucerite de spanioli există o Piață a Armelor, ca urmare a *Ordonanței urbanistice a Regilor Catolici Fernando al II-lea de Aragón și Isabel I de Castilla* (din 1480), care prevedea, în localități, un spațiu amplu destînat activităților comerciale, administrative și religioase, dar care să servească, în același timp, și ca principal punct de concentrare a populației in caz de atac.

9. Juan Ruiz de Alarcón y Mendoza (1580-1639), avocat și scriitor mexican.

10. Cruciie.
11. Stat de pe coasta Oceanului Pacific și vechi oraș (fondat în 1527). În náh., *acollima*, „la cotul răului”.
12. Sfântul Anton de Padova (1195-1231), călugăr portughez franciscan, faimos datorită miracolelor sale. Canonizat în anul 1232.
13. Toculețe.
14. *Taquito* (sing.), dim. subst. *taco*, preparat mexican: o mică turtă de mălai – *tortilla* (*infra*, nota 2, p. 92) – îndoită ca un căuș, pentru a susține o umplutură cu un conținut divers: carne de pui sau de vacă, brânză, șorici, sos. Când turta este din făină de grâu, mai mare, mai groasă și complet rulată, în formă de cilindru, iar umplutura include, pe lângă cele enumerate, fasole, orez și verdeață, se numește *burrito* („măgăruș”).
15. În acest context indică orașul de proveniență, capitala țării.
16. *Centenario* (sing.), monedă emisă în 1921 pentru comemorarea Centenarului Independenței Mexicului.
17. Rodolfito.
18. Mămicuțo.
19. Stat din sud-estul țării, la Golful Mexic. Se crede că toponimul provîne de Ia numele unei căpetenii mayașe, Tabscoob („Domnul celor opt lei”), sau din termenul náh. *tiahuashco*, „loc care are stăpân”.
20. Pânză de bumbac de calitate inferioară.
21. Adept al lui Francisco Ignacio Madero (1873-1913), generaI în Revoluția Mexicană, președinte

al Statelor Unite Mexicane (1911-1913); împușcat.

22. Francisco (sau Pancho) Villa. Pseudonimul lui Doroteo Arango Arámbula (1878-1923), participant la Revoluție; asasinat.

23. Felipe de Jesús Ángeles Ramírez (1868-1919), militar, matematician și scriitor, participant la Revoluție; impușcat.

24. *Porfirismo* – sau *porfiriato* – a fost perioada în care puterea s-a aflat în mâinile militarului José de Ia Cruz Porfirio Díaz Mori (1830-1915). La izbucnirea Revoluției a abandonat funcția de președinte al Statelor Unite Mexicane (1884-1911) și a plecat în Franța.

25. José Victoriano Huerta Márquez (1845-1916), inginer, militar, participant la Revoluție, președinte aI Statelor Unite Mexicane (1913-1914). Poreclit, din cauza cruzimii lui și a alcoolismului, EI ChacaI Borracho, „Șacalul Bețiv".

26. Monedă mexicană. (Denumirea, care are la origine vechea monedă spaniolă de argint de 27 de g, se mai folosește încă în alte 7 țări care au făcut parte din Imperiul Spaniol: Argentina, Chile, CoIumbia, Cuba, Repubiica Dominicană, Uruguay, Filipine.)

27. Din náh. *chinamitl*, „plantație de trestie", și *mecatl*, „sfoară" (pe moșia respectivă se producea trestie-de-zahăr, iar maldărele se legau cu sfoară). Se află în Statul Morelos, din centrui țării (numit astfel după José María Morelos y Pavón; *supra*, nota 2, p. 56).

28. Această afirmație i se atribuie americanului Philip Henry Sheridan (1831-1888), general al Uniunii în Războiul de Secesiune (1861-1865) și participant la luptele din Marile Prerii împotriva indienilor.

VIII

În ce limbă s-au pronunțat pentru prima oară cuvintele care aveau să-mi înrăutățească soarta? Au trecut mulți ani și încă nu știu. Îl mai văd și acum pe Felipe Hurtado urmărit, ca un animal mic, zi și noapte, de propoziția aceea: „A venit după ea." În Ixtepec nu mai era altă „ea" decât Julia. „A venit după ea", spuneau fiicele lui don Ramón când vedeau, din balcoanele lor, figura înaltă a străinului. Tatăl lor îi ieși acestuia în întâmpinare, se arătă amabil și incercă să-l atragă în zona confidențelor.

— Ai de gând să rămâi mult timp printre noi? zise domnul Martinez în timp ce îi scruta intens ochii.

— Nu știu încă... Depinde.

— În sfârșit, un tânăr trebuie să știe ce vrea... Poate te deranjează indiscreția mea, adăugă repede, observând răceala cu care interlocutorul său îi primea cuvintele.

— Nu. De ce să mă deranjeze? Mai degrabă îți mulțumesc pentru interes, răspunse.

— Prima dată când te-am văzut, am crezut că ești din categoria aceea de tineri dinamici care caută o afacere bună... Ceva productiv...

— O afacere? întrebă Felipe Hurtado, ca și cum pentru întâia oară îi trecea prin cap o asemenea posibilitate.

— Nu. Niciodată nu m-am gândit la așa ceva, adăugă râzând.

— Imaginează-ți, prietene, Catalán a crezut că ești un inspector. Eu l-am asigurat că nimic nu era mai departe de dumneata decât profesiunea aceea.

Felipe Hurtado râse din nou, cu chef.

— Inspector! repetă ca și cum ideea lui Pedro Catalán ar fi fost de-a dreptul comică.

— E un șarlatan, zise don Ramón, ca scuză pentru curiozitatea lui și căutând un mod de a continua dialogul. Dar Felipe Hurtado făcu un gest de retragere și trebui să-i lase drumul liber.

— Sunt sigur! Acum nu mai am nicio îndoială! strigă victorios don Ramón intrând în casă. Fiicele sale se precipitară spre el. Tânărul acela, care zice că se numește Felipe Hurtado, „a venit după ea", asigură bătrânul.

Pe stradă, femeile se emoționau și repetau aceste cuvinte ale lui, care il urmăreau pe străin prin toate colțișoarele mele. Dar el părea să le ignore și ieșea liniștit pe câmpul deschis, acolo unde soarele bate tare, pământul e țepos de prea mulți spini și viperele dorm printre pietre. Catârgiii îl vedeau pe lângă Naranjo[1], plimbându-se, ori așezat pe vreo rocă, cu o carte în mână și cu chipul întunecat de un amar pe care noi nu i-l cunoșteam.

La înapoiere trecea pe lângă Hotel Jardin. Julia stătea la fereastră. Nimeni nu i-a văzut vreodată salutându-se. Doar se uitau unul la celălalt. Ea îl observa apoi, impasibilă, cum se pierdea după porți. Trecătorii schimbau priviri și își spuneau prin semne: „A venit după ea."

Era limpede că ceva se întâmpla. De la sosirea străinului, atitudinea lui Rosas se înrăutățise. S-ar fi zis că cineva îi șoptise la ureche cuvintele destinate tuturor urechilor cu excepția alor sale, și că trăia hărțuit de îndoieli.

Noi urmăream cu malițioasă satisfacție relațiile acelea intense și periculoase, și ajungeam la o singură concluzie: „O ucide." Ideea ne provoca o bucurie ascunsă, și când o vedeam pe Julia la slujbă cu șalul negru care, înfășurat la gât, îi lăsa descoperit decolteul delicat, ne priveam înălțând un cor mut de reproșuri. Generalul aștepta neliniștit în atriu. El nu intra la liturghie niciodată; nu se amesteca cu smerite și bisericoși. Fuma nervos, îndelung, sprijinit de vreun migdal. Asistenții lui așteptau împreună cu el sfârșitul ceremoniei. Amantele erau cucernice și mergeau regulat la serviciul religios. Atitudinea morocănoasă a generalului ne făcea să îi evităm apropierea la ieșire. Îl vedeam de departe și ne distanțam prudenți.

— Domnișoara aia nu are frică de Dumnezeu!

Doamnele plecau în grupuri îndoliate, privind avide cum Julia se îndepărta la brațul amantului.

— Ar trebui să ne plângem părintelui Beltrăn; să-i cerem să n-o primească în biserică, propuse Charito, fiică a Mariei[2] și directoarea școlișoarei din Ixtepec.

— La Dumnezeu toată lumea are dreptul! protestă Ana Moncada.

— Dar nu-ți dai seama, Ana, ce exemplu rău dă tinerelor? Și mai e și o ofensă pentru femeile cinstite.

Julia ieși din atriu cu Francisco Rosas fără să le audă comentariile ostile.

Solitară, pierdută în Ixtepec, imi ignora vocile, străzile, copacii, oamenii. În ochii ei negri se vedeau urme de orașe și de turnuri necunoscute și străine nouă. Rosas o ducea destul de repede. Voia să o ferească de privirile invidioase care se țineau după silueta ei înaltă și gânditoare.

— Vreau să merg un pic, zise ea încercând să-și scuze cu un surâs capriciul.

— Să mergi? o întrebă Rosas și o privi pe deasupra umărului. Julia îi arătă profilul imperturbabil. Generalul privi apoi atent linia frunții ei. La ce se gândește? De ce vrea să se plimbe, ea, care e atât de leneșă de felul ei? Dar în memorie îi răsări un nume și se îndreptă spre hotel.

— Spune-mi, Julia, de ce vrei să te plimbi?

Rodolfo Goríbar, însoțit de doi dintre pistolarii săi *tabasqueños*[3], îl aștepta pe general la intrarea hotelului. Îl văzu de departe venind cu Julia și îi ieși înainte, deși știa bine că în momentul acela îl deranja.

— Domnule general, începu timid.

Rosas îl privi ca pe un necunoscut oarecare.

— Numai un moment, domnule general...

— Mai târziu, răspunse Rosas ferindu-și ochîi și își continuă mersul cu femeia.

Rodolfo Goríbar se întoarse spre prietenii săi.

— Îl așteptăm.

Și începu să se plimbe prin fața ușii hotelului. Știa din experiență că generalul va ieși din nou în

curând. Când Julia îl enerva, încuviința orice moarte. Și surâse fericit.

— Indienii dracului!

Oamenii lui îl priviră, scuipară printre dinți și își împinseră pălăriile într-o parte. Ei puteau să aștepte ore întregi. Timpul trecea repede când prada era sigură, și expresia placidă a șefului lor le dădea acum această certitudine.

— E doar o chestiune de timp, își ziseră morfolind cuvintele.

Julia se lăsă să cadă cu fața în jos pe pat. Francisco Rosas se apropie de fereastră. Nu știa ce să spună, nici ce să facă. Ochii lui, stinși de teama pe care i-o inspira plictisul tinerei, întâlniră fasciculele de soare ce pătrundeau prin jaluzele. Îi veni să plângă. N-o înțelegea. De ce se încăpățâna să trăiască într-o lume diferită de a sa? Niciun cuvânt, niciun gest nu o puteau rupe de străzile și de zilele anterioare lui. Se simți victima unui blestem superior voinței sale și a Juliei. Cum să șteargă trecutul? Un trecut fulgurant, în care ea plutea luminoasă prin încăperi nedefinite, paturi răvășite și orașe fără nume. Amintirile acelea nu erau ale lui, și el le suferea ca pe un infern permanent și neconturat. În amintirile acelea, străine și fragmentare, întâlnea ochi și mâini care o priveau și atingeau pe Julia, care o duceau în locuri prin care el se pierdea căutând-o. „În memoria ei nu e decât plăcere", își zise cu amărăciune, și o auzi cum se ridică din pat, cheamă servitoarea ca să ceară o baie cu apă fierbinte și cum alege, în spatele său, fiacoane de parfum, săpun și prosoape.

— Fac baie, spuse ea abia auzit, și ieși.

Rosas se simți singur. Fără Julia, camera rămase parcă demontată, fără aer, fără viitor. Se întoarse, văzu urma corpului ei pe pat și i se păru că se învârte în gol. El nu avea amintiri. Înainte de Julia, viața lui era o noapte înaltă prin care el călărea peste Sierra de Chihuahua. Erau anii Revoluției, însă el nu căuta ce căutau tovarășii săi villiști[4]. Îl mâna nostalgia unui ceva ardent și perfect în care să se piardă. Voia să scape din noaptea munților, unde nu găsea decât consolarea de a privi cerul înstelat. L-a trădat pe Villa, a trecut de partea lui Carranza, însă nopțile lui au rămas la fel. Nu îl interesa nici puterea. Iar în ziua în care a întâlnit-o pe Julia, i s-a părut că a atins o stea de pe cerul cordilierei, că a traversat sferele ei luminoase și a întâlnit corpul perfect al tinerei; și de atunci a uitat de tot ce nu era strălucirea ei. Dar ea nu a uitat, și în memoria ei se repetau la nesfârșit gesturile, vocile, străzile și bărbații dinaintea lui. Se văzu în fața ei ca un războinic singuratic în fața unei cetăți asediate, cu locuitorii ei invizibili mâncând, iubindu-se, gândind, rememorând, iar în afara zidurilor care înconjurau dinăuntrul Juliei se afla el. Accesele lui de furie, asalturile și lacrimile – toate erau degeaba; cetatea continua să rămână neatînsă. „Memoria este blestemul omului", își spuse, și lovi peretele camerei până ce se răni. Chiar și gestul acesta, pe care îl făcea acum, nu avea să dăinuie, oare, pentru totdeauna în timp? De câte ori, în vreme ce conversa cu prietenii săi, se plimba Julia, goală, prin imaginația lui? El îi urma pașii, îi vedea ochii și gâtul mișcându-se în lumea umedă a gazelelor, în timp ce își auzea

subordonații vorbind despre cărți de joc și despre bani. „Memoria e invizibilă", își repetă cu mâhnire. Memoria Juliei îl era accesibilă doar de când era el cel care o ducea în brațe, adormită, pe drumurile din Ixtepec. Aceasta era durerea lui fără leac: că nu putea vedea ce trăia în interiorul ei. Chiar în acest moment, când el suferea sub razele uscate ale soarelui, ea se juca cu apa fără să se gândească la Francisco Rosas, care se tortura pentru că ea nu uita. Stă în apă amintindu-și alte băi și alți bărbați care o așteptau înfrigurați. Și se văzu în mulți amanți care o întrebau, fără speranță de răspuns: „La ce te gândești, draga mea?..."

Îi simți parfumul și o auzi mergând desculță pe pardoseala roșie de ceramică. Apoi o auzi mergând în multe camere asemănătoare, lăsând niște urme umede care dispăreau într-un abur ușor și scurt. Julia intra în multe odăi, și mulți bărbați o ascultau ajungând, și îi aspirau aroma de vanilie care urca în spirale spre o lume nevăzută și pierdută.

— Julia! o chemă fără să se întoarcă.

Ea se apropie. Și Francisco Rosas simți apropiindu-se universul acela vast care se ascundea în spatele frunții ei; zidul acela înalt care o separa de el. „În spatele acestui zid, mă înșală", gândi, și o văzu galopând prin peisaje necunoscute, dansând prin obscure saloane de provincie; în paturi enorme lângă bărbați fără chipuri.

— Julia, e vreo bucățică din corpul tău pe care să n-o fi sărutat vreodată cineva? întrebă tot fără să se întoarcă și speriat de cuvintele lui. Tânăra se apropie și mai mult de el și rămase în tăcere.

— Julia, eu nu te-am sărutat decât pe tine, mărturisi umil.

— Și eu la fel – și minciuna ei îi atinse ceafa.

Cu amintirile Juliei, Francisco Rosas desenă pe soarele care pătrundea prin jaluzele chipul calm al lui Felipe Hurtado. Fără să mai spună nimic, ieși din încăpere și îl chemă violent pe don Pepe Ocampo.

— Să nu se deschidă ferestrele domnișoarei Julia!

Apoi ieși din hotel căutându-l cu priviri galbene pe străin. Rodolfo Goríbar îl ieși din nou în drum. Generalul trecu pe lângă el. Tânărul le făcu un semn oamenilor săi, și aceștia îl urmară pe militar de la o oarecare distanță. Lumea care îl vedea surâdea răutăcioasă. „După ce-o fi umblând acum Rosas?"

Noaptea se întoarse la hotel. Avea ochli înroșiți, fața arsă de soare și buzele uscate de praf. Julia îl aștepta surâzătoare. El se aruncă în pat și privi fix grinzile înnegrite ale tavanului. Se simțea încolțit de niște amintiri a căror neclaritate îl tortura. „Dacă aș putea să-mi amintesc bine", își repeta cu o voință seacă ce îl umplea capul de colb, „dar nu îmi amintesc chipurile". Julia se apropie și se înclină peste fața lui aprinsă.

— Te-a prins soarele tare, zise în timp ce îi trecea mâna peste frunte.

Generalul nu-i răspunse. Cândva, în trecut, Julia a mai făcut acest gest. Poate nici măcar nu era el cel căruia îi trecea acum mâna peste frunte, iar el, Rosas, o vedea mângâind, în memoria ei, un necunoscut.

— Mie îmi atingi fruntea?

Ea își retrase mâna ca și cum ceva i-ar fl ars-o și și-o duse la piept speriată. În spatele pleoapelor i se zbătură iuți niște amintiri pe care Rosas le putu întrezări. Cuminte în camera parfumată, aceeași din toate nopțile, Julia părea cea dintotdeauna, și totuși el, Francisco Rosas, era un om cu un corp și cu un chip diferite. Se ridică și se îndreptă spre ea. Va fl altul; o va săruta cum au sărutat-o, în trecut, alții.

— Vino, Julia, vino cu oricare. Nu contează că Francisco Rosas e atât de nefericit.

Dimineața servitorii veniră cu știrea: cinci oameni atârnau în *manglar*[5], în Cocula. Între ei era și Ignacio, fratele brutăresei Agustina. Femeia făcea demersuri ca să i se permită să-i coboare corpul, și toți am rămas în ziua aceea fără brioșe.

— Bieții oameni! Poate n-au vrut să-și cedeze pământurile!..., îi explică doña Matilde străinului, fără să vrea să spună ce gândea de fapt. De această dată vina era a unuia dintre prietenii ei, și doamna prefera să păstreze tăcere. Se simțea rușinată. Felipe Hurtado nu știu ce să răspundă. Erau primii morți în Ixtepec de la sosirea lui. Privi masa pusă pentru dejun, își servi o ceașcă de cafea fierbinte și încercă să zâmbească. Doamna nu mai făcu niciun comentariu.

— E Julia!... Ea e de vină pentru tot ce ni se întâmplă... Când se va sătura femeia aceea?... Păi nu mănânc! strigă doña Elvira și împinse violent cafetiera pe care Inés de-abia o pusese pe masă.

Conchita își sorbi cafeaua și se uită la mama ei. Cum se putea enerva că nu erau dulciuri, când Ignacio, bietul, atârna la soare mort și trist, după o viață și mai tristă? De mică îl văzuse prin oraș, desculț și îmbrăcat în hainele lui de *manta* vechi și peticite. De câte ori a vorbit cu ea? I se păru că îi aude vocea: „Bună ziua, domnișoară Conchita"; și simți că va izbucni în plâns.

— Dacă plângi, plâng și eu, amenință doamna.

Ghicind lacrimile ascunse ale flicei sale, doña Elvira își turnă discret cafea și bău încet, pierdută în niște gânduri care o asaltau pentru prima dată. „Sărmanul Ignacio! Bieții indieni! Poate nu sunt chiar atât de răi cum ne închipuim!" Mama și fiica rămaseră față în față, fără să știe ce să-și spună. Le aștepta o zi lungă și grea, una din acelea, atât de frecvente în Ixtepec, de morți și de presimțiri sinistre.

Doña Lola Goríbar se trezi devreme și verifică cu de-amănuntul ordinea din casă. Era neliniștită. Rodolfo încă dormea, uitând că era o zi periculoasă. Îl contemplă îndelung și nu putu evita spaima de a se ști intr-un mediu dușmănos. „O, Doamne! O, Doamne! De ce sunt oamenii atât de cruzi cu noi?" Și privi spre flul ei cu milă. De copilă se simțea amenințată: toți cei din jurul ei îi voiau răul. De când era mică exista, în memoria ei, o distanță care o separa de jocuri și care, mai târziu, o lăsa singură la petreceri. Lăcomia din ochii celorlalți săpase o prăpastie intre ea și lume. Puțin câte puțin, obligată de aviditatea pe care o deștepta și care o făcea să sufere, se îndepărtase de prieteni și se retrăsese într-o viață solitară și metodică. Când s-a născut Rodolfo, s-a umplut de

teamă și a vrut să-l protejeze de obsesia care o chinuia și care părea ereditară. Căci odrasla ei provoca aceeași invidie pe care ea o provocase în Ixtepec. Știa, din experiență, că nu putea face nimic impotriva acelui neajuns; nimic, în afară de a umbla ca pe ace. „Nu uita, scumpule, cine lovește primul lovește dublu.[6]" Dar Rodolfo era un inocent, dormea ca un copilaș, străin de intrigile orașului. La ora aceea, limbile și ochii deja țințeau, amenințător, spre locuința ei. Ieși gânditoare pe coridor și își chemă servitorii. Îi privi pe rând cu viclenie.

— Nu faceți gălăgie. Știți că Fito vine târziu... Trebuie să doarmă; e foarte obosit.

Servitorii o ascultară mohorâți și se îndepărtară fără să-i răspundă, iar doña Lola îi urmări cu ochii printre plantele din grădină. Era adevărat: o urau. Și când ura plutea în casa ei, ea își exercita puterea cu plăcere. Se îndreptă spre sufragerie ca să își aștepte ciocolata parfumată.

— Nu sunt fursecuri, doamnă.

— Da, știu. Trebuie să plătim noi oalele sparte de alții.

Și își bău ciocolata încet, urmărind mișcările atente ale servitoarei.

În bucătărie, femeile dejunau cafea neagră și *tortillas*[7] cu sare.

— A fost târâtura aia din nou... Se joacă cu gelozia lui Rosas.

— Cine știe ce sfârșit mizerabil o să aibă și ea...

Umblau desculți, cu picioarele lor crăpate de continuul mers pe pietre, triști și uitați de Dumnezeu. Ar fi plecat ei bucuroși din casa doñei

Goribar, toți, dar foamea pe care o sufereau prin satele lor îi obliga să rămână lângă plita ei.

— Nu vorbiți în fața fetei! strigă Ana Moncada, când îi ajunse știrea despre moartea lui Ignacio. Soțul ei o auzi cu mâhnire și privi dimineața albastră și senină așternută deasupra plantelor. Cu mulți ani înainte, și mama lui strigase Ia fel: „Nu vorbiți în fața copilului!" De ce nu puteau servitoarele să spună că Sarita murise în zorii acelei zile? Își aminti biserica și pânzele albe care acopereau capul aceleia. O revăzu îngenuncheată în fața altarului, apoi în minte îi răsăriră pantofii ei de satin alb cu tălpi galbene. Slujnicele păstraseră tăcerea, ca acum în fața strigătului Anei, iar mama lui se înclinase asupra oalei cu ciocolată și îi aspirase mireasma cu incântare. El ieșise din bucătărie în tăcere, trecuse prin veranda deschisă la ora aceea și se îndepărtase pe stradă. Pleca singur de acasă pentru prima oară. Îl chemau urgent ferestrele moartei. Se văzu mergând pe paviment, cu statura lui măruntă de la cinci ani. Apoi îl oprise aerul încremenit care invăluie casele morților. Se cățărase pe zid până ce ajunsese la gratiile geamului, și privise înăuntru. Recunoscuse fusta și pantofii albi îndreptați în direcția din care spiona el, nemișcați. Sarita era singură și moartă. Surprins, nu de moarte, ci de faptul că tocmai Sarita murise, își dăduse drumul pe trotuar și se intorsese cu capul plecat la ai săi.

— Pe unde umbli? îi strigaseră părinții, sora sa Matilde și servitorii.

El nu răspunse. Intră, solitar, în ziua aceea încărcată de amintiri netrăite. Noaptea, în pat, își

aminti propria moarte. A văzut-o de multe ori implinită în trecut, și de multe ori în viitor, înainte de a se împlini. Dar curios era că in trecut era el, Martín, cel care murea, pe când în vîitor era un altul, un personaj ciudat. Și în timp ce el își privea astfel cele două morți, realitatea patului său minuscul, a corpului său de cinci ani și a odăii sale trecu într-o dimensiune lipsită de importanță. Sub soarele dimineții, grinzile înnegrite ale tavanului îl readuseră la prezentul banal, petrecut între mâinile dădacelor. Din noaptea aceea, viitorul lui s-a amestecat mereu cu un trecut care nu s-a concretizat, precum și cu irealitatea fiecărei zile.

Privi ceasul care își legăna plictisit secundele, și pendulul i-l reaminti pe Ignacio balansându-se în timpul constant al răsăritului.

— L-au dat jos?

— Nu, domnule, răspunse Félix pudic.

Nu voia ca nimeni să ghicească cum suferea el pentru egalii săi: „Noi, săracii, suntem în plus”...

— Mergem să cerem să ni-i dea, zise Martin, convins că trăia o dimineață necunoscută, și fără să știe ce corpuri avea să ceară sau de unde voia să fie coborâte.

— Poate că domnului i-i dau. Cineva în costum e intotdeauna mai respectat, zise Félix știindu-se din rândurile desculților.

— Fetelor! Fetelor! Treziți-vă, pentru Dumnezeu! strigă Juan Cariño când afiă despre moartea lui Ignacio și a celor patru prieteni ai lui. Tinerele îl auziră, dar își văzură de somn. Domnul președinte lovi cu nodurile degetelor ușile camerelor.

Niciodată nu se simțise atât de febril. În ajun îl văzuse pe Rodolfo Goríbar ținându-se, cu pistolarii săi, după Rosas, prin oraș. „Băiețașul acela vrea sânge", își zisese, și îl urmărise, la rândul lui, toată ziua. Dar nu-l văzuse vorbind cu generalul, iar seara, când militarul intrase la cârciumă, deja îi pierduse pe Gorlbar și pe măcelarii săi, și se intorsese liniștit acasă. În timpul somnului, ceva îi spusese că Rodolfito așteptase în întuneric ca generalul să iasă beat. Acum nu își ierta această neglijență.

Bătu din nou pe la ușile odăilor, însă ocupantele lor continuau să doarmă.

— Fetelor, au spânzurat cinci agrarieni! Trebuie să mergem la Comandamentul Militar!

— Domnule președinte, vor râde de noi. Ce rost are să protestăm? zise Luchi.

— Niciunul! Prostănaco! Dacă toți oamenii din lume ar gândi ca tine, am fi și acum in Epoca de piatră, răspunse Juan Cariño solemn. Termenul „Epoca de piatră" îi dădea fiori, și spera să aibă același efect și în colocatarele sale. Le privi cu atenție și repetă terifiant.

— Așa cum mă auziți: în Epoca de piatră!

Femeile făcură liniște speriate, gata să-i asculte ordinele. El răscoli printre lucrurile sale până ce găsi o panglică neagră pe care și-o cusu grijuliu la reverul redingotei. Era trist. Îmbătrânea și pierdea din autoritate. Se închise, singur, in salonașul cu dicționare. Va merge la Comandament înarmat cu niște termeni care vor distruge puterea lui Francisco Rosas și pe cea a lui Rodolfo. Tinerele îl vor ajuta.

— Tot ce trebuie să faceți este să repetați în cor cuvintele pe care i le voi spune generalului.

— Foarte bine, domnule președinte, dar amintiți-vă că nu avem voie să circulăm prin centrul orașului.

— Eh! Prostii!

Cam pe la cinci după-amiază, Juan Cariño defilă pe străzile mele cu grupul lui de *cuscas*, care mergeau cu capetele plecate, rușinate, ascunzându-și fețele în eșarfele negre. Lumea intreba mirată.

— Unde se duc?

— La Comandament. Vreți să vă uniți manifestației noastre?

Noi râdeam și răspundeam prin cuvinte obscene la invitația lui Juan Cariño. El le prindea din zbor. Meditase toată ziua și era convins că blestemul lui îl va anihila pe Francisco Rosas. De-acum înainte va răspunde la violență prin violență. Nu se va mai mulțumi să contemple martiriul inocenților. Ajunseră la Comandamentul Militar, și soldații îi priviră amuzați.

— *Ora*[8]! Ce-i cu voi? V-ați mutat încoace?... O să ne fie mai comod!

Femeile nu răspunseră. Doar îl urmară ingrijorate pe domnul președinte, care înaintă, stăpân pe sine, până la antecamera generalului. Căpitanul Flores, de serviciu, îl privi uimit.

— Ce dorește domnul președinte? întrebă cu ochii larg deschiși.

— Fii amabil și anunță vizita mea. Vin în numele celor cinci victime.

Căpitanul Flores nu știu ce să spună. Juan Cariño îl luase prin surprindere. Subjugat de ochii

nebunului, se ridică și dispăru pe ușa care comunica cu biroul lui Rosas.

— Așezați-vă, și nu uitați să repetați în cor tot ce-i voi spune generalului.

Fetele ocupară scaunele goale și rămaseră nemișcate. Juan Cariño repeta blestemele cu voce joasă. Voia să le încarce de forță pentru ca, în momentul în care le va rosti, să țâșnească toate cu violența unei detunături. Vocile tinerelor vor fi de ajutor. Trecu o oră, și încă una, și ceasul de la biserică bătu opt. Intrigat, Juan Cariño se apropie de ușa prin care dispăruse căpitanul Flores. Ascultă câteva secunde și apoi ciocăni. De cealaltă parte nu se auzi niciun semn de viață. Cariño ascultă alte câteva momente, și ciocăni din nou. Îi răspunse aceeași tăcere. Se sperie. Poate vehemența blestemelor sale își făcuse efectul înainte de a fi fost emise și Francisco Rosas, căpitanul Flores și Rodolfo Goríbar zăceau morți. Deschise dintr-o singură izbitură. Voia să se asigure: în biroul generalului nu era nimeni.

— Asta e o bătaie de joc! strigă înfuriat, și începu să vocifereze incoerent ca și cum ar fi innebunit.

Fetele incercară să-l calmeze, speriate. Apărură niște soldați.

— Ce e scandalul ăsta? Afară!

— Unde s-a ascuns Francisco Rosas?

— Vai, Doamne, murim de frică! zise un soldat pe voce de femeie.

— Afară cu voi! Generalul a ieșit de mult! Plecați de-aici sau vă arestez pe toți!...

Și militarii scoaseră grupul cu forța, în îmbrânciturі. Când se văzură în drum, femeile cu șalurile sfâșiate și Juan Cariño fără jobenul său, bătrânul amenință:

— Spune-i criminalului aceluia să nu se mai prezinte niciodată la Președinție!

— Na, acuma! Grevă de curve ne mai lipsea!

Soldații începură să râdă în timp ce Juan Cariño își căuta, printre pietre, pălăria turtită. Se intoarseră acasă, și el încuie ușa cu cheia.

— Asasinii nu mai intră aici decât după ce-și spală crimele.

Fetele îi acceptarâ cuvintele. Iar noaptea târziu, când niște soldați și ofițeri bătură zgomotos la ușâ, Luchi nu catadicsi să le deschidă.

Vocea care anunță secretul trecu din gură în gurâ și îl acuză pe Rodolfo Goribar de asasinarea lui Ignacio și a prietenilor săi. Poate acțiunile rămân scrise pe aer și le citim acolo cu niște ochi pe care nu-i cunoaștem. Am trecut de multe ori prin fața casei doñei Lola. „Aici doarme criminalul", zicea lumina care o învăluia, și îl vedeam prin pereți trezindu-se foarte târziu, iar pe mama lui ducându-i o tavă cu mâncare.

— Te simți bine, scumpule?

Doña Lola se înclină asupra lui Rodolfo și îl observă îngrijorată. „Acuma mănâncă", ziceam, văzând ce se întâmpla în interiorul locuinței. Nu ne luam ochii de la camera lui, iar prietenii săi, închiși de asemenea în căminele lor, își imaginau foiala doñei Lola umplându-i farfurii cu crochete, salate și supici.

Dimineața, Martín Moncada așteptă câteva ore ca Rosas să dea ordinul de a se coborî trupurile spânzuraților. Iar după-amiază, în timp ce Juan Cariño era la Comandamentul Militar, don Martín, împreună cu doctorul Arrieta, Félix și câțiva soldați se indreptară spre Cocula, de unde se întoarseră, la șapte seara, acasă la Agustina, cu cele cinci cadavre mutilate.

— O, Doamne, de ce le-au făcut așa ceva! plânse brutăreasa cu ochii uscați.

Din noaptea aceea, Rodolfo Goribar, fiul cel mai leal din Ixtepec, o înspăimânta. Încerca să nu se gândească la el, să uite obezitatea și cuvintele grotești ale mamei lui, și se refugia în lecturi.

Când se lăsă întunericul, o teamă subită puse stăpânire pe toți ai mei. Doña Elvira strigă în panică:

— Hai să mergem la Matilde!

Nu voia să stea singură. Când ajunse acasă la don Joaquin, găsi prietenii dintotdeauna așezați în coridor, privindu-se mirați. Ce să facă sau ce să spună? Niciunul nu îndrăznea să pronunțe numele lui Rodolfo. Câte un „bietul Ignacio" scăpă, când și când, de pe limbile lor. Nu vorbiră nici despre apariția, la Comandament, a lui Juan Cariño și a femeilor. Își beau răcoritoarele tăcuți și își apropiau scaunele ca să închidă cercul și să nu se simtă atât de solitari în noaptea refractară. Corpul lui Ignacio trebuia acoperit cu pământ, ca să nu-i mai sperie niciodată rămășițele lui schilodite. Și dacă vinovatul era altul? Le era greu să creadă că fusese Rodolfo. Doña Elvira se foia neliniștită pe

scaun. Voia să vorbească, să rupă tăcerea aceea care îi acuza în fața lui Felipe Hurtado.

— Lumea zice că îl înnebunește de tot..., spuse văduva și, dându-și seama că adusese conversația la Julia, roși puțin.

Adevărata vinovată era ea, amanta. Cameristele din Hotel Jardín aduceau bârfele prin bucătării, iar de acolo bârfele treceau la mese și reuniuni. Prietenii ei o stimulară din priviri să povestească tot ce știa despre responsabilitatea femeii aceleia în moartea lui Ignacio.

— Ați văzut ce față avea generalul azi-dimineață?

— Da. De toți dracii...

— Închipuiți-vă că azi-noapte a ajuns la hotel cam pe la douăsprezece; sigur, după ce l-a spânzurat pe nefericitul acela de Ignacio – Dumnezeu să-l ierte! –, iar pe la trei l-a trezit pe don Pepe și i-a cerut o mâncare specială, pentru că Juliei îi era foame.

— Eu mă întreb ce fac ei la orele acelea din noapte? Veghind ca două suflete chinuite! exclamă doña Carmen Arrieta.

— Nu-i lasă să doarmă remușcările, presupuse doña Matilde cu inocență.

— Doamne sfinte, Matilde! Femeile acelea n-au nimic bun în ele!

Bărbații ascultau gânditori. Isabel se simți străină între oamenii aceia pe care îi cunoștea de când era de-o șchioapă, și se apropie de Hurtado. Îi inspira încredere și, în lipsa fraților săi, se simțea legată de el mai mult decât de cunoscuții ei din Ixtepec.

— Nu o scoate decât la slujbă. Nu ați văzut că astăzi nu a apărut în balcon?

— Așa e. Și celelalte ce fac?

— Ce să facă? Când stăpânul umblă trist, argații se prefac și ei că jelesc, nu știți vorba?

Doña Carmen își întrerupse prietena pentru a spune că trenul de la Ciudad de México venea în fiecare zi plin cu daruri pentru Julia. Și descrise amănunțit rochiile, bijuteriile și mâncărurile cu care generalul își răsfăța iubita. Ceilalți o ascultau cu gurile căscate.

— Acolo ajung banii oamenilor! comentă doctorul.

— O umple de aur!

— Pentru femeile acelea am făcut noi Revoluția! conchise medicul.

— Revoluția nu ați făcut-o voi. E normal ca acum să nu vi se cuvină nimic din pradă, îndrâzni să spună Isabel, îmbujorându-se.

— Pradă! repetă perplex medicul Arrieta.

— Doctore, Isabel vorbește cu gândul la niște învățăminte din *Istoria Romei*, interveni Tomás Segovia.

Isabel îl privi cu neplăcere. Felipe Hurtado se ridică, o luă de braț, și o îndepărtă de ceilalți. Ieșiră amândoi în grădină și se pierdură printre ferigi. Conchita privi în urma lor nostalgică. Și pe ea o oboseau frazele acelea, repetate de atâtea luni. Mama ei se aplecă la urechea doñei Carmen.

— Doarme goală!

— Ce spul?

— Că Julia doarme goală.

Soția doctorului avu grijă să transmită la urechea vecinului său valoroasa revelație. Când Isabel și Hurtado se întoarseră, Tomăs îi împărtăși secretul și străinului. Acesta îi spuse fetei, încet:

— Uneori ești în plus pe lumea aceasta.

— Eu întotdeauna am fost așa, replică Isabel.

Noaptea avansa cu greu cărând în spate asasinatele zilei. Grădina mirosea a plante uscate de soare și a pământ pârjolit de arșiță, și invitații, odată depășită excitația pe care le-o produsese numele Juliei, se întoarseră la gândurile lor sumbre. Se forțară să privească ferigile încă umede în mijlocul secetei. Căldura din anul acela și crima lui Rodolfo îi tulbura. Se gândiră din nou: „Dacă Julia se ceartă iar cu generalul, e vai de noi", și și-o spuseră pentru a-l scuza pe Goríbar. Julia trebuia să fie ființa minunată care să absoarbă toate culpele noastre. Mă întreb acum, dacă ea știa ce însemna pentru noi. Știa cumva că era și destinul nostru? Poate că da; poate că de aceea ne privea, când și când, cu bunăvoință.

1. Portocal (aici toponim).
2. „Fiicele Mariei" (Hijas de María Inmaculada de Guadalupe) este o congregație religioasă feminină fondată în 1878, orientată spre sănătate și educație. Este prezentă și in Statele Unite ale Americii, Salvador, Republica Dominicană, Bolivia și Chile.
3. Din Tabasco.
4. Adepți ai mișcării politice și sociale conduse de generalul Pancho Villa (*supra*, nota 1, p. 78).

5. Teren acoperit de *mangles* (sing. *mangle*), copaci înalți de 3-4 m, din zona tropicală. Cresc pe lângă ape și mlaștini, iar ramurile lor lungi se încovoaie până ce ating solul și prind rădăcini, formând, cu timpul, hățișuri impenetrabile.
6. Proverb: *El que pega primero pega dos veces.*
7. *Tortilla* (sing.), turtă coaptă de mălai (sau de făină de grâu), cu diametrul de vreo 15 cm. Se consumă cu diverse umpluturi pe bază de carne sau brânză, ori fără nimic, simplă.
8. Expresie de mirare (ca Vai!/ Măi!). Se mai folosește și varianta *Órale!*

IX

Trecură mai multe zile și figura lui Ignacio, așa cum o văd acum, atârnând de creanga înaltă a unui copac, tăind lumina dimineții ca o rază de soare care explodează în oglindă, s-a îndepărtat treptat de noi. Nu l-am mai pomenit. La urma urmei, nu era vorba decât despre un indian; unu mai puțin. Cât despre cei patru prieteni ai săi – nici măcar nu le cunoșteam numele. Știam doar că în curând alți indieni anonimi le vor ocupa locurile în ramuri. Numai Juan Cariño se încăpățâna să nu mai iasă pe străzi și, închis în camera lui, refuza să mă privească. Fără plimbările lui, după-amiezile nu erau aceleași după-amiezi, iar trotuarele erau pline de coji de *jícama*[1], arahide și vorbe urâte.

Când frații Moncada ajunseră în oraș, casa lui Luchi incă mai era închisă. Sosirea lor ne-a umplut de bucurie. Veneau voioși și împrăștiau, pe unde treceau, strigăte și râsete. Felipe Hurtado îi însoțea peste tot.

— Parcă ar fi frați, zicea Matilde văzându-i conversând veseli și luându-și unul altuia vorba din gură.

— Isabel, nu întrerupe, spuse Nicolás intrerupându-și la rândul lui sora.

Tânăra răspunse la observație cu un hohot care îi contagie și pe ceilalți. Era duminică, și se strânsese lume acasă la doña Matilde. Tăvile cu răcoritoare și dulciuri umblau în toate părțile, iar

invitații, îmbrăcați de gală, comentau știrile din ziare și politica acelor zile.

— Calles[2] va dori să fie reales, spuseră aproape cu frivolitate.

— E neconstituțional, interveni doctorul.

— „Sufragiu efectiv, nu realegere”[3]! comentă pedant Tomás Segovia, în timp ce îi arunca o privire lui Isabel. Dar aceasta, fără să-i dea nicio atenție, râdea cu Hurtado și cu frații ei. Conchita și spițerul încercară să prindă ceva din conversația aceea veselă care amenința să dureze până seara.

— Ah! Cred că iar vorbesc despre amanți, interveni Segovia cu un gest care le păru trivial.

Tinerii il priviră fără să-i înțeleagă intenția.

— Ce vrei?

— Știți ce a făcut aseară femeia aceea? zise doña Elvira, satisfăcută să o poată readuce din nou pe Julia în discuție.

— Ce-a făcut? întrebă doña Carmen.

— S-a îmbătat, răspunse, triumfătoare, mama Conchitei.

— Mai lăsați-o în pace! interveni Nicolás obosit.

Doamnele protestară. Cum îndrăznea Nicolás să spună așa ceva, când tocmai Julia nu îi lăsa pe ei în pace? Doar trăiam într-o continuă stare de șoc din cauza moșturilor destrăbălatei aceleia.

— Dar e atât de frumoasă, că oricare dintre noi ar plăti să fie în locul generalului.

O ploaie de proteste feminine intâmpină cuvintele lui Nicolás.

— Să vedem. Dumneata, domnule Hurtado, care ai văzut-o de aproape: e adevărat că e chiar atât de

încântătoare pe cât se zice? întrebă indispusă doña Elvira.

Felipe Hurtado rămase gânditor. Apoi, privind în ochii văduvei, răspunse ca și cum și-ar fi măsurat bine cuvintele:

— Doamnă, eu nu am văzut niciodată o femeie mai frumoasă decât Julia Andrade...

Se întrerupse și o tăcere se lăsă peste cuvintele lui. Nîmeni nu îndrăzni să-l întrebe de unde și când a afiat numele ei întreg, căci în Ixtepec noi o știam doar de Julia. După confidența involuntară a străinului, conversația se împotmoli. Toți simțiră că, fără să vrea, îl împinseseră să spună ceva ce nu trebuia să fi spus.

— V-ați întristat toți! zise Nicolás, încercând să invioreze grupul.

— Întristat? întrebară ceilalți surprinși.

Acordurile fanfarei militare, care cânta în piață, răsunară până la ei.

— De ce nu mergem și noi la concert? propuse Juan Moncada.

— Putem s-o vedem pe Julia.

Și Nicolás se ridică pentru a-i îndemna pe ceilalți să-l urmeze.

Când ajunseră, reprezentația era în toi. Instalată în chioșc, fanfara militară umplea aerul de marșuri vesele. Bărbații se învârteau la stânga, iar femeile la dreapta. Trei ore se învârteau astfel, privindu-se în treacăt. Isabel și Conchita se separară de tineri. Însoțite de doctor, doamnele se așezară pe o bancă.

Doar militarii, cu iubitele lor la braț, rupeau ordinea. Iar ele veniseră, ca întotdeauna, îmbrăcate în culori deschise, cu părul strălucitor și bijuteriile

de aur la vedere. S-ar fi zis că aparțineau vreunei alte lumi. Prezența Juliei umplea de prevestiri aerul fierbinte al nopții. Rochia roz-pal pe care o purta ne anunța, de departe, frumusețea ei nocturnă. Iar ea, indiferentă, abia surâzând, se plimba cu un Francisco Rosas vigilent.

— E gelos! am spus toți cu răutate.

Generalul părea neliniștit: cu ochli lui galbeni plini de imagini sumbre, foarte drept, încerca să își ascundă frământarea și să își dea seama de unde venea pericolul. Sosirea lui Hurtado în piață însoțit de ai lui Moncada îi produse un șoc. Julia nici nu clipi. Trecu, somnambulă, printre lume uimindu-ne cu pielea ei translucidă și cu părul întunecat, cu evantaiul de paie fine în mână ca o inimă diafană golită de sânge. Dădu câteva ture prin piață, apoi se așeză pe banca de totdeauna. Când ea e prezentă, acolo se formează un fel de oază de lumină în centrul cercului magic creat în jurul ei de amante și de bărbați în uniforme. Așa cum stătea, părea închisă într-o ultimă și melancolică strălucire. Ramurile copacilor proiectau umbre albastre mișcătoare pe chipul ei. Se aduseră băuturi răcoritoare de la localul lui Pando, și generalul se înclină spre ea ca să o servească.

Oamenii se mișcau repede, dornici să ajungă în fața Juliei. Nu aveau cum s-o piardă: era de-ajuns să se țină după parfumul de vanilie pe care îl lăsa în urmă. Degeaba o condamnau când era absentă; când era prezentă, nu îi puteau evita misterul captivant. Trecând prin apropierea ei, Felipe Hurtado o privi cu ochii plecați, ca și cum s-ar fi temut ca vederea ei să nu-i provoace dureri

însuportabile. Abia răspundea la cuvintele prietenilor săi.

În serile în care tânăra nu ieșea din hotel, piața lâncezea. Lumea aștepta până târziu, iar la sfârșit, când era limpede că n-o va vedea, se întorcea acasă dezamăgită. Aceea a fost una dintre ultimele nopți în care am văzut-o. Era tristă. Slăbise puțin; nasul i se vedea mai palid și ascuțit.

Avea un fel de aer de nostalgie și depărtare. Se lăsa dusă, blândă, de amantul ei, și abia zâmbea când acesta îi schimba paiele din paharul cu suc. Doar își mișca abătută evantaiul și îl privea pe general.

— De ce nu îl iubește? întrebă Isabel urmărind de departe perechea.

— Cine știe! răspunse Conchita căutându-l din ochi pe Nicolás, care, la rândul lui, o observa pe Julia dintr-un colț al parcului.

Părea că tânărul ar fi vrut să rețină pentru totdeauna imaginea ei transparentă. Conchita se înroși. Ca toate tinerele din Ixtepec, o invidia, în taină, pe Julia. Trecea pe lângă ea aproape cu teamă, simțindu-se urâtă și toantă. Știa că strălucirea străinei îi împuțina frumusețea. Și în ciuda umilinței, fascinată de iubire, i se apropia superstițioasă, sperând ca aceasta să o contagieze cu ceva bun.

— Eu aș vrea să fiu Julia! exclamă Isabel cu vehemență.

— Nu fi barbară! răspunse Conchita scandalizată de cuvintele prietenei sale, cu toate că și ea își dorise, de multe ori, același lucru.

Doña Ana Moncada o privi pe amantă de-a dreptul fermecată. Împărtășea, fără rezervă, admirația fiilor ei pentru femeia aceea.

— Nu se poate nega că ceva are..., îi spuse prietenei sale.

Doamna Montúfar o privi cu reproș.

— Ce spui, Ana? Singurul lucru pe care îl are e viciul.

— Nu, nu. Nu e doar drăguță. Mai are ceva...

Doña Elvira se bosumflă. Își căută fiica din ochi și îi făcu semn să se apropie. Fetele ajunseră lângă mamele lor.

— Stați aici și nu vă mai zgâiți la aia! ordonă mama Conchitei.

— Elvira, toți ne uităm la ea... Ce frumoasă e!...

— Noaptea, boită așa, nu se vede rău! Dar trebuie văzută când se trezește, cu tot desfrâul pe față...

— Frumusețea Juliei nu are oră, le întrerupse Hurtado, care se apropiase de grupul doamnelor.

Umbla exasperat de mai multe zîle. O spiona acum pe amantă de departe, o observa bându-și răcoritoarea, o vedea decupată pe scoarța copacului, supravegheată de aproape de Francisco Rosas, și chipul i se întuneca.

— Ești îndrăgostit de Julia, îi zise încet Nicolás.

Ca și cum ar fi auzit ceva insuportabil, Felipe Hurtado se îndepărtă de grup fără vorbă și ieși din piață. Nicolás privi în urma lui. Apoi se uită urât la doña Elvira și și-o aminti pe Julia in balconul hotelului, cu fața și pielea proaspete ca un fruct. Pentru el, ca și pentru Hurtado și întreg Ixtepecul, Julia era imagînea iubirii. De multe ori, înainte de

a adormi, se gândea cu invidie la generalul care poseda femeia aceea atât de diferită de celelalte, atât de ireală. Fuga lui Hurtado, provocată de cuvintele sale și ale doñei Elvira, părea să-i dea dreptate. O studie cu coada ochiului pe prietena mamei sale. „E bătrână și slută", își zise malițios, pentru a se consola de plecarea subită a străinului.

S-ar fi zis că tristețea Juliei molipsise grupul lor și piața întreagă. Pe chipurîle militarilor, dintr-odată abătuți, dantelele de umbre negre ale ramurilor trasau semne malefice.

Ciorchini de oameni în alb, sprijiniți de trunchiuri de tamarini, lansară *ayes*[4] prelungi care sfâșiară noaptea. Nimic nu e mai natural la ai mei decât izbucnirea aceasta fulgerătoare a durerii. În ciuda trompetelor și a talgerelor aurite care explodau în chioșc, muzica se înălța în spirale patetice.

Generalul se ridică în picioare, se înclină în fața Juliei, și cei doi se separară de cercul de prieteni. I-am observat îndepărtându-se, traversând strada, intrând în hotel și străbătându-i veranda. Îi învăluia o lumină specială. A fost ca și cum am fi văzut că Julia îi scăpase pentru totdeauna.

Dar înainte de sfârșitul concertului, Rosas ieși din nou. Era palid. Nu se întoarse în piață, ci o luă direct spre cârciuma lui Pando.

„A ajuns beat și toată noaptea au stat treji", susură a doua zi don Pepe la urechile curioșilor. „Cu cât mai mult o iubește el, cu atât mai de gheață e ea. Nimic n-o înduplecă: nici bijuteriile, nici dulciurile fine. Pare dusă. Eu i-am surprins ochii plictisiți când se apropia de ea. L-am văzut și

pe el, așezat pe marginea patului și pândindu-i somnul."

— Mă iubești, Julia?

În picioare în fața iubitei sale, cu vestonul descheiat și ochii plecați, generalul lansa această întrebare de o mie de ori. Tânăra își întorcea spre el privirea melancolică și zâmbea.

— Da. Mult...

— Dar nu mi-o spune așa...

— Cum vrei să ți-o spun? întreba ea cu aceeași indiferență.

— Nu știu, dar nu așa...

Tăcerea cădea între ei. Julia, nemișcată, continua să zâmbească. Generalul, in schimb, căuta să-i atragă atenția și se plimba dintr-o parte în alta a camerei.

— Vrei să ieșim pe cai? propuse, gândindu-se că nu se mai plimbaseră de mult noaptea, și dornic de un galop pe câmp deschis.

— Dacă vrei.

— Dar tu ce vrei, Julia? De ce ai poftă? Cere-mi ceva!

— Nimic. Nu vreau nimic. Sunt bine...

Și se culcuși tăcută într-un colț al patului. El ar fi vrut să îi ceară să îi spună ce își amintea ea, dar nu îndrăzni. Se temea de răspuns.

— Știi că eu trăiesc doar pentru tine? mărturisi învins.

— Știu...

Și Julia făcu o mutriță de consolare.

— Ai muri împreună cu mine?

— De ce nu?

Generalul ieși din cameră fără să mai spună nimic. La băut. Apoi va avea mai mult curaj să vorbească cu ea. Din drum, îi spuse lui don Pepe:

— Ai grijă ca domnișoara să nu iasă din odaie și să nu vorbească cu nimeni.

Pe măsură ce zilele treceau, ordinele către don Pepe deveneau tot mai stricte.

— Să nu se deschidă balcoanele domnișoarei!

Și balcoanele Juliei rămaseră închise un timp, iar ea nu mai ieși la concertele fanfarei în zilele de joi și de duminică. Am așteptat-o toți degeaba în piață.

1. Tubercul crocant și dulce care se consumă tăiat în felioare. (Se vinde și pe stradă, la tarabe sau cărucioare.)
2. Francisco Plutarco Elias Campuzano (1877-1945), cunoscut ca Plutarco Elias Calles (după unchiul care l-a crescut), militar și politician, președinte al Mexicului în perioada 1924-1928.
3. Acuzat de răzvrătire și de ultragierea autorităților, Francisco I. Madero a fost arestat în anul 1910, iar după eliberare a lansat, din San Antonio, Texas (SUA), o chemare la arme pentru înlăturarea lui Porfirio Díaz – care guvernase mai bine de 30 de ani (începând din 1884) – și alegeri democratice și libere, cu această lozincă: *Sufragio Efectivo, No Reelección.* Díaz a renunțat la putere în 1911, și au urmat anii de revoluție.
4. *Ay!* Interjecție care exprimă necaz, durere, teamă. Aici, la pl.

X

„Ceva o să se întâmple.” Cuvintele acestea treceau din gură în gură. „Da, e prea cald!” era răspunsul.

A fost seceta din acel an cea care mi-a precipitat oamenii în anxietate sau așteptarea prea îndelungată? În ultimele zile, în ramurile de mango de la ieșirea spre Cocula se legănaseră, în lumină, nouă spânzurați. Era inutil să ne mai întrebăm care era cauza acelor morți. Răspunsul îl avea Juiia, dar ea nu voia să-l dea.

Nimeni nu-l privea pe general când trecea pe stradă. Asistenții lui păreau îngrijorați și abia îndrăzneau să-i vorbească. Don Pepe îi acompania până la ușa hotelului și îl privea speriat cum se îndepărtează. Apoi, așezat pe scaunul lui de *tule*, păzea intrarea și refuza să dea orice informații.

— Da... O să se întâmple ceva! Haideți, nu mai întrebați! le răspundea celor care se apropiau și îi puneau întrebări.

„Ceva o să se întâmple”, își zise cu glas tare Luchi, când căpitanul Damián Álvarez ieși. Ar fi vrut ca aceste cuvinte ale ei să provoace o catastrofă, dar ele nici măcar nu atinseră pereții murdari ai odăii sale. Își frământă mâinile și se intoarse neliniștită la patul răvășit. Soarele intra radios prin geam, și mizeria casei i se păru insuportabilă. „Am obosit. Ceva trebuie să se întâmple”, repetă, și nu înaintă în gândurile sale de teamă să nu se întâlnească cu ziua pe care o

aștepta. Și dacă ar fi azi? Își acoperi fața cu mâinile. Nu voia să își amintească finalul Pipilei. „Cuțitul a greșit corpul", își spusese ea lângă femeia asasinată, și din momentul acela o frică nemărturisită se instalase în ea și o obligase să cedeze voinței celorlalți, de teamă să nu provoace crima care ne pândește pe toți. Se așeză în pat și își examină fragiiitatea pielii, inconsistența oaselor. Compară moliciunea genunchilor săi cu soliditatea barelor de la capul patului, și o cuprinse o milă pioasă de sine însăși. „Damián ăla parcă o caută cu lumânarea. Vrea să fie omorât"... Și-l aminti pe tânăr gol, își aminti lacrimile lui vărsate din cauza Antoniei, amanta lui Justo Corona, și avu certitudinea că nu-l va mai vedea niciodată. Ea abia il cunoștea. O dată sau de două ori îi zărise de departe părul blond și pata vagă de pe obraz. Antonia nu avea idee că Damián Álvarez plângea pentru că nu o păstrase pentru el în noaptea în care i-o dusese lui Justo Corona. Singura care știa acest lucru, în tot Ixtepecul, era ea, Luchi. Álvarez îi povestise despre toate acestea în pat; ca și despre dorința lui de a scoate fata din Hotel Jardín. „Nici nu te gândi, colonelul te ucide", îi zisese Luchi speriată de frăgezimea trupului lui Damián. „E moartă!" spusese, cu ani în urmă, soldatul care intrase în camera Pipilei. Și omul ridicase incredul un braț al răposatei, apoi il lăsase să cadă peste pieptul ei însângerat. „Nu știam că poate fi atât de liniștită", adăugase, fixând-o pe Luchi cu ochi infantili. Ea îl privise despuiat și speriat de crima lui, privise pielea moartei, văzuse că era la fel ca cea a bărbatului, și ieșise din cameră. Nu îi trecuse prin minte să cheme autoritățile. Certitudinea că

un cuțit o poate lăsa în cumințenia aceea cutremurătoare o făcuse sumbră. Ca toți bărbații care treceau prin patul ei, Damián Álvarez căuta corpul alteia și o privea cu neplăcerea de a-l fi înșelat. „Noi, prostituatele, ne naștem fără pereche", gândea Luchi în timp ce îi vorbeau despre „cealaltă". Și indivizii goi se transformau în același individ, propriul ei corp, încăperea și cuvintele dispăreau, și nu îi mai rămânea decât spaima în fața necunoscutului. Gesturile ei se succedau în pustiu, iar clienții de lângă ea nu erau nimeni. „Ce fac eu aici cu tine?", îi zisese ofițerul și îi întorsese spatele. „Ești aici pentru că îți urmărești pierzania." Noaptea, Álvarez căutase scandal cu bețivii din bordel, și Flores îl dusese, îngrijorat, în camera ei, ca să evite o incăierare. La cuvintele femeii, Damián izbucni în plâns. „De trei ori mi-a cerut să o iau cu mine..." Ea se așeză în pat și fumă țigară după țigară, în timp ce el suspina după iubita lui Justo Corona. „Dacă o scoți din hotel, o să plătești cu viața. Mai bine pleacă din Ixtepec." Damián o privi cu furie. „Ce știi tu despre iubire, curvă!" Și plecă trântind ușa. Odaia rămase tăcută, luminată de un soare care separa mobilele de pereți și le făcea să danseze prin aer. „Și dacă ar fi azi?", își repetă Luchi și își acoperi fața cu cearceaful pentru a se ascunde de vertijul pe care i-l provoca amiaza strălucitoare.

Juan Cariño o chemă la ușă și ea se imbrăcă în grabă. Era ciudat, pentru că nebunul nu intra niciodată in încăperile femeilor:

— Intrați, domnule președinte.

— Tânărul Álvarez caută bucluc. Ceva o să se întâmple...

— Așa credeți, domnule președinte? întrebă ea, fără tragere de inimă.

Iar în acest timp, pe cerul meu înalt și albastru fără pic de nori dădeau roată, în cercuri tot mai mari, stoluri de vulturi care pândeau spânzuraților din Cocula.

— Ceva o să se întâmple, repetă grupul strâns acasă la doña Matilde. Erau obosiți și abia aveau ce să-și spună. Seara se întindea între ei lungă și searbădă, la fel ca toate serile. Căldura îndepărta stelele și cobora în ramurile copacilor, aerul era nemișcat, iar dialogul înțepenit într-un timp invariabil nu repeta decât imaginile Juliei și ale lui Francisco Rosas.

— Și ăia doi închiși în hotel!

Pe Elvira Montúfar o scotea din sărite încăpățânarea amanților de a nu împărți cu noi secretele lor. Ne ignorau, erau intangibili, și cuvintele ne întorceau umbrele lor distante pulverizate. Erau singuri și nu aveau nevoie de companie. Afișau o aroganță sinucigașă, iar noi disecam, cruzi, câte un gest care le scăpa, incomplet, prin pereții clădirii.

— O să-i vedem morți, anunță doña Carmen.

Auzind-o, Isabel își aminti pașii nocturni și fluieratul de avertisment care îi însoțea. Ea era mică și se trezea înspăimântată de zgomotul acela care venea din drum și care răsuna ca și cum cineva ar fi bocănit din picioare printr-o biserică.

— Nico... Mi-e frică!...

Apoi ea și frații ei ascultau cum se îndepărtau pașii aceia malefici, și pe stradă cădea din nou

liniștea.

— Cine umblă pe afară la ora asta? întreba Juanito cu teamă.

— E moartea; caută pe cineva...

— Șșș! N-o pomeniți... Să nu ne audă vorbind, zicea Nicolás speriat, de sub cearceafuri.

— E Federico, spunea mama lor în camera vecină.

— O fi vreo naștere și Arístides e plecat, răspundea vocea tatălui.

— Cum se expune astfel báiatul acela? se mira mama cu voce joasă.

— Fluieră de frică, afirma don Martin.

Copiii ascultau dialogul acela ciudat. Apoi se uitau după Federico fără să știe ce căuta la miezul nopții, fluierând ca să-și alunge teama.

— Isabel, ce caută Federico când doctorul nu e in oraș?

— Nu știu.

— Tu știi tot.

— Da, dar nu știu ce caută Federico.

Acum, făcându-și vânt cu evantaiul japonez, doña Carmen aștepta moartea Juliei și a lui Francisco Rosas.

— Servitoarele mi-au spus că azi-dimineață erau trei bieți indieni spânzurați de crengi de mango, replică doamna Montúfar sorbind câte puțin din apa de Jamaica[1].

— Ce păcat!

Numele indianului Sebastián pluti în memoria lui Isabel. „Să nu spuneți niciodată minciuni, dacă nu vreți să pățiți ca indianul Sebastián”, îi

avertizase Dorotea într-una din după-amiezile copilăriei lor.

— Ce-a pățit Sebastián? o întrebaseră ei speriați.

— Sebastián era vătaf la Montúfar. Era un om bun. Până când, într-o zi, a furat banii din cutia de plată[2]. Don Justino l-a chemat.

— Sebastián, trebuie să-mi dai înapoi banii.

— Eu nu am luat nimic, *patrón*[3].

Sebastiăn era ca toți indienii: încăpățânat și mincinos. Don Justino, care era drept și implacabil, se enervă.

— Uite, Sebastián, ai lucrat la mine mulți ani și știi că am avut mereu încredere în tine. Spune-mi unde ai ascuns banii.

— Eu nu am luat nimic, *patrón*, răspunse din nou indianul.

— Îți dau cinci minute de gândire. Nu știi că a minți e un păcat și mai grav decât acela de a fura?

— Dar eu nu am luat nimic, *patrón*.

Și don Justino, văzându-l îndărătnic, ordonă să fie biciuit până ce va mărturisi. A doua zi era de Sfânta Elvira[4], și ne-am dus s-o felicităm pe doamna. Și ce-am văzut când am ajuns? Pe doña Elvira încurcată cu ale casei, pentru că toți servitorii fugiseră din cauza morții lui Sebastián. Uitați-vă ce a mai rămas din indianul acela obraznic! Și ne duse în *corral* [5], ca să vedem corpul omului aruncat pe pietre, așteptând ca familia lui să il ia de acolo.

— Săracul Sebastián! strigaseră coplii, impresionați de povestirea Doroteei.

— Vedeți ce face minciuna? Termină cu răbdarea celor jusți.

Doña Elvira il uitase pe Sebastián, și acum îi compătimea pe indienli spânzurați de Francisco Rosas.

— Înainte ați spânzurat voi; acum e normal să spânzure ei, răspunse Nicolás.

— Doamne sfinte, Nico, să nu începem din nou! exclamă doctorul iritat, și adăugă conciliator: Suntem un popor tânăr, în plină efervescență, și toate acestea sunt trecătoare... Căldura exaltă spiritele. Întotdeauna se întâmplă la fel în această perioadă a anului. Soarele ne înnebunește...

Musafirele își agitară evantaiele. Cuvintele medicului sporeau arșița din grădină. Aspirară in tăcere parfumurile grele ale nopții și, cuminți în scaunele lor austriece[6], își priviră gânditori sucurile reci, viu colorate.

— Și Hurtado? întrebă Isabel rupând liniștea. Oaspetele nu apăruse și, deși toți aveau întrebarea pe limbă, niciunul nu indrăznise să o formuleze.

— Și Hurtado? repetă fata. Ca și cum cuvintele ei ar fi dezlănțuit o forță misterioasă, un fulger brăzdă înaltul și cutremură orașul întreg: era primul din acest an. Toți se ridicară și începură să scruteze cerul întunecat. Un al doilea fulger îl ilumină.

— O să plouă!

Scoaseră chiote de bucurie. Urmară încă două scăpărări puternice și căzură primele picături groase și grele. Isabel întinse mâna în afara acoperișului.

— Plouă! exclamă veselă și privi avidă spre grădina răscolită de răbufnirea aceea subită care aduce pe pământul meu furtuna.

Trunchiurile înalte de *papayos*[7] se încovoiară sub greutatea apei. Cuiburile din vârful palmierilor căzură. Vântul trecea șuierând, spintecând ploaia, și purtând ramuri verzi și păsări dezorientate.

Invitații doñei Matilde tăcură. Vedeau pe deasupra caselor, pe cerul deschis al grădinii, segmentul din turnul bisericii care înghițea, unul după altul, fulgerele.

— Cine o fi inventat paratrăsnetul? întrebă Isabel impresionată. De când era mică punea această întrebare de câte ori ploua.

Întotdeauna îi spuneau, și întotdeauna uita. Iar acum, speriată de volbură, o repeta privind fascinată spectacolul sălbatic. Se întoarse. Vântul îi impinse buclele negre peste ochi și peste gură, și ea le îndepărtă râzând.

— Cred – strigă pentru a se face auzită – că în noaptea asta dormim cu pături! O să fie frig!

Intempestivitatea vijeliei o făcu să uite de Hurtado.

— Uite-l, sărăcuțul! exclamă doña Matilde arătând spre grădină.

Hurtado înainta pe cărăruia de pietre care unea pavilionul cu coridorul casei. Văzut astfel, avansând împotriva furtunii, înclinat pentru a evita loviturile ramurilor, cu părul și hainele de culoare închisă bătute de aer și cu o lampă aprinsă în mână, era o apariție curioasă. Îl urmăriră fascinați cum se apropia deschizându-și drum prin ploaie și prin vârtejurile de vânt.

— Trebuie să se fi simțit tare singur, zise doña Matilde tandră.

Hurtado ajunse până la ei. Era surâzător. Puse lampa pe o măsuță și o stinse dintr-un sufiu.

— Ce mai vânt! Credeam că o să mă ducă până-n vârful arborilor din vreo țară vecină.

Mult mai târziu, când Hurtado nu mai era cu noi, invitații doñei Matilde se intrebară cum traversase el atunci vijelia cu lampa arzând și cu părui și hainele uscate. Dar în noaptea aceea li se păruse natural ca lumina lui să fi rămas aprinsă până ce a ajuns la loc sigur.

Isabel il primi plesnindu-și palmele de bucurie, Juan și Nicolás râzând și lovind pământul cu picioarele. Fără să știe de ce, Hurtado începu să râdă în hohote.

— Trebuie să facem ceva! Ni s-a schimbat norocul! propuse Isabel.

— Da! Trebuie să facem ceva! o susținură în cor frații ei.

Nicolás își scoase muzicuța din buzunarul pantalonilor și intonă un marș vesel în timp ce dansa singur în cerc. Isabel îl luă pe Juan și dansară toți trei în ritmul melodiei și al ploii, cu ușurința aceea a lor specială de a improviza la voioșie.

Deodată Isabel se opri.

— Să facem teatru! strigă, amintindu-și de cuvintele lui Hurtado.

Iar acesta o privi entuziasmat.

— Da. Să facem teatru!

Și, fără să țină cont de spusele celor vârstnici, tânărul alergă in grădină urmat de Nicolás. Se intoarseră cu apa picurându-le din păr și de pe

fețele spălate de ploaie. Străinul aducea sub braț, înfășurată într-o cuvertură, o carte pe care le-o arătă. O răsfoi fără grabă. Ceilalți îl observau curioși, iar Isabel citea peste umărul lui.

— Teatru!

— Citește cu voce tare! ceru Nicolás.

— Da! Da! aprobară ceilalți.

Felipe Hurtado râse și începu lectura.

Prin streșinile acoperișurîlor cădeau șuvoaie mari de apă care îi acompaniau vocea. Cuvintele curgeau magice și miraculoase ca ploaia. Cei trei frați îl ascultau captivați. Târziu, pe când răpăiala încă nu încetase, consimțiră să plece acasă. Hurtado îi însoți. Aveau multe să-și spună în noaptea aceea în care împărtășiseră, pentru prima oară, poezia.

Însă ploaia nu produse astfel de reacții chiar prin tot orașul. La cârciuma lui Pando îi surprinse de asemenea pe cei prezenți, dar îi lăsă tăcuți și izolați. Acela era locul militarilor. Ei nu o așteptaseră cu nerăbdare. Pentru ei nu însemna recolte și bunăstare, nici nu se puteau bucura, alături de noi, de binele acela care ne umplea de speranță.

Generalul și ai săi ocupau mesele de totdeauna. El avea ochii triști și, din când în când, privea afară înclinându-se pentru a căuta, prin ușa deschisă, cerul negru scris cu fulgere, și uitând zarurile în pahar.

Alături, Damián Álvarez și Flores beau singuratici și ascultau melancolici ploaia.

— Numai Dumnezeu știe ce-i trece cuiva prin cap când plouă! comentă Flores.

— Eu știu ce-mi trece..., răspunse Damián Álvarez.

— Mai bine ține-ți gura! îl sfătui prietenul său.

— Aduc numai moarte. Vocea lui Damián era sumbră.

— Știu... Știu...

— Nu, nu știi... Sunt un laș...

Flores îi umplu paharul ca să tacă, dar Álvarez continuă să vorbească.

— Îi vezi? Ei stau acolo și eu aici!

Și Álvarez semnală spre locul pe care îl ocupau generalul, colonelul și locotenent-colonelul.

— Gata, lasă! se neliniști Flores.

— De aici nu mă scoate decât voința mea. Hai, bea cu nenorocitul ăsta!

Nimeni nu era atent la acest dialog, nici la nefericirea lui Damiăn Álvarez. Toți priveau căderea de apă pierduți în gândurîle lor. În cârciumă plutea nostalgia aceea pe care doar ploaia o provoacă, și atmosfera era liniștită, aproape silențioasă. Don Ramón Martinez, surprins de vijelie, juca domino cu alți clienți care, la fel ca el, nu voiseră să o înfrunte. Nu avea obiceiul să stea la cârciumă când venea generalul cu oamenii lui, dar teama de a se face ciuciulete îl oprise. În răstimpuri îi observa pe militari, prudent, pe jumătate ascuns de interlocutorii săi.

— Cerul se schimbă peste noapte. Așa se schimbă și norocul omului.

Era vocea posacă și ondulată a generalului. Numai norocul lui nu se schimba. Continua legat de cel al Juliei, care se pierdea in acest moment în alte ploi. „Îmi place să fiu sărutat când plouă”, îi

spusese el într-o noapte cu furtună. Nu spusese „îmi place să mă săruți...” Julia nu se dăruiește niciodată.

— Aveți dreptate, domnule general!

Răspunsul locotenent-colonelului Cruz îi confirmă gândurile: „Aveți dreptate că Julia nu se dăruiește niciodată.” Îi scăpa, strălucitoare și lichidă ca o picătură de mercur, și se pierdea prin niște locuri necunoscute, înconjurată de umbre ostile.

— Cine ar fi zis că aveam să ajung în orașul acesta!

Colonelul Justo Corona își privi șeful printre genele mâncate de variolă.

„Julia nu mergea prin acest oraș. Nu atingea pământul. Hoinărea rătăcită pe drumurile unor așezări care nu aveau ore, nici culori, nici nopți; doar un prăfușor sclipitor în care dispărea de câte ori el descoperea urma diafană a rochiei ei roze.”

— Am pierdut! adăugă Corona încet.

— A câștiga nu înseamnă nimic. Întotdeauna am știut. De pe când umblam prin *sierra* și mă apuca noaptea acolo, în Nord.

Francisco Rosas spuse aceste ultime cuvinte cu rezervă, ca și cum l-ar fi durut să vorbească despre locurile sale în acest Sud pe care nu l-a iubit niciodată.

— Ce departe e Nordul!

Locotenent-colonelul ducea de asemenea dorul merilor și al vântului rece.

Ca un trandafir de iarnă, Julia apăru în fața ochilor lui Francisco Rosas învârtindu-se, apoi se topi în rafalele pătrunzătoare al cordilierei și

reapăru plutind pe deasupra coroanelor de pini. Îi zâmbea prin grindina care îi ascundea chipul și rochia lucioasă. Iar el nu putea să ajungă la ea, nici să atingă rumoarea distantă pe care o lăsau pașii ei prin munții înghețați...

— Pe acolo suntem altfel. De mici știm ce e viața și ce vrem de la ea. De-asta umblăm cu capul sus și nu ne ascundem ochii. Pe aici, în schimb, toți sunt „la plăcinte înainte, la război înapoi". Niciodată nu știi bine la ce să te aștepți.

Așa ne judeca pe noi, cu ranchiună, colonelul Justo Corona.

— S-ar zice că prin aceste locuri oamenii se bucură când cineva are necazuri, replică Rosas.

— Dar plătesc, adăugă Corona mohorât.

— Pe acolo nu ne place să vedem că cineva suferă. Suntem generoși, nu-i așa, domnule general?

Vocea lui Cruz părea conciliatoare.

Șeful său nu il auzi. Adâncit în tăcerea lui dureroasă, ecoul cuvintelor îl purta spre Julia și spre lumea ei inaccesibilă. Privi ploaia cu atenție și încercă să o vadă cu ochii cu care ea o privea acum. „Întotdeauna va ploua noaptea pentru ea", gândi trist, și adăugă cu glas tare:

— Când o să stea ploaia?!

Bătu cu pumnul în masă. Însoțitorii lui priviră afară contrariați, ca și cum violența furtunii ar fi fost îndreptată împotriva lor.

— Trebuie să facem ceva! Altfel o să murim de atâta liniște!

Rosas târșâi cuvintele prelungind vocalele și tăind brusc finalul, cum fac nordicii. Prietenii lui îl

priviră întrebători, fără să știe ce avea de gând.

— Să treacă odată potopul ăsta blestemat!

Atunci generalul își roti privirea în jur și îl descoperi pe don Ramón, care se aplecă pentru a nu fi recunoscut.

— Uitați-vă la ăla de acolo! De ce se ascunde? întrebă înfuriat.

Ceilalți se întoarseră spre don Ramón Martínez.

— De ce le spuneam: pentru că ăștia de pe aici nu sunt buni decât să murmure, nu să se înfrunte bărbătește, răspunse Corona.

O rafală de vânt, cu miros de frunze și câmp, intră și se îmbină cu tăria alcoolului.

Generalul își turnă un deget de coniac și-l dădu pe gât.

— Aduceți-l încoace. Să-l invităm să bea! zise cu ochii cețoși.

Locotenent-colonelul se îndreptă spre masa lui don Ramón.

Doar ce îl văzu apropiindu-se, că acesta și făcu un gest de despărțire spre cei de alături.

— Generalul te invită la masa lui!

— Mulțumesc mult, dar tocmai plecam... Mă așteaptă ai mei acasă.

— Nu ne refuza, spuse grav Cruz.

Bătrânul, fără să știe ce să facă, se ridică. Cruz îl luă de braț și-l duse la masa generalului. Clienții lui Pando îl văzură cum se lăsa purtat fără să spună nimic, speriat.

— Fii amabil și ia loc, domnule Martínez, zise politicos generalul Rosas.

Don Ramón se simți sigur. La urma urmei nu era rău să aibă o apropiere cu oamenii aceia

ursuzi. Poate îi convingea că el era o persoană valoroasă. În cap i se învârteau toate ideile sale de modernizare a orașului. Pentru el era, deci, o ocazie și se pregăti să vorbească serios cu militarii. Bău primele pahare și atacă direct tema sa favorită: progresul.

Generalul îl ascultă cu atenție și răspunse prin semne afirmative în timp ce umplea mereu paharele.

— Aici avem nevoie de un om vrednic! De cineva care să înțeleagă epoca noastră de motoare, de sirene de fabrică, de largi mase muncitorești, de mari idei și de mari revoluții. Cineva ca dumneata, domnule general! spuse don Ramón, pe jumătate beat. Obosise să tot aștepte marele șef care să pună în mișcare Ixtepecul înapoiat. Iar apoi, Ixtepecul ar fi un exemplu pentru restul acestei țări feudale și stupide, în afara actualității despre care el citea mereu în ziare. Industria, grevele și războaiele europene îi trezeau un dispreț rotund pentru problemele noastre domestice și meschine. Niciodată n-am avut o criză! Germania trece în prezent printr-o criză foarte severă. Noi nu avem decât răscoale de flămânzi și de leneși. Nu ne place să muncim, și sursa progresului, peste tot, este munca. De aceea avem nevoie de un șef ca dumneata, domnule general.

— Ah, cineva ca mine! Să vă facă să munciți! răspunse sarcastic Rosas.

— Exact! confirmă bătrânul.

— Păi e bine să știm.

— Pentru a fi o mare putere, avem nevoie de oameni ca dumneata...

Generalul începu să se plictisească de neroziile invitatului său.

— Atunci lasă-te de discursuri și treci la muncă! îl scurtă brusc Francisco Rosas.

— Dar domnule general, eu îți explicam ideile mele...

— Nu sunt idei. Pando, adu-mi o mătură, pentru că insul ăsta de aici vrea să muncească! strigă generalul.

— Domnule general, eu vorbeam despre altceva...

— Pando, o mătură! ordonă generalul din nou.

Cârciumarul se apropie cu o mătură pe care i-o dădu lui Francisco Rosas. Generalul o trecu în mâinile lui don Ramón, care, neștiind ce să facă sub privirea militarului, se ridică și zâmbi.

— Mătură! ordonă Rosas.

Don Ramón făcu câțiva pași, și ofițerii îl priviră distrați de la mesele lor. Apoi încercă să dea de vreo două ori cu mătura, și docilitatea lui le spori veselia. Iar afară ploaia le ținea isonul. Numai generalul continuă serios, indiferent, bând coniac fără să-l ia în seamă. Militarîi aruncară dopuri și țigări aprinse în capul omului, iar acesta, speriat, încercă să le evite învârtindu-se în jurul măturii. Unii se ridicară și vărsară bere pe pardoseală, alții sparseră sticle, aruncară farfurii cu *botanas*[8] și goliră scrumierele pe jos.

— Un mop! cerură gălăgioși.

Pando nu se mișcă de la locul lui. Nu putea să aprobe situația creată. Cu coatele pe tejghea, îl privea pe domnul Martînez măturând cârciuma, și umilința bătrânului îl ardea. Aștepta încruntat ca

gluma să se sfârșească. Dar tinerii murdăreau mereu solul în urma omului.

— Mă duc și o scot din hotel!

Vocea lui Álvarez răsună prin zarva din jur.

Palid, căpitanul Flores se ridică și încercă să-și conducă prietenul afară.

— Lasă-mă, nemernicule!

Francisco Rosas înălță privirea și observă, fără să clipească, lupta dintre cei doi oflțeri.

— Ești beat, nu știi ce spui!

— Spun că chiar acum mă duc după ea la hotel!... Bastarzilor!

Și Damián Álvarez înaintă violent și împleticit spre masa superiorilor săi. Ceilalți oflțeri uitară de don Ramón, și în local se auzi din nou zgomotul ritmic al ploii căzând pe acoperiș. Căpitanul Flores îl apucă pe Álvarez și îl scoase, în îmbrânciturі, în stradă. Înjurăturile și zbieretele ofițerului beat, care se certa cu prietenul lui la ușă, ajungeau până la masa lui Francisco Rosas. După cîne voia să se ducă Damián Álvarez? Palizi, asistenții priviră cu coada ochiului spre general; cu pleoapele întredeschise, acesta continuă să-și soarbă coniacul. Îi ajunse un parfum de vanilie și prezența invizibilă a Juliei, străină de Damián Álvarez, se instală ca discordia în mijlocul cârciumîi.

Don Ramón profită de moment, lăsă mătura și, cu ochii plini de lacrimi, dispăru pe ușa latrinelor.

De afară nu se auzea decât răpăitul continuu al ploii. Unde se dusese Damián Álvarez? Militarilor li se păru că ghicesc pașii lui apropiindu-se șovăitori de Julia și își observară șeful în tăcere. Francisco Rosas mai bău câteva pahare. Când se despărți de

asistenții lui și ieși din local părea liniștit. Prietenii săi rămaseră nemișcați, privindu-l cum se pierdea în căutarea nopții. Salonul rămase în curând gol, și Pando se duse să-l cheme pe don Ramón, care încă mai plângea în ascunzișul lui.

— E un afurisit!

— Lasă, don Ramón, a fost o glumă, zise cârciumarul, rușinat în fața lacrimilor lui.

Dar pentru don Martínez era greu să uite.

Frații Moncada și Hurtado traversau piața cu fețele ude de ploaie, când dădură de trupul căpitanului Damián Álvarez întins în mijlocul unei bălți. Avea uniforma leoarcă, și părul îi juca legănat de apa care-i cădea deasupra de vreo jumătate de oră.

1. Ceai de hibiscus servit rece (ca băutură răcoritoare).
2. În original, *caja de raya,* „cutie cu bani de plată săptămânală”.
3. Patron, proprietar. În acest context, „șefule”.
4. 25 ianuarie. Sfânta Elvira s-a născut și a trăit în secolul al III-lea, în provincia romană Hispania. A fost canonizată în anul 845 (dată nesigură).
5. Curte de păsări și animale.
6. Scaune produse la faimoasa fabrică de mobilă „Gebrüder Thonet” din Viena, deschisă în 1853 de Michael Thonet (1796-1871) și cei cinci fli ai săi.
7. *Papayo* (sing.), arbore tropical cu fruct ovoid (*papaya*) cam de mărimea pepenelui-galben. Copacul nu are ramuri, doar frunze cu cozi

lungi, la a căror origine, pe trunchi, se formează ciorchini de fructe.

8. Alimente, în general sărate, care se servesc, în porții mici, cu băuturi alcoolice în timp ce se conversează. (Sing. *botana*.)

XI

Ziua se ivi limpede și nouă. Frunzele înviorate de ploaie străluceau în toate nuanțele de verde. De pe câmp venea un miros de pământ proaspăt, iar de pe munți se desprindea un abur încărcat de esențe. Râul, crescut după atâtea luni de secetă, aluneca pe albia lui galbenă ducând crengi rupte și animale înecate. Prin aerul răcoros al dimineții se răspândi zvonul: „Aseară generalul l-a asasinat pe căpitanul Álvarez." Cineva a auzit un strigăt în ploaie: „Întoarce-te, Damián Álvarez! Nu vreau să te ucid pe la spate!" Dar nu putea jura că era vocea lui Rosas.

— Eu nu știu nimic. Omul a venit beat și a deschis ușa camerei sale dintr-o lovitură de picior. Mi s-a părut că plângea... Dar nu sunt sigur. Era târziu... și nu sunt sigur nici dacă l-am auzit... Poate am visat, zicea don Pepe Ocampo.

Nu știm cine a ridicat corpul lui Damián; când s-a luminat de ziuă, deja era la Comandamentul Militar. Noi treceam prin fața clădirii și a balcoanelor lui don Pepe, dar nu puteam auzi nimic. În ambele locuri se păstra secretul, și tot ce știam era că Álvarez murise în noaptea aceea, aproape de intrarea hotelului. Din ordinul lui Francisco Rosas, militarii, cu o bandă neagră pe mânecă, făcură de gardă lângă corpul ofițerului.

Pe la patru după-amiază, Rodolfo Goríbar traversă orașul cu pistolarii săi și intră la

Comandament. Mergea, îmbrăcat în negru, să prezinte condoleanțe.

— „Mai bine ai fi fost tu!" ne-am zis toți când a trecut. „Iarba rea nu piere!" ne-am răspuns tot noi văzând serenitatea cu care intra în clădirea interzisă nouă. De la moartea lui Ignacio, figura lui sfrijită n-a mai apărut pe străzile mele. Și nici nu a mai schimbat pietrele de hotar. Poate îi era teamă și prefera să stea ascuns în casa mamei sale. Când se înseră, la capela doñei Lola începu *novena* pentru odihna sufletului căpitanului Álvarez. Doamna spunea rozariul, iar fiul ei, pistolarii și servitorii răspundeau. Pe noi nu ne-au invitat.

În hotel, vocile amanților nu se auziră, ușile odăilor lor nu se deschiseră. S-ar fi zis că erau morți și ei. Iar seara, Francisco Rosas, foarte palid, se prezentă la priveghi pentru a face de gardă lângă corpul ofițerului. Gemenele profitară de absența lui ca să meargă în camera Antoniei.

— Sărăcuțul! Să mori la douăzeci și trei de ani!...

Antonia le privi speriată. I se părea incredibil că trupul călduț al lui Damián nu mai era decât o amintire și că nimeni, niciodată, nu îl va mai sîmți așa cum l-a simțit ea, o noapte întreagă.

— Din ce cauză a fost? întrebă ea cu teamă.

— Nici tu nu știi? se mirară surorile.

— Nu... Nu știu, murmură Antonia.

Cele trei fete rămaseră în tăcere căutând motivul morții lui Damián Álvarez.

— A fost pentru Julia, afirmă Luisa din ușă, dar celelalte nu crezură că acesta era adevărul; nici ea.

Sfârșitul misterios al căpitanului umbri toate încăperile în care trăiau ostatice femeile.

Dimineața, militarii și-au schimbat hainele și s-au bărbierit. Erau posaci. După o cafea caldă s-au strâns din nou la Comandamentul Militar, unde îi aștepta defunctul, în uniforma lui găurită de gloanțe și încă umedă de ploaia care i-a însoțit sfârșitul. Înmormântarea a fost devreme, și ziua aceea a rămas în memoria mea ca „lunea în care l-au îngropat pe Damián Álvarez". I s-au adus onoruri și s-a vorbit numai despre el.

După câteva zile am început să-l uităm pe cel care a pierit din cauza Antoniei, fiica lui *gachupín* Paredes. Justo Corona nu îl uită. Își aruncă revolverul în râu și nu spuse nimănui, niciodată, ce a făcut în noaptea aceea. La hotel s-a întors abia când se lumina de ziuă.

Și din nou n-am mai văzut apă. O căldură albicioasă și usturătoare devora plantele pe munți și făcea invizlbil cerul. Ardeau grădinîle și ardeau capetele oamenîlor.

— Când căldura urcă așa, aduce nenorociri, zicea don Ramón, ca să nu iasă în oraș; se gândea că timpul îi va șterge umilința și, pentru prestigiul lui, cel puțin între pereții casei, adăuga: Gloanțele acelea erau pentru mine! Am înțeles limpede că Rosas voia să mă ucidă, dar istețimea și curajul m-au salvat. Generalul e un om primitiv, pe care îl deconcertează inteligența.

— Și uite, bietul de Damián Álvarez s-a ales cu moartea pregătită pentru tine, îi răspundea soția lui, compătimitoare.

— Trebuie să mergem la Ciudad de México și să mulțumim Fecioarei[1] pentru că l-a luminat pe tăticuțul nostru în orele acelea de pericol, adăugau fetele, pline de admirație pentru eroismul părintelui lor.

Don Ramón le asculta fără să le audă. Se simțea singur și îngrozit. Își amintea corul de tineri râzând în timp ce el mătura cârciuma, și o căldură ciudată îi mânca urechile. „Toți trebuie să știe de-acum", își spunea cu amărăciune, și blestema orașul și pe toți cunoscuții care fuseseră martori la înjosirea sa.

— Locul acesta ar trebui ars din temelii. Să nu mai rămână piatră pe piatră! zicea indignat, în timp ce ranchiuna îl devora orele de somn, iar mesele, săptămânile și casa lui cădeau pulverizate de limbile care comentau vesele pățania prin care trecuse. „Ca să vezi! Până la urmă Francisco Rosas a făcut și ceva bun! L-a pus la muncă pe Ramón Martínez!"

Și pentru mine zilele acelea erau amare. E surprinzătoare memoria care reproduce, ca acum, tristeți trecute, zile plăcute ce nu se mai întorc, chipuri dispărute și păstrate într-un gest de care ele poate nu și-au dat seama niciodată, cuvinte din care n-a mai rămas nici măcar ecoul. În prima lui noapte în Ixtepec, Felipe Hurtado le spusese gazdelor sale: „Ceea ce lipsește aici este iluzia." Prietenii lui nu l-au înțeles atunci, dar cuvintele acestea au rămas scrise în amintirea mea cu un fum incandescent care a apărut și a dispărut apoi, în funcție de starea mea sufletească. În zilele acelea, viața se umbrea și nimeni nu trăia decât prin general și prin iubita lui.

Renunțasem la iluzli.

Unde era cerul meu pe care se schimbau mereu culorile și norli? Unde era splendoarea văii galbene ca un topaz? Nimeni nu mai avea grijă să privească soarele care cădea în vâlvătăi portocalii în spatele munților albaștri. Se vorbea despre căldură ca despre un blestem, și lumea uita că frumusețea aerului incendiat proiecta chipurile și arborii fumegânzi într-o oglindă limpede și adâncă. Ignorau tinerele că strălucirea ochilor lor era aceeași ca cea a luminii neclintite de august. Iar eu mă vedeam ca o bijuterie. Pietrele căpătau volume și forme diferite, și chiar și una singură dintre ele m-ar fi sărăcit, dacă ar fi fost mișcată din loc. Colțurile mele se făceau de argint și de aur. Pintenii caselor se proiectau în aerul după-amiezii și se ascuțeau până ce deveneau ireali sub lumina aurorei. Copacii își modificau aspectul. Pașii oamenilor scoteau sunete din caldarâm și străzîle se umpleau de răpăit de tobe. Și ce să spunem despre biserică? Curtea îi creștea între ziduri care nu atingeau solul. Sirena de pe giruetă arăta, cu coada ei de argint, spre mare, nostalgică de apă. Un cântec de greieri se ridica de pe răzoare și de pe lângă fântânile încremenite și inunda valea; ființele acelea erau singurele care îi mulțumeau soarelui când ajungea în inima cerului. Nîmeni nu se uita la șopârlele turnesol. Tot farmecul mi se pierdea în indiferență, în refuzul de a mă vedea, într-o uitare voluntară. Iar în acest timp, frumusețea mea iluzorie și schîmbătoare se consuma și renăștea asemenea unei salamandre în mijlocul fiăcărilor. Degeaba treceau peste grădini nori de fluturi galbeni; nimeni nu se bucura de

apariţiile lor neaşteptate. Umbra lui Francisco Rosas îmi acoperea bolta, mă întuneca, îmi ocupa răscrucile, intervenea în conversaţii. Poate că singurul care mă aprecia era Felipe Hurtado. De asemenea, era singurul care suferea din cauza inerţiei în care căzuseră ai mei. Probabil că de aceea, ajutat de Isabel, a inventat opera de teatru. Credinţa lui în fantezie l-a convins şi pe don Joaquín, iar acesta i-a împrumutat anexa în care locuia, pentru o reprezentaţie.

În spectacolul acela, Isabel nu mai era ea însăşi, ci o tânără din altă ţară. El era călătorul neprevăzut, iar cuvintele erau forme luminoase care apăreau şi dispăreau cu magnificenţa focurilor artificiale.

Juan şi Nicolás munciră ca să aranjeze scena. Cu ferestrele deschise spre „grădina ferigilor", pavilionul părea mult mai amplu decât era în realitate. Ana Moncada duse scaunele pentru spectatori şi pregăti, împreună cu cumnata ei, costumele. Pentru Conchita unul alb; pentru Isabel unul roşu.

— Luna, chiar luna iese acum pe scenă, le spunea Hurtado jumătate în glumă, jumătate în serios.

Ele ascultau serioase indicaţiile şi repetau replicile o dată şi încă o dată. În Ixtepec se afiă despre teatrul magic de la doña Matilde. Isabel şi Conchita, răpite de propria lor graţie, străbăteau străzile ca încă două reflexe în minunatul spectacol de august. „Se întâmplă ceva", ziceau tinerii, fără să ştie ce se întâmpla. Juan şi Nicolás confecţionau sceptre şi spade, şi îşi probau mantalele albastre pe care urmau să le poarte în timpul reprezentaţiei.

Estrada era aproape gata. Abia îi urcau scările, și tinerii treceau într-un tărâm diferit, în care dansau și vorbeau de asemenea diferit. Cuvintele se umpleau de peisaje misterioase și ei simțeau că de pe buzele lor creșteau, la fel ca în basme, fiori, stele și fiare periculoase. Platforma consta doar din câteva scânduri rău bătute în cuie, și totuși pentru ei era lumea întreagă, cu varietatea ei infinită. Era suficient ca Nicolás să spună „În fața acestei mări furioase...", pentru ca dintr-un misterios ungher al ei să răsară întinderea albastră cu valurile înalte și spuma albă, și pentru ca o briză necunoscută să sufle în încăpere inundând-o de sare și iod.

— Doream atât de mult să văd marea, strigă Isabel când fratele ei își termină de spus replica.

Toți râseră. Doña Ana Moncada era mulțumită; când fiii ei urcau pe podiumul acela, o lumină neașteptată îi strălucea în ochi. Îi vedea pentru prima oară așa cum erau ei în lumea imaginară pe care o căutau de pe când erau copii.

— Aveai dreptate dumneata. În Ixtepec era nevoie de iluzie.

Și începu și ea să râdă. Apoi rămase pe gânduri și îl ascultă pe Hurtado care se lamenta pe scenă. Dintr-odată, cuvintele lui de împrumut nu mai făcură aluzie la iubirile acelea teatrale, și sunară ca și cum ar fi fost cuvintele generalului către Julia.

— Ce trist e totul! întrerupse Isabel.

Felipe Hurtado tăcu și toți se întoarseră brusc din lumea de himere. Replica lui îi readusese la figura patetică a militarului și la cea a Juliei, neclintită, ascunsă în spatele genelor ei. „Privește-mă, Julia!" Auziseră că așa îi cerea el. Și Julia

apărea în ochii ei migdalați, și îi dăruia o uitătură oarbă. Isabel rupse liniștea. Își începu rar răspunsul, dar la jumătatea frazei se opri și își privi speriată frații.

Acum, după mulți ani, îi revăd pe toți, așa cum stăteau în seara aceea. Pe Isabel în mijloc, pe Hurtado lângă ea, copleșit parcă de o amintire bruscă și dureroasă; pe Nicolás și pe Juan cu ochi întrebători, gata să urce pe scenă; pe Conchita, așezată între mama și mătușa tinerilor, jucându-se cu o fundiță și așteptând să fie chemată. Cutreier casa și găsesc, în salonul doñei Matilde, panglicile colorate, pelerinele însăilate, mantaua nepoatei ei. Mă întorc în pavilion și ascult cuvintele, încă vii, ale fiicei lui Moncada. Cuvintele care provocaseră intreruperea: „Privește-mă, până nu mă prefac în piatră!..."

Cuvintele acelea deschiseseră o oază obscură și irevocabilă. Încă mai răsună în pavilion, iar momentul lor de uimire persistă acolo ca premoniție a unui destin neașteptat. Cei trei frați se priviră în ochi ca și cum s-ar fl văzut copii alergând pe iepe la galop pe lângă zidul cimitirului, pe vremea când un foc secret și invizibil îi unea. Era în ochii lor ceva de un patetism infinit. Întotdeauna au părut mai bine dotați pentru moarte. De aceea se comportaseră, de pe când erau mici, ca și cum ar fi fost imortali.

— Ce e? întrebă mama speriată de tăcerea subită și de aerul de somnambuli al fiilor ei.

— Nimic... M-am gândit la ceva oribil, răspunse Isabel... şi își privi frații care stăteau nemișcați, fără să-și ia ochii de la ea.

— A trecut o vrăjitoare cu alaiul ei, zise doña Matilde făcându-și cruce.

— Făcătură rea, replică tânăra, cu voce albă.

Apoi continuară repetiția până târziu.

1. În original, *Virgen de Guadalupe*, protectoarea Mexicului. Bazilica Santa María de Guadalupe, principalul centru de cult, se află în capitala țării. *Virgen de Guadalupe* („Fecioara de la Râul ascuns”) este o variantă locală a Maicii Domnului, cu păr negru și piele oacheșă. Unele scrieri istorice menționează că, între 9 și 12 decembrie 1531, i-a apărut de patru ori indianului Cuaubtlatoatzin („cel care vorbește ca vulturul”) pe dealul Tepeyac („la nasul / în partea din față a muntelui”), și i-a spus să-i ceară episcopului Mexicului să construiască, în acel loc, un templu dedicat ei.

XII

Vraja s-a rupt, și pentru prima oară am avut ceva de făcut, ceva de gândit, care să nu fie doar necazul nostru. Magia care invada pavilionul doñei Matilde se răspândi în scurt timp în Ixtepec. Ai mei vorbeau despre „Teatru” cu uimire, numărau zilele până la premieră și se întrebau de ce ne-am lipsit, înainte, de distracția aceea.

— În toate orașele sunt teatre deschise în fiecare zi, spunea doña Carmen cu naturalețe.

— Are dreptate Carmen. Nu știu cum de nu am încercat, până acum, să organizăm niște spectacole. Am trăit ca niște canibali. Știi că există canibali? Doamne sfinte! Azi am citit în ziar despre cazul exploratorilor mâncați la Polul Nord. Cică fiindcă le era frig! Un pretext. Și noi am putea să ne mâncăm oricând fiindcă ne e cald. Ai citit, Conchita?

Doña Elvira, întoarsă de la repetiție, vorbea veselă, așezată în fața oglinzii sale.

— Nu mamă, n-am citit.

— Citește, să vedem dacă o să îmi dai dreptate.

Și doamna Elvira rămase visătoare cu pieptănul în mână, privindu-și duios brațul rotund și grăsuț.

— Trebuie să fie dulceagă carnea albilor... Mi-o inchipui cu gust de budincă...

— Mamă!

— Ce gust o avea Tomás Segovia? Orice ar zice, el e brunet. Ai observat că nu vine la repetiții? E

invidios pe Hurtado; pentru că nu i-a venit lui ideea să organizeze o *troupe* de teatru...

Și doña Elvira adormi fără să-și amintească de Julia, predispusă la vise noi și ușoare.

Era plăcut să știm că puteam fi mai mult decât spectatori la viața violentă a militarilor. Și aproape fără să ne dăm seama, ne-am îndepărtat de balcoanele Hotelului Jardín pentru a ne apropia de cele ale doñei Matilde. Acelea au fost zile acceptabile. Invadatorii de asemenea se mai calmară. Misterioasa moarte a lui Damián Álvarez a servit drept armistițiu pentru gelozia lui Francisco Rosas. Numai Julia continua imperturbabilă, închisă în tristețe.

Apariția ei la promenadă, după mai multe duminici în care nu fusese văzută, ne-a întors într-o clipă la zilele anterioare teatrului. Am uitat de toate pentru a o privi intrând in piață. Venea, strălucitoare ca o picătură de apă, într-una dintre rochiile acelea ale ei în tonuri roz-pal, decorată cu mici cristale translucide, cu bijuteriile răsucite la gât și cu șuvițe întunecoase legănându-i-se, ca puful ușor, pe ceafă. Se plimbă puțin la brațul amantului, care mergea pe lângă ea cu respect, ca și cum ar fi purtat cu el frumusețea indicibilă a nopții. Nimic nu se putea citi pe chipul ei impasibil. Lumea le făcea loc să treacă, iar ea înainta ca o corabie incandescentă care sfâșia umbra copacilor. Francisco Rosas o duse la banca lor. Celelalte amante o înconjurară și îi vorbiră vesele. Ea abia răspunse. Scruta, neclintită, piața. Generalul, în picioare în spatele ei, se înclină spre Rafaela, care încerca să se facă auzită prin vacarmul muzicii.

— Ce bucuroasă sunt! S-au dus zilele urâte!

Și, superstițioasă, se aplecă și își atinse cu degetele încrucișate tocul de lemn al pantofului. Rosas zâmbi.

— E atât de frumoasă viața! continuă geamăna, observând efectul cuvintelor ei. Ce frumoasă e dragostea! Nu-i așa?

Francisco Rosas aprobă din cap și îi oferi o țigară.

Tânăra o luă fără mofturi și îi mângâie mâna. Sora ei se întoarse de asemenea spre militar cu un surâs generos. Francisco Rosas le dădu satisfăcut pălmuțe în obraji și ceru răcoritoare pentru toți. Doar Luisa părea nemulțumită de aparenta fericire a lui Rosas și, când acesta îi oferi băutura, o refuză și întoarse capul spre trecători.

— Mulțumesc, nu mi-e sete!

Cu prezența Juliei, piața se umplu de lumini și de glasuri. Femeile se plimbau conversând cu voce tare, bărbații treceau pe lângă ele fără să îndrăznească să le privească și aspirau rafalele intense de iasomie care scăldau noaptea. Dar ea, Julia, pe cine aștepta? Pentru cine păstra surâsul acela abia ghicit?

Cerceta piața discret. Căuta pe cineva, distantă de conversația celor din jur. Cam după o jumătate de oră ceru, decepționată, să plece la hotel. Francisco Rosas se înclină în fața ei și îi atinse cu vârful degetelor părul. Părea să îi accepte, liniștit, dorința.

— Dar abia ai venit! ziseră gemenele.

— Plec, răspunse Julia. Se ridică și se întoarse spre Rosas ca să-i spună ceva la ureche.

— Mai stai puțin!

— Ne strici distracția!

— Lăsați-o, o fi având motivele ei, interveni Luisa.

— Mi-e somn, replică Julia, și făcu hotărâtă un gest de despărțire.

Un grup gălăgios traversă în momentul acela strada și intră în piață: erau frații Moncada; râzând cu râsul acela al lor sonor și contagios, veneau lmpreună cu Hurtado și Conchita. Îmi amintesc cuvintele lui Nicolás: „Isabel, un *peso* pentru un hohot!" Și îi arătă surorii sale, care râdea ușor de felul ei, o monedă de argint pe care fata o câștigă într-o clipă dându-și capul pe spate și arătându-și șiragul războinic de dinți.

Julia, indecisă, nu apucase să plece. Văzându-i tulburarea, Rafaela o invită să se așeze.

— Mai stai! Uite, au venit ăia...

— De ce-or fi râzând atâta? întrebă sora ei.

— Să ghicim! Uneori mi-ar plăcea să cunosc lumea de aici, răspunse Rafaela.

Julia profită de dialogul surorilor și se așeză din nou, simulând indiferența.

Grupul tinerilor trecu prin fața militarilor și Hurtado își încetini pasul fără să mai râdă. S-ar fi zis că Julia nu îl văzuse. Dar chipul generalului Rosas, liniștit cu câteva clipe înainte, se schimbă. Atunci locotenent-colonelul Cruz interveni.

— Și ce nevoie ai să cunoști niște mucoși și un *merolico*[1]?

Spuse aceste cuvinte cu dispreț, privindu-l cu coada ochiului pe general, pentru ca acesta să simtă lipsa de lmportanță a străinului.

— Uite, nu știu, zise Rafaelita, care nu avea de fapt niciun interes să cunoască oamenii aceia.

— Julia il cunoaște pe unul dintre ei, spuse Luisa malițioasă.

La cuvintele ei, grupul militarilor rămase tăcut. Femeile se simțiră în suspans, iar bărbații priviră coroanele arborilor. Muzica se auzea puternic, și piața întreagă păru să se învârtească în jurul Juliei, care stătea cuminte și palidă. Generalul se înclină în fața ei.

— Să mergem, Julia.

Dar ea continua să stea nemișcată, cu evantaiul în mână, privind în gol. Rafaela interveni speriată:

— Mai stați un picuț!... Noaptea e atât de caldă, încât nu-ți vine să intri în casă.

— Nu auzi, Julia? Întotdeauna te opui voinței generalului.

Și Luisa se înclină asupra iubitei lui Rosas. Aceasta o ignoră. Neclintită, părea de sticlă și orice mișcare ar fi putut-o sfărâma în mii de cioburi. Generalul o luă de braț cu brutalitate și o sili să se ridice de pe scaun. Ea se supuse fără împotrivire.

— Bună seara, zise Rosas tremurând de mânie. Apoi străbătu piața și traversă strada Impreună cu fata.

— O s-o bată!

— Da... O s-o bată..., repetă Antonia privîndu-l cu teamă pe colonelul Justo Corona. Iar acesta, cu brațele încrucișate, rămase impasibil. În manșeta vestonului avea banda neagră pe care Rosas le ordonase tuturor să o poarte în semn de doliu pentru moartea lui Damián Álvarez.

— E neîmblânzită. Merită niște bice bune și apoi un pumn de zahăr; ca iepele de rasă.

— De-ar ciomăgi-o zdravăn. Să-i sarâ fumurile...

Și ochii albaștri ai Luisei deveniră albi. Amantul ei, căpitanul Flores, se ridică.

— Eu plec. Sunt de gardă.

Apoi ieși din piață și se îndreptă spre casa de *cuscas*, la Luchi.

— Luchi, o invidiezi pe Julia?

Prostituata rămase gânditoare câteva minute.

— De ce mă întrebi?

— Vreau să știu de ce nu o plac femeile.

— Poate pentru că niciuna dintre noi nu e atât de iubită cum e ea, răspunse Luchi cu onestitate și il îmbrățișă.

Cameristele din hotel povestiră că generalul, odată intrat în odaie, și-a plesnit iubita cu biciușca „fără nicio milă". Au auzit din coridor loviturile și glasul întretăiat al omului, care părea că se căina. De la Julia nu auziră nimic. Apoi generalul a ieșit s-o caute pe Gregoria, bătrâna care ajuta la bucătărie și care știa multe despre ierburi și oblojeli.

— Nu vreau să vină doctorul Arrieta. Du-te dumneata și ocupă-te de domnișoara Julia.

Vocea lui Francisco Rosas era stinsă.

La unsprezece noaptea bătrâna plecă din hotel la ea acasă după plantele de care avea nevoie. La întoarcere, când bătu la ușa amanților, generalul ieși și se pierdu in adâncul grădinii. Gregoria prepară cataplasme și ape calmante, și tratâ cu ele pielea însângerată a celei mai iubite femei din Ixtepec. Apoi mai făcu și o fiertură, pentru ca

Rosas să o iubească ceva mai puțin pe tânără. Aceasta însă nu părea să îi audă sfaturile.

— Uite, domnișoară Julia, pune-i asta în băutură înainte să vină la așternutul dumitale. Dar nu-i spune că eu ți-am dat iarba, că mă omoară...

Culcată în pat cu ochii închiși, Julia nu răspunse nimic. Gregoria insista s-o consoleze.

— O să vezi, dragă. Cu ajutorul lui Dumnezeu, n-o să te mai iubească. Asemenea bărbați fac femeia să plătească cu viața. Dar Domnul o să te scape curând de el, crede-mă.

Tânăra se lăsa cuminte în mâinile ei. Tremura și înghițea sorbituri mici de coniac, ca să-și revină. O dungă vânătă în obraz o făcea să pară și mai palidă.

— Jură-mi, domnișoară Julia, că îi dai leacul ăsta! E vrăjit.

Ea tremura în continuare.

— Și iartă-mi curiozitatea: ce frunză i-ai dat dumneata, acolo de unde vii, ca să-l aduci în starea asta?

— Niciuna, Gregoria.

— El singur și-a pierdut așa capul?

— Da, Gregoria, el singur.

Târziu, generalul a intrat în cameră, a privit-o pe Julia întinsă în pat, s-a apropiat de ea și i-a mângâiat părul cu vârful degetelor. Fata nu s-a mișcat și el s-a așezat pe un scaun plângând. Iar ea l-a lăsat să plângă.

— Eu plec, *niña*[2] Julia, zise Gregoria stingheră.

Amanții nu răspunseră.

— Aici e ceișorul, *niña* Julia. Dă-i și generalului un picuț. O să-i facă bine. Pare foarte obosit,

adăugă femeia făcându-i pe ascuns cu ochiul.

Tânăra nu spuse nimic. Iar Rosas, cu capul în mâini, nu se deranjă nici să-i spună bătrânei „bună seara”, când aceasta ieși.

1. Persoană care vinde medicamente și mărunțișuri prin piețe la prețuri scăzute, povestind despre vindecări miraculoase produse de articolele pe care le oferă. Lecuitor șarlatan.
2. *Niña*, „copilă”. Aici ca formulă de adresare respectuoasă și afectuoasă. Servitorii se adresau cu *niña* sau *niño*, „domnișoară”, „domnișor”, patronilor foarte tineri.

XIII

De aici văd casa Gregoriei și mi se pare că observ cum ajunge ea în noaptea aceea, cum deschide ușa și se închină înainte de a intra. În grădină cresc ierburi de uitare, de iubire și de ocrotire de dușmani. Să nu credeți că Gregoria era vrăjitoare. Nu, ea nu era ca Nieves, cea care mi-a adus faimă rea. Pe aceea veneau oamenii s-o caute de departe, să-i aducă bucăți de haine, șuvițe de păr și fotografii de-ale viitorilor fermecați. Cât să fie din ziua în care Marta a ajuns în Ixtepec, tocmai de pe coastă, cu Juan Urquizo? Până aici l-a adus, ca să-i dea Nieves să bea zeama ei. Anii au trecut unul după altul, Marta a murit pe meleagurile ei, și noi am aflat de la Juan Urquizo, care, pe jos și cu moaca de nătărău cu care l-a pricopsit Nieves, a trecut prin Ixtepec în drum spre Ciudad de México. De atunci l-am văzut mereu pe străzile mele de două ori pe an: o dată când mergea spre capitală și altă dată când se întorcea. Călătoriile lui aveau drept scop să fie pe coastă în data morții Martei. Șase luni la dus și șase la întors; atât făcea, și întotdeauna pe jos. Când îl vedeam înapoi, știam că a trecut fix un an. A trăit așa, liniștit, fără să-și dea seama de nenorocirea lui. Fusese negustor, catârii lui umblau încărcați de marfă, și lumea, văzându-l în *huaraches* rupte, jerpelite, cu pielea răscoaptă de soare și ochii mai albaștri decât ai oricui, îl privea cu milă. Nimeni nu-i cunoștea familia, pentru că Urquizo era

spaniol. Când trecea prin Ixtepec, don Joaquín îl primea în casă, ordona să i se ducă săpun și prosoape în baia de ceramică roșie și îl dădea haine curate. Juan Urquizo primea caritatea senin. Rămânea o zi și o noapte în oraș, apoi, în zori, lua drumul spre Ciudad de México sau spre coastă, de acord cu direcția lui. Doña Matilde il ruga:

— Don Juan, odihnește-te aici câteva zile.

Dar Juan Urquizo nu putea accepta.

— Doña Matilde, ce bună ești dumneata! Însă nu pot s-o dezamăgesc pe Marta. O zi dacă pierd, nu mai ajung pe coastă pe 14 noiembrie. Nu știi năpasta mea, doña Matilde?... Marta a murit în ziua aceea și nu vreau s-o las singură. E singura zi în care pot să stau de vorbă cu ea... Îți amintești de ea, doña Matilde?

Și Juan Urquizo continua să plângă până ce doamna, care știa ceea ce știam toți, îl spunea:

— Nu plânge, don Juan, nu mai e mult până pe 14 noiembrie.

De cincisprezece ani nu mai face drumul acela dus-întors. Unii spun că a murit pe un câmp, aproape de Tixtla[1]; că era atât de bătrân încât de-abia îi mai rămâneau vreo câțiva peri albi, și soarele trebuie să fi bătut foarte tare în ziua aceea.

Niciodată n-am știut dacă Julia i-a dat generalului fiertura. Era rezervată și s-a purtat întotdeauna cu noi ca o străină, fără să ni se dezvăluie, închisă în zâmbetul ei, care i se schimba după cum i se schimba norocul. Și zilele se rostogoliră egale unele altora. Se mânca la douăsprezece și jumătate, iar la trei după-amiază

puțini îndrăzneau să mai apară pe străzi. Oamenii își făceau siesta dormind în hamace și așteptau să se potolească arșița. Grădinile și piața explodau într-un prăfușor dens care făcea aerul irespirabil. Câinii culcați la umbra migdalilor din fața bisericii abia întredeschideau ochii, sobele se stingeau și nu se mai aprîndeau până la șase seara. Ai lui Selim, turcul de la magazinul de haine La Nueva Elegancia[2], moțăiau în spatele tejghelei cu foarfecile pe piept. Fili lor le aduceau ceșcuțe de cafea neagră tare. „Foarte bună pentru căldură. Acolo departe, în țara lor, așa își alungau somnul și moleșeala."

În piață, Andrés se refugia sub taraba lui cu dulciuri și alunga viespile și muștele, care se năpusteau la cofeturile lui de cocos, cu un mănunchi de pene de culoare roz.

— Pe mine nu mă interesează ce pățește *cusca* aia de Julia. Mai bune sunt celelalte, iubițelele. Ce noroc pe locotenent-colonel să găsească două femei drăguțe, și pe amândouă în același timp! zicea. Și când Rosa și Rafaela îi cumpărau zaharicale, Andrés le oferea tot ce cereau aproape gratis.

Nu departe de el, legat de trunchiul unui tamarin, Lucero[3], vulturul lui, păzea cu ochi feroce bucățile fetide de carne pe care i le dăduse stăpânul său.

— Unde l-ai prins? întrebau gemenele, speriate de forța păsării.

— Foarte sus, *niñas*, acolo unde se găsește tot ce e mai bun.

Juana, vânzătoarea de răcoritoare, așezată la taraba ei, cu degetele rozalii de la atâtea lămâi date

pe răzătoare, încetase să-i mai insulte pe soldații care veneau să-i bea sucurile colorate și picotea cu pleoapele coborâte.

Javier nu se mai juca cu cărțile de canastă. Își îndesase bine pălăria de paie și, întins într-un *petate*[4], trăgea cu ochiul la picioarele puținelor femei care treceau pe lângă el.

Vizitiii stăteau cuminți pe caprele trăsurilor și nu se auzeau decât loviturile de copite ale cailor care alungau tăunii. Toate după-amiezile erau la fel. Doctorul Arrieta era singurul care lucra la ora aceea, dus și adus de infecțiile abundente în Ixtepec pe vreme de arșiță și secetă.

Într-o asemenea după-amiază, Julia a ieșit din Hotel Jardín. Amantele își făceau siesta. Jaluzelele coborâte duceau cu gândul la brațe goale și șuvițe umede.

Don Pepe Ocampo încercă s-o oprească.

— Te rog, domnișoară Julia, nu ieși!

— Am eu chef! zise Julia disprețuitor.

— Generalul se poate întoarce oricând. Nu crede tot ce-ți spune. Sunt sigur că se va întoarce mai înainte decât a zis.

— Atunci il întreții dumneata un pic.

— Domnișoară Julia! stărui bătrânul mișcându-se dintr-o parte în alta a verandei ca să-i taie calea.

Julia il privi rece și se opri pentru ca omul să-și termine foiala.

— Îndură-te de mine! Nu pot să te las să pleci. Gândește-te la consecințe... Dacă află...

— Nu-i spune nimic. Mă întorc repede. Și Julia îl impînse pe don Pepe și ieși în stradă. Era nefardată, dar cu părul bine periat, cu buzele abia

rozii. La prezența ei pe trotuar, toți negustorii din piață se ridicară în picioare.

— Ia te uită cine vine! exclamă Andrés șocat.

— Și vine singură! răspunse Javier ieșind de sub pălărie.

— Ce-are de gând fudula asta? Eu cred că bîne n-o să termine!

Și Juana o contemplă cu gura căscată pe Julia, care venea într-o rochie de muselină de culoare deschisă. Pe fața ei palidă încă se vedea urma loviturii de biciușcă pe care o primise cu câteva seri înainte. La lumina soarelui părea mai subțire. Străbătu piața și coborî pe strada Poștei.

— Se duce la el acasă.

— V-am spus eu c-a venit după ea.

— Păcat. Așa frumoasă, și n-o s-o mai vedem mult pe aici!

Și Javier își împinse pălăria într-o parte.

— Asta e ultima ei după-amiază de plimbare, conchise Juana.

De sus, de pe capre, vizitiii dădeau informații despre drumul tinerei, care mergea repede legănându-se, fără ciorapi, pe tocurile înalte.

— A trecut pe la poarta lui Pastrana.

Dar figura ei se făcu tot mai mică și dispăru curând în sinuozitățile străzii. Trecu prin fața casei doamnei Montúfar, traversă pe celălalt trotuar și se opri la poarta lui don Joaquín. Bătu de câteva ori cu ciocănelul de metal și rămase liniștită. Cei dinăuntru nu așteptau vizite. Loviturile se pierdură în desișurile grădinii. Într-un târziu, Tefa deschise.

— Doamna e acasă? întrebă Julia, cu vocea aceea a ei aparte.

— Un moment..., zise servitoarea, surprinsă.

Julia rămase în stradă, sub razele soarelui, fără să îndrăznească să intre. Tefa se întoarse gâfâind de alergătură.

— Intră, domnișoară...

Julia o urmă privind în toate părțile cu ochii ei migdalați; căuta pe cîneva ascuns în umbră. Doña Matilde apăru în coridor. Venea speriată, cu pleoapele umflate de somn și un obraz roșu cu urmele dantelei de pe pernă. Musafira rămase ca buimacă, de parcă dintr-odată vizita ei n-ar fi avut niciun sens.

— Iartă-mă, doamnă. Iartă-mă, te rog! Sunt Julia Andrade...

— Am avut plăcerea... adică, te-am cunoscut de departe..., o întrerupse tulburată doamna.

Îi indică printr-un gest să o urmeze prîn coridorul umbros și înaîntară amândouă cu un aer de mister. Pașii sunau a gol pe lespezile roșii. „Pentru ce-o fi venit fata asta?... Să dea Dumnezeu să nu se termine rău toată treaba!...” Așa își spunea doamna, în timp ce Julia uita cuvintele pe care le pregătise pentru a-i explica celeilalte situația. „N-o să spun nimic... N-o să pot...”, își repetă ea când ajunseră la ușa salonului. Pătrunseră solemne în încăperea răcoroasă și amplă. Rareori se folosea spațiul acela, ocupat de păstori de porțelan care se observau de pe console negre și de femei pompeiene intinse pe terase, cu coroane de trandafiri în păr și tigrii auriți stând cuminți la picioarele lor. Mai erau evantaie, oglinzi, buchete de flori, iar în partea de sus a peretelui prîncipal, o imagine a Inimii Sacre[5] cu niște

lumânări aprinse. Pe un fotoliu se aflau costumele terminate pentru Isabel și Conchita. Doña Matilde le adună.

— Scuză-ne, sunt costumele de teatru.

Și surâse incomod din cauza cuvântului. Ce va crede domnișoara? Costume de teatru într-o casă decentă!

— Nepoții mei vor face un spectacol pentru noi, familia...

Cele două femei se așezară și se observară deconcertate. Julia, îmbujorată, încercă să zâmbească, se uită spre doamnă, iar apoi își fixă vârfurile degetelor. Nu putea să vorbească. Doña Matilde, la rândul ei, nu știa ce să spună și aștepta tulburată ca musaflra să înceapă. Stătură astfel câteva clipe, abia privîndu-se, surâzând furtiv, ambele la fel de timide și speriate.

— Doamnă, Felipe trebuie să plece... Generalul s-a dus azi la Tuxpan[6] și se întoarce tărziu. De aceea am venit să-i spun...

În primul moment, doña Matilde nu știu despre cine îi vorbea. Apoi își aminti că Felipe era numele de botez al oaspetelui său și rămase mută, asaltată de o grămadă de gânduri confuze. „De ce trebuie să plece Felipe?... De ce a venit Julia să-i spună?...”

— O să-l omoare..., îi susură musafira, apropiindu-și cuvintele de urechea femeii.

Doña Matilde o observă cu teamă. I-ar fi plăcut ca Julia să nu se fi prezentat niciodată la poarta ei, iar acum, când se afla înăuntru, ar fl preferat să o vadă plecând imediat. Dar cum să i-o spună? O privi și îi trecu prin mînte că generalul ar ucide-o mai întâi pe ea, pe Julia; pentru trădare.

— Și dumneata? întrebă.

— Eu? Nu va ști niciodată, zise fără convingere.

— Vor fi destui dornici să-l informeze.

Și doamna se gândi că poate o vedea pe Julia pentru ultima oară. O privi fascînată. „Ar fi in stare să-i facă ceva?" I se părea că se afla în fața unei creaturi care ascundea violența tocmai în fragilitatea ei. Îi intrase în casă asemenea unui crainic al morții. Prezența ei ireală era mai periculoasă decât aceea a unei armate. Îi observă decolteul gingaș, claviculele fine, rochia de muselină roz și mâinile uitate în poală. Pâlpâiala lumânărilor trimitea reflexe portocalii pe pielea ei aurită. Ochii tinerei crescură când se umplură de lacrimi și un zâmbet umed îi înaintă pe buze. O rafală puternică de grindină pătrunse în salon.

— Pot să-l văd?

Vocea Juliei îi ajunse doñei Matilde ca din centrul unei furtuni care sfărâma corpul luminos al tînerei. Imaginea ei strălucitoare se scindă și căzu în bucăți de sticlă. Doamna simți un vertij.

— ...Numai câteva minute, insistă glasul Juliei, acum foarte aproape de auzul doñei Matilde.

Suflară vânturi reci și grindina dispăru. Doamna putea să o observe, foarte cumînte, cu mâinile impletite peste genunchi, privind-o cu ochi negri și alerți de gazelă. Felipe Hurtado apăru în cadrul ușli. Julia se ridică și se îndreptă spre el cu pași rari, și amândoi dispărură pe coridor. Doña Matilde începu să plângă. Surpriza din după-amiaza aceea și viziunile provocate de prezența Juliei nu găsiră alt drum decât cel al lacrimilor; sau poate se simți foarte bătrână.

Julia și Hurtado străbătură grădina și intrară în pavilion. Mergeau îmbrățișați, în același pas, privind ferigile ca și cum ar fi aparținut unui ordin diferit. Servitorii îi spionau de departe.

— A venit Julia!

— A avut dreptate don Cástulo, „înaintea unui bărbat întotdeauna merge o femeie".

Și căutară prin aer urmele strălucitoare care îl aduseseră pe Felipe Hurtado până în Ixtepec.

Grupul de slugi rămase sub arcul care ducea la bucătărie privind fix spre anexa închisă. Amanții erau înăuntru. Oare ce fac? Din interior nu se auzea nimic, grădina era liniștită, iar aroma de vise ajungea până la iscoade. Turnul bisericii anunță că era ora cinci după-amiază, cerul începu să-și schimbe culoarea și ramurile copacilor se întunecară[7]. Păsările nu se mai auziră, iar primele miresme ale amurgului se împrăștiară prin casă. Timpul trecea, și pavilionul continua să rămână învăluit de tăcere.

— Vor plăti cu viața...

Slujitorii se întristară când văzură pata de culoare a rochiei Juliei reapărând în grădină. Felipe Hurtado era lângă ea. Iubiții veneau imperturbabili, cu gesturi de pace.

— Păcat!... Păcat!...

Tinerii se întoarseră în salonul în care doña Matilde îi aștepta nemișcată. La vederea lor avu o reacție de panică. S-ar fi zis că îi uitase.

— Dragă, de ce ai venit?...

— Ca să-i spun să plece...

— Da, da, să plece... Chiar acum îl pregătesc de drum...

Doamna ieși să dea ordine servitorilor. „Sunt multe de făcut, multe de făcut...", își repetă privindu-și mâinile în coridor.

Prima impresie pe care i-o produsese sosirea lui Hurtado fusese aceea că străinul venea să tulbure ordinea strictă a casei sale, ca și cum un grăunte de nisip ar intra în mecanismul unui ceas și ar altera secundele într-un mod imperceptibil, dar cert. Iar acum, in seara aceasta care fugea printre copacii din grădină, orele și gesturile lui, dinainte numărate, se făcură țăndări și căzură la picioarele ei în dezordinea neprevăzută pe care o produc catastrofele. „Ce trebuie să fac?" Cuvintele îi erau lipsite de sens, întreaga ei viață alcătuită din nimicuri îi apăru ca o mașinărie stricată. „Are dreptate fratele meu Martín să trăiască în afara timpului", își zise, fără să înțeleagă ce spunea. Toate calculele ei se dovediseră inutile. Slugile așteptau ordine.

— Trebuie să pregătim călătoria tânărului, spuse, fără să știe despre ce călătorie vorbea sau ce trebuia să fie pregătit. A venit Joaquín?

— Nu, doamnă.

„Pe unde umblă la ora asta?" I se păru că fisura care se deschisese în viața ei, odată cu sosirea străinului, se lărgea cu zgomot și că întreaga construcție dispărea prin gaura aceea neagră care înainta cu iuțeala fulgerului.

— S-a întunecat, zise Julia cu voce ciudată, și doamnei i se păru că glasul tinerei atrăgea asupra casei ei toate umbrele din Ixtepec. Îl privi pe Felipe Hurtado, îi recunoscu chipul amabil la ora aceea mohorâtă, și, tot așa cum se întâmplase când îl

văzuse prima oară, se reconcilie cu el. „Destinul alege întotdeauna o față neprevăzută”, gândi resemnată.

— Eu te ajut să-l urmezi, promise, convinsă că nimic n-ar mai putea separa soarta celor doi tineri.

Julia își împreună mâinile și se îndepărtâ câțiva pași. Apoi, fără zgomot, alergă spre verandă și ieși în stradă.

Felipe Hurtado fugi după fată, dar zgomotul ușii care se închidea în urma ei îl opri. Rămase câteva clipe indecis, își trecu mâna peste frunte, scoase o țigară și o aprinse. Apoi, fără niciun cuvânt, străbătu grădina și intră în pavilion.

— Mergeți și spuneți-le nepoților mei că nu mai e spectacol... Iar despre domnișoara Julia, niciun cuvânt! strigă, teribilă, doña Matilde.

Și pentru a doua oară în după-amiaza aceea, începu să plângă.

1. Oraș în Statul Guerrero, cu vechi origini autohtone. În náh., *textli*, „aluat de mălai”.
2. Noua Eleganță.
3. Luceafăr.
4. Împletitură din frunze de paimier sau de *tule*, de formă dreptunghiulară, pe care dorm săracii, mai cu seamă în mediul rural.
5. *Sagrado Corazón de Jesús*, imaginea lul Cristos cu inima la vedere (simbol al iubirii divine).
6. În Mexic există mai multe localități cu acest nume: în Statele Veracruz, Jalisco, Nayarit, Michoacán, Guerrero. În náh., *tuxpan*, „loc cu iepuri”.

7. La Tropicul Racului, la șase după-amiază deja e întuneric. Soarele apune, cu variații de-a lungul anului, între orele cinci (după cinci) și șapte.

XIV

Julia nu se întoarse la hotel pe același drum pe care venise. Căută străduțe lăturalnice. Mergea încet. Aproape lipită de zidurile caselor. Și părea mirată. Între cele două lumini ale nopții, lumea nu o recunoștea. Fantasmele ei rămâneau în urmă, se îndepărtau de memoria sa și se risipeau pentru totdeauna, pe pietrele străzii, duminicile de petreceri, balurile strălucitoare, rochiile efemere, amanții trecători, gesturile, bijuteriile... Simți că o incomodează tocurile. Își scoase pantofii și îi așeză cu grijă pe pragul unei case. Ajunse desculță, înaintând spre un viitor care se inâlța în fața ochilor ei ca un zid alb. Iar în spatele zidului era povestea cu care crescuse: „Era odată o pasăre care vorbea, o fântână care cânta și un copac care făcea poame de aur." Julia mergea mereu înainte, sigură că îl va găsi. În ușa hotelului stătea, înalt și întunecat, împiedicându-i intrarea, Rosas. O aștepta. Ea îl văzu fără să-l recunoască.

— De unde vii? întrebă omul cu voce joasă.

— Nu vin... Mă duc să văd ceva..., zise ea cu chipul pe care îl avusese la doisprezece ani.

Rosas îi văzu șuvițele în dezordine infantilă, firele care îi cădeau în ochi și picioarele desculțe. O apucă de umeri.

— Ce ceva? întrebă zgâlțâind-o cu forță.

Simți in mâinile lui o creatură necunoscută și o zgâlțâi din nou cu furie.

— Un copac, răspunse Julia.

— Un copac?

Și Francisco Rosas o zgâlțâi din nou, violent, ca și cum ea ar fi fost copacul care îi acoperea lui lumea.

Don Pepe Ocampo, ascuns după o coloană, îi observa. „Știu ce ai făcut, târfă afurisită...”

Rafaela și Rosa stăteau închise în cameră. Antonia, așezată pe marginea patului, răspundea cu „da” sau „nu” la interogatoriul strâns la care o supunea Justo Corona. Luisa, întinsă în pat cu lămpile stinse, nu se mișca. De la plecarea Juliei, în hotel domnea o liniște uluitoare. Dar nimeni nu auzi când Francisco Rosas și iubita lui intrară în cameră.

Doña Matilde încuie poarta, trase și zăvoarele și dădu drumul câinilor. Servitorii se strânseră cu capetele plecate în bucătărie și se ocupară silențioși de pregătirile pentru călătoria nocturnă a lui Felipe Hurtado. Tânărul nu ieşea din pavilion și nu răspundea la chemările Tefei. Noaptea cădea peste grădină și casa speriată se retrăgea în ea însăși.

Când se auzi ciocănelul de la intrare, slugile și doamna se precipitară în verandă.

— Cine-i? întrebă doña Matilde apropiindu-se mult de poartă, ca cine așteaptă un dușman.

— Eu, Joaquín! răspunse omul din cealaltă parte, alarmat de tonul femeii lui.

„Gata; s-a întâmplat”, își zise. Servitorii traseră zăvoarele și descuiară.

— Joaquín, s-a petrecut ceva teribil!

Domnul se făcu palid. În plimbarea lui aflase de vizita Juliei și știa că orașul aștepta o tragedie.

„N-avea cum să se termine bine", repeta tot Ixtepecul în cor. Oamenii coborâseră storurile, se retrăseseră prin case devreme, și străzile erau goale.

Soții intrară în camera doamnei. Câteva clipe mai târziu, don Joaquín ieși și se îndreptă spre pavilion ca să bată la ușă. Ciocăni îndelung, dar nu primi niciun răspuns. Voia să-l convingă pe Felipe Hurtado să fugă. Cástulo avea să-l ducă la Tixtla, iar acolo il vor ascunde până ce va trece pericolul. Apoi ar putea pleca oriunde ar dori. Dar oaspetele nu voia nici să audă. Cufundat in întunericul odăii, rămase surd la bătăile din ușă și la glasul de prieten care îl chema. Cine știe la ce se gândea, singur acolo, întins in pat, fără să se miște.

Câinii presimțiseră teama stăpânîlor și păzeau grădina neliniștiți. Așezați în cerc în bucătărie, slujitorii vorbeau cu voce joasă, fumau calmi și erau atenți la zgomotele nopții. Din când în când, ajungeau până la ei loviturile lui don Joaquín în ușa pavilionului. Cástulo, cu sacul cu mâncare gata și cu șerparul plin de bani, îl aștepta ca să pornească la drum.

— Tânărului nostru nu-i place viața.

— Cum să vrea să plece, dacă a venit după ea? răspunse Cástulo, sigur de cuvintele sale.

Pe la vreo zece seara, Francisco Rosas, cu vestonul descheiat, cu fața și părul pline de praf, trecu prin orașul tăcut. Simțea că era spionat din spatele flecărei jaluzele.

„Uite-l!" „Uite-l!" se auzi prin toate balcoanele. Generalul își urmă drumul ignorând umbrele care priveau cum își târșea cizmele. Traversă piața, și

mai mare la ora aceea din cauza liniștii, împinse ușa cu resort a crâșmei lui Pando și se așeză la o masă. Avea ochii foarte obosiți și gesturi absente. Militarii nu îndrăzniră să îi vorbească și își băură coniacul fără să-l privească. El își încrucișă brațele pe masă și își lăsă capul în jos. Părea adormit.

Din balconul ei, doña Elvira făcu semne: „Uite-l!" Doña Matilde se îndepărtă de jaluzele și ieși în grădină. Își găsi bărbatul așezat pe pragul ușii pavilionului: încă îl mai chema pe Felipe Hurtado.

— E târziu... Dă târcoale..., murmură doamna.

— Nu ne mai rămâne decât să ne încredem în Dumnezeu.

Și soții se întoarseră în odaia lor, stinseră lampa și rămaseră doar cu flăcările lumânărilor.

— Săracul băiat! Așa bun cum e..., zise doamna, așezată pe marginea unui scaun.

— Dezbracă-te! Nu e potrivit să ne găsească așa... Ar suspecta imediat, îi ordonă bărbatul.

În ținută de culcare, așteptară în tenebrele încăperii abia atinse de văpaia lumânărilor. Cămașa albă a femeii se umplu de culori. Reflexele treceau de la portocaliu la verde, apoi la albastru, după aceea la roșu, ca să se întoarcă din nou la intensitatea galbenului. Sclipirile prelungeau timpul. Prin unghere se instalară forme bizare și miros de gândaci enormi[1] pătrunse prin crăpăturile ușii. O umezeală vâscoasă apăru pe pereți și pe cearceafuri. Afară se auzeau căzând frunzele putrede de prin copaci. Din forfăiala insectelor se ridica un șopotit sufocant. Noaptea tropicului, devorată de mii de creaturi parazitare, se găurea

pe toate părțile, și soții ascultau muți invazia continuă prin aceste orificii.

— Să știl că mi-e teamă... Bietul băiat, așa bun cum e...

— De ce nu spui „așa bun cum era”? răspunse bărbatul ei iritat.

— Da... Așa bun cum era.

Pe la unsprezece, un absurd calm urmă neliniștii anterioare. Poate de vină nu era decât groaza pe care generalul o inspira; poate că nu era chiar atât de tiran cum și-l imaginau ei și totul va fl până la urmă floare la ureche. Ceasurile marcau minutele în ordine și noaptea începu să curgă în ritmul dintotdeauna. Zgomotele care sfredeleau umbrele încetară, iar intensitatea mirosurilor se diluă în parfumuri ușoare. Soții se întinseră în pat și așteptară cele douăsprezece bătăi de clopot.

— Ne-a auzit Dumnezeu, ziseră.

Pe întuneric, singur cu gândurile lui, și Felipe Hurtado aștepta. Doña Matilde căută să și-l inchipuie, solitar în fața nopții.

— Uite că e tare bărbățel. N-a lăsat-o sîngură. A preferat să aibă amândoi aceeași soartă, zise don Joaquín.

Cei doi încercară să și-l imagineze: la ce s-o fi gândind acum? Urmărea amintirea Juliei, pașii lăsați de ea... Sau poate plângea pentru ea.

— Tu crezi că o iubește mai mult decât generalul? întrebă doamna.

— Nu știu... Tu i-ai văzut impreună; ce părere ai?

Doña Matilde nu știu ce să spună și cei doi tăcură, rușinați de brusca lor curiozitate: violau

increderea prietenului, misterul iubirii, care trebuia să rămână mister. Un somn ușor le înnoură vederea și adormiră cuminți.

Cam după ora unu dimineața se auzi fanfara militară. Fără niciun ocol prin oraș, cobora direct pe strada Poștei, spre casa lui Joaquín Meléndez.

— Vine! strigă doña Matilde trezindu-se, șocată.

Bărbatul ei nu răspunse. O sudoare rece i se scurgea pe ceafă. Închise ochii și așteptă.

Vecinii spionau prin interstițiile jaluzelelor. Generalul se apropia călare. Se auzeau, printre sunetele orchestrei, copitele animalului clămpănind pe pietre. În urma lui veneau alți călăreți. Răsunau și glasuri izolate. Procesiunea se opri în fața ferestrei doñei Matilde. În mijlocul muzicii, cineva îl strigă pe soțul ei pe numele lui complet, cu forță.

— Don Joaquín Meléndez, deschide-i ușa unui creștin!

Era vocea generalului Francisco Rosas. Paralizată de groază, doamna nu se mișcă. Soțul ei sări din pat și se învârti fără rost prin cameră. Auzise cavalcada și muzica și rămăsese mut, cu speranța absurdă că era vorba despre o eroare, că nu casa lui căutau oamenii aceia crunți. Înăuntru, câinii lătrau și alergau vertiginos pe coridor. Afară continuau să bată în obloane și geamul tremura zornăind. Vocea aceea se auzea în tot Ixtepecul.

— Deschide, don Joaquin!

Meléndez porni spre balcon. Femeia încercă să-l rețină, dar el o înlătură cu hotărâre.

— O să încasezi tu primul glonț...

— Aici sunt, domnule general! Ce te aduce pe la noi la o asemenea oră?... Și don Joaquín deschise

obloanele de lemn. Mulțumesc mult pentru muzică, domnule general! adăugă făcând un efort ca să pară cordial și căutând cu ochi anxioși chipul lui Rosas în întuneric.

Fără să descalece, acesta se agăță de barele balconului.

— Vin după un iepure, don Meléndez.

Don Joaquín începu să râdă.

— Vai de mine, domnule general! Să nu-ți scape printre tufișuri, cu atâtea deșteptări[2].

Atârnat de balcon, generalul se bălăbăni ca și cum ar fi fost gata să cadă. Era beat.

— Ce mai speranță!

— Și despre ce iepure e vorba, domnule general?

Francisco Rosas îl privi disprețuitor revenind cu bine pe cal.

— Despre unul faimos, care s-a oploșit în onorabila dumitale locuință.

— Aoleu! Matilde, adu sticla de coniac, să beau un păhărel cu domnul general!

Don Joaquín se gândea că o atitudine prietenoasă îl va dezarma, poate, pe celălalt. Generalul se agăță din nou de balcon și își lăsă capul în jos. Părea foarte obosit și gata să izbucnească în plâns.

— Corona! Dă-mi-l pe Hennessy[3]!

Colonelul apăru din întuneric pe cal, cu sticla în mână.

Rosas o luă și trase o dușcă, apoi i-o trecu lui don Joaquín.

— Băieți, ziceți-i „*Las mañanitas*[4]”, ca să trezim o jigodie!

Fanfara mîlitară execută ordinul generalului.

Y estas son las Mañañitas
Que cantaba el Rey David,
Y a las muchachas bonitas
Se las cantamos asi.
Despierta, mi bien, despierta[5]...

Francisco Rosas, de pe cal, asculta muzica ignorându-l pe don Joaquín.

— În sănătatea dumitale, domnule general!

— În a dumitale! răspunse militarul. Luă sticla din mâna lui Meléndez și bău din nou.

— Nu e drept să te nenorocească o femeie, se plânse Francisco Rosas, în timp ce mai trăgea un gât de coniac. Îmbracă-te!... Mergem să ne plimbăm și să bubuim iepurele ăla, ordonă apoi scurt.

— Domnule general, de ce nu stăm un picuț de vorbă?

— Îmbracă-te! repetă generalul cu ochii tulburi.

Don Joaquín intră în încăpere și începu să se îmbrace posac. Doña Matilde se lăsă să cadă pe un scaun privindu-și speriată soțul. În coridor, servitoarele se rugau cu voce tare: „Suflete binecuvântate din Purgatoriu! Sfântă Fecioară, ajută-ne!" Nu îndrăzneau să aprindă lămpile și se auzeau, prin beznă, suspinele și plânsetele lor. Lucrătorii care dormeau în cămăruțele din *corral* erau în „grădina ferigilor".

— Casa e încercuită de soldați de mai multe ore, anunțară îngrijorați.

Numai odaia lui Felipe Hurtado rămânea cufundată în tăcere, străină de tot ce se întâmpla în

apropiere.

În stradă continuau strigătele și muzica. Glasul generalului se auzi din nou.

— Spune-i să se îmbrace! Nu-mi place să bubui pe nimeni în pielea goală!

— Iepurele dumitale trebuie să aibă nume, răspunse don Joaquín cu răceală, ca să îl oblige să pronunțe numele rivalului său.

— Ia spune, tu, Jerónimo! Cum îi zice? îl strigă generalul unuia dintre asistenții săi.

— Felipe Hurtado, domnule general, răspunse acela repede de pe trotuarul opus și, dând pinteni calului, se apropie de balcoanele lui don Joaquín.

Meléndez, cu un pistol la brâu, apăru la fereastră.

— Încă o înghițitură, domnule general?

— De ce nu? zise Rosas ducând sticla la gură și trecându-i-o din nou lui don Joaquîn.

Doña Matilde ajunse până la ușa pavilionului şi chemă încetișor. Străinul apăru, și ea îi ghici, prin întuneric, ochii triști. Rămase în fața femeii, care plângea.

— Ai văzut băiete... Au venit după tine...

Oaspetele dispăru înăuntru, apoi ieși cu geanta lui în mână. Vocea mâhnită a generalului ajunse până la el și la doña Matilde.

— Uite, don Joaquín, n-aș vrea să te omor chiar în casa dumitale.

Felipe Hurtado o îmbrățișă pe doña Matilde.

— *Adiós*[6], doña Matîlde, și mulțumesc. Îmi pare rău de atâta deranj pentru cineva despre care dumneata nici măcar nu știi cine e.

La jumătatea coridorului se opri.

— Spune-i lui Nicolás să continue piesa de teatru!

Slujitorii îl priveau printre lacrimi. Erau doar pe jumătate îmbrăcați, cu părul în dezordine și fețele îngrijorate. „Niciodată nu aveau să-și ierte că murmuraseră pe socoteala lui și că îl serviseră fără chef." Întregul Ixtepec era acum, la fel ca ei, disperat pentru soarta unui necunoscut care pleca tot atât de misterios precum venise. Și era adevărat că nu știam cine era tânărul acela sosit cu trenul de la Ciudad de México. Abia acum ne dăduserăm seama că nu-l întrebasem niciodată care era locul lui de baștină, nici ce îl adusese pe aici. Dar era prea târziu. Pleca în mijlocul nopții. În stradă, Francisco Rosas își făcea calul să cabreze. Alt cal era ținut de hățuri de un soldat; era pentru don Joaquín. Pe Hurtado aveau să-l ducă între copitele patrupedelor. Fanfara cânta întruna. Noaptea își aștepta victima. Străinul se despărți de servitori având grijă să dea mâna cu toți. Ei priveau în jos cu lacrimi pe obraji.

— Hai! Să nu-l facem pe general să aștepte, le strigă don Joaquín.

Francisco Rosas își porni calul la galop și îl biciui în fața porții. Ceilalți îl urmară. Orchestra, cântând mereu, de asemenea.

Don Joaquín încercă să-l oprească pe Hurtado.

— Ne omoară pe toți! stărui omul.

Oaspetele îi răspunse cu privirea aceea a lui plină de peisaje stranii. Stăteau amândoi în verandă și auzeau glasurîle ostile.

Tânărul descuie poarta, trase zăvoarele, deschise și ieși. Don Joaquín era gata să-l urmeze. Dar atunci s-a întâmplat ceva ce mie nu mi se mai întâmplase nicicând: timpul s-a oprit brusc. Nu știu dacă s-a oprit sau a dispărut și doar a venit visul. Un vis pe care nu-l mai avusesem niciodată. Și a mai venit și o liniște totală. Nu se auzea nici măcar pulsul oamenilor. Chiar nu știu ce s-a petrecut atunci. Am rămas în afara orelor, suspendat într-un loc fără vânt, fără șușoteli, fără susur de frunze și suspine. Un loc cu greieri împietriți care păreau gata să cânte fără să fi cântat vreodată, un loc unde praful rămâne la jumătatea zborului său și trandafirii stau paralizați în lumină sub un cer fix. Acolo am fost. Acolo am fost toți. Don Joaquin lângă poartă, cu brațul înălțat ca și cum ar face pentru totdeauna gestul acela disperat și sfidător; slujitorii aproape de el cu lacrimile pe față; doña Matîlde închinându-se; generalul călare pe Norteño[7] și Norteño cabrând, privind cu ochi din altă lume la ce se petrecea în aceasta; tobele și trompetele în poziție de interpretare a vreunei piese; Justo Corona cu biciul în mână și pălăria pe-o ureche; Pando în localul lui aproape gol, înclinat asupra unui client care număra niște monede de argint; doamnele Montúfar spionând din balcon cu chipuri palide de spaimă; și asemenea lor, cei ai lui Moncada, Pastrana, Olvera; toți. Nu știu câtă vreme am rămas pierduți în spațiul acela imobil.

Un catârgiu sosi în oraș. Povesti că afară, pe câmp, se lumina de ziuă, iar când ajunsese la intrarea dinspre Cocula, întunericul era în toi. Se speriase când văzuse că doar în Ixtepec era noapte. Și ne spuse că, așa, înconjurată de dimineață,

noaptea noastră se vedea și mai neagră. Și că, în teama lui, nu știuse dacă era bine să treacă hotarul acela dintre lumină și beznă. Tocmai pe când se îndoia astfel, văzuse un călăreț în haine de culoare închisă, care ducea în brațe o femeie îmbrăcată în roz. Femeia râdea. Catârgiul le dăduse bună ziua.

— Bună seara! strigase Julia.

Am știut că era ea după rochia roz, râsul și colierele de aur de la gât. Alergau la galop și, ieșind din noapte, se pierdură pe drumul Coculei, în strălucirea trandafirie a răsăritului. Catârgiul ne-a povestit că tot Ixtepecul dormea dus, și negru ca figurile neclintite de pe străzi și din balcoane.

— Era o mare neagră înconjurată de lumina câmpului, zise.

Noi niciodată n-am mai auzit de amanți.

1. În original, *cucarachas*. Gândaci care, în zonele tropicale, pot atinge o lungime de 10 cm.
2. Aici cu sens militar (semnalul care anunță dimineața trezirea în cazărmi).
3. Marcă de coniac.
4. Vechi cântec mexican, nelipsit la aniversări și petreceri onomastice. Se cântă devreme, când se trezește sărbătoritul. De aici numele: *mañana*, „dimineață” (dim. pl. *mañanitas*).
5. Aceasta e Melodia de Aniversare/ pe care o cânta Regele David,/ și fetelor frumoase/ noi le-o cântăm așa./ Trezește-te, iubire, trezește-te...
6. Adio.
7. Nordic, cel din nord.

PARTEA A II-A

I

Apoi liniștea se întoarse. Cine era să-i mai pomenească pe Julia Andrade și pe Felipe Hurtado? Dispariția lor ne lăsase fără cuvinte; abia ne dădeam bună ziua.

Julia ne lipsea. Fără strălucirea rochiilor ei, concertele fanfarei au devenit banale; colierele de aur, pe care i le știam toți, nu au mai iluminat arborii din piață. Lui Cascabel[1], calul ei, generalul i-a tras două gloanțe, și din toată frumusețea tinerei nu ne-a mai rămas nimic. „Ce viață! De s-ar termina odată!" Și străbăteam în continuare zile care nu mai erau ale noastre.

Trebuia să-l uităm și pe Felipe Hurtado; să ștergem urma trecerii lui prin Ixtepec. Numai așa evitam probleme și mai grave. „Omul acela era un mag!" își zicea don Pepe Ocampo și scotea gânditor scaunul la poartă, îl sprijinea de perete și urmărea, așezat acolo, cum trecea după-amiaza și lumea prin fața lui. Era supărat.

— Plecați de aici! le striga îmbufnat puținilor localnici care se apropiau. Ce era să le spună? Că Rafaela și Rosa nu mai cântau? Că Luisa și Antonia de asemenea umblau tăcute? Și că cele patru femei, cu numele lor oarecare, evitau întâlnirea cu Francisco Rosas? Lipsa de importanță a secretelor sale îl indispunea pe don Pepe. Reconstruia tăcut după-amiaza petrecută cu străinul. „M-a hipnotizat!" își repeta când nu putea să-și amintească cuvintele lui Felipe Hurtado. Lăsase să-i

scape unicul secret care atinsese viața lui de hotelier dintr-un orășel din Sud, peste care nu cade decât praf și în care nu ajung decât personaje de cea mai joasă speță. „Și când te gândești că l-am avut aici atâta timp, și nu i-am putut scoate nicio vorbă!"

Apoi își amintea, unul după altul, gesturile și zâmbetele Juliei; cu răbdare, ar fi descoperit misterul. „Aici s-a petrecut un miracol, și eu nu mi-am dat seama..." Și după-amiezile se perindau, toate la fel, prin fața ochîlor săi.

— E mai bine să nu dăm pe la Matilde o vreme... Nu crezi?

— Da, mamă, răspunse Conchita mâhnită.

Îi era dor de pavilionul și de coridorul doñei Matilde. Teatrul și conversațiile luaseră sfârșit. Serile acelea nu aveau să se mai repete nicicând. Din voința generalului Francisco Rosas, ea, Conchita, trebuia să fie tristă.

— O să fie vai de ei! Să nu crezi că generalul o să uite povestea cu Hurtado, prezicea doña Elvira pe înserat, privind cu nostalgie obloanele închise ale lui Meléndez.

Doña Matilde închisese pavilionul, apoi ea și bărbatul ei se izolaseră în casă. Doar fratele ei Martín mai trecea pe la ei.

Se zicea că don Joaquín era foarte bolnav, dar nimeni nu se apropia ca să afie mai mult despre sănătatea lui. Nepoții lor puseră la păstrare costumele de teatru încă neterminate, și într-o dimineață plecară la Tetela fără să spună *adiós* nimănui. Abia după mult timp, Nicolás și Juan se mai întoarseră in Ixtepec.

Francisco Rosas umbla fără țintă prin oraș. Zorile il vedeau întorcându-se beat, iar locuitorii îl auzeau târându-și cizmele pe pavimentul străzilor. Din general nu mai rămăseseră decât pașii lui împleticiți izbindu-se de zile. Dimineața, cameristele comentau:

— L-ați auzit azi-noapte? Se ducea la *cuscas*.

Luchi se temea de el: ajungea sumbru și fără prietenii lui, se lăsa să cadă pe un scaun și, cu un pahar de coniac în mână, aștepta să curgă noaptea. Îi era frică să se întoarcă in camera de la Hotel Jardín, unde îl înconjurau ecoul vocii și urmele corpului Juliei. Orice cuvânt care îi putea aminti ceva petrecut înainte de Felipe Hurtado îl punea în gardă și zbura, dintr-un pumn, mese și pahare.

Prezența domnului președinte îl incomoda. Îl deranjau surâsul și ochii de țicnit observându-l. Căpitanul Flores, prieten cu Juan Cariño, încerca să-l convingă pe acesta:

— Mai bine te retragi, domnule președinte, deja e târziu pentru dumneata...

— Tânărul general nu trebuie să strige astfel. Este o lipsă de respect, și nu-mi va rămâne altceva de făcut decât să-l destitui... Domnule general, vreau să te prezinți mâine la biroul meu! Comportamentul dumitale lasă mult de dorit!

Și Juan Cariño abandona demn salonașul. Asistenții lui Rosas își înconjurau șefnl prefăcându-se veseli. Un continuu „Domnule general!”, „Domnule general!” umplea gurile servile. El stătea tăcut, privindu-i cu indiferență, doar cu gândurile lui.

— Sigur domnișoara Julia nu i-a dat ceaiul și l-a lăsat nenorocit pentru totdeauna... Numai de n-ar avea soarta lui Juan Urquizo! repeta Gregoria de câte ori se întâlnea cu Rosas prin curtea Hotelului Jardín și își amintea noaptea în care o îngrijise pe Julia și îl văzuse plângând.

Timpul trecea, dar noi nu ne împăcam cu pierderea Juliei. În memoria noastră, frumusețea ei creștea. Ce peisaje priveau acum ochii aceia care nu ne mai vedeau? Ce urechi ascultau râsul ei, ce pietre de pe stradă răsunau sub pasul ei, în ce seară diferită de serile noastre își purta rochiile? La fel ca Francisco Rosas, și noi o căutam și o duceam și aduceam prin decoruri imaginare. Poate, ascunsă în noapte, se uita cum o căutam. Poate vedea banca ei din piață, de sub tamarini, abandonată și asculta fanfara militară cântând marșuri pentru ea. Poate se ascundea în migdalii din fața bisericii și surâdea când vedea femeile îndoliate intrând și ieșind cu ochii după gingășia decolteului ei. Cei care plecau din Ixtepec se întorceau mereu cu știri despre ea. Cineva a văzut-o plimbându-se prin Ciudad de México. Mergea la brațul lui Hurtado, râzând ca în nopțile acelea în care Francisco Rosas o ducea la Las Cañas. Altcineva povestea, cu voce joasă, că a văzut-o, în rochia ei strălucitoare, la bâlciul din Tenango[2], dar că, atunci când a vrut să se apropie s-o salute, ea s-a făcut pierdută.

— Sigur se temea să nu afle generalul de urma ei!

Alții credeau că murise și îi auzeau noaptea râsul rostogolindu-se pe străzi ca o fantomă.

— Aseară i-am auzit râsul urcând și coborând pe strada Poștei, s-a strecurat prin crăpăturile porții lui Meléndez, a trecut prin grădină, iar apoi s-a închis în pavilion. A petrecut noaptea acolo râzând de Rosas și de cum l-a distrus.

Și ne uitam la general gândindu-ne că Hurtado era mai puternic decât el. Francisco Rosas simțea că îl priveam și se îndepărta ca tigrii înainte de salt.

— Bietul om!

Ana Moncada lăsă să-i cadă broderia și îl spionă printre jaluzele pe Rosas, care umbla cu combinezonul militar deschis și cu ochii întorși spre sine însuși.

— Uite-l, Isabel! Și-a făcut-o cu mâna lui!

Fata se apropie de balcon și, pe deasupra umărului mamei sale, văzu flgura înaltă a generalului, împietrit în nefericirea lui, trecând pe străzi spre cârciumă ca să se îmbete.

— Săracul!

Isabel se așeză din nou pe scaun și își înflpse privirea în chipul impasibil al mamei sale: „Da, știu ce crezi; că e drept să-și ispășească păcatele”... Din noaptea în care Julia și Felipe Hurtado dispăruseră, Isabel se învârtea prin coridorul și prin încăperile casei sale pășind peste umbre alunecoase care o obligau să se lase din scaun în scaun. Iar pe unchii săi nu voia să-i viziteze: se temea să nu dea de prezența invizibilă a străinului plutind în grădină. Și nu voia să vadă nici pavilionul în care scena se învechea repede. Resturile acelei lumi, apărute magic în noaptea ploii și dispărute când Francisco Rosas venise după rivalul său, o proiectau într-un

ungher prăfuit. Dacă frații ei i-ar fi alături, viața ar fl suportabilă. Nici nu ar fi nevoie să vorbească; ar fl suflcient un început de frază:

— Nico, sunt tare tristă...

Iar în spatele acelor cuvinte, Nicolás ghicea naufragiul viselor pe care le inventaseră împreună. Cu părinții ei era altfel: trebuia să le dea explicații, să aducă argumente care niciodată nu erau suflciente, iar sfaturile lor nu o linișteau. Se obișnuiseră cu urâțenia și inventau o lume ireală. În spatele aparenței acestei lumi se afla lumea adevărată, aceea pe care ea, Juan și Nicolás o căutau de când erau copii.

Serile stătea in salon fără să vorbească. Îl vedea pe Félix oprind ceasul, și gestul acela iluzoriu de a scăpa din timpul cotidian o umplea de pietate pentru tatăl ei, captiv într-un fotoliu, citind ziarele. Iar mama sa, aproape de lumina lămpii, continua brodatul și îl alterna cu înghițituri din cafeaua pe care Félix i-o aducea in răstimpuri.

— Politicienii nu știu ce e delicatețea.

— Delicatețea?

— Da. De ce cred ei că sunt indispensabili?

Isabel zâmbi. Numai mama ei era în stare să spună că Plutarco Calles nu avea delicatețe, atunci când îi împușca pe toți cei care îi păreau un obstacol pentru permanența lui la putere.

— E ceva mai grav decât o lipsă de delicatețe...

Și Martín Moncada continuă lectura ziarului. În zilele acelea începea o nouă calamitate politică: relațiile dintre Guvern și Biserică deveniseră tensionate[3]. Erau multe interese opuse, și cele două facțiuni conducătoare erau gata să se arunce într-o

luptă care oferea avantajul de a distrage atenția poporului de la un punct ce trebuia neapărat eclipsat: repartizarea pământurilor.

Ziarele vorbeau despre „credința creștină" și despre „drepturile revoluționare". Porfiriștii catolici și revoluționarii atei săpau împreună groapa agrarianismului. Nu se împliniseră bine zece ani de când cele două tabere se puseseră de acord cu privire la asasinarea lui Emiliano Zapata, Francisco Villa și Felipe Ángeles, și amintirea comandanților Revoluției era proaspătă în memoria indieniior. Biserica și Guvernul fabricau acum o cauză pentru a-i „arde" pe țăranii nemulțumiți.

— Persecuția religioasă!

Martín Moncada citi știrea în ziar și rămase cu capul în jos. Poporul, asmuțit de mizerie, intra în lupta aceea.

Dar in timp ce țăranii și popii de prin sate se pregăteau să aibă parte de morți atroce, arhiepiscopul se distra jucând cărți cu femelle ateilor din Guvern.

— Asta e foarte trist!

Martín Moncada aruncă violent ziarul care vorbea despre „progresul Mexicului". Misiunea lui era aceea de a semăna confuzie; și reușea.

— Tu ce părere ai? o întrebă doña Ana, ca să vadă dacă fiica ei îi putea spune ceva care să o scoată din stupoare. Isabel nu răspunse; asculta știrile din presă obosită și distantă. Ce importanță putea să aibă pentru ea că ploua cu nenorociri, când ea se simțea atât de nenorocitâ? Spuse, apatică, „noapte bună".

— Tată, când vin frații mei? întrebă din ușă.

— Lasă-i acolo unde sunt! răspunse repede mama sa.

Pe Isabel n-o interesa nimic: nu se gândea decât la ea însăși.

— Sunt prea singură! zise cu necaz.

Tatăl ei o privi neliniștit. Nemulțumirea permanentă a fiicei sale îl ingrijora.

Isabel intră, descurajată, în camera ei, puse lumina pe noptieră și se dezbrăcă în tăcere. Întotdeauna era singură. Chipul care îi apărea în vise era un chip care nu o privise niciodată. Melancolică, se asigură că dulapul și scrinul erau bine închise. Apoi numără silabele ultimelor cuvinte pe care le spusese mama ei: „Acolo unde sunt." Șase silabe! Și încercă să ajungă la pat din șase pași. La ultimul, făcu un salt și căzu peste așternut încurcându-se în vălul care ținea de *mosquitero*. Își evita astfel obscure nefericiri care o pândeau în viitor. În camera aceea dormise mulți ani împreună cu frații ei; apoi, când crescuseră, mama lor îi dusese pe băieți în altă odaie. Acum, singură, Isabel simțea aceeași teamă ca pe când, mică flind, intra sub perdeaua albă a patului care plutea în noapte ca o fantasmă pe o mare intunecată. Lampa aprinsă era unicul far. Se văzu copilă, chemându-l pe Nicolás.

— Nico!...

Vocea ei traversa camera și rătăcea prin tenebrele ungherelor neatinse de lumina de petrol.

— Ţi-e frică, Isabel?

Glasul fratelui său îi ajungea protector din patul vecin.

— Sunt lumânările... Crezi că se termină repede căpețelul meu?

Nicolás și Isabel coborau de mână până în povestea Doroteei. Se vedeau, speriați, sub bolta subterană unde se adună viețile oamenilor. Acolo ardeau milioane de lumânări de toate mărimile; unele nu mai erau decât mucuri sfârâitoare. Femeia neagră, care se plimba printre ele, se apropia și le stingea dintr-un suflu. Atunci, pe pământ, stăpânii lumânărilor mureau. Nicolás ieșea din poveste cu glas nesigur.

— Lumânarea ta e la fel ca a mea...

Doña Ana intra în încăpere.

— Nu-l lăsați pe Juan să doarmă!

Trăgea perdeaua lui Nicolás, se înclina și îl săruta. După aceea venea la ea, dar ea nu îi accepta mângâierea; apoi mergea la Juan.

— Somn ușor!

Vocea ei era atunci diferită. Făcea câțiva pași prîn cameră, se apleca asupra lămpii și o stingea scurt.

— Nicolás, n-o iubesc pe mama!

— Bine, știu că noaptea n-o iubești, răspundea copilul.

„Când se întorc frații mei?" Și prin capul domnișoarei Isabel trecură gânduri sumbre care înnegriră timpul.

— Tu înțelegi ceva din tot ce se întâmplă în țară...? Ce vor ăia din Guvern?

— Nu știu, mamă, răspunse Conchita, care se gândea la Nicolás Moncada și la zilele ei pierdute, una după alta, între pereții casei.

— Vezi? Nimeni nu înțelege nimic. Doña Elvira aruncă ziarele pe jos și se legănă iritată în fotoliu.

Ce altceva putea face? Voințe străine de a ei distrugeau, una câte una, micile plăceri cotidiene. „Justinii nu se termină niciodată!" gândi, fără părere de rău că îi botezase cu numele bărbatului ei pe toți tiranii.

Ea nu cerea nimic: să-și audă canarii cântând, să țină sărbătorile, să privească lumea în oglindă și să sporovăiască cu prietenele. Și nu mai putea. Dușmani nevăzuți transformau în crimă orice acțiune inocentă. Zilele liniștite și petrecerile nu se vor mai întoarce nicicând. Privi cu nemulțumire ziarele aruncate pe jos.

— Inés, adună ziarele!

Servitoarea intră fără zgomot, cu rochia ei violetă și cozile negre, strânse ziarele și le întinse doamnei. Doña Elvira căută curioasă fotografiile.

— Ce mutră! Ce mutră! Vezi? Niciodată nu zâmbește. Făcută să dicteze numai sentințe de moarte.

Inés și Conchita se înclinară peste umărul ei ca să vadă fața Dictatorului, prezentă mereu în presă.

— Ce se poate aștepta de la un turc[4] cum e Cailes?...

— Și de ciung ce spuneți? adăugă arătând fața grăsuță a lui Álvaro Obregón[5].

— Toți or să termine rău, zise servitoarea cu convingere în glas.

— Da. Dar până atunci noi o s-o ducem și mai rău.

— Praful se va alege de ei! insistă Inés neclintită.

Mai târziu, moartea lui Álvaro Obregón, cu nasul într-o farfurie cu sos la un banchet opulent, ne-a produs mare bucurie tuturor, cu toate că ne învăluia, în zilele acelea, o teribilă violență.

1. Clopoțel.
2. Localitate cu vechi origini indigene. În náh., *teotemanco* (sau *teutemanco*), „pe zidul sacru". Se află în Statul México, în zona central-sudică a țării. Etimologia toponimului *México* este disputată. Mai acceptată este interpretarea: „Pe locurile lui Mexihtli" (numele alternativ al lui Huitzilopochtli, zeul suprem al băștinașilor *mexihcah*, cunoscuți ca „azteci").
3. Conflictul, prin care se urmărea suprimarea puterii economice a Bisericii și controlul Guvernului asupra activităților ei, a dus la războiul civil din anii 1926-1929, cunoscut ca *Guerra de los Cristeros* („Războiul Cristerilor") sau *Cristiada*. Pe data de 14 iunie 1926 a apărut „Legea toleranței cultelor religioase" (numită și „Legea Calles", după numele președintelui), iar ca reacție s-a fondat Liga Națională pentru Apărarea Libertăților Religioase, care a organizat miliția catolică (formată, în cea mai mare parte, din țărani și sprijinită de brigăzi feminine). Majoritatea episcopilor s-au îndepărtat de mișcarea populară și, nerecunoscând autoritatea Ligii, au căutat acorduri de pace cu Guvernul. Cum acestea nu au fost, în cele din urmă, acceptate de popor, a urmat un al doilea război crister – catalizat și de proiectul guvernamental al unei „educații socialiste" în școli – din 1932 până în 1938, când

„Legea Cailes” a fost abrogată. Termenul *cristero* s-a format de la lozînca miliției: *Cristo Rey!* („Cristos Rege!”).

4. I se spunea astfel – cu sensul de necreștîn – din cauza prigoanei dezlănțuite împotriva catolicilor, în contextul conflictului din acei ani dintre Biserică și Guvern. (Din punct de vedere religios, el era adept al spiritismului.)
5. Álvaro Obregón Salido (1880-1928), militar și politician, a fost o figură importantă a Revoluției și președinte al Statelor Unite Mexicane (1920-1924). Poreclit „ciungul”, deoarece în timpul unei bătălii din anul 1915 și-a pierdut brațul drept. A fost asasînat intr-un restaurant.

II

Se lăsa seara. Strigătul vânzătorilor de ziare care anunțau suspendarea cultelor religioase străbătu căile mele, inundă magazinele, pătrunse prin case și puse orașul în mișcare. Lumea ieși pe stradă, formă grupuri și se îndreptă spre biserică.

— Acuma ne lasă și fără sfinți!

Sub lumina viorie a amurgului, mulțimea spori.

— Să vedem care pe care!

Închiși într-o mânie mocnită, cu picioarele crăpate desculțe pe pietre și cu capetele descoperite, săracii se strânseră sub migdali.

— *Virgen de Guadalupe*, ajută-ne să-i cotonogim pe nemernicii ăia!

Strigătele se succedau din timp în timp, apoi se lăsa liniștea. În vreme ce așteptau, bărbații fumau țigări ieftine, iar femeile aveau grijă de copii. Ce așteptam? Nu știu. Știu doar că memoria mea e o înterminabilă așteptare. Ajunseră doamnele și domnii din Ixtepec și se amestecară cu indienii, ca și cum pentru prima oară îi lovea același rău.

„Ce se întâmplă?" era întrebarea de pe buzele tuturor. La șapte seara apărură primii soldați, cu pușca la umăr și baioneta pe armă. Luară impasibili poziții pentru a opri retragerea învadatorilor de la biserică. Se ridică un murmur dens. Militarii auziră ajungând până la ei marea de ostilitate și rămaseră neclintiți. Umbrele calde ale

serii coborâră din coroanele migdalilor acoperind locul.

Don Roque, sacristanul, își făcu loc prin mulțime. Era plin de praf și cu părul în dezordine.

— Plecați acasă!

Oamenii rămaseră surzi la vocea lui, și atriul se umplu de focuri, de făclii aprinse și de rugăciuni. Când se lumină de ziuă, ajunseră locuitorii din satele vecine. Mulțimea crescu și se formă o prăfăraie care se amesteca cu întrebările, cu fumul ce se ridica din focuri, cu ordinele *„Arre burro!* [1]” și cu mirosul de mâncare gătită în aer liber. Grupuri de bețivi dormeau trântiți pe pământ. Femeile se odihneau cuminți, înfășurate în șalurile lor.

Anii au trecut, dar noaptea aceea lungă în care am vegheat biserica revine în amintirea mea cu claritatea licuriciului; și îmi scapă tot asemenea unui licurici.

Apăru linia portocalie care anunța dimineața. Lumina urca pe cer, iar noi continuam în atriu. Ne era somn și sete, dar nu voiam să abandonăm biserica în mâinile militarilor. Ce ne-am face fără ea, fără sărbătorile ei, fără icoanele care ascultau răbdătoare necazurile noastre? La ce ne condamnau? Să suferim între pietre și să muncim țărână uscată? Să pierim ca niște câini fără stăpân, fără un protest măcar, după o viață mizerabilă?

— Mai bine murim luptând! strigă un bărbat aruncându-și pălăria în aer, iar ceilalți răspunseră cu *ayes* prelungi și „bastarzii!” pe toate vocile din Ixtepec.

În jurul bisericii abundau vânzătorii de apă proaspătă și de *tacos* mirosind a pătrunjel. De la posturile lor, soldații vedeau dintr-o parte, doar cu un singur ochi pofticios, preparatele interzise de disciplina militară. Don Roque anunță că, înainte de suspendarea serviciului religios, părintele îi va binecuvânta pe toți și va boteza inocenții care nu primiseră împărtășania. Cuvintele sacristanului sunară grav, și lumea rămase în tăcere. Popa Beltrán apăru în ușa bisericii, și se formară cozi răbdătoare care înaintau spre el în genunchi. Ziua avansă de asemenea încet, prin țărână și sub soarele care frigea deasupra capetelor. În sutana lui de sacerdot de treizeci de ani, părintele părea tare bătrân. Ah, dacă Dumnezeu l-ar auzi și ar mai scădea un pic nefericirea din cârca acestor năpăstuiți! Simți că în momentele acelea își trăia nenumăratele zile pe care nu avea să le mai trăiască. Charito, cu banda albastră de fiică a Mariei pe piept, striga:

— Va curge sângele martirilor!

Dar, amestecate cu ofertele vânzătorilor de dulciuri, strigătele ei nu-l tulburau pe părinte din subita lui inspirație. În picioare, pătruns de puteri necunoscute lui până atunci, văzu cum ziua urca fără să se îndepărteze de ușa bisericii. Când se întunecă, de la Comandamentul Militar veni ordinul să se golească templul la douăsprezece noaptea. Ne rămâneau patru ore ca să ne despărțim de un loc care ne primise de când eram copii. Lumea se îngrămădi periculos: toți voiau să intre în biserică pentru ultima oară. Părintele părăsi ușa și se situă, palid, lângă altarul principal.

În nava centrală, în mijlocul mulțimii, Dorotea se întâlni cu Isabel și cu mama ei. Toate aveau fețele transpirate și vălurile rupte.

— Trebuie să ieșim înainte de douăsprezece, zise doamna Moncada.

— Mă duc să-l caut pe general, anunță Dorotea, în timp ce un puhoi de credincioși o separa de prietenele sale.

— Merg cu dumneata!

Doña Ana își făcu loc printre oameni ca să ajungă la Dorotea și ieșiră impreună în stradă. Isabel rămase singură, așteptând întoarcerea mamei ei. Gloata o ducea încolo și încoace cum duc undele o plantă acvatică. Fascinată, fata se lăsa în voia ei. Simți că o putere străînă de ea o rupea de lume și o purta printr-un loc necunoscut, în care se afla doar ea.

— Canalia nu mai vede lumina zilei!

Amenințarea trecu din gură în gură. Isabel o auzi venind și pierzându-se apoi între coloanele naosului. Francisco Rosas traversă mări de scântei și cuvintele spuse în biserică rămaseră undeva jos, foarte jos. El trăia într-o lume diferită de a noastră: nimeni nu-l iubea, și nici el nu iubea pe nimeni. Moartea lui nu însemna nimic, nici chiar pentru el însuși; era un nefericit. Poate la fel ca ea și frații ei, nici el nu găsise secretul pe care îl căuta de pe când era mic, răspunsul acela care nu exista.

„Isabel, crezi că munții există?"

Glasul de copil al lui Nicolás ajunse la urechile ei și, de la biserica în lacrimi, se întoarse în dimineața în care ea și băieții fugiseră de-acasă și un catârgiu îi adusese, pe înnoptat, înapoi.

Urcaseră pe un munte plin de spini, șopârle și greieri. Acela nu era un munte! Dar de pe crestele lui pietroase văzuseră munții adevărați: albaștri, plini de apă, lipiți de cer și de lumina îngerilor. La vederea fețelor lor roșii de soare și a limbilor umflate de sete, vecinii comentaseră: „Ai lui Moncada sunt răi!"

Poate Francisco Rosas era rău deoarece căutase și el muntele acela de apă fără să-l găsească. Îl compătimi pe general. Privi oamenil din jur și nu se recunoscu în ei. Ce făcea ea acolo? Abia credea în Dumnezeu, iar soarta bisericii îi era indiferentă. Își văzu mama venind prin mulțime spre ea. „Uite-o, tristă de nu mai poate, după ce îl vorbește atâta de rău pe popi..."

— Nu ne-a primit!

Cuvintele mamei sale nu o afectară, iar figura mâhnită a Doroteei o lăsă nepăsătoare. Știa că pentru bătrâna aceea biserica era ca și casa ei, iar sfinții singura familie pe care o avea. Vorbea despre ei ca despre niște cunoscuți. „Dorotea e vară cu Fecioara și amică intimă cu Sfântul Francisc[2]", zicea, râzând, Nicolás.

În momentul acela, durerea prietenei sale îi provocă o plăcere ciudată. Dacă ar putea, ar face saltul care să o situeze lângă Francisco Rosas: ea voia să se afle în lumea celor singuri; nu îi trebuiau plânsete colective, nici rubedenii celeste. Doña Ana o chemă de mai multe ori. Simți că cineva o ia de braț și o trage prin mulțime. Descoperi aerul parfumat din atriu și chipul mamei sale care o privea de aproape. Apoi porniră în tăcere pe străzile stinse și ajunseră acasă.

— E un om atât de ciudat... Atât de tânăr...

Isabel nu răspunse la comentariu. Doña Ana își scoase vălul negru și se privi absentă în oglindă. De pe marginea patului, fiica ei nu dădu importanță nici cuvintelor, nici gesturilor femeii. Era departe de camera ei, într-un viitor care începea să i se contureze în memorie.

— Vor fi morți, adăugă doamna.

Tăcerea se lăsă asupra lor. Se auzea tic-tacul ceasului, regulat ca mișcarea furnicii alergând pe mobilă. Félix uitase să oprească timpul, și fata se lăsa dusă de pașii lui precișsi spre o epocă de mai târziu, pe care și-o amintea cu luciditate. Mama ei deschise scrinul ca să pună la locul lui șalul, și un miros de naftalină și parfum scăpă din el. Tatăl său intră în cameră. El nu le însoţise. Isabel coborî ochii în fața lui; se simțea vinovată. De departe se auziră douăsprezece dangăte de clopot din turnul bisericii. Cei trei se priviră și așteptară. Câteva minute mai târziu răsunară primele împușcături; păreau petarde.

— Vor fi morți..., insistă Ana.

Strada se umplu de lume fugind și de țipete. Soldații dispersau mulțimea care alerga înspăimântată de răpăiala mauserelor[3]. Don Martín aprinse o țigară și își întoarse fața spre perete. I se păruse că varul de pe suprafața lui era stropit de sânge.

— Tată, tată! Pe mine nu mă înțelege nimeni... Nimeni! strigă Isabel imbrățișându-l.

— Liniștește-te! îi zise omul mângâindu-i părul.

— Nimeni! insistă fata suspinând.

— Ești speriată...

Și doña Ana plecă la bucătărie ca să pregătească un ceai pentru Isabel.

La patru dimineața, ultimii invadatori din atriu își părăsiră pozițiile. Sub migdali rămaseră femei cu capetele sparte de culatele armelor și bărbați cu fețele zdrobite de lovituri de picior. Familiile lor îi târâră afară, iar soldații încuiară victorioși ușile bisericii și puseră lanțuri și lacăte la poarta de metal a atriului. Apoi, excitați de situație, împușcară câțiva câini vagabonzi care dădeau târcoale mâncării abandonate de credincioși. Dimineața, ordinea atât de dragă guvernanților se restabilise. Sub soarele strălucitor, cadavrele animalelor, șalurile însângerate, sandalele desperecheate pierdute din fugă și oalele cu alimente sparte erau rămășițele bătăliei săracilor. Cordoane de militari păzeau dezastrul.

În ziua aceea în Ixtepec nu s-au deschis nici balcoanele, nici magazinele. Nîmeni nu s-a arătat pe străzi, și Francisco Rosas rămase în hotel. După-amiază apăru Dorotea cu ghirlandele ei de flori. Mergea, ca întotdeauna, grăbită și singură. Când ajunse la atriu, ignoră mormanele de gunoaie din drumul ei și prezența militară și, cu mână fermă, încercă să deschidă porțile încuiate cu lacăt. Soldații o opriră.

— Hei, doamnă!

— Omul lui Dumnezeu! răspunse femeia.

Aceia începură să râdă, se apropiară de ea, îi smulseră ghirlandele și le aruncară departe. Florile căzură peste pietre și deranjară miile de muște care se ridicară enervate de pe cadavrele câinilor. Apoi oamenii se prefăcură că o străpung cu vârful

baionetei și hohotele lor răsunară feroce. Învinsă, Dorotea se așeză să plângă în mijlocul străzii. Părea încă o pietricică aruncată lângă maldărele de resturi.

— Du-te acasă, bunicuțo! o rugară soldații când o văzură lăcrimând.

Rugile lor sunară goale în orașul tăcut și Dorotea boci, acolo, până noaptea târziu.

Urmară niște zile silențioase, apoi reîncepură revoltele inutile și sângeroase. M-a invadat o rumoare furioasă. Cu biserica închisă și porțile atriului păzite de soldați care jucau cărți stând pe vine, eu nu mai eram același. Mă întrebam de unde veneau oamenii aceia capabili de asemenea fapte. În lunga mea viață nu am fost niciodată lipsit de botezuri, de nunți, de slujbe de pomenire și de rozarii. Colțurile și cerul meu rămaseră fără clopote, petrecerile și orele se aboliră; mă întorsesem într-un timp necunoscut. Mă simțeam ciudat fără duminici și fără zile ale săptămânii. Un val de mânie inundă firmamentul și drumurile mele goale. Valul acela care nu se vede, dar care înaintează dintr-odată vertiginos, dărâmă poduri, ziduri, ia vieți și face generali.

„Nimic nu ține o veșnicie: nici bînele, nici răul!...” „Cine scuipă în sus umblă cu obrazul murdar!” se auzea de prin copaci și de pe acoperișuri. Francisco Rosas asculta strigătele, încetinea mersul și căuta fața celui care lansase amenințarea. Se părea că o uitase pe Julia și că acum ne urmărea pe noi. Dacă i-a fost frică, nu a arătat-o. După câteva zile transformă parohia în Comandament Militar, iar într-o după-amiază ordonă să se facă un foc mare cu imaginile din

biserică. Am privit Fecioara arzând și mantaua ei prefăcută într-o pălălaie albastră. Iar în acest timp, militarii intrau în parohie și se întorceau încărcați de hârtii pe care le aruncau în flăcări fără să clipească. În piață rămase, la sfârșit, o movilă de cenușă care se risipi în curând.

Părintele Beltrán dispăru. Unii spuneau că fugise. Pe unde? Pe calea spre Tetela? Spre Cocula? Eu nu l-am văzut plecând, nici nu știam că umbla prin munți. Se zicea de asemenea că era arestat în Ixtepec și că militarii aveau de gând să-l asasineze în vreo noapte oarecare. Noi preferam să îl credem la drum sigur, departe de Rosas, cu sutana lui largă fluturând printre lanuri verzi.

„S-a dus să anunțe ce se întâmplă și vine cu forțe ca să ne salveze". Și în timp ce așteptam, apărură primele afișe lipite pe porțile caselor și ale parohiei. Pe ele se vedeau Ștergarul Verónicăi[4] cu Chipul lui Iisus și o misterioasă legendă: „Trăiască Regele Cristos!" De asemenea, au început împușcăturile nocturne. Dimineața, se vedeau soldați asasinați în piață. Unii aveau, între degetele înțepenite de moarte, lingura de plumb cu care cinau *pozole*[5] cu maghiran. Oamenii din Ixtepec dispăreau, iar în zori găseam corpurile unora, mutilate și aruncate pe câmpurile care mă înconjoară. Alții se pierdeau pentru totdeauna sau plecau și noi nu știam unde. Se interzise uzul felinarelor oarbe[6] la drumuri pe întuneric. „Fără lampă, javră!"; și un glonț amuțea lumina. Am început să mă tem de pedeapsă, dar și de furia mea. Nopțile spionam de prin casele în care stăteam închiși.

„Vor veni!”

Nu. Nu venea nimeni. Nîmeni nu-și amintea de noi. Nu eram decât piatra peste care cad loviturile repetate, asemenea unei imperturbabile picături de apă.

Era vineri. Noaptea era neclintită, se auzea răsuflarea greoaie a munților uscați, cerul negru fără nori coborâse până ce atinsese pământul, liniile caselor se pierdeau într-o arșiță tenebroasă. Strada Poștei era tăcută, nicio rază de lumină nu îi spărgea negurile. Să fi fost ora două dimineața, când pașii cuiva alergând răsunară în Ixtepec ca răpăiala unei tobe. Alți pași îi urmară, și încălțămintea tropotea pe pavîment ca loviturile de bici. Cineva fugea și alți pași îl urmau îndeaproape. Pașii din față se opriră brusc și se auzi o respirație gâfâită. Se opriră și ceilalți, și se deslușiră voci sufocate.

— Dă-i! Trage-i!

Căzură pietre care răsunară peste pietre și se izbiră de obloanele de lemn ale ferestrelor; alte pietre se rostogoliră violent și scoaseră scântei din paviment. Prin locuințe, lumea stătea cuminte: afară omorau pe cineva.

— Dă-i! Arde-l!

Vocile voiau pietre. Și iar pietre. Un om ceru ajutor.

— Deschideți, fraților! Ajută-mă, Iisuse sfinte!

Vocile răgușite o acoperiră pe a sa.

— Te ajutăm noi acuma, otreapă!

O ploaie de pietre se abătu peste implorația sa. Vocea agățată de barele balconului doñei Matilde gemu:

— Sfântă Fecioară...

O ultîmă piatră lovi în ea și o stinse.

— Haideți! spuseră vocile crude.

— Venim să-l luăm mai târziu.

— Cum mai târziu? Îl luăm acum.

— O să ne murdărim de sânge, zise un glas plângăcios.

— Așa e. Mai bine așteptăm puțin; să nu se mai scurgă.

Se auzi zgomotul unor zăvoare trase, apoi scârțâitul unei porți.

Vocile rămaseră în tăcere. Traversară strada și se strânseră la ușa Poștei ca să observe de acolo. Cine era milosul? Doña Matilde ieși în cămașă de noapte, cu o lampă aprinsă în mână. Înaintă pe dibuite printre umbrele pe care lumina ei nu reușea să le spargă.

— Unde ești? Unde ești, băiete?...

Asasinii o luară la fugă și doamna, auzindu-i, se opri. „Au de gând să înconjoare cvartalul, ca să mă surprindă când ajung la colț"; și nu mai putu avansa. Pașii se îndepărtară repede și noaptea se întoarse la tăcere. Moartă de frică, femeia scruta întunecimea care o învăluia și pe care micul ei felinar nu reușea să o sfâșie.

Simți secundele căzând asupra ei ca enorme flre de cenușă. De pe trotuarul din față, ale lui Montúfar o observau prin jaluzele. Erau la fel de mute de spaimă și se uitau fascinate la doña Matilde, care ridica și cobora lampa ca și cum ar fi conjurat umbrele. „Am puțin timp." Încercă să continue, dar solul se afundă sub picioarele ei. Nu-și dădea seama cât de departe era balconul de la

intrarea casei. Când ajunse la fereastra camerei sale, întâlni liniștea locului în care s-a comis o crimă. Corpul nu mai era acolo, și sângele se prelingea la vale printre pietre. „L-au luat." Și doña Matilde privi întrebător barele și zidul însângerat. Ale lui Montúfar îi făceau semne pe care ea nu le vedea. „De-ar veni Nico și Juan acasă"... Alte câteva perechi de ochi o pândeau de la intersecția dintre Alarcón și Poștei. Asasinii ocoliseră cvartalul și o priveau lacomi din umbră. Doña Matilde se întoarse căutând drumul, intră și încuie ușile. Fără cercul acela de lumină, noaptea se adânci în neguri. Ciorchinele de ochi asasini se deplasă cu grijă până la locul fărădelegii.

— Acuma da! zise o voce foarte joasă.

— Ce se întâmplă? întrebă vocea plângăcioasă aproape suspinând.

— Cine știe! răspunseră alte două voci pline de teamă.

— Să te pui cu Dumnezeu nu e bine..., spuse din nou vocea posomorâtă.

— A fugit mortul...

— Mai bine haideți să plecăm de aici...

Și vocile se indepărtară de locuința doñei Matilde. Tăcerea coborî din nou. O jumătate de oră mai târziu, în cealaltă parte a Ixtepecului, spre Tetela, se auziră copitele a patru cai.

— Ceva s-a întâmplat...

— Da... nu au venit. Să intrăm, ordonă Nicolás, cu voce scăzută.

Fratele lui și cei doi rândași care îi însoțeau luară drumul spre casa lui Moncada. Un grup de soldați le ieși înainte și îi opri.

— Cine-i?

— Oameni buni! răspunse Juan Moncada.

— E interzisă circulația în timpul nopții.

— Nu știam. Venim de la Tetela, răspunse din nou Juan.

— Sunteți arestați.

— Arestați? strigă furios Nicolás.

— S-ar putea să fiți din aceia care vânează soldați noaptea.

Unii oameni mușcau cartușul și își potriveau arma la umăr, în timp ce alții le smulgeau suspecților hățurile din mână. Apoi îi duseră la parohia transformată în Comandament Militar. În curtea cu portocali, un miros puternic de alcool se amesteca cu parfumul copacilor. Îi conduseră în odaia pe care o ocupase părintele Beltrán. Ordinea, altădată impecabilă, a acelei camere fusese înlocuită cu o dezordine de mucuri de țigări, hârtii și tot felul de urme grosiere pe văruiala pereților. De cuiele care susținuseră imagini sfinte atârnau acum chipul hain al Comandantului Suprem al Revoluției, titlul pe care și-l acordase Dictatorul, și fața dolofană a lui Álvaro Obregón.

— Și părintele? întrebă Juan Moncada.

— A fugit..., răspunse un soldat.

— Acum legea spune că toți popii trebuie să fie arestați, de aceea a plecat, adăugă altul.

— Și la ce oră ne dați drumul? zise Nicolás nerăbdător.

— Numai să apară generalul. Niciodată nu întârzie când are de spânzurat sărăntoci.

Frații rămaseră în tăcere și oamenii începură să joace cărți. Încăperea se umplu de fum de țigări

amare și de strigăte.

— Set de spade!

— Cal de aur!

— Rege de cupe!

Numele cărților străluciră câteva secunde în odaia murdară. Fiecare regină, fiecare cal dărâma zidurile mânjite și lăsa să intre personajele luminoase ale nopții.

— Un „Farito[7]", tinere..., oferi modest unul dintre soldați.

Nicolás acceptă, cu un surâs, tutunul.

— Ca să sperii somnul, adăugă omul ca justificare.

Nicolás aprinse țigările și amândoi se cercetară din ochi.

— Viața nu e așa cum am vrea-o noi, zise soldatul coborând pleoapele rușinat.

Fumară în tăcere. Nicolás călare pe scaun, posac; celălalt căutându-i privirea.

— Trebuie să alegi între plăcerea ta și... a celorlalți, adăugă omul cu voce joasă.

Nicolás zâmbi văzând delicatețea cu care cel din fața lui schimba cuvântul *viață* cu cel de *plăcere*. Și soldatul înțelese că între tinerii aceia și cei care i-au capturat nu existau resentimente. Din curtea cu portocali se auziră glasuri și pași. Soldații se ridicară în picioare, strânseră cărțile și își neteziră părui negru.

— Unde sunt conspiratorii?

— Pe aici, domnule general.

Ușa se deschise brusc și Francisco Rosas apăru în fața celor doi frați. Se opri și îi privi fix. Observă cizmele lor murdare, pantalonii de călătorie boțiți

și fețele arse de soare. La o parte erau sacii lor, iar pe o masă pistoalele.

— Bună seara... De unde veniți la ora asta?

— De la Tetela. Am preferat să călătorim noaptea ca să evităm căldura, răspunse Juan Moncada.

Generalul îi privi câteva secunde, apoi se întoarse spre oamenii săi.

— Nu vedeți că sunt băieții lui Moncada?

Soldații rămaseră impasibili.

— Puteți pleca, zise Rosas indispus.

Juan și Nicolás își luară sacii.

— Lăsați armele aici, ordonă generalul, înmuindu-şi vocea pentru a nu-și înmuia puterea.

— Bună seara.

Tinerii erau gata să iasă.

— Ia spuneți-mi... Pe drum nu v-ați întâlnit cumva cu Abacuc? întrebă Francisco Rosas simulând indiferența.

Abacuc era un vechi zapatist. Când Venustiano Carranza l-a asasinat pe Zapata, Abacuc a păstrat tăcerea, a lăsat armele și s-a ocupat de mica lui negustorie. Umbla din loc în loc pe catârul lui, vindea mărunțișuri și refuza să vorbească despre guvernul lui Carranza. A văzut apoi, cu aer enigmatic, cum Obregón l-a asasinat pe Carranza și a preluat puterea, ca să i-o treacă mai târziu lui Calles. El, Abacuc, și-a vândut în continuare colierele de hârtie, cerceii de aur și batistele de mătase, în timp ce grupul din guvern îi asasina pe toți vechii revoluționari. Când a început persecuția religioasă, Abacuc și catârul lui încărcat cu bagatele au dispărut de prin piețe. Se spunea

despre el că umbla prin *sierra* și că de acolo organiza răscoala „cristerilor”.

— Nu l-am văzut, domnule general, răspunse, foarte serios, Nicolás.

— Se adună multă lume cu el, zise Rosas cu îngrijorare.

— Așa se pare.

Militarul mai ridică un braț în semn de salut.

— Pe curând, Moncada...

Și le întoarse spatele. Frații ieșiră din parohie. Când trecură pragul casei lor, se crăpa de ziuă.

1. Hai (di), măgarule!
2. Francisco de Assisi (1182-1226), călugăr catolic italian, întemeietorul ordinului franciscan. Canonizat în anul 1228.
3. „Mauser", armă de foc. După numele fabricantului, germanul Paul von Mauser (1838-1914).
4. Femeia care a șters de sudoare și de sânge fața lui Iisus pe când acesta își purta crucea. A folosit un ștergar alb, pe care s-a imprimat imaginea acestuia.
5. Supă de boabe de porumb cu carne de pui sau porc, ardei iuți și diverse alte condimente.
6. Lămpi a căror lumină se poate ascunde după voința purtătorului.
7. „*Faros*”, una dintre mărcile cele mai vechi și mai populare de țigări mexicane (apărută în 1918). *Farito*, dim. subst. *faro*, „far”, „lumină”.

III

Dimineața două știri treceau din gură în gură: „Lui Rosas îi e teamă de Abacuc” și „Nu știți? Aseară l-au omorât pe don Roque, iar acum îi caută trupul, pentru că s-a pierdut”.

La Comandamentul Militar, dispariția cadavrului sacristanului provoca furia lui Francisco Rosas.

— Mi-l găsești și mi-l aduci! îi strigă iritat colonelului Justo Corona.

Colonelul își plecă ochii și-și mușcă buzele. La opt dimineața, urmat de un detașament de soldați, porni în căutarea acelui mort zburdalnic. Cu chipul sever și o batistă răsucită la gât, se îndreptă spre strada Poștei. Când ajunse la locul în care căzuse sacristanul, studie urmele de sânge de pe tencuiala zidurilor și privi gânditor la pietrele cu care soldații îi spărseseră capul.

— Aici l-am pierdut, domnule colonel!

— Un mort nu se pierde!

Vocea lui Justo Corona ajunsese în interiorul casei. Femeile lui Montúfar, care urmăreau scena de după perdele, se mirară cu maliţiozitate. Doña Matilde, informată despre ceea ce se petrecea în fața ferestrei sale, alergă la bucătărie și, fără să știe de ce, începu să bată niște albușuri de ou. Doroteei îi strigară vestea peste gard, dar ea continuă să-și ude, concentrată, mușcatele.

— Nu se pierde, domnule colonel, dar ăsta s-a pierdut! răspunse soldatul ferm.

— După cum vedeți, domnule colonel, ceea ce nu se întâmplă niciodată se poate întâmpla dintr-odată, zise altul.

— Trebuie să fie viu, zise, gânditor, Corona.

— Când am plecat, era mort de-a bînelea. Niciun creștin nu scapă cu viață după o asemenea bușeală.

— Am pus lumina pe el, domnule colonel. I-am pus lumina pe ochi, și nu mai erau vii...

Justo Corona lovi cu piciorul pietrele împrăștiate în jur.

— Care poartă s-a deschis?

— Era prea întuneric, domnule colonel, zise cel cu vocea plângăreață.

— Dar cam de unde a venit zgomotul? insistă Corona.

— De acolo, zise un soldat semnalând poarta lui Meléndez.

— Nu, nu, de acolo! înterveni altul, arătând spre intersecția Alarcón.

— În astfel de momente nimeni nu aude bîne, zise cel cu voce lenește.

— Un mort e un mort!

Corona își privi oamenii cu neîncredere.

— O să înceapă să pută și îl găsim după duhoare! zise primul soldat, pentru a risipi bănuielile pe care le citi în ochii colonelului.

Justo Corona îl ascultă fără să spună niciun cuvânt. Apoi porni spre capătul străzii. De acolo, calculă distanța care trebuia parcursă până la veranda Doroteei. Intrarea casei bătrânei era mai aproape de locul crimei decât poarta lui Meléndez.

Căută pe jos urme de sânge. Strada Alarcón, perpendiculară pe strada Poștei, era măturată și stropită; imposibil să se mai vadă vreo urmă. Corona privi de sus în jos poarta Doroteei.

— Bătrâna stă singură?

— Singură de tot, domnule colonel.

— Cum e ea? stărui Corona.

— Ah! E o străbunică! râseră soldații.

— Cocârjată de tot! adăugă altul zâmbind.

— Noi v-am spus că nu ea a ieșit, ci cea dinapoi. Și ce-a găsit? Nimic! Mortul o tulise.

— Trebuia s-o fi văzut, domnule colonel: caută și caută și caută.

Justo Corona se întoarse pe strada Poștei și privi cu lăcomie spre poarta doñei Matilde.

— Aia de acolo a ieșit, da?

— De ieșit, a ieșit! V-am spus! Dar nu a găsit nimic, repetară nerăbdători soldații.

Corona își duse mâna la barbă ca omul care meditează la o problemă căreia nu-i găsește soluția. Din casa din față îl observau. Colonelul văzu umbrele prîn perdelele subțiri. Traversă strada încruntat și se opri la intrarea doamnei Montúfar. Examînă distrat mâna de bronz încărcată de inele care servea de ciocănel, și lovi de câteva ori.

— O să vedeți voi acuma, cuib de cuvioase!

Ieși o slujnică. Corona văzu că îi tremurau buzele.

— Cheam-o pe doamna! îi zise, în timp ce îi făcea vânt într-o parte și pătrundea în casă.

— Intrați, băieți!

Soldații îl ascultară. Îi întâmpină o verandă plină de colivii și de ciripit de canari. Colonelul

urma servitoarea cu obrăznicie pe coridorul plin de azalee și de papagali care țipau la trecerea lor.

Lorito toca la diana
Porque el coronel lo manda...! [1]

Justo Corona făcu un gest de neplăcere, ca și cum cuvintele păsării ar fi fost o aluzie. Simțea că se înroșește de furie. Slujnica îi arătă ușa sufrageriei, și Corona intră cu pas hotărât. Văduva și fiica ei alergaseră iute din balcon într-acolo. Masa era servită pentru dejun, dar totul spunea că ele de-abia se așezaseră. Nu putură simula mirare; erau prea palide. Colonelul păru satisfăcut de surpriza lui și se opri zâmbînd.

— Bună dimineața, doamnă! Bună dimineața, domnișoară!

— Bună dimîneața, murmură Conchita în timp ce mama ei îl învita pe colonel, printr-un gest, să ia loc. Fata își plecă fruntea și încercă să-și controleze tremurul mâinilor. Nu putea servi cafeaua. Ochii bărbatului o țintuiră.

— Ești foarte nervoasă, domnișoară, zise malițios.

— Nervoasă?

Se lăsă o tăcere pe care Corona avu grijă s-o prelungească. „Ce-ar fi bine să fac?... Îi ofer o cafea?", se întreba doña Elvira, cu mâinile cuminți în poală. Dîn coridor ajungeau ciripitul vesel al canarilor și țipetele papagalilor.

— Ce fericite sunt păsările! zise Conchita fără să vrea.

Mama ei o privi aprobativ. Ce n-ar da ea să fie în locul lor, cântând într-o cușculiță, departe de oarecarele ăsta ciupit de vărsat!

Omul surâse.

— Nu tocmai, domnișoară. Stau închise fără să fi comis niciun delict. Noi nu ne găsim într-o astfel de situație decât dacă am înfăptuit vreo crimă... sau o acoperim.

Și Justo Corona le privi fix. Ele rămaseră nemișcate.

— Spre exemplu, dumneavoastră sunteți suspecte și riscați să cântați după niște gratii...

Doamna și fiica ei se priviră speriate. Mama își duse o mână la piept pentru a-și controla bătăile inimii, care de altfel se auzeau în toată încăperea.

— Să cântăm după gratii? întrebă Conchita vulnerabilă.

— Da, duduiță.

Conchita își lăsă capul în jos. Mama ei încercă să surâdă.

— Aseară s-a comis o crimă pe această stradă, și asasinii au ascuns cadavrul. Datoria autorităților este să găsească vinovații și victima. Imaginați-vă cum ar fi dacă toți ne-am asasina și îngropa liberi dușmanii!

Femeile nu răspunseră. Așa că acuma crima era fapta lor? Sau era o capcană pentru ca ele, îndignate, să-i acuze pe soldați? Asta ar fi făcut ai lui Moncada: s-ar fi transformat în martori oculari ai faptelor! Și asta era ceea ce ele trebuiau să evite. Doamna o privi cu intensitate pe fiica ei încercând să-i transmită gândurile, dar Conchita stătea absentă, repetându-și în minte cuvintele pe care i

le spuseseră de nenumărate ori când era mică: „În gura închisă nu intră muște!" Propoziția aceea, repetată constant, îi marcase copilăria, se interpusese între ea și lume, constituise o barieră de netrecut între ea și dulciuri, fructe, lectură, prieteni și petreceri. O imobilizase. Și-i amintea pe tatăl și pe bunicul ei vorbind despre cât de insuportabile erau femeile guralive, și jocurile se terminau înainte de a începe. „Șșș! Taci! În gura închisă nu intră muște!" Și Conchita rămânea de cealaltă parte a propoziției, singură și dezorientată, în timp ce acei doi bărbați sporovăiau, la nesfârșit, pe tema inferiorității doamnelor. Niciodată nu a îndrăznit să sară peste cele șase cuvinte, ca să formuleze ce ar vrea ea de la viață. Acum propoziția se ridica, asemenea unui zid, între ea și colonelul Corona, care continua să o privească întrebător.

— Nevînovații trebuie să coopereze cu autoritățile pentru a se lămuri această crimă oribilă...

Corona scoase o țigară și, fără să ceară voie, începu să fumeze cu nesaț în timp ce aștepta vreun cuvânt de la cele două femei. După eroarea de a fi pomenit păsărelele, Conchita era hotărâtă să nu mai scoată nicio vorbă. Considera conversația foarte periculoasă și îi lăsa toată răspunderea mamei sale. Doña Elvira se indreptă în scaun, îl privi pe colonel și încercă să zâmbească.

Căuta niște cuvinte care să n-o compromită.

— Ce pot face două femei singure, domnule colonel?

— Să spună ce au văzut și au auzit astă-noapte, explică bărbatul, simțind că mergea pe un drum mai sigur.

— Dormeam. Doar nu-ți imaginezi că mai umblam prin casă la ora aceea!

— La ora aceea? Aha! Știți ora?

— Vreau să spun că noi ne culcăm la șapte seara, răspunse doña Elvira devenind palidă.

— Femeile au somnul ușor, iar victima a strigat mult înainte de a muri.

— Dacă am fi auzit ceva, v-am fi spus.

Justo Corona își mușcă buzele și le privi dezgustat. Știa că mințeau.

— Cadavrul era în stradă!

Ele tăcură și își ascunseră ochii de privirea severă a militarului. Vocea lui Corona sună dramatic:

— Doamnă Montúfar, o să cercetăm casa dumitale! Îmi pare rău, dar te declar complice la crimă.

— Cum dorești, zise doamna.

Justo Corona se întoarse spre servitoarea care contempla, perplexă, scena.

— Du-te și spune-le băieților să vină încoace. Doi să rămână de pază la intrare.

Femeia dispăru.

— Am ordin să găsesc corpul și să-i arestez pe complici, adăugă solemn colonelul.

Conchita și mama ei nu mai spuseră nimic. Slujnica se întoarse însoțită de un grup de soldați. În mai puțin de o oră, locuința doamnei Montúfar ajunse de nerecunoscut. Corona goli dulapurile, scrinurile, sertarele meselor, scoase saltelele din

paturi, bătu pernele. Apoi cotrobăi prin grădină, căută în magazii, interogă servitoarele. Se întoarse lângă cele două femei care, livide de mânie, ascultau zgomotele distrugerii fără să se miște de pe scaunele lor. Colonelul le văzu hotărâte să tacă și le salută doar înclinând din cap. Dar când ajunse la ușă se întoarse.

— Dacă aveți vreo informație despre dispariția corpului, e mai bine să mi-o comunicați, ca să evitați o pedeapsă aspră.

Așteptă în van câteva secunde. Buzele celor două continuau să rămână lipite. Ajuns în stradă, colonelul nu-și mai stăpâni furia. Se știa batjocorit și neputincios în fața încăpățânării lor. Soldații lui mergeau cu capetele plecate, încercând să disimuleze eșecul șefului lor.

— Nimic nu e mai rău pe lume decât să ai de-a face cu muierile!

— Adevărat, domnule colonel! Cât se poate de adevărat!

— Abuzează de amabilitatea bărbatului, adăugă Corona.

— Sunt viclene, domnule colonel.

— Mergem la cealaltă, zise cu ciudă, privind spre casa doñei Matilde.

Și traversă strada doar din câțiva pași mari.

Doamna Meléndez lăsase albușurile de ou cu ceva timp în urmă și se plimba nervoasă pe coridor așteptând sosirea colonelului. Când auzi ciocănelul de la poartă, nu așteptă servitorii și porni să deschidă. Corona rămase surprins.

— Doamnă... Am neplăcuta misiune de a perchiziționa casa dumitale!

Era mai bine să meargă drept la țintă și să nu-și piardă timpul și răbdarea vorbind cu ea. Femeia surâse și-i făcu loc să treacă. Soldații intrară în grădină, și el le ordonă să cerceteze fântâna și curțile. Apoi ceru cheile, ca să deschidă pavilionul în care locuise Felipe Hurtado. Iar el se îndreptă, cu trei oameni, spre dormitoare. Doña Matilde îi conducea. Pașii lui răsunau marțial în tăcerea sumbră a casei. În fundul coridorului, sub bolta care ducea la bucătărie, servitorii așteptau curioși. Colonelul îl găsi pe stăpânul casei în pat.

— Boinav? întrebă atent.

— Da, domnule colonel, gripa, zise don Joaquín, care slăbise mult din noaptea în care militarii îl scoseseră pe Felipe Hurtado din casa lui.

Cu amabilitate minuțioasă, Corona inspectă camera. Domnul nu făcu niciun comentariu. Doña Matilde, lângă pat, privea indiferentă soldații. Zarva pe care militarii o făceau prin odăile vecine ajunse până la ea. Corona se întoarse și o privi:

— Dumneata ai ieșit azi-noapte, doamnă...

Femeia îl întrerupse.

— Am auzit că niște soldați omorau un om sărman și am ieșit să-l ajut. Dar nu l-am găsit.

— Ai grijă, doamnă! Ai spus că erau niște soldați?

— Da, domnule.

— Dumneata nu știi, doamnă, că e un delict să lansezi acuzații fără bază?

— Da, domnule, știu, dar acum nu e cazul. Erau niște soldați.

— Mai întâi trebuie găsit trupul și apoi acuzat criminalul, zise Corona răutăcios.

— Aici nu se va găsi nici trupul, nici criminalul, replică doña Matilde.

Corona tăcu. „Baba asta e și mai afurisită decât cele de peste drum, își zise. O să aflu ce știe și apoi îi arăt eu ei."

Ca să facă ceva, căută în buzunarul vestonului pachetul de țigări și își aprinse una. Începu să fumeze distrat, când o auzi pe doña Matilde:

— Scuzați, pe bărbatul meu îl deranjează fumul. Fiți amabil și ieșiți din cameră.

Corona stinse repede țigara și zâmbi.

— Cum să nu!

Soții nu îi intoarseră zâmbetul. Îl priviră ca pe intrusul care ocupă un loc și un timp ce nu îi aparțin. Intră un soldat.

— Nimic?

— Nimic, domnule colonel!

Nu-i mai rămânea altceva de făcut decât să plece. Doamna îl însoți până la ușă. Corona făcu o ultimă încercare.

— Și n-ai auzit, dumneata, ceva care să-mi indice cine a luat cadavrul?

— Nu. Noi, bătrânii, mai suntem și cam tari de ureche. Și îl privi malițioasă.

— Hoașca asta e insolentă și rea foc! exclamă Justo Corona când ajunse din nou în stradă.

Dimineața se ridicase mult, și soarele scălda zidurile și acoperișurile. Colonelul se uită la ceas: zece și jumătate.

— Mai mult de două ore de scrisorele și papuci scălâmbi! comentă îmbufnat.

— Da, domnule! Cu câte suvenire păstrează cucoanele...

Soldaților le veni să râdă, dar fața aspră a lui Corona le îngheță hohotele în gât.

— Așa e, domnule colonel! Cu cele din față e un pic mai ușor...

— Sunt diferite de asta, zise altul pentru a-l continua și pentru a-l distrage pe Corona de la furia lui.

— Să mergem și la băbuță.

Corona dădu colțul și bătu energic în poarta Doroteei. Aceasta apăru cu stropitoarea în mână. Militarul rămase îndecis în fața atitudinii uluite și a ochilor încărcați de ani ai femeii.

— Intrați! Intrați! Ca la voi acasă. Nimănui nu i se refuză un picuț de umbră!

Oamenii o ascultară, și Dorotea îi conduse spre un ungher mai răcoros al coridorului.

— Ce căldură! Ce căldură! repeta ea, ca și cum ar fi vorbit singură, mișcând neîncrezătoare din cap.

Soldații o urmară fără să spună niciun cuvânt.

Casa era foarte diferită de cele două pe care le vizitaseră înainte. Pe ramurile unei magnolii, nişte bluze vechi se uscau la soare. Văruiala era afumată, iar cărămizile, sparte, își pierduseră culoarea. Câțiva pui mâncau înăuntru ciugulind în pământul dintre dalele plesnite. De pereți atârnau mănunchiuri de lumânări de parafină, legături de știuleți și funii de usturoi.

Muștele stăteau cuminți. Din odăile fără uși se revărsa o întunecime de peșteră. Doar ulciorul de pământ plin cu apă părea vesel în mijlocul acelei prăfării. Corona și oamenii lui nu știau ce să spună. Se aflau într-unul dintre acele locuri, un fel

de stație finală, în care bătrânii sînguratici așteaptă un tren necunoscut spre un destin la fel de necunoscut, și în care tot ce îi înconjoară a încetat să mai existe.

— Nu am unde să vă primesc... Revoluționarii mi-au ars casa...

Corona se scărpină în cap și își privi oamenii derutat. Aceștia păreau să-i zică: „Nu ți-am spus noi cât e de bătrână?" Dorotea aduse niște scaune de *tule* și îi invită să ia loc.

— Nu te deranja.

Colonelul se grăbi să-i ia scaunele din mână, le așeză și apoi ocupă unul dintre ele.

— Vreți un păhărel cu apă? Sau un buchețel de flori? Nu i se refuză nimănui o înghițitură de apă sau o floare...

Și Dorotea ieși în grădină, în mijlocul protestelor lui Corona, să taie trandafiri, iasomii și lalele.

— Doamne sfinte, domnule colonel, uită-te la sârmulița asta! Cum ar fi putut ea să-l ridice pe sacristan, care era solid și în putere?

— E pe moarte, dusă deja..., adăugă un soldat.

Dorotea se întoarse. Așezat pe scăunelul lui scund, Corona primi un buchet de trandafiri și iasomie. Femeia împărți pahare cu apă proaspătă, pe care soldații o băură recunoscători. Colonelul se simți ridicol urmărind bătrânica aceea.

— Doamnă..., începu.

— Domnișoară. Nu m-am căsătorit niciodată, îl corectă Dorotea.

— Domnișoară, începu din nou Corona. Nu te speria... Azi-noapte a murit cineva aici aproape, și cadavrul a dispărut... Comandamentul a dat ordin

să percheziționăm casele din jur și, cum a dumitale se află în aria faptului, trebuie să ne îndeplinim misiunea.

— Casa este la dispoziția dumitale, domnule general, replică Dorotea urcându-l în grad.

Corona le făcu semn oamenilor, iar aceștia se risipiră prin odăi, grădină și curte. El rămase lângă ea făcându-i conversație. După câteva minute se întoarseră primii soldați.

— Toate camerele sunt arse, domnule colonel. În a ei nu sunt decât un pat și niște nimicuri.

— În curte numai pietre, ziseră alții apropiindu-se.

— Da. Asta e! acceptă Corona lovindu-și picioarele cu palmele.

Se ridică și făcu o reverență la care Dorotea răspunse cu un surâs.

— Ne retragem!

Odată în stradă, colonelul grăbi pasul. Nu voia ca vecinii să îi vadă eșecul. Poarta Doroteei se deschise și aceasta ieși precipitată.

— Domnule general!... Domnule general!...

Corona se întoarse.

— Florile dumitale, domnule general! Și Dorotea, fără aer din cauza alergăturii, îi întinse buchetul de trandafiri și iasomie pe care îl lăsase pe scaunul de *tule*.

Militarul se îmbujoră și apucă florile.

— Mulțumesc, domnișoară.

Și se îndepărtă fără să îndrăznească să le arunce. Se simțea observat de băbuța care privea în urma lui, nemișcată în mijlocul străzii. În

Ixtepec, faptul se comentă cu umor: „Dorotea l-a umplut de flori pe Corona ca pe Pruncul Iisus."

— Îl găsim noi! spuse Rosas cu convingere, când Corona îl informă de insuccesul misiunii lui.

Se apropie de fereastră și fumă o țigară privind fumul care se disipa în aerul pieței. Coroanele tamarinilor se disipau, de asemenea, în lumina dimineții. Nimic nu avea trup în Ixtepec, nici măcar sacristanul, care murise fără să lase vreunul. Tot orașul acesta era de fum și îi scăpa printre degete.

— Trebuie să apară! insistă Rosas, agățându-se de cuvintele sale ca de unica realitate în locul acela ireal, care îl transformase chiar și pe el într-o fantomă.

— Cîne știe!... Cine știe! se îndoi celălalt.

Îndoiala asistentului îl readuse la irealitatea vieții sale în Ixtepec: Corona de asemenea se dezîntegra în lumina aceea străină. Și el, Francisco Rosas? Îl urmăreau strigăte fără gură, iar el urmărea dușmani invizibili. Se adâncea într-o oglindă, avansa pe planuri fără fundal și nu obținea decât insulta vreunui arbore ori amenințarea vreunui acoperiș. Îl orbea reflexia tăcerii și a galanteriei care îi ceda trotuarele și piața. Așa i-o smulseseră pe Julia, înșelându-l cu chemări pe care nimeni nu le emitea și arătându-i imagini reflectate în alte lumi. Acum îi arătau această irealitate morții greșiți din copaci. Și el, Francisco Rosas, confunda diminețile cu nopțile și fantasmele cu viii. Știa că se plimba prin proiecția altui oraș reflectat în spațiu. De când a ajuns aici, Julia i s-a rătăcit pe coridoarele acelea fără timp.

Pe acolo a pierdut-o și pe acolo va continua să o caute, chiar dacă Ixtepecul nu i-ar da niciodată un cuvânt care să corespundă vreunui fapt. El știa: îi sustrăgeau zilele, îi schimbau ordinea datelor, săptămânile treceau fără ca el să le vadă duminica. Își irosea viața căutând urmele Juliei, și străzile se descompuneau în minuscule puncte scânteietoare, care ștergeau pasul ei de pe trotuare. O ordine ciudată pusese stăpânire pe orașul acesta blestemat.

Justo Corona se apropie de șeful său. Și el avea mâinile goale: Ixtepecul îi alunca asemenea unui șarpe. Amândoi priviră piața întinsă ca o oglindă de piatră. Oamenii treceau încolo și încoace fără grija lor sau a meditațiilor lor. Eu știam că, dincolo de fețele lor inocente, îi spionau pe militari și că la ora aceea râdeau de agilitatea corpului lui don Roque, scăpat dîn mâinile asasinilor: „Întotdeauna a fost șiret!”... „Eu mereu am spus că soldații nu pun mâna pe el nici mort.”

— Bisericoasele acelea vor dori să fie îngropat cum se cuvine. Vor apărea curând să ceară permisul pentru funeralii.

Francisco Rosas spuse aceste cuvinte pentru a nu se declara invins în fața lui Corona. Bisericoasele! Ce-l interesau pe el bisericoasele și popii? Vorbea astfel doar din ordinul superiorilor.

— Cine știe!... Cine știe!... Babele alea sunt o pacoste.

Justo Corona credea în cuvintele sale și era trist in dimineața aceasta, pentru că nu îndeplinise ordinele primite de la Ciudad de México.

Dar zilele trecură, și la Comandamentul Militar nu se prezentă nimeni ca să ceară permisul de înmormântare pentru don Roque. Generalul nu se miră. Era obișnuit cu înșelătoriile din Ixtepec și chiar se îndoia că sacristanul a existat vreodată. Și cum nu știa ce să spună, doar se învârtea prin biroul său.

— Ceva pun ei la cale! repeta Justo Corona și privea nervos pe fereastră, așteptând vreun indiciu care l-ar putea pune pe urmele cadavrului lui don Roque.

Francisco Rosas il asculta fără să-l audă. Voia să uite de lumea aceea și de sacristan. El căuta ceva mai intangibil, urmărea un surâs dintr-un trecut care amenința să se risipească asemenea unui rotocol de fum. Trecutul acela era singura realitate care îi mai rămânea.

— Da, urzesc ceva...

Nu vru să-și contrazică secundul, nici să-i destăinuie că pentru el oamenii aceia de fapt nu existau. Justo Corona se simți trădat de șeful său: îl abandona, îl lăsa singur în lupta cu orașul.

— Ei râd de dumneata încă o dată; asta mă doare, domnule general, zise făcând o aluzie perfidă la Julia.

Francisco Rosas se opri din plimbarea lui circulară și își privi fix asistentul. Era adevărat! Corona avea dreptate. Batjocura Ixtepecului era cauza nefericirii lui. Se apropie furios de fereastră și privi lumea care trecea pe stradă.

— Ai dreptate, plănuiesc ei ceva!

Militarii ne spionau și noi așteptam apariția lui Abacuc, cristerul. Umbla ca răsculat prin *sierra*, și

numele lui trecea din așezare în așezare. La miezul nopții, bărbații o luau pe drumuri ascunse și scăpau din oraș ca să se unească armatei lui. Abacuc dormea ziua și apărea brusc, prin localitățile vecine, în mijlocul întunericului, cu un urlet. Ucidea soldații, elibera arestații, dădea foc închisorilor și arhivelor. Oamenii i se alăturau și alergau desculți după calul lui, care dispărea din nou pe potecile tainice ale munților. Urma ca și noi să-i auzim, într-o noapte, strigătul: „Trăiască Regele Cristos!" Și aceea ar fi ultima noapte a lui Francisco Rosas.

— Vine, nu mai e mult!

Și râdeam de noul incendiu din Ixtepec.

— De venit... vine!

Nici măcar nu ne uitam la ferestrele Comandamentului Militar, de unde eram observați; generalul și asistenții lui erau captivii noștri.

1. „Papagal micuț sună deșteptarea/ pentru că a dat ordin colonelul!"

IV

Într-o seară vineție, la ora șase, ajunse o armată; dar nu era a lui Abacuc. Soldații se opriră în piață, aprinseră focuri, fripseră purcei și îngânară vechi cântece despre oameni împușcați.

Andaba de puerta en puerta,
Buscaba pluma y papel,
Para escribir una carta
A su querida Isabel...[1]

Îi priveam cu repulsie: „Nenorociților, nu aveți nici măcar satisfacția de a muri pentru cine vreți voi!" Apăru un alt general. Venea să inspecteze zona. Dimineața se plimbă, foarte drept, într-o mașină care sălta pe pavimentul străzii. Noului general îi lipsea un ochi, avea fața lătăreață și pielea smeadă, și nu dădea nicio importanță câinilor care il lătrau din mers, nici găinilor care fugeau înspăimântate prin praful pe care îl ridica automobilul său. Ne privea netulburat cu singurul ochi pe care îl avea, transpirând în vestonul strâmt cu guler înalt și sub chipiul înfipt solemn pe creștetul ras.

Petrecu noaptea în Hotel Jardín cu generalul Francisco Rosas și plecă în zori cu soldații săi. Era generalul Joaquin Amaro[2] și mergea să-i combată pe „cristeri".

— E *yaqui*[3]! E un indian trădător! am spus speriați: un *yaqui* trădător însuma toate relele. Privirea impară a generalului chior ne promitea pedepse care înflăcărau spiritele, și noaptea lansam strigăte puternice care se extindeau pe deasupra străzilor, a cartierelor, a balcoanelor.

— Trăiască Regele Cristos!

— Trăiască Regele Cristos! răspundeau de la o fereastră.

— Trăiască Regele Cristos! se auzea din bezna unei răscruci.

— Trăiască Regele Cristos!

Strigătul se prelungea pe la porți. Și pe urma acelui strigăt, care străbătea orașul, răsunau împușcături. Soldații îl fugăreau prin întuneric, iar el se ridica din toate ungherele nopții. Uneori alerga în fața urmăritorilor săi, alteori îi lua pe la spate. Ei îl căutau pe nevăzute, când avansând, când retrăgându-se, tot mai indispuși. Nopți și nopți la rând se repetă, pe străzile și pe scurtăturile mele, această urmărire a strigătului și a soldaților.

Dimineața, Francisco Rosas se prefăcea că nu vedea afișele, lipite tocmai pe porțile Comandamentului Militar, cu Ștergarul Sfintei Verónica, Chipul lui Iisus și cuvintele „Trăiască Regele Cristos!”

Generalul chemă soldații care îl uciseseră pe don Roque.

— Sunteți siguri că a murit?

— Da, domnule general. I-am crăpat capul cu pietre ca pe un ulcior.

— I-am pus lumina în ochi; erau larg deschiși și speriați; era gata...

Francisco Rosas rămase gânditor și se închise în birou cu Justo Corona.

— Cineva îi organizează. De-asta mă îndoiesc că e mort...

— Băieții sunt siguri, zise Corona nemulțumit.

— Dar uite că Ixtepecul râde de mine.

— E nevoie de o pedeapsă exemplară.

— Cui?

— Celor responsabili de dispariția corpului sacristanului.

Justo Corona spuse aceste cuvinte cu gândul la doña Matilde. Rosas nu știu ce să răspundă. Cine erau responsabilii? Nu avea idee. Știa doar că, de la dispariția lui don Roque, Ixtepecul se schimbase. Cineva din umbră dirija strigătele și crimele nocturne.

— Una dintre femeile acelea l-a îngropat în grădină. Sau îl ține viu, și e el cel care dirijează toată băștălia asta. Mai fă o percheziție, domnule colonel, și dacă vezi pământ săpat sau cărămizi sparte, caută! Acolo e sacristanul. Mi-l aduci imediat așa cum e, cu complicea lui cu tot.

Pentru a doua oară, Justo Corona se îndreptă, cu un grup de soldați, spre strada Poștei. Vestea că îi vor percheziționa din nou casa ajunse la doña Matilde înaintea lui. Iar aceasta le avertiză pe vecinele sale Montúfar și pe Dorotea. Când Justo Corona se prezentă, întâlni în cele trei locuințe aceleași atitudini și nicio noutate despre corpul lui don Roque. În niciuna dintre cele trei case nu erau cărămizi mișcate. Prin grădini, pământul era

nivelat, iar plantele intacte. Prin curți, pietrele și ierburile nu fuseseră atinse de mulți ani. Colonelul se întoarse descurajat la Comandament.

— Nimic, domnule general!

— Fuga părintelui o înțeleg. Dar un mort nu se pierde.

— Știu, domnule general, dar in casele acelea nu e nimic.

Militarii rămaseră cu capetele plecate. Din balconul biroului lui Rosas, o văzură trecând pe doña Carmen cu coșulețul de brodat pe braț și cu părul încă umed după baie. Vizita zilnică a soției doctorului la doña Matilde le păru suspectă.

— Cu ce umblă alea două?

Militarii își aprinseră câte o țigară și se instalară în spatele geamurilor balconului ca să observe trecătorii. Văzură niște servitoare care se întorceau de la piață, apoi niște copii care alergau și își lansau cu prăștii coji de portocală ce le lăsau urme roșii pe picioare. Mai târziu apăru trăsura doctorulul Arrieta, iar în spatele lui doi sacagii. Toți păreau să se ocupe, nevinovați, de treburile lor.

— Cele trei case au fost supravegheate?

— Zi și noapte, domnule general.

Se simțiră învinși de tăcerea Ixtepecului. Ce puteau face în fața acelor chipuri inocente, in fața acelui oraș limpede dimineața, dar întunecos și mișcător ca o mlaștină de nisipuri noaptea?

— Trebuie să găsim un turnător, strigă deodată Corona, uimit că nu se gândise înainte la o soluție atât de simplă.

— Și trebuie căutat pe lângă cele trei case.

Câteva zile mai târziu, sergentul Illescas o curta pe Inés, servitoarea doamnei Montúfar.

Generalul îl chemă pe căpitanul Flores în biroul lui.

— Domnule căpitan, treci pe la Luchi. Vezi ce știu pe acolo despre sacristan.

Căpitanul Flores vru să spună ceva, dar intâlni privirea hotărâtă a lui Francisco Rosas și ochii dușmănoși ai lui Justo Corona. Rușinat de puținătatea misiunii primite, ieși din biroul superiorului său fără niciun cuvânt. Seara se prezentă la bordel. Nu se mai arătase pe acolo de mai multe zile, și fetele îl primiră cu răceală. Căpitanul simulă bucuria, puse gramofonul și ceru băutură pentru toți.

Luchi se așeză lângă el. Degeaba încerca Flores să se simtă ca înainte. Era trist: niciodată nu-și imaginase că va trebui să spioneze femeile acelea. Până unde căzuse?

— Ce-i cu tine? îl intrebă patroana.

— Nu știu. Orașul a devenit deprimant... Aș vrea să plec departe de aici.

Luchi își coborî privirea. Flores o privi cu coada ochiului: i-ar fi plăcut să-i spună că era sătul de impușcat țărani, că nu înțelegea înverșunarea lui Corona, nici atitudinea încăpățânată a lui Rosas, dar nu putea să spună nimic. El era un complice și se afla acolo ca să afie lucruri pe care femeia le-ar putea plăti cu viața.

Și de ce Luchi? Ce ar putea ști o biată ființă ca ea, izolată de lume, închisă într-o casă ca aceasta? Nimic! Certitudinea că Luchi nu avea nimic de-a face cu dispariția corpului sacristanului îl liniști. Va

îndeplini ordinul primit, iar apoi, cu inima ușoară, o va invita la dans. Nu știa ce să zică, nici cum să înceapă; el era soldat, nu polițist.

— Ce se mai vorbește în orașul ăsta!

— Da..., răspunse ea laconică.

— Ai auzit ce se spune despre sacristan?

— Nu.

— Mă întreb ce s-a intâmplat cu corpul lui...

Fața lui Luchi se schimbă și il privi pe ofițer cu ochi severi, iar el surâse pentru a reduce importanța întrebării care o deranjase.

— Voi l-ați omorât, și acuma vreți să ne speriați.

— Ești sigură că l-am omorât? replică Flores surâzător.

Luchi se ridică, porni spre ungherul în care se afla Juan Cariño și îi șopti ceva la ureche. Nebunul o ascultă cu atenție, apoi se ridică și se apropie de Flores.

— Tinere, te rog să nu tulburi ordinea acestei case cu întrebări ambigue.

— Domnule președinte!

Juan Cariño îi puse mâinile pe umeri și îl așează pe scaun dintr-o singură mișcare. Apoi se așează și el pe scaunul pe care îl ocupase Luchi și îl privi fix. Flores se simți incomod sub privirea lui imperturbabilă.

— Uită-te la domnișoara Luchi. E foarte dezgustată.

— De ce? întrebă Flores.

— De ce? Ah, tinere! Voi aveți forța, dar nu aveți și dreptatea. De aceea vreți să ne învinovățiți de crimele voastre. Aveți nevoie de un motiv ca să

ne urmăriți. Taconcitos observa scena discret. Luchi se apropie de ea.

— Pleacă la culcare imediat! îi ordonă colerică.

Fata o ascultă fără replică și părăsi salonul ciocănind din tocuri. Când trecu prin fața ușii camerei lui Juan Cariño, încuiată cu lacăt, murmură cu ciudă: „Bătrân nebun!" Deschise dintr-o lovitură de picior ușa odăii sale și se aruncă pe pat cu fața în jos. Notele vesele ale unui charleston[4] ajunseră până la ea. Din noaptea în care Juan Cariño a plecat să-și facă de cap[5] și s-a intors abia dimineața, viața ei devenise imposibilă.

— Auzi, tu! Două dimineața și domnul președinte nu s-a întors! îi spusese ea, atunci, patroanei sale.

Luchi nu îi răspunsese.

— Dar e trecut de două..., insistase ea.

— Și pe tine ce te interesează?

Taconcitos era curioasă. Foarte târziu, când clienții plecaseră și ea stingea lămpile în salon, auzise că cineva zgâria lemnul ușii de la intrare. „Hm, ce delicat!" Stinsese dintr-un suflu ultima lampă și se retrăsese intr-un fotoliu. Rămăsese tăcută, ascultând cum zgomotul continua. Poate Luchi a găsit un bărbat și îl ascundea, geloasă, de celelalte fete. O cuprinsese ciudata plăcere care pune stăpânire pe cei curioși când se simt în apropierea unui secret, inima îi bătu cu putere și simți o durere acută în piept. Încercase să vadă prin întunericul încăperii. Luchi străbătuse salonul, ieșise în vestibul și se dusese la ușa de la intrare. „Așa că îl ținea ascuns!"

— Pe aici, domnule președinte, susurase Luchi intrând in salon cu Juan Cariño, şi îi văzuse dispărând în bezna casei. Tocmai se pregătea să-și părăsească ascunzișul decepționată, când Luchi apăruse din nou cu un pachet mare sub braț, trecuse prîn salon și prin vestibul, și ieșise în stradă. „*Ora*! Ce învârtește asta?" Auzise că Luchi lăsase ușa întredeschisă și decisese să aștepte. După o oră împinseseră ușurel ușa și apăruse încă o dată Juan Cariño, care pătrunsese liniștit în vestibulul intunecat. Taconcitos rămăsese perplexă. Dar când voise să plece la culcare, auzise din nou scârțâitul ușii de afară, apoi clicul broaștei, și o văzuse din nou pe Luchi cu același pachet sub braț.

— Iar tu? zisese Taconcitos, fără să vrea.

— Mă spionezi? răspunsese Luchi sufocată de furie.

— Domnul președinte pune ceva la cale... A intrat de două ori... și nu a ieșit.

— Dacă nu taci, îți crăp capul! o amenințase Luchi.

Din noaptea aceea, viața ei devenise de nesuferit. În ziua următoare, când Ixtepecul vorbea despre dispariția corpului lui don Roque, ea nu putuse să participe la conversație. Luchi nu îi permitea nici să iasă din casă, nici să lucreze. Când un client o căuta, patroana intervenea și o scotea din salon. Iar Taconcitos, închisă în camera ei, analiza situația:

— Hm! La naiba! O s-o încasăm și pe sub limbă!... Și își ascundea capul în pernă. Era sigură că ceea ce se intâmplase era mai bine să nu se fi întâmplat. Își imagina, fără efort, ce se petrecea în

salon: nebunul îl observa pe Flores cu ochi mâhniți și îl împiedica să se apropie de fete. „A dracului viață! Dacă nu lucrăm, o să ne uscăm de foame!”

1. „Umbla din ușă în ușă,/ După hârtie și condei,/ Ca să-i scrie o scrisoare/ iubitei sale Isabel...”
2. Joaquín Amaro Domínguez (1889-1952), poreclit Indianul, ministru al Războiului și Marinei între anii 1924-1929.
3. Populație indigenă așezată pe râul Yaqui (în nord-vestul țării). „Yaqui” este forma modificată, sub influența limbii spaniole, a cuvântului *hiaki*, care, în *hiaknooki* („limba hiaki”), înseamnă „oameni care vorbesc tare”.
4. Dansul american la modă începând din 1923, când a fost lansată melodia *The Charleston* a compozitorului James Price Johnson (1894-1955).
5. În original, *de parranda*, „la petrecere nocturnă zgomotoasă în grup, mergând dintr-un loc într-altul”.

V

Francisco Rosas le văzu venind din balconul lui. Toate cu părul scurt bine periat, cu fețele fardate, în ținută de vizită.

— Corona! Corona! Uite-le, vin! strigă uimit generalul.

Să fie adevărat că Ixtepecul îl înfrunta? Colonelul se precipită ín balcon. Doña Carmen Arrieta, doña Ana Moncada și doña Elvira Montúfar traversau în momentul acela piața, spre Comandamentul Militar.

— Da, domnule general, vín să ceară apușoară! Fii dur cu ele!

— Vin să înapoieze corpul sacristanului...

Și Francisco Rosas zâmbi în fața miracolului.

Militarii își trecură mâna peste gulerele combinezoanelor ca să verifice dacă cravatele lor de gabardină erau în ordine, scoaseră câte un pieptăn și își neteziră părul, apoi începură să râdă satisfăcuți. Câștigaseră meciul!

Doamnele trecură timide prin curtea cu portocali și ajunseră, conduse de un soldat, la ușa biroului lui Rosas.

Acesta le pofti imediat înăuntru. Ele intrară fără să-l privească ín ochi. Generalul le oferi amabîl scaune și schimbă o uitătură complice cu secundul său, care, în picioare, observa nerăbdător femeile.

— Cu ce vă pot fi de folos, doamnelor?

Cele trei începură să râdă. Păreau agitate. Justo Corona scoase o țigară și întrebă, politicos, dacă poate să fumeze.

— Desigur! exclamară în cor.

Generalul își aprinse și el una și se așeză, bínedispus, în fața lor. Doamnele chicotiră din nou și se priviră tulburate. „E uimitor cât de tânăr e", își zise doña Elvira.

— Cu ce vă pot fi de folos? insistă Rosas amabîl.

— Domnule general, am venit să vă oferim o rămurică de măslin, începu doña Elvira cu aer pompos, și mulțumită să descopere tinerețea și farmecul adversarulul lor.

Ochii galbeni ai generalului o priviră fără să înțeleagă semnificația cuvintelor.

— Trebuie să reducem tensiunea... Nu putem trăi în asemenea climat de violență. Vă oferim prietenia noastră, ca să terminăm cu războiul acesta civîl care ne face atâta rău tuturor...

Soția doctorului tăcu; privirea buimacă a ínterlocutorului său o făcu să uite restul discursului. Doña Ana Moncada îi sări în ajutor.

— Când îi vedem fața, dușmanul ne e mai puțin dușman!

— Am fost foarte egoiști..., oftă doña Elvira, și în momentul acela era sinceră: îl găsea tare atractiv pe generalul Rosas și uita suferințele pe care ni le provocase.

Mirat, Justo Corona nu pierdea niciun cuvânt: fuma și observa femeîle fără să înțeleagă ce urmăreau. Francisco Rosas zâmbi, strânse pleoapele și așteptă finalul intervenției soției medicului. Cântărea atent fiecare dintre cuvintele

celor trei și încerca să descifreze ce ascundea propunerea aceea, aparent inocentă. El nu va spune nimic. Tăcerea nu îl incomoda; dimpotrivă, se mișca în ea ca peștele prin apă. În schimb, ele erau niște șarlatance și vor scăpa în curând cuvântul acela care masca adevărul fețelor lor bătrâne și ipocrite. Doña Carmen se văzu pe teren mocirlos și porni curajoasă un atac prin surprindere.

— Ne gândim să dăm un banchet în cinstea dumitale, domnule general.

— Un banchet? exclamă Rosas surpríns.

— Da, domnule general, o petrecere, repetă ea calmă.

Și explică, ingenuă, că o petrecere ar fi cea mai bună formă de a proclama că ostilitățile dintre localnici și mîlitari au încetat.

— Râsul șterge lacrimîle, încheie ea surâzătoare.

Francisco Rosas acceptă ínvitația. Ce putea să facă?

Doamnele fixară data evenimentului și abandonară biroul zâmbitoare și bune prietene. Generalul se întoarse spre Corona.

— Ce părere ai, domnule colonel? întrebă, încă fără să iasă din uluială.

— Nu știu, nu am încredere ín femei; cu atât mai puțin în cele din Ixtepec. Poate au de gând să ne otrăvească pe toți.

— Da. Ar putea fi o capcană.

Și Francisco Rosas se pierdu din nou pe meandrele alunecoase ale orașului.

VI

Am rămas și eu surprins de entuziasmul cu care ai mei au acceptat ideea unei petreceri pentru generalul Francisco Rosas. Omul e volubil! Parcă într-o clipă toți au uitat biserica închisă și Fecioara în fiăcări. Afișele cu Ștergarul Verónicăi și chipul lui Iisus nu mai apărură dimíneața pe porți, iar strigătele nocturne „Trăiască Regele Cristos!" încetară. Nopțile mele și-au regăsit calmul. Teama, disipată magic de cuvântul „petrecere", se transformă într-o frenezie pe care n-o pot compara decât cu nebunia care m-a cuprins în timpul sărbătoririi Centenarului. Îmi amintesc zilele acelea amețitoare care se confundă, acum, în memoria mea, cu banchetul doamnei Carmen Arrieta. Atunci, bogătanii orașului au plecat la Ciudad de México, iar cei care am rămas așteptam, cu aviditate melancolică, știrile senzaționale ce ne veneau de acolo. Eram niște exilaţi din fericire! Și cu toate că și noi am celebrat primul veac de la Independență[1], focurîle mele artificiale și costumele de gală au fost umbrite de praful ridicat de docarele exuberante ale ambasadorilor străíni, de fastul defilărîlor și de răsunetul petardelor chinezești care incendiaseră capitala.

Banchetul generalului Rosas urma stela strălucitoare lăsată de sărbătorîle acelea. Toți voiau să uite spânzurații din Cocula. Nlmeni nu pomenea morții apăruți pe drumurile reale. Ai mei preferau scânteierea scurtă a focurilor bengale, și de pe

limbile lor cuvântul „banchet” se desprindea ca o frumoasă petardă.

Juan Cariño era cel mai exaltat. Își ridica mereu pălăria când saluta vecinii și zâmbea satisfăcut: era în vacanță. Cuvintele care pluteau în aer, în zilele acelea, erau tocmai preferatele sale, și putea fi și el corect, în sfârșit, descoperindu-și capul fără teamă. În jobenul lui nu erau vocabule malițioase. Iar în bordel vorbea despre arta petrecerilor în termeni elogioși.

— Este una dintre Artele frumoase! le explica, arogant, fetelor care ascultau triste despre pregătirile pentru o distracție la care ele nu aveau să asiste.

— Au ajuns focurile bengale! anunță într-o după-amiază, punându-și jobenul înutil pe o măsuță murdară din salon. Fetele surâseră melancolice.

— Focurile bengale, repetă Juan Cariño încercând să ilumineze, cu cuvintele lui, sărăcia casei în care se adăposteau acele *cuscas*.

— Ce bine!..., spuse una dintre ele, doar pentru a nu-l lăsa singur în efortul de a face o minune pentru grupul lor.

— Știți ce înseamnă Bengala?

Femeile îl priviră uimite. Niciodată nu le trecuse prin cap această întrebare.

— Nu, domnule președinte...

— Așteptați un moment: dicționarul, suma minților omenești, ne va spune.

Juan Cariño plecă spre camera lui și se întoarse curând radiant.

— Bengala! Bengala! Țară extraordinară, albastră, întinsă pe un pământ îndepărtat pe care mișună tigri galbeni. Aceasta este Bengala, și au ajuns focurile ca să lumîneze armistițiul! Pacea!...

Data așteptată de toți își făcu loc printre zile și sosi, rotundă și perfectă ca o portocală. Ca fructul acela frumos de aur a rămas în memoria mea, spărgând negurile care au venit după aceea. Orele au căzut translucide pe suprafața ei, au deschis un cerc și s-au precipitat spre domiciliul doamnei Carmen B. de Arrieta. Înconjurat de unde luminoase, cu ochii avizi și corpul alert, lxtepecul aștepta momentul petreceril. Casa, vrăjită, aștepta împreună cu noi. Paîmieril împodobiți cu trandafiri străluceau. Dalele sclipeau ca date cu ceară. De ziduri atârnau mănunchiuri de lalele și iasomie. Chiupurile cu ferigi, înfășurate în hârtie portocalie, erau sori cu raze verzi. În fundul coridorului, o măsuță cu sticle și pahare clincănea permanent sub mâinile servitorilor. Grădina se deschidea ca un splendid evantai de reflexe. Fântâna, curățatâ, îmita ramurile de salcâm decorate cu lămpi japoneze, care întindeau drumuri de lumină pe apă și pe iarbă. Don Pepe Ocampo distribui mesele pe sub copaci și le acoperi cu tifon oranj ca să evite apropierea insectelor. Maestrul Batalla își așează instrumentiștil sub portocali, și viorile umplură frunzișul de augurii. O strălucire intensă se revărsa, din balcoane și din verandă, până în strada întunecată.

Ajunseră invitații, și lumea aglomerată în fața casei îi identifica.

— Sunt ai lui Olvera!

— Vin ai lui Cuevas!

Iar ei, râzând și vorbînd încet, intrau pe poartă cu un aer de curaj de parcă se aruncau într-un foc. Săracii, „grămăjoarele de gunoi", cum le spunea Dorotea, se mulțumeau cu generozitatea balcoanelor deschise și adunau, emoționați, crâmpeie de la banchet. „Isabel e în roșu!" „Doña Carmen are un evantai de pene albe!" anunța altul, dintr-un balcon vecin. La nouă seara porni comisia de domnișoare care urmau să-i aducă de la Hotel Jardín pe general și pe asistenții săi. Le-am văzut plecând.

— Uite-le, vin cu ei!

Și am alergat aproape de verandă, ca să vedem fetele însoțite de militari.

— Au ajuns! Au ajuns!

Ne-am dat la o parte ca să treacă invitatul de onoare.

Generalul Francisco Rosas, înalt, tăcut, cu pălăria texană împinsă pe ceafă, cizme lustruite, pantaloni și combinezon militar de gabardină deschisă la culoare, apăru între noi înconjurat de cele trei tinere și intră în veranda soților Arrieta. L-am văzut ca și cum îl vedeam pentru prîma oară. Era urmat de Statul-Major – cei dintotdeauna: colonelul Justo Corona, căpitanul Flores și căpitanul Pardiñas, de loc din Cocula, cu niște ochi foarte negri, care priveau în toate părțîle ca un evantai. Locotenent-colonelul Cruz nu venise.

Cu ei ajunse la petrecere un aer proaspăt, un miros de cremă de bărbierit, de loțiune și tutun dulce. În picioare, nemișcați, așteptară în prag să apară stăpâna casei, care ieși să-i primească

emoționată. Generalul se descoperi fără grabă, schiță un zâmbet, care părea mai degrabă de batjocură, și se înclină respectuos în fața gazdei. Asistenții lui îl imitară, și grupul avansă pe coridorul ilumînat înclinând scurt din cap. Oaspeții doñei Carmen primeau salutul ca pe o grație.

Don Pepe Ocampo alergă să vorbească cu maestrul Batalla, care contempla mirat, din fundul grădinii, apariția militarilor. Și atunci izbucni *deșteptarea.*

Memoria e trădătoare și uneori ne inversează ordinea faptelor, ori ne poartă spre o apă stătută în care nu se întâmplă nimic. Nu-mi amintesc ce s-a petrecut după intrarea militarilor. Doar îl văd pe general, sprijinit într-un picior; îl aud mulțumind cu voce scăzută, apoi îl văd dansând de trei ori: o dată cu fiecare dintre tinerele care l-au însoțit de la hotel. Văd privirea domnișoarei Isabel foarte aproape de pieptul lui și observ cum a rămas absentă când Rosas a dus-o înapoi la locul ei și i-a făcut o reverență. O văd pe Conchita în afara ritmului muzicii, cerând scuze care îi sunt acceptate cu bunăvoință. Apoi pe Micaela vorbind în fața surâsului indulgent al partenerului ei. Și pe el, singur din nou, fumând cu oamenii lui în colțul acela de coridor, în timp ce muzica unea și dezunea perechi.

Tăvile cu gheață circulau translucide, invitații își luau cupele reci și, sub disciplina lor glacială, își păstrau pentru o clipă cugetul clar. Săracil cântau prin balcoane, iar vocile lor pătrundeau în petrecere asemenea unor rafale de bucurie.

Isabel se refugie, solitară, lângă o coloană, pe un scaun de sub ramurîle bougainvilleei. Smulgea,

distrată, ciorchini de flori și le rupea cu dinții. Tomás Segovia se înclină în fața ei. Tânăra îl privi fără să-l vadă; o deranja pretinsa frumusețe a acelui om mic de statură, cu păr creț și trăsături delicate de femeie.

— Dansezi, Isabelita?

— Nu.

Tomás Segovia nu se perturbă din cauza refuzului. Își apropie un scaun și se așeză, mulțumit, lângă prietena lui. După câteva clipe scoase o hârtie, dintr-unul dintre buzunarele sale, și i-o întinse fetei. Aceasta o primi întrebătoare.

— Ultimul meu poem... E pentru tine...

Tânărul farmacist continua să fabrice versuri; pasiunea lui pentru poezie era constantă. Isabel citi versurile fără chef.

— Asta sunt eu?

— Da, creatură divină, afirmă Segovia clipind pentru a transmite emfază cuvintelor sale. „Ce contează dacă e ea sau alta? Iubesc o ființă insensibllă la poezie. Da, la Poezie... cu majusculă", își zise cu tristețe.

— „Ca pana la hotarul uitării!" citi Isabel întrerupându-l din gândurile lui. Și scăpă un hohot care traversă banchetul și îl făcu pe tatăl ei să o privească alarmat.

Pe Tomás nu îl supără această reacție veselă. Râsul ei îi servi la elaborarea unei complicate teorii despre „malefica artă a cochetăriei". Isabel îl lăsă să vorbească. Descurajat de tăcerea ei, Segovia se îndepărtă și se refugie lângă o coloană vecină, de unde o putea observa. Îi plăceau iubirîle „imposibile"; îi lăsau „gustul delicios al eșecului".

Isabel rămase din nou singură cu gândurile sale puțin măgulitoare. Tatăl ei veni lângă ea.

— De ce nu dansezi cu Tomás?

— Nu-mi plac poeții; nu se gândesc decât la ei înșiși. Cine vrea să-l asculte pe el azi?...

— Tocmai de aceea ar trebui să dansezi cu el: pentru că nu spune decât prostii. Așa nu te-ai mai gândi la ce te gândești...

Don Martín se întoarse ca să vadă dacă îl asculta cineva. Apoi se înclină galant în fața fetei și o invită să danseze. Trecură, rotindu-se, pe lângă general, care, înconjurat de prietenii săi, menținea o atitudine rezervată. Nu voia sau nu putea să se amestece cu noi?

Părea diferit de toți. Văzându-l atât de liniștit, cu durerea în ochi, cine ar fi spus că el era organizatorul persecuției pe care o sufeream? Trebuia să fie foarte tânăr; poate nu ajungea la treizeci de ani. Pe buze îi flutura un surâs ce s-ar fi zis că și-l destinase sieși. Ana Moncada se apropie de el.

— Eu sunt de-ai lui Cuétara... Ți-i amintești? Numele acesta spunea că și ea era din Nord.

— Da, doamnă, mi-i amintesc...

— Erau frații mei, lămuri femeia.

Generalul o privi ca și cum i-ar fi înțeles pierderea.

— Au murit... Adică, au murit înainte..., zise în chip de condoleanțe.

— Înainte? întrebă doamna.

— Înainte de cei care ne aflăm acum aici, adăugă generalul punând capăt dialogului.

La zece noaptea, invitații se așezară la mesele distribuite în grădină. Tomás Segovia pronunță un discurs plin de citate in latină și ii adresă elogii și priviri elocvente generalului.

În sfârșit putea să vorbească într-un limbaj „patrician"! Rosas ascultă laudele cu aceeași indiferență cu care a primit întotdeauna tot ce venea de la noi. Din stânga lui, Isabel îi privea mâinile abandonate pe fața de masă, tăcută, jignită de distanța la care se menținea el. Ceilalți militari, așezați pe la diferite mese, râdeau și glumeau cu comesenii.

Doar Justo Corona urmărea atent, de departe, cele mai mărunte gesturi ale superiorului său; părea nerăbdător și își privea des ceasul de la mână. Discuția însuflețită de băuturi șerpuia printre copaci, râsetele pluteau peste grădină, și colonelul, impasibil, continua să-l observe pe general.

După cină reîncepu dansul și Rosas, taciturn, se întoarse la locul său, aproape de unghiul pe care îl forma coridorul. Justo Corona i se alătură și susținură un dialog cu glas scăzut. Isabel nu îi scăpa din ochi: îl văzu pe Corona făcându-i un semn lui Pardiñas, care dansa vesel și care, întrerupându-se, se îndreptă spre ceilalți ofițeri. Militarii se strânseră în jurul generalului, atent mereu la ceasul lui. Foarte palidă, Isabel porni s-o caute pe stăpâna casei.

— Nu știu ce se întâmplă..., șopti fata la urechea doñei Carmen.

Doamna privi îngrijorată spre grupul militarîlor. Aceștia, care păreau gata să abandoneze banchetul,

își luau pălăriile și o căutau din ochi.

— Ce facem, dragă? întrebă speriată doamna.

— Oprește-i! stărui Isabel.

Doña Carmen se precipită spre militari.

— De ce atât de devreme, domnule general?

— Datoria, doamnă.

— Nu, nu! Nu ați băut nimic. Veniți. Numai un păhărel...

Generalul Francisco Rosas o privi cu răceală. Invitații nu mai dansau. Observau toți grupul care încerca să se retragă și pe amfitrioana care insista să-l rețină. „Deja pleacă?", se întrebau dezamăgiți. „De ce?" Gaibenă la față, Ana Moncada se apropie de bărbatul ei.

— Stai liniștită, nu s-a întâmplat nimic, îl zise acesta, aparent calm.

— Nu știu!... Nu știu..., răspunse ea tremurând.

Isabel privi spre mama ei, apoi spre militari. Imediat își făcu loc printre aceștia și se apropie, curajoasă, de general.

— O petrecere nu se sparge! zise, și ii oferi brațul invitându-l la dans.

Francisco Rosas se uită la ea surprins, îi dădu pălăria lui Corona și apucă fata de talie. Ea, imbujorată și cu ochii ficși asupra lui, părea să rătăcească printr-o lume fioroasă. El o privea pe furiș, fără să îndrăznească să-i vorbească. Deveni și mai serios când văzu că asistenții lui il imitau și cedau în fața doñei Carmen, care le prezenta perechi.

— Leagă piesele, maestre! ceru don Joaquín apropiindu-se repede de orchestră. Batalla il privi mirat și, fără să știe de ce, îi ascultă ordinul. Intui

că de el depindea ceva foarte important și se simțea recunoscător că domnul Meléndez îl inclusese în secretul acela.

Cântă cu entuziasm piesă după piesă și perechile dansară fără întrerupere. Oamenii de prin balcoane salutau dansul lui Isabel și al generalului cu strigăte de bucurie. Stăpâna casei le trimise sticle de băutură, care fură primite cu o ploaie de petarde.

În toiul veseliei, Illescas își făcu drum prin mulțime și se prezentă în veranda gazdelor. Intră, cu chipul serios, urmat de un detașament de soldați. Doña Carmen îl întâmpină. Fața indigenă și solemnă a sergentului nu se tulbură. Ignorând-o, înaintă spre general, care continua să danseze cu Isabel, salută în poziție reglementară și ceru să vorbească singuri. Rosas opri dansul, îi făcu o reverență perechii sale și, impreună cu Illescas, se îndreptă spre doña Carmen. Petrecerea paralizează. Degeaba continuă maestrul Batalla să lege piesele. Doña Carmen il însoți pe general până la ușa unei camere, în care acesta intră cu Illescas. Militarii se priviră muți, cu aer vinovat. Invitații pândeau neliniștiți ușa prin care dispăruse Francisco Rosas.

Domnul Moncada își umplu un pahar mare cu coniac și-l dădu pe gât dintr-odată. „Gata?" Isabel căută un scaun și se lăsă să cadă cu brațele atârnând și cu privirea goală. Muzica se stinse.

— Ce se întâmplă? întrebă maestrul Batalla din fundui grădinii. Don Pepe Ocampo alergă spre el.

— Un *jarabito*[2], maestre! Un *jarabito*!

Și muzica umplu coroanele copacilor, avansă veselă prin coridor și urcă prin aer până la cer.

În bucătărie, servitoarele pregăteau oale mari de cafea. Alergau dintr-o parte în alta, răscoleau jarul și transpirau, dar erau mulțumite să ia parte la cea mai elegantă petrecere din Ixtepec.

Apăru Charito lângă vatră, palidă și fără suflu.

— Iisuse!... Ce spaimă ne-ai tras, domnișoară Chayo!

Cuvioasa înaintă spre ei cu un *rebozo*[3] negru pe umeri.

— O să plouă cu foc peste blestemați! Numai pe cei drepți îngerii îi vor feri de fiăcări! Se va deschide pământul ca să iasă monștrii gheenei, demonii vor dănțui de desfătare văzând cum țărâna îi înghite pe aleșii săi, iar Satana, strălucind în văpăi de sulf cu tridentul lui incandescent, va privi acest chiolhan infernal și va vedea cum dispare lumea în pălălaia aceea împuțită!...

— Ce s-a întâmplat, domnișoară Chayo? întrebară servitoarele, speriate de cuvintele și de atitudinea femeii.

— Unde e Carmelita?... Chemați-o pe Carmelita!

— Ia loc, domnișoară Chayo!... Îți aducem o cafea, spuseră ele, contrariate de neașteptata apariție care întrerupea bucuria banchetului pregătit cu atâta plăcere.

Chayito refuză cafeaua și nu vru să se așeze. Una dintre slujnice ieși să-și caute stăpâna. Doña Carmen intră în bucătărie. Venea îngrijorată și, văzând cine o aștepta, se sperie.

— Charito, taci, o să înrăutățești lucrurile! îi strigă ea, când evlavioasa își începu din nou lamentația.

— I-au prins! răspunse bătrâna lăsând să-i cadă brațele in atitudine de vulnerabilitate.

— Taci!... Nu-i așa... Nu am timp acuma.

Și doña Carmen, fără să vrea să asculte, ieși în fugă din bucătărie.

Generalul și sergentul Illescas părăsiră camera tocmai în momentul în care amfitrioana reapărea în coridor.

Doña Carmen se grăbi spre el. Câteva doamne o urmară. Isabel se apropie și ea, cu brațele sleite și ochii opaci. Bărbații rămaseră nemișcați.

— Se întâmplă ceva, domnule general? întrebă femeia, cu voce fermă.

— Nimic, doamnă...

Doña Carmen zâmbi.

— Din păcate, trebuie să mă retrag, adăugă Rosas, zâmbind la rândul lui.

— Să te retragi?... Ne amenințI din nou cu plecarea?

„Și petrecerea?... Era pentru dumneata, domnule general!"

Francisco Rosas o sfredeli cu privirea până în fundul ochilor, jumătate cu admirație, jumătate cu curiozitate.

— Trebuie să plec, repetă.

— Dar... te întorci?! stărui doamna ca și cum ar fi cerut o ultimă concesie.

Generalul râse. Era prima oară când îl vedeam râzând; chipul lui deveni infantil și ochii i se umplură de răutate. Privi femeia și apoi, ca și cum i-ar fi venit brusc o idee, spuse:

— Petrecerea nu se termină, doamnă! Mă întorc, ca să o închid eu!... „Să danseze până la înapoierea

mea!”

Și spunând acestea, își căută din ochi camarazii. Unul îi întinse pălăria, iar el o apucă hotărât. Își mușcă buzele și porni spre verandă urmat de oamenii săi, care ne salutau înclinând scurt capul în trecere. La jumătatea drumului se opri, se întoarse și ne observă. Ochii lui zăboviră asupra lui Isabel, care îi vedea plecând fără să creadă că era adevărat.

Apoi își îndepărtă privirea de la ea.

— Flores, stai aici și așteaptă-mă! Ai grijă să cânte muzica. Lumea să danseze. Și să nu iasă nimeni până la noi ordine!

Brusc, se întoarse din nou spre Isabel și o privi fix.

— Numai domnișoara poate să plece acasă... dacă vrea, zise cu voce înaltă. Apoi, cu glas puternic și înălțând brațul, strigă:

— Muzica, maestre!

Derutată de ciudățenia momentului, orchestra începu un vals. Aerului melancolic al acestuia i se uniră pașii generalului, lungi, repetându-se pe dalele coridorului, urmați de pașii ritmici ai celorlalți militari. I-am văzut plecând și ne-am privit, unii pe alții, dezamăgiți. Căpitanul Flores închise veranda, parcă rușinat în fața invitaților care il priveau cu teamă. Escorta adusă de sergentul Illescas rămase cu el.

— Cântă, maestre! Generalul nu vrea să se întrerupă banchetul, ordonă Flores, cu voce nesigură.

Invitații rămaseră nemișcați, ascultând mirați un charleston.

— Dansați, vă rog! ordonă Flores.

Nimeni nu se mișcă de la locul lui, și cuvintele căpitanului căzură peste oamenii neclintiți în hainele lor de gală. Don Joaquin traversă coridorul și se apropie de doamna Montúfar.

— Sigur îmi percheziționează casa, susură el la urechea prietenei sale.

— Taci, pentru Dumnezeu! răspunse femeia, fluturând evantaiul.

— I-au prins! Sigur! insistă don Joaquin.

— O, Doamne, Joaquin, nu mă speria! strigă doña Elvira.

— Nu vă temeți, sunt într-un loc sigur, zise doña Carmen, apropiindu-se de cei doi.

— Loc sigur nu există, răspunse don Joaquin.

Femeile se priviră neliniștite: omul avea dreptate.

— Așa e... dar trebuie să ne purtăm ca și cum ar exista.

— V-am spus de multe ori că asta era o nebunie, că mai bine căutam altă soluție, reproșă bărbatul.

— Altă soluție?... Altă soluție? Doamna Montúfar părea jignită.

Amfitrioana își lăsă capul în jos, ignorând protestele prietenei sale. Muzica dezarticula cuvintele și gesturile doñei Elvira.

— Ce dezastru! Ce dezastru!... Trebuie să dansăm...

Și doña Carmen porni să-și caute soțul. Câteva perechi îi imitară și li se uniră în dans.

— Îți aduci aminte de vremea când trăiam fără frică?

— Frică?... Mie întotdeauna mi-a fost frică. Poate azi mi-a fost cel mai puțin frică, pentru că trebuie să mă tem de ceva real. Cel mai rău e să-ți fie teamă de dușmanul ascuns în spatele zilelor, răspunse doctorul în timp ce dansa și agățându-se de cuvinte pentru a uita spaima care punea treptat stăpânire pe banchetul lui. Trecură pe lângă Isabel, și Arrieta preferă să n-o privească. Soția lui, în schimb, îi făcu cu ochiul; fata nu răspunse la gestul acesteia. Tatăl său stătea, foarte palid, lângă ea.

— Totul a ieșit rău! zise Isabel cu voce joasă.

— Ai răbdare. Încă nu știm nîmic, replică el, încercând să creadă în propriile sale cuvinte.

— Ce mai vrei să știi? Suntem arestați!

— Noi nu... Dacă totul ar fl eșuat, pe noi, în prîmul rând, nu ne-ar lăsa să ieșîm de aici. Isabel il privi fără speranțe; tatăl ei nu credea ce spunea.

— Hai să dansăm, zise el, ca să alunge un gând rău.

— Eu nu mai dansez, vreau să plec, ceru Isabel.

Martin Moncada încercă să-și imagineze cum ar fi lumea fără ziua aceea întunecoasă, care proiecta umbre în memoria lui și il lăsa într-un loc absurd, în care nu mai recunoștea nici chiar glasul fiicei sale.

Unde voia să plece? Intrase în lumea subterană a furnicilor, cu tunele minuscule pe care nu încăpea nici măcar un gând, și unde memoria era doar straturi de pământ și rădăcini de copaci. Poate asta era memoria morților: un furnicar fără furnici; doar pasaje înguste deschise pe sub tulpini, fără ieșire spre iarbă.

— Întotdeauna am știut ce se întâmplă... Și Nicolás a știut... De când eram copii dansăm în această zi...

Cuvintele fetei provocară cutremure; o avalanșă de țărână mută șterse lumea subterană prin care Martín Moncada își urmărea memoria.

— Nu vorbi așa, fetiță...

Își aminti unde se afla și își aminti de Juan și de Nicolás. O ploaie de veacuri se prăbuși peste petrecerea din Ixtepec. Nu fusese el cel care dezlănțuise căderea secolelor peste trupurile fiilor săi? El a fost unul dintre adepții cei mai entuziasmați ai nebuniei pe care o puseseră la cale. Iar acum nu găsea memoria care îi împinsese până la momentul acela de muzică spartă. Parcursese numai zile oarbe. „Ar fi fost mai bine să nu mă fi născut!" Își aplecă fruntea; nu voia să o vadă pe Isabel. „Ar fi fost mai bine să nu se fi născut!" Împinși de el, copili lui transformau în tragic hazardul din care el îi scosese în trei nopți diferite și care se confundau, acum, în una singură. În clipa aceea se reîntorceau într-o dimensiune aspațială și obscură. Nu-i rămânea decât amintirea greutății catedralelor peste corpurile lipsite de corp. Își pierduse cealaltă memorie a sa, pierduse privilegiul mirabilei lumini.

— Știam eu..., știam..., repetă Isabel din rochia ei roșie care o apăsa și ardea ca o piatră lăsată la soare.

Ochii îi căzură asupra lui Tomás Segovia, care, așezat lângă Conchita, desena figuri în aer pentru a-și ilustra cuvintele. „Cei ca el nu se consumă; trăiesc în zona rece." Și din apăsarea arzătoare a

rochiei sale stacojii, încercă să și-i imagineze pe Juan și pe Nicolás.

— Hai! spuse.

Era incapabilă să se miște și incapabilă să urmeze coridorul acela iluminat. Martín Moncada își căută soția, și toți trei făcură turul de despărțire. Fără să știm de ce, le-am spus atunci *adios* ca și cum ar fi fost pentru totdeauna. Un destin bizar îi lua de la banchet; erau singurii care puteau abandona casa, și totuși niciunul dintre noi nu îi invidia. Bărbații își plecară capetele ca la înmormântări, iar femeile îi priviră cu aceeași anxietate cu care se contemplă chipul cunoscut care va dispárea curând in pământ.

— Tu ai vrut, fetiță, îi murmură unchiul ei Joaquín dându-i un sărut.

Isabel nu răspunse mângâierii.

Căpitanul Flores deschise veranda și ai lui Moncada ieșiră, palizi, în noapte. Strada era goală. Lumea, care cu o orá înainte cânta prin balcoane, dispăruse.

— Dansați, vă rog! ceru Flores.

Nimeni nu-l ascultă. Invitații priveau deconcertați veranda care se închisese în spatele familiei Moncada. Căpitanul Flores își lăsă brațele în jos fără să știe ce să spună, nici cui să se adreseze; și el trăia un moment confuz.

Doña Carmen se apropie de el și il luă cordial de mână pentru a-l conduce la un grup de tinere.

— Care dintre voi dansează cu căpitanul?

Fetele se îmbujorară. Amfitrioana împărți zâmbete și chemă servitorii cu tăvile de băuturi, dar acestea rămaseră neatinse. Toate eforturile

doamnei Arrieta erau inutile; banchetul paralizase. Teama plutea printre acordurile muzicale încremenind ramurile copacilor și pe cei prezenți. Balcoanele tăcute ne anunțau catastrofa care avusese loc în Ixtepec.

— Mi-e foarte cald, murmură Conchita, care se apropiase tristă de mama ei.

— Ce spui? Nici vorbă, eu mor de frig!... Şi doamna Montúfar își zvârli, cu un gest violent, evantaiul, care căzu fără zgomot în grădină.

Conchita roși și își acoperi fața cu mâinile, ca și cum ar fi fost gata să izbucnească în plâns.

— Mamă, nu mai fă așa ceva!... După aceea lumea va spune că ai gesturi de văduvă.

— A simți frig e ceva de văduvă? Ce lume clevetitoare!

Și doña Elvira păru să se apropie de una dintre crizele ei de furie, bine cunoscute în Ixtepec.

— Mie mi-e și frig și cald, interveni don Joaquín cu voce monotonă.

— Du-te și dansează, dragá! Du-te să dansezi, că în noaptea asta murim toți, aici! îi ordonă doamna exasperată.

— Nu vreau sá dansez... Deja s-a făcut ora trei, răspunse Conchita, dispusá să provoace, prin refuzul ei, mânia mamei sale.

Îi era somn și era mâhnită. Nu îndrăznea să plângă deoarece i s-ar fi cerut explicații, iar Nicolás Moncada era secretul ei.

— Trei dimineața?... Doamne sfinte! Și omul acela nu se întoarce!

După aceste cuvinte, doña Elvira rămase cuminte, cu ochii larg deschiși. În jurul ei, câteva

perechi, îndemnate de Flores, dansau somnambule, în vreme ce ceilalți invitaţi se menținеau în atitudini împietrite, stranii. Liniștea căzuse peste petrecere.

Grupuri de militari se instalară lângá balcoanele casei doctorului și miroseau, curioși, resturile acelui banchet întrerupt.

— Au venit soldații! îi șopti don Joaquín vecinei sale.

— Ne vor împușca pe toți, comentă doña Elvira, înroșindu-se de indignare.

Când crepusculul se arătă pe cerul grădinii, orchestra cântă *„Las mañañitas”*, și doña Carmen ordonă să se servească cești de cafea caldă pentru invitații vlăguiți de pe scaune. Femeile erau somnoroase, și în lumina verzuie a dimineții rochiile lor arátau veștejite.

Bărbații vorbeau cu voce scăzută susținând cestile de cafea cu mâini nesigure. Oboseala și primele raze ale zilei îi făceau să tremure de frig. Numai căpitanul Flores avea grijá să supravegheze ferm veranda.

În bucătărie, Charito nici nu mai vorbea, nici nu se mai mișca. Absența prelungitá a stăpânei casei o făcuse să tacă. Era inutil să mai spună ceva, era înutil orice; erau pierduți. Așezatá pe un scaun de *tule,* cu ochii vineți de nesomn, fata bátrână a orașului avea un aer buimac.

— O cafea, domnișoară Chayo...

Femeia acceptă cafeaua și o bău, pierdută în gânduri pe care lumina dimineții le întunecă.

— Ce-a fost aseară și ce e acum! oftă una dintre servitoare.

Celelalte, așezate în jurul focului și istovite, nu răspunseră. Cometa strălucitoare, care fusese casa, se carbonizase, și mersul soarelui o situă pe o orbită fierbinte. Resturile incendiului nocturn se transformară într-un refiex de oglindă, care umplea ochii invitaților de lacrimi.

Pe doña Elvira o conduseră într-o odaie. Culcată, cu ochii deschiși și speriați, aștepta întoarcerea generalului.

— N-a venit?

— Nu, n-a venit, îi răspundea fiica ei, plictisită să audă mereu aceeași întrebare. Dacă mama ei ar fi ascultat-o, nu s-ar afia acum în această situație. Dar doamna nu a lăsat-o să vorbească, și Conchita nu a putut să-i explice detaliile periculoase ale planului pe care ea il concepuse ca să îi înșele pe militari. Spre marea ei uimire, cei vârstnici acceptaseră cu entuziasm nerozia mamei sale, și fata preferase sá tacă. Iar acum, doña Elvira, moartă de frică, întreba întruna dacă se întorsese dușmanul ei. „Pentru ce vrea să se întoarcă?" „Ca să îi fie clară enormitatea prostiei de care fusese în stare?" Și fata își privi cu asprime mama.

— Încă n-a venit omul ăla?

— Nu, mamă, n-a venit.

Întrebarea insistentă o scotea din bucuria de a putea gândi singură în umbra răcoroasă a camerei. Cel puțin scăpase de soarele inclement al după-amiezii și de greața în care se transformase banchetul. Nu mai vedea mesele pline de resturi de mâncare peste care muștele zburdau vesele. Observase, surprinsă, cum apăruseră pe iarbă și în coridor dopuri, bucăți de pâine, sticle goale, hârtii

și tot felul de gunoaie răsărite parcă dintr-o sursă secretă de murdărie. Conchita se simțise bolnavă în fața acestei invazii de rămășițe. Ghirlandele de flori se ofiliseră, iar rochiile femeilor erau transpirate și terfelite. Câteva perechi încă mai dansau, sub privirea feroce a lui Flores. Ascunsă în încăperea aceea albá, se simțea sigură. Dar pașii soldaților care patrulau casa doctorului ajungeau până la ea.

Don Joaquín intră ca să se intereseze de starea vecinei lui, se apropie de fereastrá și privi prudent: ziua urca și strada continua goală.

— Parcă au murit toți, zise cu voce spartă.

Doña Elvira stătea nemișcată. Fiica ei își duse mâna la cap, desprinse fiorile veștede care îi împodobiseră până atunci părul negru, le lăsă pe noptieră cu tristețe și continuă melancolică lângă mama ei.

— E o zi lungă...

— Fără sfârșit. O să rămânem aici pentru totdeauna...

Și doamna se întoarse spre fiica ei, căutând aprobare.

— Dar aleargă. Deja e ora două, reluă Conchita iritată.

— Din noaptea în care a plecat Hurtado am știut că ceva oribil ni se va întâmpla, adăugă bătrânul pe același ton al vocii.

— De-am sta toți întinși! exclamă doamna așezându-se în pat.

— Da. Așa n-am mai vedea ceea ce urmează să vedem, admise don Joaquín.

— Sunt mai isteți decât noi!... Am fost orbi! gemu doña Elvira.

— Dumnezeu îi ia văzul celui pe care vrea să-l piardă.

Afară, slujitorii împărțeau mâncarea încălzită care rămăsese de la banchet. Dar invitații aveau mai multă poftă de plâns decât de mâncat și stăteau cu ochii în farfurii. Maestrul Batalla o aruncă pe a sa într-un copac și i se adresă, hotărât, lui Flores.

— Domnule căpitan, acesta este un abuz! Trebuie să plecăm acasă. Uită-te ce fețe au băieții mei.

Unii invitați se uniră protestului și câteva minute păru că toți se răzvrăteau.

— Acesta este ordinul! Acesta este ordinul! repeta Flores.

Teama îi făcu să amuțească și orchestra începu un marș, pe care îl întrerupse leșinul unui violonist. Incidentul provocă agitație, bărbații alergară în grădină, iar femeile scoaseră strigăte de groază. Zarva ajunse până în camera în care se afla doña Elvira.

— A murit primul dintre noi! strigă ea.

Grădina se incendia în strălucirea uscată de la patru după-amiază. Iarba pârjolită, ramurile nemișcate și pietrele flerbinți se consumau intr-un foc constant. Un cor monoton de greieri le cânta sfârșitul. Cerul ne trimitea raze inflexibile. Niciun semn de umezeală, nicio amintire a apei nu venea să ne salveze de jocul reflexelor însetate. Timpul nu avansa, și munții care adăpostesc soarele dispărură de la orizont. Căzuți prin fotolii, calcinați și fără speranță, așteptam. Desculți și cu buzele

uscate, servitorii ofereau răcoritoare colorate. Noi le făceam loc să treacă.

Tomás Segovia vomită violent și nimeni nu se apropie să-l ajute. El continuă așezat pe același scaun, ca și cum ar fi fost patul lui de moarte, departe de orice pudoare și convenienţă. Separat brutal de lumea lui de rîme și de silabe, nu mai vru să știe de ceea ce făcuse și, cu capul înclinat pe un umăr, dormită îndelung, fără grija locului în care se afla ori a hainelor sale pătate. În picioare lângă o coloană, căpitanul Flores îl observa ca cineva care observă o păpușă stricată. Doctorul Arrieta se apropie de militar.

— Când o să se termine batjocura aceasta? îi zise el, roșu de mânie.

Căpitanul Flores păru încurcat și își ascunse privirea.

— Nu știu, eu nu știu nimic... Eu doar primesc ordine.

— Ordine? Ordine?

— Ce vrei dumneata să fac? gemu Flores.

Medicul păru să mediteze. Apoi îl privi pe ofițer cu curiozitate și îi oferi o țigară.

— ...Nîmic!

Și cei doi începură, lângă coloana dată cu var strălucitor, o discuție despre poiitică, uitând cu totul de prezența celorlalți.

Primele umbre ne găsiră în grupuri inerte și murdare. Pe nimeni nu mai interesa soarta nîmănui. Auzeam, vag, zgomotul gărzilor de soldați care se schimbau din timp în timp. Doña Carmen ieși în balcon, ca să vadă sfârșitul acelei zile moarte din acel oraș mort.

— Nimic!... Nimic!...

Apoi intră și porunci să se aprindă lămpile și felinarele. Servitorii apărură cu ele și își deschiseră drum printre invitați iluminându-le fețele palide.

— Maestre, ceva vesel! ordonă Flores.

Maestrul Bataila nu se mișcă și nu răspunse la ordinul militarului. Don Pepe Ocampo il sprijini pe căpitan.

— Maestre, te rog... Pentru binele tuturor...

Batalia îl privi cu necaz, și don Pepe se sîmți străin între civili. Se îndepărtă de orchestră punându-și în ordine cămașa pătată și cravata șifonată. Se lăsă să cadă intr-un scaun și începu, solitar, un rozariu la care nimeni nu răspunse. În momentul acela greu nu-i mai rămânea altceva de făcut decât să-l invoce pe Dumnezeu. Noaptea avansa încet, apa din fântână era neagră și opacă, ramurile copacilor crescură și ascunseră cerul, iar gândacii zburau în jurul candelabrelor aprinse printre invitații ai căror ochi istoviți nu păreau să-i observe. Din când în când, se auzea vocea doamnei Montúfar care întreba, pe tonuri din ce în ce mai înalte.

— Nu s-a întors?

Întrebarea ei venea dintr-o dimensiune în care incă mai contau acțiunile și în care mai exista speranță. Iritați, invitații îi ascultau strigătul care sfâșia armonia tăcerii. Ei cázuseră pradă abandonului. Omul acceptă violența la fel de repede cum acceptă calmul, și petrecerea doamnei Carmen B. de Arrieta acceptase să moară. Cele câteva lovituri de ciocănel nu reînviară invitații pe scaunele pe care zăceau. Poate Elvira Montúfar

avea dreptate și în lume încă se mai întâmplau lucruri. Dar în ce lume? Și pe cine mai interesa acum așa ceva? Numai căpitanul Flores se grăbi să deschidă veranda. Francisco Rosas intră pentru a doua oară, cu soldații lui, in casa doctorului Arrieta.

Nimeni nu ieși să-l întâmpine. Epuizați, îl văzură trecând ca și cum nu l-ar fl văzut. Sosirea lul nu mai avea nicio importanță. Femeile se lăsară privite fără să-și ducă măcar o mână la părul în neorânduială. Convinși de inutilitatea oricărui gest, bărbații își menținură pozițiile. Rosas contemplă mirat spectacolul. El și însoțitorii lui se vedeau curați și înviorați, și îi învăluia, pe toți, un miros ușor de loțiune și de tutun; numai ochii umflați trădau nesomnul. Generalul abia răspunse la salutul lui Flores. Părea indecis în fața acelor flințe invinse. Doña Carmen ieși să-l primească.

— Cum ai mai intârziat, domnule general!... Dar iată, suntem toți aici, așteptând, așa cum ai dorit...

Doamna schiță un zâmbet. Generalul o privi ironic.

— Regret, doamnă, dar nu am putut să mă intorc mai înainte. Dumneata înțelegi!

Doctorul se apropie de soția sa și îl salută pe militar înclinând din cap.

— Doctore, fă-mi plăcerea de a mă însoți.

Arrieta nu ráspunse. Fața lui palidă deveni și mai palidă.

— Și doamna, adăugă Rosas, fără s-o privească pe doña Carmen.

— Trebuie să iau ceva cu mine? întrebă ea cu inocență.

— Orice vrei dumneata, doamnă.

O tăcere gravă intâmpină cuvintele sale. Unii invitați se ridicară și se apropiară de grupul pe care cei doi soți îl formau cu generalul.

— Oamenii mei vor percheziționa casa.

Nu răspunse nimeni. Rosas îi făcu un semn lui Corona și acesta, împreună cu patru soldați, intrară prin odăi. Se auzi zgomot de dulapuri răscolite, de mobile mișcate din loc, de sertare golite, și vocea colonelului dând, aspră, ordine. Doctorul și femeia lui ascultau cum militarii cotrobăiau prin intimitatea lor, și o sudoare fină le acoperea frunțile.

Generalul îl chemă pe don Joaquln, și acesta se prezentă cu un aer inocent.

— Spune-mi, domnule, ai intenția să te înrolezi in armată?

— Ce spui, domnule general! Dumneata mă cunoști prea bine, iar la vârsta mea... Dacă aș fi mai tânăr...

— Luați-l, ordonă scurt Rosas.

Căpitanul Pardiño îl apucă pe bătrân de umeri și il împinse între soldați. Don Joaquin ne privi pe toți cu ochi de naufragiat și făcu ceva neașteptat: își scoase batista și începu să plângă. Doña Matilde vru să se apropie de bărbatul ei, dar Pardiño o opri.

— Ai grijă, doamnă! Domnul colonel te-a avertizat la tîmp. Și dumneata, domnule, pierde mai cu bărbăție!

Don Joaquín clătină din cap și încercă să spună ceva, dar suspinele nu-l lásau să vorbească. Noi așteptam să îl ascultăm.

— Plâng de rușine... De rușine pentru voi, le zise militarilor printre scâncete.

Francisco Rosas își mușcă buzele și îi întoarse spatele.

— Aduceți-mi-o pe cuvioasa care a intrat aici înaintea sergentului Illescas.

Doña Carmen îl privi pe general cu ură: știa tot, se jucase cu ei și căzuseră în propria lor capcană.

În fundul coridorului întunecos apăru Charito. În același *rebozo* negru, înaintă în linie dreaptă fără să o deranjeze scaunele în dezordine, nici privirile invitaților. Rosas o observă venind, înclină din cap și, fără să-și ia ochii de la ea, îi spuse ajutorului său.

— Ai grijă, Pardiñas, că e înarmată.

Ca și cum ar fi auzit tot, Charito își lăsă brațele în jos și se apropie de general.

— Aici e cuvioasa, spuse domol.

Soldații o apucară de umeri și o duseră lângă don Joaquín.

— Dumneata ai participat la agitația de azi-noapte! ii zise zâmbînd Rosas.

Colonelul ieși din camere. Aducea multe hârtii, la fel cu acelea care apăruseră lipite pe porți și ferestre cu cuvintele „Trăiască Regele Cristos!" Soldații aduceau de asemenea puști și pistoale. Doña Carmen și doctorul le priviră surprinși, ca și cum ar fi ignorat că în casa lor se păstrau acele lucruri.

— Le-am găsit în camera doamnei, domnule general.

— Duceți probele la Comandament, răspunse Rosas scurt, apoi adăugă, schimbând tonul: În

numele Guvernului mexican, sunt arestați cetățenii Arístides Arrieta, Carmen B. de Arrieta, Joaquín Meléndez și Rosario Cuellar! Cei numiți sunt acuzați de răzvrătire. Domnule colonel Corona, condu arestații la închisoarea militară.

Doctorul, soția lui, Charito și don Joaquln, cu mâinîle legate la spate, fură înconjurați de un detașament de soldați.

Apoi generalul ceru lista completă a invitaților și redactă un act pe care îl semnară toți.

— Plecați acasă și stați acolo până la noi ordine.

Nimeni nu se mișcă. Eram hipnotizați. Generalul vru să se înveselească și îi strigă lui Batalla cu voce liniștită.

— Dă-i drumul la muzică, maestre!

Maestrul Batalla nu dădu semne de viață.

— Să auzim un *Ave Maria*!

Bataila se apropie bodogănind.

— Dar, domnule general, cum vrei dumneata?...

— Și dumneata îmi ești crister?

Batalla alergă în fundul întunecos al grădinii.

— Băieți, *Ave Maria*!

— *Adiós*, scumpilor! strigă generalul Francisco Rosas.

Și, în acordurile melodiei *Ave Maria*, se întoarse și ieși din casa doctorului Arrieta. Escorta care îi ducea pe prizonieri îl urma. Cu ochii plecați, invitații nu vrură să îi privească.

Se strecurară apoi toți din veranda larg deschisă, fără zgomot și fără cuvinte, în noapte. Îi primiră tăcerea și întunericul drumurilor mele și nu văzură decât patrulele care cutreierau orașul.

— Cine-i acolo!

— Noi...

— Lasă-i, sunt invitații!

Doña Matilde plecă singură. Intrând în beznă, își aminti cum îl căutase pe sacristan și simți, pentru a doua oară, că pătrundea în lumea ireală a crimei. Ar fi vrut să meargă repede, să ajungă în camera ei și să scape de pericolul care o pândea din umbre.

Bâjbâi pe străzi împiedicându-se de pietre, trecu pe lângă zidurile închisorii și se întrebă dacă era adevărat că bărbatul ei se afla acolo, despărțit pentru totdeauna de ea. „Joaquín mă așteaptă acasă – își zise, pentru a crede că nu era decât un vis rău –; când o să mă trezesc, o să fiu în patul meu apretat." Și dacă a muri înseamnă să vrei să te trezești, dar să nu te trezești niciodată? Ajunse înspăimântată la intrarea locuinței sale și bătu îndelung cu inelul de bronz, sigură că nimeni nu auzea și că nimeni nu-i va deschide poarta care, cu fiecare lovitură, devenea tot mai surdă și mai impenetrabilă. După un timp, Tefa întredeschise încet.

— Doamnă! și slujnica începu să plângă.

Doña Matilde înaintă pe aleile sigure ale căminului său. Se afla între zidurile cunoscute ei, departe de coșmarul care amenința să nu se mai termine niciodată, și nu văzu lacrimile Estefaniei, nici dezordinea din camerele răvășite prin care parcă trecuse un uragan.

— Au venit aseară, au cotrobăit peste tot și au luat pușlile domnului... Ne-au interzis să plecăm de-acasă...

— Hai să facem patul meu, o întrerupse doña Matilde la vederea saltelelor aruncate pe jos.

— Și domnul?

— L-au luat.

— L-au luat!

Cele două femei se priviră. Era cineva care lua oamenii, care îl scotea de prin casele lor și îi ascundea într-un loc întunecos. „L-au luat" era mai rău decât „a murit". Aleseră să tacă. Niciun cuvânt nu îl putea readuce pe don Joaquín în ordinea casei. Doamna se lăsă să cadă intr-un balansoar, și Estefanía începu să aranjeze așternuturile fără să-și privească stăpâna.

— Nu știm ce s-a întâmplat cu Dorotea... Azi-noapte am auzit împușcături. N-am văzut-o, iar noi nu ne-am mișcat din casă. După ce au plecat de aici soldații, am auzit focurile de armă la ea...

— Chemați-o din grădină, ordonă, sleită de puteri, doña Matilde.

Tefa și Cástulo se apropiară cu grijă de zidul care despărțea cele două proprietăți. Lipiți de el, încercară să prindă vreun zgomot din curtea vecină: o tăcere goală o umplea. Sus, cerul negru și câteva stele portocalii priveau ce se întâmpla în hardughia arsă a Doroteei.

Copleșiți de liniștea dîn jur căutară o scară, o sprijiniră de perete și începură să o urce ca să vadă ce se întâmpla de cealaltă parte. Dar abia înălță Cástulo capul, că o voce alarmată strigă:

— Cine-i?

— Om bun! răspunse slujitorul aplecându-se repede.

— Ce vrei? întrebă vocea.

— Să știu ce s-a întâmplat cu Dorotea.

— Ce să se întâmple!? Stă întinsă în verandă cu o grămadă de muște deasupra! îi răspunseră.

— *Caray!* [4] Lasă-mă s-o iau de-acolo...

— Nu. Singurul ordin pe care îl avem este să arestăm pe oricine intră în această casă.

— Niciun creștin nu trebuie să vadă lucruri care nu-l mai interesează, răspunse Cástulo ridicând capul pe deasupra zidului.

— Bine, îi închidem noi ochli.

Apoi, de la distanță, vocea, amplificată de bolta verandei, strigă:

— Nu se mai poate! E înțepenită de tot!

Tefa se închină și plecă să caute un cearceaf care să-i servească Doroteei de giulgiu. Cástulo îl aruncă de cealaltă parte a zidului.

— ...Giulgiul!... Și rugați-vă pentru ea!

— Era o bătrână ticăloasă... De ce l-a ascuns pe sacristan?

— Numai Dumnezeu o poate judeca.

— Asta așa e. De ce nu mergeți să cereți permisul de înmormântare? Duceți-vă la general, că deja miroase. Stă acolo de la miezul nopții, răspunseră din cealaltă parte.

Servitorul doñei Matilde mulțumi pentru sfat.

— Noapte bună să vă dea Dumnezeu.

— Noapte bună, ii răspunseră, pollticos.

Înainte de a vorbi cu doamna, Cástulo merse la bucătărie cu Estefanía.

— Căutați în odaia mea sulurîle de hârtie de bambus, ca să facem ghirlande și stegulețe. Vin acum... Dacă vrea Dumnezeu...

Grupul de servitori rămase tăcut, ca și cum n-ar fi auzit cuvintele lui.

— În zilele astea, Dumnezeu nu vrea nimic... și nenorocirile obosesc, murmură Ignacio, bucătarul-șef, în timp ce se ridica dispus să îndeplinească cererea.

Cástulo ieși din bucătărie și se îndreptă spre camera doamnei, ca să-i dea vestea. Intră pe vârfuri, temându-se să n-o sperie. Doña Matilde nu se mișcă din scaunul ei de *bejuco*[5]. Omul îi anunță cu voce joasă moartea Doroteei și femeia, fără să se arate surprinsă, îi ordonă să meargă la Comandamentul Militar după permisul de înmormântare.

— Dacă până dimineață nu te întorci, vom vedea ce putem face pentru tine.

— Viața unui scorpion e mai valoroasă, în zilele acestea, decât cea a unui creștin, răspunse Cástulo.

— Așa e, aprobă Tefa, și se ghemui la picioarele stăpânei sale.

Lui Cástulo îi era frică să iasă în întunecimea străzii, în plină singurătate. Știa că locuința era supravegheată și că soldații n-ar avea nicio milă pentru el. Orice cuvânt, orice mișcare suspectă îl puteau costa viața. Orbit de umbre, făcu primii pași prin noapte. O mână îl apucă de umăr.

— Unde mergi?

— La Comandament, domnule.

— Hai!

Urmat de doi soldați, ajunse la parohie. Iar acolo găsi o activitate intensă. Curtea era iluminată de o mulțime de felinare, grupuri de militari intrau și ieșeau, unii vorbeau și râdeau veseli. Îl dureră

într-un birou și îl lăsară în fața a doi ofițeri care scriau la mașină. Cástulo își coborî privirea fără să îndrăznească să-și formuleze cererea. Soldatul care îl însoțea explică situația lui.

— Așteaptă, îi spuseră sec.

— Aș vrea să știu..., începu servitorul doñei Matilde.

— Așteaptă! Colonelul îl interoghează pe Juan Cariño.

Când auzi numele nebunului, vru să întrebe ceva, dar se răzgândi și rămase în tăcere.

— Ți-am spus să aștepți! îi strigă din nou ofițerul.

— Aștept, domnule...

— Atunci dă-te la o parte!

Tulburat, căută un loc mai puțin vizibil. Cum încăperea era prea mică pentru a putea trece neobservat, se lipi de perete în ungherul care i se păru cel mai îndepărtat de militari, în picioare, cu pălăria de *petate* în mâini și cu ochii în jos; și aștepta. Ofițerii se comportau în prezența lui cu însolența celor puternici în fața inferiorilor: spuneau glume ordinare, fumau cu nesimțire și făceau comentarii despre lumea cunoscută din Ixtepec. Rușinat, Cástulo își privea picioarele. Nu putea pleca fără un răspuns și nu putea evita să audă cuvintele acelea care îl incomodau. I se părea că surprinde secrete care nu îi aparțineau și încerca, cu delicatețe, să nu asculte conversația. Trecu o oră și nimeni nu-l chemă. Servitorul se adânci într-o tristețe colburoasă care îl lăsă singur în încăperea plină de voci și de fum. Era mai puțin decât un străîn, el nu exista, nu era nimeni; și, în

calitatea lui de nimeni, își privea picioarele captive în sandalele scâlciate, cu unica speranță de a dispărea. Auzi pași de femeie și ridică surprins ochli: două dintre fetele de la Luchi se apropiară de ofițerii care scriau la mașină.

— Vrem să vorbim cu generalul, cerură cu glas scăzut.

— N-ar mai lipsi decât să vă și aștepte!

Un cor de râsete urmă acestui răspuns al locotenentului.

— Bine, atunci cu cine-o fi...

— Așteptați!

Femeile căutară un colț în care să aștepte și se refugiară, cu capetele plecate, lângă servitorul doñei Matilde.

1. Independența Mexicului s-a declarat în 1821, după un proces început în 1810, și a fost recunoscută de Spania în 1836 (anul morții regelui Fernando al VII-lea). Între 1810 și 1825, Columbia, Venezuela, Paraguay, Argentina, Chile, Salvador, Costa Rica, Guatemala, Honduras, Nicaragua, Panamá, Republica Dominicană, Perú, Ecuador, Bolivia și-au obținut de asemenea independența față de Coroana Spaniolă. Iar Brazilia și-a afirmat independența față de Imperiul Colonial Portughez în 1822.
2. *Jarabe* este un dans popular mexican cu origini în așa-numitul *jarabe gitano* („jarabe țigănesc") din Andaluzia, adus în Nueva España [Noua Spanie] de cuceritori. Cuvântul *jarabe* are sensul comun de „sirop", „amestec de ierburi și esențe", și provine din limba arabă: *xarab*.

Spaniolii îl scriau, în epoci anterioare, *xarabe*. *Jarabito*, dim.

3. Şal, accesoriu de identitate al femeilor mexicane, confecționat din bumbac, lână ori mătase. Este folosit și pentru a purta unele greutăți sau chiar copii mici. Dimensiuni: cele mai mari 3 m x 80 cm; cele mai utilizate: 1,80 m x 75 cm și 1,50 m x 70 cm.
4. Expresie de nemulțumire sau mirare.
5. Nume generic pentru diverse specii de plante tropicale cu tulpîni lungi, subțiri și flexibile, din care se confecționează sfori, coșuri și unele mobile ușoare.

VII

În seara petrecerii de la doña Carmen, nimeni nu bătu la ușa lui Luchi, și balcoanele salonașului roșu rămaseră închise. Adunate în bucătărie, fetele aveau aerul inutil al resturilor aruncate la gunoi. În astfel de nopți, certitudinea urâțeniei lor le făcea dușmănoase. Nu voiau să se vadă unele pe altele, erau prea asemănătoare: același păr lățos și aceleași buze vulgare. Învinse de paragina din jur, mușcau din *tacos* fără poftă și făceau aluzii obscene.

— O să vedeți! O să vedeți!

Așezată pe jos, cu halatul deschis, Taconcitos mânca fără chef o *tortilla* și repeta întruna aceste cuvinte.

— Taci odată! îi răspunseră celelalte enervate.

— O să ni se înmulțească necazurile... O să vedeți, repeta.

— N-o să vedem nimic, îi răspunse Úrsula dându-i un ghiont.

— Vă spun eu că avem nenorocirea în față, insistă fata, și se înghesui, mohorâtă, lângă vatră, privind jarul ca și cum ar fi citit în el dezastrul pe care îl anunța.

— Ești pilită! zise Úrsula.

Celelalte o priviră cu dispreț și continuară să mănânce plictisite. La zece noaptea, Luchi intră în bucătărie. Taconcitos nu se mișcă, nici măcar nu se deranjă să o privească; știa ce urma să audă.

— Aranjați-vă! Nu vedeți ce fețe aveți? zise patroana privindu-le cu dezgust.

Femeile își netezir㠄 părul; unele se șterseră la gură cu dosul palmei, indiferente. Pentru cine sau pentru ce să se aranjeze?

— Nu vreți să primiți binecuvântarea? întrebă Luchi.

Fetele se agitară, unele se ridicară în picioare, altele începură să râdă.

— V-am spus, v-am spus eu că o să plouă cu nenorociri, repeta Taconcitos.

— Cobe!

Femeia lansă în flăcări un scuipat care sări în nenumărate scânteioare.

— Haideți! zise Luchi fără altă explicație.

Prostituatele o urmară până la camera lui Juan Cariño. Luchi intră și închise ușa în urma ei. După câteva minute apăru.

— Haideți și voi.

Speriate de vocea ei, femeile intrară pe vârfuri și il văzură pe părintele Beltrán așezat pe marginea patului, îmbrăcat cu redingota și pantalonli vărgați ai lui Juan Cariño, în timp ce domnul președinte, în picioare lângă sacerdot, purta sutană și părea mâhnit în noua lui ținută. Colocatarele rămaseră mute de surpriză. Unele mai credincioase îngenunchează imediat, altele își astupară gura ca să nu râdă la vederea celor două personaje deghizate. Taconcitos privi din ușă pe deasupra capetelor lor și exclamă:

— Știam eu! Nu v-am spus?... Eu l-am văzut intrând...

— Ce tot spui acolo? îi zise Luchi furioasă.

— L-am văzut intrând... Juan Cariño a intrat de două ori, dar prima oară era părintele îmbrăcat în hainele domnului președinte. Atunci ai ieșit tu, cu pachetul de haine, și te-ai dus acasă la Dorotea, unde te aștepta domnul președinte, care s-a îmbrăcat și a venit, iar tu ai adus sutana părintelui. Îți amintești? A fost în noaptea în care l-au bătut cu pietre pe don Roque. Cine știe de când stătea părintele ascuns în casa Doroteei!...

— Așa a fost. Nu era loc și pentru don Roque și pentru mine. Cum el era grav rănit, eu trebuia să plec. Și dacă nu ar fi fost prietenii mei, aș fi fost împușcat de mult, acceptă popa.

Juan Cariño își plecă ochii cu modestie, și părintele Beltrăn râse vesel. Fetele îl imitară și odaia domnului președinte se însufleți de comentarii și de hohote.

— Ei umblau după părinte, și el aici, pus bine!

— Nu m-ați lăsat să dorm, cu chîlomanele voastre.

— Sunt tare gălăgioase, părinte.

De lângă ușă, Luchi îl privea pe popă cu tristețe. „Cât valorează viața unei târfe?", își zise cu amărăciune. Ieși pe vârfuri din cameră și străbătu casa prin beznă. Vocîle se stinseră și se găsi singură, traversând încăperîle goale. „Întotdeauna am știut că voi fl asasinată"; și simți că limba i se răcea. „Și dacă moartea înseamnă să știm că vom fi asasinați pe întuneric? Luz Alfaro, viața ta nu face nici doi bani!" Își pronunță numele cu voce tare, ca să alunge gândul care îi creștea în interior. Dacă murea în noaptea aceasta, avea să cunoască groaza în fața asasinului care o pândea din ungherul cel

mai ascuns al memoriei ei. Apoi deschise ușa și privi în jur; trebuia să aștepte semnalul pentru plecarea părintelui Beltrán. Strada era liniștită, umbrele nopalilor de lângă gardul din față, nemișcate. Luchi era obosită de așteptare. Oare ceea ce aștepta nu era momentul acela atroce care nu venea niciodată? „Întărește-mă, Dumnezeule, și dă-mi odihnă!" Atunci se profilă, pe lângă nopali, silueta înaltă și corpolentă a lui don Roque, care îi făcu un semn, iar ea rămase nemișcată. Răspunse semnalului, lăsă ușa întredeschisă și se întoarse în odaie. Când o văzură, fetele încetară râsul.

— Părinte, don Roque a venit. Băieții lui Moncada sunt în Las Cruces.

Cuvintele ei sunară grav. Popa Beltrán își uită râsul și deveni palid.

— Să mergem, spuse Juan Cariño, și îl apucă de braț.

Cei doi bărbați ieșiră din odaie. Luchi și femeîle îi urmară. Când ajunse în vestibul, preotul se întoarse spre fete.

— Rugați-vă pentru mine și pentru sufletele care își riscă, în noaptea aceasta, viața, ca să o salveze pe a mea.

Luchi și Juan Cariño îngenunchează, și Beltrăn îi binecuvântă.

— Părinte, don Roque va merge înainte pentru siguranță. Ține-o tot pe lângă pereți, și la cel mai mic zgomot, întoarce-te repede.

Toți ascultară cu respect cuvintele lui Luchi, și ea deschise ușa hotărâtă.

— Eu plec la două minute după dumneata, ca să te păzesc din spate. Dar nu e niciun pericol...

Fără o vorbă, preotul alunecă în stradă. Afară tăcerea era deplină. Înspăimântați, cei dinăuntru nici nu respirau: li se părea că îl predaseră pe Beltrán direct în mâinile morții. Luchi așteptă câteva minute, se închină și ieși din Casa sa. Juan Cariño închise ușa și se așeză pe jos, cu urechea lipită de crăpătură, ca să audă pașii ei grăbiți, care se îndepărtau pe pietre.

— Stingeți lampa! ordonă cu voce joasă.

Femeile o stinseră dintr-un suflu și se cuibăriră în jurul lui. Noaptea era liniștită, veranda întunecoasă, și o tristețe inflnită învăluia grupul ghemuit în vestibul.

Juan Cariño rupse tăcerea foarte încet:

— Don Roque îi deschide drum printre umbre, Luchi îl acoperă din spate... Iar la mijloc e Tatăl strălucitor ca o faclă. Într-o jumătate de oră, puterea lui sfântă va fi cu ai lui Moncada, iar în zori, în *sierra*, va lumina valea din mâinile lui Abacuc, marele războinic!...

Juan Cariño se intrerupse. Fascinate de glasul lui, femeile își uitară teama. După câteva clipe, bărbatul își scăzu și mai mult vocea și continuă:

— Francisco Rosas dansează înconjurat de focuri bengale și de muzică, și nimeni n-o va auzi pe Luchi coborând strada singură, lipsită pentru totdeauna de înalta ei misiune de înger păzitor... Iar noi o așteptăm aici, în vreme ce generalul dansează și dansează și dansează...

La ora două dimineața, Juan Cariño și fetele continuau să aștepte ghemuiți în vestibul. Somnul le învinsese pe câteva dintre ele; altele, ascunse în întuneric, își cultivau frica. Doar bărbatul asculta,

concentrat, zgomotele nocturne. „Nu se poate, nu e posibîl”; dar de fiecare dată groaza se făcea tot mai posibîlă. Domnul președinte își ascunse capul între mâini. Avea gura uscată și corpul îmbibat de sudoare.

— Fetelor!... Fetelor! le chemă aproape în șoaptă. Unele ridicară capetele.

— Da, domnule președinte...

— Ascultați: „Au venit sarazinii și ne-au rupt în bătaie; Dumnezeu îi ajută pe cei răi când sunt mai mulți decât cei buni...”[1]

Ele nu răspunseră.

— Înțelepciune hispanică veche. Spaniolii, deși sunt spanioli, au știut și ei odată ceva, conchise nebunul, ca să se scuze că a citat ceva spaniol; el, admirator al părintelui Hidalgo[2]!

— Cât e ceasul, domnule președinte? întrebă una dintre femei, care înțelesese disperarea lui Juan Cariño.

— Cum vrei să-ți spun cât e ceasul, când de aici nu văd stelele? răspunse omul posac.

Știa că voia să-i spună că ora pe care o așteptau ei trecuse de mult. Se auziră pași îndepărtați și agresivi care coborau strada spre casa lui Luchi.

— Nu e ea!... Nu e ea! ziseră toate ridicându-se de pe jos.

— Ascunde-te, domnule președinte!

— Șșș! făcu Juan Cariño, și abandonă demn vestibulul.

Pașii se opriră și mulți pumni bătură în ușă cu violență. Femeile păstrară tăcerea, și loviturîle sporiră ca dispuse să dărâme intrarea.

— În numele legii, deschideți!

— Bastarzilor! răspunseră cele dinăuntru.

Broasca cedă sub culatele mauserelor, și Justo Corona intră triumfător în șandramaua lui Luchi. Împinse cu un braț femeile și, la strălucirea felinarului pe care îl purta, se îndreptă spre salonaș. Cercul de claritate căzu peste figura lui Juan Cariño, așezat cu demnitatea unui personaj oficial. Colonelul rămase surprins; apoi începu să râdă în hohote, fără să ia fascicolul de lumină de pe domnul președinte, înfofolit în sutana părintelui Beltrán. Soldații îl priviră și ei, distrați, pe nebun.

— Aprindeți niște lămpi! porunci Corona continuând să râdă.

Femeile aduseră lumini și le puseră pe mesele din salon.

— Trei dintre voi să percheziționeze casa, le zise Corona soldaților, fără să-și ia ochii de la domnul președinte, livid și nemișcat.

— Cine l-a adus pe popă aici? întrebă după câteva clipe.

Femeile și Juan Cariño nu răspunseră.

— De unde venea Beltrán? întrebă din nou ridicând vocea.

— Domnule colonel, te rog să nu strigi în prezența mea, replică zăludul îmbățoșându-se ridicol în sutana lui.

— Lasă gluma! Gata! Duceți-l la Comandament! ordonă Corona.

Soldații îl legară pe domnul președinte fără nicio considerație și îl scoaseră pe ușă în ghionturi.

— Iar voi o să cântați în cor! le mai spuse Corona femeilor, înainte de a ieși.

Ele își lăsară capetele în jos. Casa rămase răvășită, și locatarele nu făcură nimic ca să pună cât de cât în ordine odăile răscolite de soldați. Se întoarseră speriate în bucătărie.

— Tu crezi că-i vor da drumul domnului președinte?

— Eu cred că or să-l împuște, răspunse Taconcitos, ghemuită lângă vatra stinsă.

— La ce oră se întoarce Luchi? oftă una, foarte tânără.

— Eu cred că nu se mai întoarce niciodată.

Fetele o așteptară în van pe patroana lor. La unsprezece dimineața, una dintre ele ieși în ușă și dădu de fețele plictisite ale soldaților care supravegheau casa.

— Nu știți ce s-a întâmplat cu Luchi? întrebă timidă.

— Zace latră în Las Cruces, îi răspunseră reci.

Ziua trecu fără ca nimeni să se apropie de ele cu vreo speranță. Murdare și deznădăjduite, rămaseră plângând în bucătărie. Târziu, după ce căzu noaptea, hotărâră să meargă la Comandament ca să ceară corpul patroanei. Două dintre ele își asumară complicata misiune. Un soldat le însoți de acasă până în prezența ofițerilor. În birou îl întâlniră pe Cástulo.

— Cât o fi ceasul, domnule? întrebă cea mai curajoasă.

— Eu cred că e trecut de două, răspunse servitorul doñei Matilde. Apoi femeile și bărbatul continuară să aștepte.

1. Zicală spaniolă medievală. Are la origine ciocnirile dintre așezările de creștini de pe râul Duero și almoravizii care treceau apa în incursiuni de jaf. Almoravizli (din Imperiul vest-african) au dominat Spania arabă între anii 1093-1148.
2. „Popa Hidalgo” (*supra*, nota 1, p. 56).

VIII

— Vă jur că nu merg la petrecere! zise, zâmbind, colonelul Cruz.

Rafaela și Rosa, întinse în pat, îl priviră nemulțumite. Petardele de la banchetul doñei Carmen ajungeau până la ele.

— Nu mă credeți? Uitați-vă în ochii mei!

Și Cruz se aplecă asupra lor și le privi fix. Gemenele îi răspunseră cu câte o strâmbătură, iar el mângăie taliile și șoldurile iubitelor sale cum mângâie un cunoscător crupele a două iepe.

— Ce-aș putea avea la petrecere și să nu am aici? spuse, în timp ce mâna lui trecea de la o soră la alta.

— Ofense! replică Rosa.

— Ofense? se miră omul.

— Da, ofense la adresa noastră, explică Rafaela, îndepărtând brațul bărbatului cu dezgust.

— Cine îmi poate jigni mie plăcerea?

— Alea!... Decentele alea care pe noi nu ne invită!...

— Decentele?... Tu nu știi ce sunt decentele..., zise Cruz cu dispreț, în tlmp ce mâna lui pipăia trupurile celor două surori ca să alunge de pe ele furia.

Tinerele se liniștiră, închiseră ochii și aspirară cu nesaț mirosul de fructe care învada încăperea. O voce din coridor îl chemă pe militar. Acesta se despărți de fete și ieși pe vârfuri din odaie. Abia

plecă el, că Rafaela se așeză în pat și privi bănuitoare ușa prin care dispăruse amantul lor. Ascultă, indispusă, vocile vesele ale bărbaților pregătiți să pornească spre banchetul de la doña Carmen.

— Gata, domnule colonel? Au venit domnișoarele, se auzi glasul generalului Francisco Rosas.

Câteva secunde mai târziu, pașii cizmelor lustruite străbătură coridorul, ajunseră în verandă și se pierdură pe stradă.

— O să mi-o plătești!

— Ăsta crede că toate se rezolvă în pat! adăugă Rosa.

Și tremurând de furie, surorile priviră împrejur căutând răzbunare. Luisa și Antonia întrară fără să bată.

— Ce-i cu voi? întrebă Luisa văzând chipurile mânioase ale gemenelor.

— Plecăm în Nord!

— Plecați?... Când?

— Chiar acum, răspunseră surorîle.

— Nu mă lăsați singură! stărui Antonia.

Luisa de asemenea păru îngrijorată. Gemenele se ridicară dintr-un salt. Decizia aceasta le umpluse de energie.

— Mâncați! zise Rafaela întinzând un coșuleț cu fructe. Apoi se lăsă pe un scaun și spuse cu seriozitate.

— Să vedem dacă Cruz învață să fie mai bărbat!

— Nu se insultă plăcerea! adăugă Rosa.

— Trebuia să-l fi văzut înainte de a ieși. Stătea acolo – și Rafaela arătă patul.

— L-am lăsat să se agite, ca să nu suspecteze nimic. E bine să-i duci cât mai sus, iar apoi să-i lași să cadă...

— Chiar plecați? întrebă Antonia incredulă.

— Bineînțeles că plecăm!

Și surorile își îngrămădiră hainele pe pat. Luisa fuma gânditoare și le privea neliniștită. Apoi se ridică și anunță cu voce răgușită:

— Merg și eu.

— Haideți să plecăm toate patru; când se întorc ei de la petrecere, noi am zburat!...

Și surorile începură să râdă imaginându-și surpriza militarilor când ar găsi, la înapoiere, camerele lor goale.

— Putem. Luăm caii în timp ce ei dansează. Și mâine... să ne caute!

— E ora de schimbat orașul și bărbatul.

— Vreau să mai aud și alte cuvinte! strigă Rosa.

— Strângeți-vă lucrurile, le grăbi Rafaela pe Luisa și pe Antonia, impîngându-le afară din odaie. Când rămaseră singure, surorile se aruncară pe pat și începură să plângă: le era teamă să cutreiere lumea, să părăsească hotelul și să caute un alt oraș și un alt bărbat.

Antonia intră în camera ei, nu găsi lampa și încercă să-și imagineze, pe întuneric, ce s-ar întâmpla dacă ar fugi cu gemenele. Ar călări la galop direct spre casă. Trebuia să străbată sate adormite, să salute catârgii care cutreierau umbrele șesului cu maceta în mână, să răzbească prîn *sierra* plină de șerpi și să ajungă, dimineața, la Tierra Colorada[1]; să traverseze râul într-o barjă, cu ochii vâslașilor asupra ei, iar apoi, de cealaltă

parte, să-și continue mersul până la mare... Dar marea rămânea departe... Își acoperi fața cu mâinile și plânse; nu se simțea în stare să facă o asemenea călătorie singură. Noaptea, cordilîera se înalță și nu lasă să treacă fugarii, aruncă roci pe drumuri și suflete chînuite bântuie, auind, crestele ei negre. I se păru că aude copitele calului său și se văzu, rece ca o moartă, pierdută în munți. „Merg unde merg ele, și de acolo îl înștiințez pe tata să vină după mine...” Și așteptă ca celelalte să o cheme. „Ah, să scap de putoarea din camera asta!...”

Luisa deschise dulapul și își privi rochiile. Văzu viața ei venind în formă de străzi care se încrucișau și se prăvăleau peste ea. Văzu balcoane și porți închise. Unde s-ar duce? Își aminti casele surorilor ei, cu șiruri de copil, de dădace și de soți îmbrăcați în negru. Intră în locuințele mătușilor sale, cu balustrade în stil francez, oglînzi și melci de mare. „Dacă ești cuminte, Luisita, înainte de a pleca, o să auzi marea în scoică”, îi spuneau în salonul mătușii sale Mercedes, iar ea, așezată într-un scaun auriu, mânca biscuiți sfărâmicioși și își privea picioarele, care ii atârnau fără să atingă solul. Mătușa Mercedes umbla în pantofi de satin negru, avea o slujnică bătrână, mângâia o pisică gri și, din când în când, privea un cesuleț de aur atârnat de un lanț de perle peste volanele rochiei negre. Mătușa Mercedes o iubea... Citise, cu timp în urmă, despre moartea sa, în ziare. Încercă să-și imagineze casa ei cu perdele de brocart. Era sora bunicii ei și trăise întotdeauna singură, înconjurată de porțelanuri și de servitori. „Oare ce-ar gândi, dacă m-ar vedea băgată în orașul acesta?” I se păru

că, dintre cutele unei draperii invizibile, îi ajungea vocea bătrânei: „Pleacă, dragă, pleacă!” Alese două rochii și le înfășură într-o mică legătură. Nu voia să ia nimic din trecutul ei de... ezită înainte de a spune cuvântul „târfă”. Silențioasă, cu maniere de copilă respectuoasă, ieși dîn încăpere și bătu la ușa Antoniei. Nu se gândise nici la soțul, nici la copiii ei – atât de îndepărtați! Prietena ei apăru cu mâinile goale.

— Ce, tu nu vii?

— Ba da...

— Fără nimic?

— Fără nimic. Tot ce e aici pute..., zise Antonia cu o grimasă de scârbă.

Găsiră camera surorilor în dezordine, cu pantofi, flacoane și haine aruncate pe jos.

— Numai un moment, numai un moment! zise Rafaela, aplecată asupra unei boccele pe care o lega energic.

— Și cum o să cari toate astea? întrebă Luisa arătând spre pachetele și valizele din jur.

— Nu îi lăsăm rahaturile pe care ni le-a dat. Ce, el ne va înapoia plăcerile de care l-am umplut noi?

— În două sau trei călătorii..., răspunse Rafaela.

— Imposibil. Odată ce am ieșit de aici, nu ne mai putem întoarce, zise Luisa serioasă.

— Atunci lăsăm tot! hotărî curajoasă Rafaela.

— Nu, eu îmi iau rochia verde! Cu ce-o să mă plimb prin Culiacán[2]? strigă Rosa, și începu să desfacă pachetele ca să o găsească.

— O să pierdem șansa pentru un moft! zise Luisa îmbufnată.

— Știi ce e un moft? Nu, nu știi..., gemu Rosa.

— Un moft este un trandafir care crește pe maidan; cel mai frumos, cel mai neașteptat, explică Rafaela răscolind rochii și fuste. Mâna ei apucă rochia verde a surorii sale și o flutură veselă în fața celorlalte.

— Haideți!

Stinseră lampa și observară coridorul. Era curioasă liniștea care domnea în hotel în absența bărbaților. Leonardo și Marcial, doi soldați bătrâni, își făceau rondul prin grădină cu felinare aprinse în mâini. Fetele îi pândiră și, când luminile se îndepărtară spre depozitele de apă, alergară desculțe, cu pantofii în mână, spre verandă. Sufocate de râs, așteptară acolo câteva secunde, apoi traseră zăvoarele, întredeschiseră poarta și ieșiră în stradă. De departe, ajungeau petardele și sunetul viorilor de la petrecerea doñei Carmen. Merseră cu grijă până la grajdul de cai. Fausto, rândașul lui Francisco Rosas, era beat și le primi vesel.

— O plimbărică?... Cum să nu, domnișoarelor, imediat pun șeile pe cai!

Omul nu păru să-și dea seama nici de ora care era, nici de extravaganța dorinței lor. Tînerele începură să râdă bucuroase, și Fausto deveni serios.

— Fiecare cap e o lume.

Rafaela avu certitudinea că nu îl înșelau: omul știa că ele aveau de gând să fugă. Chiar îi ghici gândul: „Or fi având motivele lor."

— Fausto, nu vrei o pălărie nouă? Și fata îi întinse câteva monede de aur.

— Pentru ce, *niña* Rafaela, dacă îmi pleacă frumusețile?

Ele își întrerupseră râsul, întristate de cuvintele omului.

— În Ixtepec vă suntem recunoscători că ne-ați dat atenție atâta timp, zise bărbatul mângâind crupa calului sur al Rafaelei.

Ea își păstră banii; nu voia să-l jignească.

— Am fost foarte mulțumite în Ixtepec, răspunse Rosa, ca să îi întoarcă amabilitatea.

— Domnișoara Antonia mă vizitează pentru prima dată...

— Nici domnișoara Luisa nu știe să călărească..., zise Fausto privind șuvițele blonde și fața palidă a Antoniei, apoi ochil albaștri ai Luisei.

— Da, Faustito, dar toate se schimbá. Pregătește-i-l pe Abajeño[3]!

— Și desfătarea are sfârșit, conchise Fausto dispărând în fundul grajdului după Abajeño, calul colonelului Justo Corona. Pașii lui se stinseră în bălegar și vocea îi sună gravă pe sub bolta de piatră.

Luisa aprinse o țigará. Era îngrijorată. Urma să meargă pe calul Rafaelei și apoi pe cel al Rosei, și o speria gândul că va depinde de cele două surori. Încercă să uite frigul care îi suia prin gura stomacului. „S-a topit farmecul”... Unde pleacă ele acum?... Vor fi iubitele cuiva. Rafaela vru să ghicească fața pe care o ascundea cuvântul „cuiva”. Le așteptau alte orașe și alte uniforme fără corp și prestigiu. De când nu mai făceau altceva decât să spânzure țărani și să-și lustruiască cizmele, militarii deveniseră absurzi. „Pentru asta îi

plătesc?... La fel ca pe poștari!" Se simți batjocorită. Era mai bine să plece. „Viitorul meu amant nu va primi leafă!" își zise dezgustată. Ea văzuse foaia de plată a lui Cruz, dar suma aceea nu putea acoperi toate cheltuielile pe care le făcea el. „E un hoț!..." Și rămase uimită. Era surprinzător câte lucruri descoperise în timp ce Fausto înșeua caii. Dar cum fura? La ce oră? Îi auzi râsul de canibal și îi văzu mâinile jucându-se cu *centenarii* de aur. Se simți tristă. O înșelase. Se prefăcuse a fi cine nu era.

— Fausto întârzie prea mult..., zise sora ei, scoțând-o din gânduri.

Într-adevăr, rândașul nu făcea niciun zgomot, și caii erau cuminți.

— Fausto!... Fausto!..., îl chemă Rafaela cu teamă.

— Ce-i? întrebă Luisa alarmată.

— Cine știe!... Nu răspunde...

Tinerele se afundară în grajd. Nu era posibil să le fi trădat. Părea atât de bucuros să le vadă, atât de amabil...

— Fausto!... Fausto!..., strigă din nou Rafaela.

Nimeni nu răspunse la chemarea ei. Rândașul lui Francisco Rosas dispăruse fără zgomot, alunecând asemenea unui șarpe.

— Ticălosul!

— Haideți! le grăbi Antonia.

— Vrei să ne prindă la ieșirea din oraș?

— Amintește-ți de Julia! răspunse Rosa mohorâtă.

În stradă întâlniră grupuri de femei și de copii care alergau pe lângă pereți. Ce se întâmpla? Trecură prin fața casei doñei Lola Goríbar. Văzură,

în spatele geamurilor iluminate, fața curioasă a doamnei și, lângă ea, pe a fiului ei Rodolfo. Era singura locuință liniștită în mijlocul spectacolului aceluia ciudat care fugea, împreună cu ele, prin noaptea sumbră. Poate pentru că era singura în care mai rămânea o capelă și în care se mai spuneau rozariile cu regularitate. Poate pentru că bogăția și puterea ascunsă a familiei Goríbar sporeau pe măsură ce Ixtepecul sărăcea. Ajunseră, speriate, la poarta întredeschisă a hotelului și o împinseră ușor, intrară și traseră zăvoarele.

Două umbre le așteptau lipite de zid.

— Vom raporta plecarea voastră, zise una dintre umbre înaintând spre ele.

Rafaela se îndepărtă de santinele spre camera ei. Celelalte o imitară, demne, cu pantofii în mână.

— Trebuie să vă spunem, repetă Leonardo, dând de înțeles că el avea autoritate asupra lor. Apoi cei doi soldați lansară o serie de obscenități, verificară broasca și își continuară marșul tăcut prin grădina hotelului.

Fetele făcură ordine în camera surorilor.

Erau speriate și nu voiau să rămână urme ale incercării lor de fugă.

— Ați văzut cum alerga lumea?

— Da, ceva teribil s-a întâmplat...

Și priviră pereții care le țineau prizoniere. Nu puteau scăpa din puterea amanților lor. Iluzia libertății, pe care o trăiseră cu câteva momente inainte, deveni intolerabilă, și Hotelul Jardín le umplu de teroare. Pe stradă agitația încetase, și orașul se cufundă în tăcere. Ixtepecul era la fel de prizonier și de îngrozit precum erau ele. Felinarele

lui Marcial și Leonardo continuau să dea roată prin grădină; cele ale soldaților căutau vinovați pe străzi.

Cineva bătu în poarta de la intrare. Rafaela stinse lampa, și toate patru se precipitară să spioneze coridorul. Bătăile se repetară cu violență. Fetele văzură lumina lui Leonardo ajungând în verandă. Câteva clipe mai târziu, silueta înaltă a lui Francisco Rosas apăru în coridor.

— Vine cu o femeie! șopti Rafaela.

Generalul avansă pe coridorul Hotelului Jardín însoțit de o tânără îmbrăcată în roșu. Lampa lui Leonardo lăsa să se vadă strălucirea veșmântului ei și buclele negre. Perechea ajunse în fața ușii odăii lui Rosas. Acesta luă lumina din mâinile soldatului și intră cu necunoscuta în camera care fusese a Juliei.

— Ați văzut?

— Da, oftă Luisa.

— E Isabel Moncada.

— Ea e, răspunse Luisa, și se lăsă să cadă, pe întuneric, pe un scaun.

Rafaela ieși în coridor ca să-l ajungă pe Leonardo.

— E Isabel Moncada?

Omul confirmă cu o mișcare a capului și se pierdu în beznă.

— Ceva teribil s-a petrecut!

Fetele se ghemuiră în pat și vorbiră cu voce joasă. Nu îndrăzneau nici să se despartă, nici să doarmă. Vegheau speriate în noapte. Zorii le găsiră in aceeași atitudine. Îl văzură, devreme, pe Leonardo trecând cu tava cu mâncare. Apoi,

Francisco Rosas, bărbierit și mirosind a colonie, ieși în stradă. Rafaela merse să bată la ușa camerei Juliei. Dinăuntru nu se auzi nimic.

— Nu răspunde, le zise prietenelor sale.

— Ceva teribil s-a petrecut! repetă Luisa.

Niciunul dintre militari nu se întorsese la Hotel Jardín.

1. Pământul Colorat. Localitate în Statul Guerrero. Numele se datorează solului de culoare roșiatică (foarte bogat în fier).
2. Vechi oraș din nord-vestul țării, fondat în 1531. În năh., *kolwahcan*, „teritoriu locuit de *colhua*”; și *colhua*, „cei care se închină zeului strâmb” (un munte cu vârful asemuind un cap de om mult înclinat în față).
3. Din ținuturi joase, de coastă. *Abajo*, „jos”./ Sau din El Bajío, zonă central-nordică a țării.

IX

— Martín, vreau să știu ce s-a întâmplat cu băieții mei!

Ana Moncada se ascultă repetând aceste cuvinte. Mama ei le spusese într-o casă cu tavanul înalt și cu uși de mahon. Un miros de lemn arzând și un vânt de gheață, care pătrundea prin crăpăturile geamului, se confundă, în memoria ei, cu încăperea în care pâlpâia acum o lumânare. Revoluția a distrus casa ei din Nord... Iar acum, cine distrugea casa ei din Sud? „Vreau să știu ce s-a întâmplat cu băieții mei", ziceau scrisorile mamei sale. Vestea morții fraților ei ajunsese la Ana scrisă de mâna Sabinei, sora sa mai mică.

— Martín, vreau să știu ce s-a întâmplat cu băieții mei! repetă în timp ce își privea zăpăcită bărbatul și camera.

Nu putea să-și explice mirosul de zăpadă și de lemn care plutea în jurul ei.

Și dacă eu trăiesc acum orele unui viitor inventat? Se ridică din pat și ieși în balcon. Deschise obloanele. Voia să simtă aerul înghețat al Sierrei de Chihuahua, dar o izbi noaptea fierbinte și uscată a Ixtepecului. Grozăvia peisajului o aruncă plângând pe pat. Soțul ei o lăsă să plângă. Mișcarea de du-te-vino a balansoarului în care se legăna Martin repeta, o dată și încă o dată, numele fiicei lor Isabel.

— E rea!... E rea!..., strigă Ana Moncada, simțindu-se vinovată de răutatea fetei.

Privi patul cu teamă și se auzi spunând: „Vii?” Prin cuvântul acela o chemase Rosas pe Isabel, și ea dispăruse cu el în întunecimea porților.

După nașterea lui Nicolás, și ea își chemase astfel bărbatul, în fiecare noapte: „Vii?” Își aminti nopțile acelea: își îndulcea glasul la fel ca Francisco Rosas și îl întreba pe Martín: „Vii?” Iar bărbatul ajungea până la patul ei somnambul, fermecat de Ana aceea necunoscută; și vedeau împreună aurora.

„Felicitări! Ce frumoasă e! Se vede că ați făcut-o cu plăcere!” o auzi spunând pe moașa care o scălda pe Isabel abia născută. „Fetele care sunt făcute așa, așa vor fi întotdeauna”, adăugă femeia.

Ana se îmbujoră în pat. Martín îl lansă o privire lacomă. Toți îi cunoșteau acum luxura datorită fiicei sale. Își mușcă buzele cu furie. Isabel venise pe lume ca să i-o denunțe. Își jură să se îndrepte și se ținu de cuvânt, dar fata continua să se asemene acelor nopți. Nimeni nu-i putea șterge stigmatul. În fața schimbării ei, bărbatul său se consolă refugiindu-se în fiică. O vedea ca și cum ar fi fost făcută din ce era mai bun și din ce era mai rău din amândoi; ca și cum ar fi fost păstrătoarea tuturor secretelor lor. De aceea se temea uneori de ea, și se întrista. „Copila asta ne cunoaște mai bine decât ne cunoaștem noi înșine.” Și nu știa nici cum să o trateze, nici ce să-i spună. Doar își pleca rușinat ochii în fața ei.

Buchețelul palid de flori de paie, fotografiile înrămate în catifea roșie, candelabrele de porțelan și trusa de brodat închisă ascultau cu indiferență sunetul ritmic al balansoarului în care se legăna Martín Moncada. Văpaia lumânării arunca reflexe

fugace pe rochia albă a Anei Moncada, care suspina pe pat. Soțul continua impasibil la lacrimile femeii. În ținutele lor de petrecere, păreau doi actori care îmbătrâneau fără rol în vreme ce pe scenă se desfășura o tragedie. Așteptau să fie și ei chemați, iar în timpul așteptării chipurile și costumele lor se umpleau de riduri și de praf.

Tic-tacul ceasului susținut de doi îngeri goi marcase sfârșitul nopții, durata unei zile și căderea unei alte nopți, iar așteptarea și răul care îi chinuia continuau invariabile, intacte.

Un ritm nou domnea în casă, pașii imperceptibili ai păianjenilor se amestecau cu sunetul ceasului de pe scrin. La prezența nemișcată a mobilelor se adăugau gesturile încremenite ale personajelor din tablouri.

În salon, consolele rămaseră în suspans, și oglinzile neclintite se goliră de imagini. Casa familiei Moncada urma să nu mai scape niciodată de vraja aceea. Timpul fără voci și fără piane începea. În bucătărie, slujitorii vegheau tăcerea în tăcere.

La trei și jumătate dimineața, se auziră bătăi la întrare. Loviturile răsunară în curte și prin odái. După câteva minute, Félix se prezentă în camera patronilor săi însoțit de Cástulo.

— Domnule, a venit Cástulo, murmură Félix, fără să îndrăznească să treacă de ușa dormitorului soților.

Nici Martín Moncada nu se clinti din balansoar, nici femeia lui nu-și înălță capul de pe pernă.

— Domnule, e aici Cástulo. A fost la Comandament...

Doamna se ridică în pat, dar bărbatul ei continuă să se legene în balansoar.

— Vin să vă anunț..., începu Cástulo stingher, fără să știe ce să facă cu pălăria. Vin să vă anunț... că la patru predau trupurile...

Martín Moncada nu făcu niciun gest. Doamna îl privi cu ochii larg deschiși.

— Ce trupuri? întrebă cu inocență.

— Al Doroteei, al lui Luchi și... al lui Juan..., lămuri Cástulo coborând privirea.

— Corpul lui Juan? repetă mama.

— Da, doamnă, e acolo... L-am văzut adineauri...

Și Cástulo își șterse o lacrimă.

— Și pe al lui Nicolás nu ni-l dau? întrebâ Ana Moncada.

— El a scăpat cu viață... E arestat..., răspunse Cástulo, bucuros că poate da și o veste bună.

— Haideți, spuse tatăl ridicându-se în picioare.

Și urmat de servitori, ieși din casâ și se îndreptă spre Comandamentul Militar.

Servitorii doñei Matilde luară, în zori, corpul Doroteei. Pe dalele prăfuite ale verandei rămase o pată neagră. Militarii acordaseră permisul de a retrage trupul, dar nu și de a fi vegheat în propria sa locuință. Și Cástulo, ajutat de Tefa, îl înfășură într-un cearceaf și ieși cu el în brațe căutând ajutor în casa surorilor lui Charito. Acolo îi puseră un giulgiu și câteva steguleț mexicane în mâini. Când soarele începu să ardă, veniră și mușteleț pe chipul decedatei și Cástulo, cu un steag mai mare, le

alunga în timp ce participa la rugâciunile spuse în grabă. Aveau ordin să o ducă la cimitir înainte de ora nouă dimineața.

În casa moartei continuau să stea de pază patru soldați și continua ridicată – așa cum o lăsase Corona – trapa deschisă în una dintre camerele arse. Acolo se ascunsese don Roque din momentul în care popa Beltrán îl găsise grav rănit, la prima lui încercare de fugă, când nu apâruse la întâlnirea cu ai lui Moncada, la ieșirea spre Tetela. Părintele îl așteptase în noaptea aceea pitit după veranda Doroteei și îi auzise strigătele; în timp ce soldații ocoliseră cvartalul, el profitase de ieșirea doñei Matilde și il luase din stradă.

În ascunziș, încă mai erau bandajele și medicamentele cu care doctorul Arrieta îl tratase rănile. Sacristanul scăpase din nou, și soldații îl căutau acum prin munți. „O să cadă și el în curând. Sus e uscat, și n-o să găsească decât șopârle și vipere."

Micul cortegiu, care o însoți pe Dorotea la cimitir, se încrucișă cu cel al lui Luchi. Însoțitoarele acesteia mergeau serioase și repede; voiau ca totul să se termine degrabă. La lumina soarelui, moartea tînerei devenea și mai teribilă decât își imaginaseră ele în cele două nopți în care îi așteptaseră întoarcerea. Cerul albastru, ramurile verzi și aburul care începea sâ se ridice din pământ se ciocneau de setea corpului răposatei, prizonier în coșciugul cu mătase lucioasă ieftină. Fetele doreau să scape de prezența neplăcută a patroanei lor, și le erau recunoscătoare militarilor pentru ordinul de a o înmormânta dimineața devreme.

La înapoierea de la cimitir, două dintre ele luară drumul spre Las Cruces. Voiau să se roage puțin în locul în care murise Luchi. Odată eliberate de existența ei, se simțeau pline de pietate față de ea. Soarele era sus, când întâlniră doi soldați supraveghind un peisaj arid.

— Alci a fost? întrebă una dintre ele cu gura uscată de căldură și de praf.

Oamenii râseră cu cinism. Unul dintre ei rupse un fir de iarbă și, înainte de a răspunde, il mușcă de mai multe ori.

— Aha..., zise, privindu-le dintr-o parte.

— Aici au căzut toți în plasă ca niște păsărele, spuse tovarășul lui.

— Cineva a ciripit, răspunse una dintre *cuscas* cu ciudă.

— Eu aș zice că da.

Și omul continuă să mestece iarba și să-și arate, disprețuitor, dinții albi.

— De la cinci după-amiază stăteam ascunși príntre nopali. Pe la zece noaptea am văzut cum ajungeau băieții lui Moncada. Veneau de la Tetela și aduceau cai pentru părinte și pentru don Roque. După aceea am văzut-o pe domnișoara Chayo cu coșuri de mâncare. Apoi pe sacristan, urmat de popă și de Luchi. Când se urcau pe cai, locotenent-colonelul Cruz a dat ordin să-i arestăm... Doi au căzut sub focuri; sacristanul a scăpat...

Soldatul își întrerupse relatarea. Fetele se așezarâ pe niște pietre și priviră cu ochi uscați locul în care muriseră Luchi și Juan Moncada. Cerul înalt și rotund era neclintit. Se auzea cântec

de greieri, și nimic nu arăta că acolo se petrecuse o nenorocire.

— Aici a căzut Luchi! zise soldatul lovind cu cizma pământul plin de spini.

— Și aici a căzut Juan Moncada! adăugă semnalând cu piciorul un alt punct.

— Noi nu știm cine a ciripit. Dar știm că cineva a făcut-o, zise cel care mesteca iarbă și le privea lacom.

Tovarășul lui le oferi țigări și ele acceptară fără poftă.

Bărbații se priviră și se apropiară de fete cu ochi ambigui.

— *Ora!* zise una dintre ele, înlăturând violent mâna omului căzută peste decolteul ei.

— Faci pe delicata? exclamă soldatul cu o furie bruscă.

— Uite că da!

Și fata se ridică îmbufnată și se îndepărtă de el dând din șolduri. Cealaltă o imită și amândouă coborâră coasta încet, cocoțate pe tocurile lor.

Cei doi rămaseră sus dezamăgiți, privindu-le cum înaintează printre pietre. De departe, le ajunseră chicotelile batjocoritoare ale femeilor.

— Două bulendre! exclamă soldatul, scuipând cu năduf iarba pe care o mesteca.

Sleit de căldură, palid și cu cămașa murdară, Martín Moncada trecea grăbit pe străzile mele. Îl urmau servitorii lui și unii de-ai doñei Matilde. „Vin de la înmormântarea lui Juan... Vin de la mormântul lui Juanito...”, își repeta la fiecare pas, ca și cum încerca să se convingă că demersul pe

care tocmai îl făcuse era real. Casele mele roze și albe se topeau in lumina limpede a dimineții, și Martín le privea fără să le vadă, de parcă n-ar mai fi fost decât o grămadă de praf strălucitor care se disipa în aerul cald al zilei. El însuși era o grămadă de ruine, și picioarele lui se mișcau separate de corp. „Vin de la înmormântarea lui Juan... Vin de la înmormântarea lui Juanito...” Chipul surprins al fiului său îi apărea scufundându-se încet-încet într-o țărână neagră, cum se scufundă o frunză în apă. Certitudinea relei calități a pământului din cimitir și amintirea sicriului negru îi goleau corpul de orice senzație.

Nu era el, nu era Martin Moncada cel care mergea pe străzile din Ixtepec. Pierduse memoria sinelui și era un personaj necunoscut, care își răzlețea părți din corpul său pe la răscrucile dărăpănate ale unei așezări în paragină. Trecu pe dinaintea porții casei sale.

— Aici e, domnule...

Félix își luă ușor stăpânul de braț și intră cu el în casă. lar poarta se închise solemn în urma lui pentru totdeauna. Niciodată nu l-am mai văzut pe străzile mele.

La aceeași oră la care se închise poarta lui Moncada, Francisco Rosas începu interogatoriul arestaților.

Soarele intra vesel în biroul lui, iluminând calicele și liturghierele găsite in casa Doroteei. În camera de alături se aflau armele și afișele cristerilor descoperite în locuințele invitaților. În uniforma lui de gabardină, generalul fuma distrat

în timp ce Corona ordona hârtiile de pe birou, iar stenografnl își ascuțea creioanele. Era îngrijorat. Triumful nu-i produsese bucuria sperată. Prezența lui Isabel în camera sa îi sabotase succesul. Generalul se apropie de balcon, privi piața și căută din ochi hotelul, situat în fața Comandamentului Militar. „E acolo", își zise indispus. De ce plecase cu el? Când o chemase la poartă, știind bine că Juan era mort și Nicolás închis în garnizoană, se gândise la victoria lui totală asupra Ixtepecului. Nici măcar nu știa cum era tânăra care mergea lângă el la miezul nopții. Când intrase în încăpere și o privise de aproape, îl deranjaseră ochii ei încăpățânați și rochia roșie. Lui îi plăceau femeile suave, învăluite în culori deschise. Silueta roz a Juliei se interpuse între el și fata care îl observa iritată ghicindu-i gândurile. Copleșit, prima sa intenție fusese să-i spună: „Du-te, du-te acasă." Dar se abținuse. Avea nevoie să știe, și voia ca Ixtepecul să știe, că în Ixtepec nu conta decât voința generalului Francisco Rosas. Nu râdeau de el de luni de zile? Toți fuseseră complicii lui Felipe Hurtado. Luase o sticlă de coniac și băuse cu înghițituri mari, apoi se intorsese spre Isabel, care aștepta mută și în picioare în mijlocul încăperii. „Acuma o să vedeți voi cum îmi umplu patul cu cea care vă doare mai mult!" Și îi ordonase fără s-o privească.

— Dezbracă-te!

Fata ascultase fără replică și Rosas, intimidat, stinsese lampa dintr-un suflu; iar în pat se întâlnise cu un trup străin care îl ascultase fără să spună niciun cuvânt. Lumina dimineții îl găsise neajutorat. Lângă el, Isabel dormea sau se prefăcea că doarme. Rosas se furișase din așternut și se

bărbierise încercând să nu facă zgomot. Voia să iasă din încăperea aceea care îl asfixia. Când Leonardo se prezentase cu cafeaua fierbinte, generalul își dusese un deget la buze în semn de liniște, o băuse grăbit și ieșise. Îl reconfortase aerul dimineții parfumat de magnolii. Nu revenise la hotel toată ziua. Seara, ordonanța îi adusese haine curate la birou și se schimbase, prost dispus, acolo. Trebuise să se spele lângă fântână, deoarece în parohie nu era baie. „Popii ăștia înapoiați!" își zisese in timp ce apa rece îi aluneca pe spate. Apoi, mai surâzător, plecase împreună cu asistenții săi să închidă petrecerea doñei Carmen. Se întorsese la hotel foarte târziu și întâînise ochii îndărătnici ai lui Isabel. Încercase să-și imagineze că nu ea îl aștepta, ci cealaltă și, neconsolat, stinsese lumina și se urcase în pat. Fata îl imitase, și odaia se umpluse de liane și de frunze cărnoase. Nu mai rămânea loc pentru el, nici pentru trecutul lui; se îneca... „Ocupă toată camera", gândise, și în momentul acela își dăduse seama de greșeala ireparabilă pe care o comisese.

Colonelul Corona și stenograful așteptau ordinele lui. Rosas continuă să privească spre hotel. „E acolo", își repetă violent. „Când mă întorc, îi spun să plece. Și dacă se opune, o scot in drum; eu, cu mâna mea... Repudiata!" Cuvântul îl făcu să zâmbească. Își imagină chipurile alarmate ale vecinilor in fața unui nou scandal, și ochii îndărătnici ai tinerei reveniră în memoria lui. Nu era ea cea care ar putea să ia locul Juliei. Numele amantei sale îl transportă într-un trecut de vanilie. Dulceața pielii ei îi reînvie acut în vârful degetelor

și îi auzi glasul chemându-l. Speriat de amintire, se întoarse spre Corona.

— Să intre primul dintre nemernicii ăia! zise, în timp ce își promitea piin de ură: „Cum ajung la hotel, o arunc afară...”

Deținuții trecură unul după altul. Când îi veni rândul părintelui Beltrán, generalul surâse. Vederea popii în redingota și pantalonii vărgați ai nebunului îl înveseli.

— Da, domnule, vei primi rufărie de corp curată, dar vei purta aceleaşi haine. Este o probă...

Părintele nu răspunse. Roșu de furie, semnă declarația și ieși din biroul lui Rosas fără să salute.

Intră Juan Cariño. Generalul, tratându-l cu deferență, se ridică și îl ascultă ca și cum ar fi fost într-adevăr președintele ţării. Zăludul părea satisfăcut, dar când auzi că trebuia să asiste la judecată îmbrăcat în sutana popii, izbucni:

— Generalul știe că, din 1857, Biserica și Statul funcționează separat?

— Da, domnule, știu, răspunse umil Rosas.

— Atunci, cum îndrăznește să permanentizeze schimbarea aceasta fortuită de învestitură? Vreau să fie clar protestul meu împotriva acestui nou abuz!

Și Juan Cariño îi ordonă stenografului să includă în raport acest protest și reaua intenție a adversarului său, uzurpatorul Francisco Rosas. Când nebunul abandonă biroul militarului, acesta își curmă râsul văzând că intra, pentru declarația lui, Nicolás Moncada. În prezența tânărului, generalul rămase gânditor: Nicolás semăna foarte mult cu sora lui.

— Am plecat!... Domnule Corona, continuă dumneata interogatoriul, zise ridicându-se, și ieși în stradă fără să știe încotro să-și îndrepte pașii.

Se învârti de câteva ori prin piață, apoi se întoarse la Comandamentul Militar. Unul dintre asistenții săi merse la hotel să îi aducă mâncarea, și Francisco Rosas luă prânzul în biroul lui, izolat de forfota din clădire. Corona intră să-și bea cafeaua cu șeful său.

— Ce-a spus? întrebă Rosas îngrijorat, și evitând să-l numească pe fratele lui Isabel.

— Tot! răspunse Corona satisfăcut.

— Știe ce s-a întâmplat cu frații lui?

— Cred că da; însă e tare din fire.

— Toate femeile sunt niște fleoarțe! sentenție Rosas cu mânie.

Corona aprobă aflrmația șefului său.

— Toate!

Și trase o dată lung din țigară.

X

După-amiază s-au deschis magazinele, și oamenii au ieșit pe stradă ca să se bucure din nou de soare și să se întâînească cu prietenii. Noaptea orașul fierbea de zvonuri care ajunseră prin așezările vecine rezumate în cuvintele „În Ixtepec s-au răzvrătit", iar sâmbătă catârgiii nu coborâră. Am petrecut o duminică goală. Lumea dădea târcoale hotelului ca să o vadă, prin ferestre, pe Isabel, fiica ingrată, dar tânăra se ascundea după jaluzelele trase. Arestații erau tot închiși la Comandamentul Militar, și am trecut degeaba, de mai multe ori, prin fața intrării: soldații nu au vrut să ne spună nimic despre ei. Însă luni s-au lipit edicte prin care erau acuzați de insurecție, trădare de țară și asasinat. Erau semnate de general, de președintele municipal și de un personaj cu nume necunoscut: *Sufragiu colectiv, Nu realegere.*

Și așa ne-am întors la zilele întunecoase. Jocul morții se desfășura cu minuțiozitate, localnicii și militarii nu făceau altceva decât să urzească asasinate și intrigi. Eu urmăream cu tristețe cum se duc și se-ntorc. Aș fi vrut să-i iau la plimbare prin memoria mea, ca să vadă generațiile deja trecute: nu mai rămânea nimic din lacrimile și din durerea lor. Rătăcite în ele înseși, ignorau că o viață nu e suficientă pentru a descoperi infinitele miresme ale mentei, luminile unei nopți ori mulțimea de tonuri din care sunt făcute culorile. O generație îi succedă alteia, și fiecare repetă experiențele celei

anterioare. Doar cu o clipă înainte de a muri descoperă că ar fi putut să viseze și să contureze lumea în felul lor, pentru ca apoi să se trezească și să înceapă o schemă diferită. Și mai descoperă, de asemenea, că a existat un timp în care ar fi putut stăpâni devenirea imobilă a copacilor și navigația stelelor, își amintesc limbajul cifrat al animalelor, orașele ridicate de păsări în cer. În secundele acelea se întorc la orele care păstrează copilăria lor și aroma ierburilor, dar e prea târziu și trebuie să spună adio. Și află că, într-un ungher, viața lor așteaptă, și ochii li se deschid peste peisajul sumbru al disputelor și crimelor săvârșite, și pleacă uluite de desenul pe care l-au făcut cu anii lor. Așa o să le văd de-a lungul secolelor, până în ziua în care nu voi mai fi nici măcar o movilă de praf, și oamenii care vor trece pe aici nu vor avea nicio idee că am fost, cândva, Ixtepec.

Petrecerea doñei Carmen s-a spart pentru totdeauna, iar vraja Hotelului Jardín și a locatarilor săi s-a stins. Isabel intrase în inima misterului. Era acolo ca să îi învingă pe străini, la fel de vulnerabili ca oricare dintre noi, ori ca să hotărască eșecul nostru. Numele ei șterse amintirea Juliei, și figura sa ascunsă după perdele se transformă în singura enigmă din Ixtepec. Grupul militarilor și al iubitelor lor, înainte compact, se dezîntegră. Soldații vorbeau plictisiți și cu dispreț despre șefi și despre femeile care ii însoțeau.

— Ce atâta atenție pentru putorile alea?

Și priveau cu detașare plecările și întoarcerile tinerelor. Amantele nu mai stârneau invidie. Prezența invizibilă a lui Isabel le impuțina și le transforma în figurante într-o dramă la care nu

voiau să participe; știau că „ea” era acolo, iar acest fapt le tăia pofta de a se pieptăna, umblau nețesălate, cu buzele nerujate și privirile opace.

— Ce păcat!... Ce păcat! repetau.

De ce stătea Isabel cu generalui, când știa ce soartă avuseseră frații ei? Fata le speria, și evitau orice întâlnire cu ea. Iar ea nu vorbea cu nimeni. Închisă în cameră, nu ieșea decât pe înserat, când străbătea coridorul și intra în baie. Servitorii auzeau curgând apa la duș, și amantele îi pândeau ieșirea ca să o vadă de departe. Tânăra se simțea observată și refuza, cu răceală, orice contact cu cei din hotel. Mânca singură și aștepta posacă intrarea lui Francisco Rosas. Generalul se întorcea în zori și o găsea trează, așezată pe un scaun ca și cum ar fi venit în vizită, tot mai palidă în rochia ei roșie. Îl nemulțumea culoarea aceea, dar niciodată nu s-a gândit să-i facă daruri ca Juliei, iar rochia de banchet, cu care Isabel ajunsese la hotel, era singura pe care i-o cunoștea. Gregoria a fost prima care s-a apropiat de fată; din milă pentru solitudinea ei.

Îi vorbi cu limba dulce a bătrânelor servitoare, pe care Isabel o cunoștea atât de bîne, și se înfiripă astfel o prietenie între ea și noua iubită a lui Francisco Rosas. Aceasta îi cerea mici servicii, cum ar fi să-i cumpere rufăria de corp de care avea nevoie urgent. Iar Gregoria intra pe înnoptat în odaia ei cu modestele pachete și cu știrile din oraș. De asemenea o însoțea la baie, îi ștergea spatele, îi peria părul și îi spunea cuvinte de consolare. Iar Isabel se lăsa în măinile femeii și o asculta cuminte.

— Ce zice? o întreba Rafaela pe servitoare.

— Nimic, nu are remușcări.

— Știe de moartea fratelui ei Juan?

— Da, i-am spus, și a rămas mută.

— Cel mai rău e că generalul nu o iubește.

— Singura pe care o iubește este răposata Julia, afirmă Gregoria.

Și era adevărat. Prezența lui Isabel făcea intolerabilă absența Juliei. Umbra ei ușoară se disipa alungată de glasul și de corpul noii sale amante. Noaptea, înainte de a intra în cameră, își promitea: „Acum îi spun să plece." Apoi, în fața ei, o specie de pietate rușinată îl impiedica să o arunce în stradă și, înfuriat de ceea c e el numea „debilitatea lui", stingea lumina abătut și se urca în pat fără să-i spună niciun cuvânt. O judeca. Cum era posibil ca o fată decentă să se afle în patul lui, după tot ce i s-a întâmplat familiei ei? Francisco Rosas încerca să ghicească ce se petrecea în interiorul tinerei, dar nu înțelegea nici fruntea ei grea, nici ochii tenebroși. Și nici dialogurile confuze pe care le susținea cu ea. „Voi regreta intotdeauna că am chemat-o acolo, la poartă."

— Dormi! Dormi! ii repeta noaptea, când o găsea așezată, urmărind dansul umbrelor proiectate pe perete de lumina lămpii.

Ea se dezbrăca fără vorbă și se vâra în așternut, de unde privea apoi, fix, tavanul camerei.

— La ce te gândești? o întrebă Rosas într-o noapte, speriat de ochii ei. Să te gândești e rău... Foarte rău, adăugă.

El nu voia să se gândească. Pentru ce? Toate gândurile il duceau la efortul pe care trebuia să-l

facă, noaptea, pentru a împărți un pat înconjurat de stafii.

— Nu mă gândesc. Aud un firișor de nisip care se scurge în capul meu și care mă acoperă toată...

— Ești mai rău ca Antonia... Mă înspăimânți, răspunse omul, nerăbdător, și se pregăti să-și scoată cizmele în timp ce observa pe furiș fata care, într-adevăr, era plină de praf.

— Spune-mi ceva, îi ceru Isabel întorcându-se spre el.

— Nu pot, răspunse Rosas, și își aminti de întâlnirea pe care o avusese în ziua aceea cu Nicolás; ambii frați îl țintuiseră cu aceiași ochi. „Nu mai vreau să văd privirile astea." Nu era just să stea zi și noapte cu aceeași pereche de ochi asupra lui. Suflă în lampă. Nu voia să fie văzut gol de privirile acelea care îl scrutau dintr-un ungher neștiut. Se băgă în pat și se simți ciudat între cearceafuri. Încercă să stea departe de trupul ei.

— E un zid care îmi astupă casa; și pe frații mei...

— Dormi, ceru Rosas, speriat de cuvântul „frați".

Prin grila ușii se vedea, înaltă și foarte luminoasă, noaptea.

Stelele străluceau solitare; Francisco Rosas le privi cu nostalgie și își aminti timpul în care ele coborau la patul lui și alunecau pe corpul Juliei, limpede și rece ca un pârâu. Isabel de asemenea le privi. Altădată o purtau spre visul casei sale. Încercă să-și imagineze cum era cealaltă casă a ei, cealaltă viață, celălalt vis, și descoperi memoria ei uitată.

— Francisco, avem două memorii... Înainte eu trăiam în amândouă, dar acum nu trăiesc decât în cea care îmi amintește ce se va întâmpla. Și Nicolás se află în memoria zilelor ce vor veni...

Francisco Rosas se ridică violent în pat: nu voia să audă nici numele lui Nicolás, nici cuvintele bezmetice ale surorii lui.

El avea o singură memorie, aceea a Juliei, iar ai lul Moncada voiau să îl îndepărteze de ea și să îl afunde în tenebrele anterioare iubitei lul. Căzuse în capcană și se înduioșă simțindu-se atât de bătut de soartă.

— Dormi, îi ordonă din nou cu glas scăzut.

Dimineața îi găsi pe amândoi cu ochii deschiși. Când le aduse dejunul, Leonardo îi văzu palizi și străini, învârtindu-se pe orbite diferite. Soldatul lăsă tava pe măsuță, apoi, cum era deja un obicei, trecu s-o vadă pe Rafaela.

— N-au dormit.

— Roși de gânduri?

— Da, se ascund, spuse Leonardo.

Rafaela intră gânditoare în camera ei și îl privi rece pe locotenent-colonelul Cruz. Sora ei Rosa încă dormea.

— Vedeți, scumpele mele? Vedeți că nu v-am înșelat? N-am fost la banchet. Am fost să pun mâna pe părintel și pe băieții lui Moncada, care ne tot scăpau.

Așa le informase Cruz pe iubitele sale, când se întorsese la hotel a doua zi după petrecerea de la doña Carmen.

— Nu mă felicitați? întrebă văzând că surorile stăteau tăcute.

— Nu. Mai bine te-ai fi dus la petrecere, răspunse Rosa.

— Ce spui? strigă Cruz.

— Că mai bine te-ai fi dus să dansezi decât să vânezi un biet popă.

Cruz începu să râdă. Nu înțelegea femeile, dar știa că râsul era modul cel mai bun de a învinge furia și capriciile ibovnicelor. La bucurie fetele cedau întotdeauna, însă de această dată îl priviră cu ochi care îi amuțiră hohotele în gât.

— Veniți, frumoasele mele..., și întinse mâna ca să le mângâie.

— Nu ne atinge, piază rea!

Și surorile se retraseră într-un colț, lăsându-l pe Cruz cu mângâierea în aer.

— Lăsați-vă de prostii... Sunt foarte obosit, gemu militarul.

Fetele nu răspunseră.

Văzându-le supărarea din ochi, adăugă calm:

— Mă duc să fac baie.

Și ieși din cameră.

Se simțea cam buimac și pentru că nu dormise, și din cauza emoțiilor trăite pe urmele părintelui Beltrán și a fraților Moncada. „Mai târziu o să le satisfac", își zise, sub senzația apei reci, surâzând șmecher cu gândul la momentul pe care deja și-l imagina. Nu putea să se plângă de nimic. Viața lui era făcută din delicii: zilele treceau moi și comode, iar nopțile erau plăcute. Își șterse grăbit corpul; voia să se întoarcă repede la iubite, dar ele erau mereu țepoase și zilele treceau fără să le poată face să zâmbească. Atunci viața lul deveni melancolică, iar nopțile treceau solitare și mohorâte.

Fără să-l consulte, gemenele se instalară într-unul dintre paturi și il obligară să doarmă singur în celălalt. Le vedea, trist, cum îngenunchează și se roagă îndelung înaînte de a stinge lumina. „Ce frumoase sunt!" Și le cutreiera cu ochii trupurile abia acoperite de cămășile de noapte.

— Pentru asta sunt buni popii. Să nenorocească două femei născute pentru desfătare, le zise, într-o noapte în care patul lui gol îi era mai insuportabil ca niciodată.

— Hulitorule...

Locotenent-colonelul se ridică și se apropie timid de ele: să le vadă pe jumătate goale și să nu le poată atinge era o tortură.

— Lăsați-mă să vă giugiulesc măcar un picuț, stărui.

— Nu. Viața nu va mai fi ca înainte nicicând.

— Spuneți-mi ce ați vrea! Eu întotdeauna v-am făcut toate chefurile, se rugă din nou bărbatul.

Surorile își întrerupseră rugăciunile, se așezară în pat și îl priviră cu seriozitate. Cruz se simți ușurat văzând că erau dispuse să vorbească cu el. Le va asculta atent, iar apoi va dormi cu ele. Atunci le privi pielea de culoarea scorțișoarei și simți că, odată ce degetele lui vor începe să alerge libere pe trupurile lor, i s-ar risipi toată tristețea.

— Ce vrem?... Să-i dai drumul părintelui Beltrán.

— Să-i dau drumul? strigă Cruz speriat.

— Da. Și să-i acoperi fuga. Atunci totul va fi ca înainte.

— Nu-mi cereți așa ceva, fetelor, stărui Cruz.

— Atunci treci în patul tău! îi ordonă Rafaela.

— Nu pot să dorm. Lăsați-mă să vă pipăi măcar un pic, zise anxios.

Rosa se întinse ca o pisică și alunecă sub cearceaf. Sora ei o imită, și amândouă se îmbrățișară gata de somn. El rămase pe dinafara acelui paradis de corpuri înlănțuite și se întoarse cu capul în jos la patul lui, de unde le auzea respirația. Își înfundă melancolic capul în pernă. Se afia într-o lume ostilă, care exista în afara lul, cu o voință și cu niște dorințe diferite de ale lui. Închise ochii și încercă să-și imagineze cum ar fi cineva care n-ar fi el; ca Rosa și Rafaela. „Nici nu știu dacă ele simt aceeași plăcere ca mine", se gândi, mâhnit, când zorii se strecurau prîn crăpăturile ușii. Apoi, așa cum Rafaela îi promisese, viața lui nu a mai fost niciodată ca înainte.

Însoțită de fiul ei Rodolfito, doña Lola Goríbar ajunse la poarta familiei Moncada cu condoleanțe pentru moartea lui Juan.

O surprinseră lumina singulară, singurătatea și tăcerea care înconjurau casa cea mai zgomotoasă din Ixtepec. Se simți stânjenită și indecisă. Bătu cu inelul de bronz și, în timp ce aștepta, verifică pliurile vălului său de doliu și costumul negru al lui Rodolfo. Niciodată nu se va felicita destul pentru că refuzase invitația doñei Carmen B. de Arrieta. Instinctul ei îi spusese că era ceva periculos in petrecerea aceea pentru general. „Nu te încrede, nu te încrede", îi spusese fiului ei, și observaseră de după perdele dezastrul care urmase muzicii și petardelor.

— Nu-ți spuneam eu? zise, în timp ce așteptau în fața porții mute care mărturisea grozăvia recentei catastrofe.

— Sunt nebuni..., răspunse fiul ei, copleșit de secretul ce părea să se ascundă în spatele zidurilor lui Moncada.

De pe trotuarul opus, câțiva curioși îi priveau mirați. Dîn locuință nu se auzea niciun sunet. „Oare pentru ce-am venit?", se întrebară mama și fiul. Cu ferestrele ei închise și pereții încremeniți, locuința părea periculoasă. Doar cu câteva ore în urmă îl înmormântaseră pe Juan, și încă nu se ghicea efectul total al aventurii fiilor lui Moncada și al prietenilor lor. Doamna se întoarse spre Rodolfo.

— Hai să mergem... Nu deschid...

Era mai prudent să se îndepărteze de acolo. Rodolfo fu de acord. Aerul străzii și înălțimea casei îl neliniștiră. Își luă mama de braț gata să plece, când un canat al porții se întredeschise fără zgomot, ca și cum s-ar fi temut că lasă să îi scape o taină, și apăru capul solemn al lui Félix.

— Doamna și domnul nu primesc pe nimeni.

Rodolfo și mama lui își priviră deconcertați hainele de doliu. Pentru asta deliberaseră atâtea ore despre convenienta de a prezenta condoleanțe?

— Scuzați..., zise Félix ignorând pompa funebră a celor doi, și închise din nou poarta.

Gestul servitorului li se păru un afront.

— Se rușinează din cauza fetei, comentă doamna.

Vecînii o văzură plecând la brațul fiului său, fără să fi putut contempla prăbușirea familiei

Moncada; care era, după cum proclamase ea de multe ori, rușinea Ixtepecului.

Zilele trecură de luni până duminică, și casa rămânea încremenită și închisă. Servitorii mergeau la piață, găseau mereu alte fructe și tarabe, și continuau în tăcerea lor imperturbabilă. Oamenii se apropiau să le dea bună ziua dar ei se îndepărtau indiferenți, fără să vrea să împărtășească secretul. Degeaba băteau prietenii cu inelul de bronz; răspunsul care venea prin poarta abia întredeschisă era întotdeauna același: „Doamna și domnul nu primesc pe nimeni." Doña Matilde, care nu îi vizita niciodată, comunica cu fratele ei prin slujitori.

Izolată în casa ei, aștepta să se restabilească ordînea pentru ca Joaquîn și copiii să se întoarcă; ea nu accepta ceea ce se întâmpla în familia sa. „Sunt în călătorie", își spunea, o dată și încă o dată, pentru a se convinge că soțul ei plecase în plimbare la Ciudad de México împreună cu tinerii. După-amiaza, studia atentă programele spectacolelor din paginile ziarelor și își imagina filmele și restaurantele care îi rețineau în capitală bărbatul și nepoții. Doña Elvira, în schimb, accepta răbdătoare, zi după zi, că poarta lui Moncada se închisese definitiv peste cuvintele ei binevoitoare: „Numai eu sunt de vină." Își pierduse buna dispoziție, și oglinda îi înapoia tragedia cearcănelor negre care se formaseră sub ochii ei.

— Biata Isabel! oftă într-o dimineață la urechea servitoarei bănuitoare care îi tăia drumul la întrarea prietenilor ei.

— Da, sărăcuța fată... De vină e Julia.

— Întotdeauna am știut că femeia aia e un izvor de nenorociri, răspunse doamna plină de speranță, văzând că cealaltă era dispusă la un dialog.

— Trebuie să plec, zise scurt slujnica.

— Spune-i Anei că poate conta pe mine...

— Hm! Dacă dumneata ai vedea-o..., oftă servitoarea și închise poarta încet.

Comentariul acesta o lăsă intrigată.

Ce-o fi cu Ana? Se îndepărtă repede urmată de câțiva curioși care încercau să ghicească, pe chipul ei, știrile scăpate prîn crăpătura porții lui Moncada. Ea îi privi deranjată: nu le va spune nimic; bârfitorii o enervau. În plus, nu era în apele ei și n-avea poftă să vorbească cu lumea aceea cu ochi fiămânzi, care o spiona. „Niciodată nu se știe cîne ne va trăda." Careva trebuie să-i fi spus lui Rosas ce ascundea petrecerea; cineva ne-a denunțat provocând doliul acesta groaznic care ne învăluie. Grăbi pasul. Trebuia să treacă să-i vadă pe copiii prietenei sale Carmen, care rămăseseră sînguri în grija servitorilor. „Ah! Dacă aș afla cine e trădătorul, l-aș ucide cu mâinile mele..." Se înroși de furie. Doar ea ieșise cu bîne din toată tărăşenia. Prietenii implicați puteau să se îndoiască de loialitatea ei. Ideea de a se ști de bună-credință și de a se simți vinovată, în același timp, în fața celorlalți nu o lăsa să doarmă. „Trebuie să dau de turnător!" Se întâlni cu mai mulți cunoscuți, dar trecu fără să-i privească, pierdută în gânduri.

— Ce ciudați mai sunt și copiii! Nici nu-și amintesc de Carmen!

Doamna luă șervețelul pe care străluceau inițialele ei brodate și își privi fiica, așezată alături,

care nu părea să o asculte. După drumul prin oraș se simțea ușurată să se afle din nou acasă, departe de privirile și de comentariile de pe stradă. Să se întoarcă la bucuria păsărilor și plantelor ei o consola de neplăcerile recentei ieșiri.

— Spuneam că sunt tare ciudați copiii...

„E prost dispusă", își zise văzând chipul stins al Conchitei, și așteptă ca Inés să apară cu mâncarea. Plimbarea îi deschisese apetitul. Era o rușine să-i fie foame, când prietenii ei erau închiși și bietul Juan mort înainte de a împlini nouăsprezece ani... Dar așa era ea: o lacomă! Privi soarele puternic care ilumina obiectele de cristal și de argint de pe masă, și se simți reconfortată de frumusețea sufrageriei sale. „A fost voia lui Dumnezeu ce s-a întâmplat cu ai lui Moncada..." Intră Inés cu tava, în rochia ei liliachie, cu picioarele desculțe și cozile negre plutind în lumina aurie a amiezii. Femeia căută ochii de indigenă ai tinerei și îi surâse recunoscătoare.

Conchita se lăsă servită fără să ridice privirea din farfurie. Slujnica își coborî pleoapele și ieși din încăpere repede.

— Mamă, Inés umblă cu Illescas, asistentul lui Corona.

— Ce spui! strigă doña Elvira lăsând să-i cada furculița din mână.

— Că Inés are o relație cu sergentul Illescas, repetă Conchita, subliniind silabele.

Doamna ascultă cuvintele fetei și o privi cu ochi stupizi; balcoanele se întunecară și urciorul de argint scăpără periculos alături: era sigură că îi otrăviseră apa.

— Știi ce înseamnă asta? întrebă Conchita privindu-și cu severitate mama. Eu știu, adăugă cu cruzime, și mâncă încet una dintre ridichile decorative de pe *chalupita*[1] dîn fața ei, în timp ce doña Elvira continua paralizată de groază. Nu mai căuta! De aici s-a ciripit, insistă fata după o lungă tăcere.

Doamna ridică ochii gata să spună ceva, dar frumoasa Inés întră din nou purtând cu reverență un platou sclipitor, ca și cum pe el s-ar fi aflat inima vreunui sacrificat. Doña Elvira își acoperi fața cu mâinile și Conchita, impasibilă, se lăsă servită.

— Am fost vândute..., zise doamna, când servitoarea dispăru în spatele ușii.

— Nu putem s-o dăm afară, răspunse fata laconică.

— Nu! Îți imaginezi ce ar urma? Indienii sunt fățarnici!...

— Șșș! făcu fiica ei ducându-și un deget la gură în semn de liniște.

Doamna ascultă, și un stol de temeri informe o acoperiră: aproape își pierdu cunoștința. Fără îndoială, pâra pornise din acest loc, și ea era incapabilă să-și spele onoarea și să-și răzbune prietenii. Iar ticăloasa se plimba prin sufrageria ei râzând de nenorocirea pe care o provocase. Acum, că obținuse un permis să o vadă pe Carmen la închisoare, nu putea merge. Cine ar fi crezut că trădarea urma să iasă tocmai din casa ei?

— Aici vorbim mult!... Mult!... strigă exasperată.

Își aminti limpede conversațiile cu fiica ei și libertatea cu care îi explicase detaliile „planului”,

fără să aibă grijă cine îi asculta cuvintele.

— Câtă dreptate avea tatăl tău... Câtă dreptate!... În gura închisă muștele nu intră.

Și doña Elvira se retrase, distrusă, în camera ei. Joi nu se prezentă la închisoare să își vadă prietena: trimise un servitor ca să o anunțe pe doña Carmen că era bolnavă. Elvira Montúfar suferea de un atac de teroare.

— Astea sunt rele de văduvă, ziceau servitorii, batjocoritori.

— Îi e frică, asigura Inés, pregătindu-se să plece la întâlnire cu amantul ei, sergentul Illescas.

1. Turtă de mălai în formă de bărcuță cu fundul plat, care conține carne – de porc, pui sau vită –, ceapă tocată, sos, brânză (amestecul diferă de la o regiune la alta), și se prăjește în untură de porc. *Chalupa* (dim. *chalupita*), „ambarcaţie mică cu două pânze”.

XI

De unde vin datele și unde se duc? Călătoresc un an întreg, iar apoi, cu precizia unei săgeți, se înfig în ziua semnalată, ne arată un trecut prezent în spațiu, ne uimesc și se sting. Se ridică punctuale dintr-un timp invizibil și într-o clipă recuperăm fragmentul unui gest, turnul unui oraș uitat, frazele eroilor disecate în cărți și uimirea din dimineața botezului prin care am primit un nume.

E suficientă magia unei cifre pentru a reintra în dimensiunea pe care am uitat-o. Întâi octombrie este, pentru totdeauna, în memoria mea, ziua în care a inceput judecata invitaților. Și când o spun, nu mai stau pe locul sterp cu aspect de piatră acoperită de țărână; sunt mai jos, intrând încet în piață, la pas cu ai mei, care au ieșit devreme să asiste la procesul acuzaților. Acesta se desfășura la Comandamentul Militar, dar noi urmăream toate cuvintele și toate mișcările de dincolo de poarta închisă. Generalul a trecut pe lângă noi cu ochii la coroanele copacilor; mie îmi ajunge, acum, mireasma coloniei lui și privirea goală de pomi și frunze. Continuam sub umbra sa neclintită, care repeta aceeași crimă o dată și încă o dată, cu minuțiozitate de maniac. În timpul lui imobil, arborii nu își schimbau frunzișul, stelele erau încremenite, verbele „a pleca” și „a veni” însemnau același lucru. Francisco Rosas suspenda efluviul tandru care face și desface cuvintele și faptele, și ne reținea în infernul lui circular. Ai lui Moncada

voiseră să fugă ca să afle dusul și întorsul astrelor și al mareelor, timpul luminos care se rotește în jurul soarelui, cuprinsul în care toate distanțele sunt la îndemână; voiseră să scape zilei unice și sângeroase a Ixtepeculul, dar Rosas a suprimat poarta care ne duce spre memoria spațiului și îi acuza, dușmănos, de tenebrele rigide pe care el le acumulase asupra noastră. Generalul nu știa decât de existența unor străzi, și forța cu care credea în ele le făcuse ireale. Iar el le atingea pe urma umbrelor pe care le afia pe la colțurile lor. Ne incasa nouă, in asasinate, lumea lui fixă.

— Uite-l, vine... A dormit cu sora, murmurau, cu răutate, femeile.

— Trăiască Nicolás Moncada! strigă cineva din mulțime.

— Trăiască Nicolás Moncada! răspunseră mai multe glasuri.

Francisco Rosas zâmbi la auzul strigătelor, intră in parohie, și un cordon de soldați înconjură clădirea. Apoi ajunseră alți militari cu dosare și fețe îngrijorate.

— *Újule*[1]*!* Vin avocații! strigă o voce ironică, și noi am însoțit-o de râsete. Avocații!... Și pe cine vor judeca?

Așteptam răspunsul bine cunoscut: pe trădătorii patriei. Care trădare și care patrie? În zilele acelea, Patria purta dublul nume de Calles-Obregón. Patria își schimba numele la fiecare șase ani[2]. Noi, cei care așteptam in piață, știam; de aceea avocații ne stârniseră râsul în dimineața aceea.

Veniră femei cu *chalupitas* și cu apă proaspătă de vânzare; noi mâncam *antojitos*[3], în timp ce

guvernanții patrioți ne împușcau.

În spatele gratiilor unei ferestre a hotelului său, don Pepe Ocampo privea ce se petrecea în piață. Câțiva oameni se apropiară de balconul lui.

— Spune-i lui Isabel că îl judecă pe fratele ei!

Hotelierul îi privi cu dispreț și continuă să caute, cu ochii, fațada îndepărtată a parohiei.

— N-o interesează deloc soarta lui Nicolás? Un om se agață de barele grilei și il privi batjocoritor pe proprietarul hotelului.

— Codoșule! îi strigară mai multe voci.

La auzul strigătelor ofensatoare, don Pepe intră grabnic și ordonă personalului să închidă obloanele tuturor balcoanelor. Hotelul rămase izolat de agitația de pe stradă și la adăpost de insulte.

— Haideți să ne urcăm pe ramurile tamarinilor, să intrăm și să o scoatem pe Isabel ca să intervină pentru fratele ei!

— Haideți! răspunseră duzini de glasuri.

— Trăiască Nicolás Moncada!

Cu iuțeala pisicilor, oamenii se suiră în copaci ca să ajungă la acoperiș și să pătrundă în curtea hotelului. Alții încercară să-i forțeze porțile. Se produse atunci un tumult care acoperi tot Ixtepecul. De la Comandamentul Militar veni ordinul, pe care nimeni nu îl luă in seamă, să părăsim piața. Porțile garnizoanei se deschiseră pentru ieșirea cavaleriei. Mulțimea se dispersă din fața călăreților lansând strigăte; pălărli de *petate* rămaseră turtite pe pietre și *rebozos* de femei se încurcară în copitele cailor.

În spațiul luminos al dimineții, procesul părintelui Beltrán și al prietenilor săi se transformă

în cauza lui Nicolás Moncada. Tânărul ne-a făcut să uităm de biserică și de ceilalți acuzați. Popa, Joaquín, Juan Cariño, Charito, doctorul și soția lui trecură, în tragedia familiei Moncada, la categoria figuranților. Ochii intregului Ixtepec se fixară asupra lui Nicolás, iar cuvintele și gesturile lui străbătură miraculos zidurile parohiei și ajunseră in piață, pentru a trece din gură în gură. Știam că tânărul refuza mâncarea pe care Francisco Rosas o cerea de la hotel pentru arestați și că nu accepta lenjeria curată pe care i-o ofereau militarii. Noaptea, într-o găleată pe care i-o ducea unul dintre gardieni, își spăla singura cămașă pe care o avea.

„Trăiască Nicolás Moncada!" strigau toate străzile și toate acoperișurile mele. Strigătul se multiplica acum, la fel cum se multiplica înainte „Trăiască Regele Cristos!" și ajungea până la sala juriului. Pe întuneric, ghemuit în patul lui de campanie, Nicolás îl asculta melancolic în timp ce își căuta cuvintele și gesturile pe care urma să le folosească a doua zi în fața judecătorilor. Se știa intr-o fundătură a cărei unică ieșire era moartea.

„Vom pleca din Ixtepex, vom pleca...", spuseseră mereu el și frații lui, de pe când erau copii. Juan era primul care găsise ieșirea. Când se apropiase să-l vadă, stătea întins cu fața în sus privind, pentru totdeauna, stelele. „Mișcă-te, potaie!" auzise că îi strigau, în timp ce îl separau de fratele lui. „Voi pleca cu fața în jos, ca să nu iau nimic din orașul acesta care ne-a trădat"... Și nu putuse să plângă; uluit de fuga fratelui său, nici nu-și dăduse seama că soldații îi legau mâinile la spate. „Plecăm din Ixtepec..." Toți trei ar fi vrut să plece, ca să se

întoarcă apoi cu un curent de prospețime în orașul stins, închis ca o morgă. Îl încuiaseră în celulă, iar el rămăsese în picioare gândindu-se la soarta lui Juan.

De ce Juanito? Se desprinsese din mâînile lui și ale surorii lor și fugise spre alte zări. „Aici iluziile se plătesc cu viața", îi zise vocea lui Felipe Hurtado, din noaptea care pătrundea fierbinte în sudoarea soldaților. Văzu ridicându-se ziua și, înainte de prima lui declarație, gardienii îi spuseră că Isabel dormise cu generalul. „De-aș muri odată!" Prezența lui Rosas nu-i permise să plângă. Și nu privea chipul lui Justo Corona, care îi punea întrebări. „Din sângele nevinovaților răsar izvoarele care spală păcatele celor răi"... Glasul Doroteei repeta o poveste din copilăria lor și, în biroul lui Rosas, vocea neplăcută a lui Corona se transforma în cuvinte fără sens. Dar izvorul sângelui întins pe pietrele din Las Cruces și izvorul celui vărsat în verandă pe cine au purificat? Nici măcar pe Isabel, prizonieră în Hotel Jardín. Mânia lui se prefăcu în oboseală și viața i se reduse la o singură zi, istovită și fienduroasă. Trădarea surorii sale îl arunca în ziua aceea de ruine; și trebuia să acționeze, în mijlocul zgurii, ca și cum ar trăi în orele pline ale judecătorilor săi. Se hotărî să-l privească cu răceală pe general și încercă să stabilească ce se întâmplase în viața lui și a fraților săi. În după-amiaza în care plecaseră la Tetela pentru a se întoarce în Ixtepec, câteva zile mai târziu, să-i ia pe părintele Beltrán și pe don Roque, toți trei erau triști. Se refugiaseră, posomorâți, sub „Roma" și „Cartagína", și acolo vorbiseră pentru ultima oară.

— Pentru voi are vreo importanță dacă părintele trăiește sau moare? întrebase Isabel.

— Nu, răspunseseră ei.

— Cine ar trebui să-l salveze este prietenul lui, Rodoifito, ca să-i binecuvânteze în continuare pământurile furate...

Băieții se amuzaseră de violența surorii lor.

— E portița de scăpare, toanto!

„Portița de scăpare" se închidea acum brutal peste ultima celulă a închisorii din Ixtepec. În clipa aceea, sub arborii casei lor, crezuseră că puteau să spargă blestemul lui Francisco Rosas; și așa își spuseseră. Apoi, gânditori, aruncaseră pietricele în șiruriie de furnici care alergau grăbite cu frunze furate din salcâmii grădinii.

— Sunt hoațe; sunt Francisce!...

Și în acea ultimă după-amiază, toți trei râseseră auzindu-l pe Nicolás cum boteza furnicile cu numele lui Francisco Rosas.

— Crezi că o să ieșim cu bine din treaba asta? întrebase el, sub umbra pe care o contura „Cartagina".

— Pleacă de sub „Cartagina", vino lângă „Roma", strigase Juan încrucișându-și degetele superstițios și atingând scoarța arborelui victoriei, pentru a alunga ghínionul copacului surorii sale.

Sub ramurile „Romei" vorbiseră cu năduf despre Ixtepec și își amintiseră cuvintele și fața dolofană a doñei Elvira: „Uneori semnalul il dau cei simpli."

— Dacă ceva iese rău, pentru Rodolfito va fi o afacere bună, ziseseră, profetici.

În nopțile din închisoare, dialogul lor din după-amiaza aceea îi ajunse fragmentat. „Dacă ceva iese rău”... Auzi cuvintele acestea impregnate de mirosuri și de senzații dintr-un trecut îndepărtat. Trecutul lui nu mai era al lui. El, Nicolás, cel care vorbea astfel, era un personaj desprins de acel Nicolás pe care și-l amintea din celula închisorii. Între ei nu exista continuitate. Celălalt avea o viață proprie, diferită de a lui. El rămăsese într-un spațiu separat de spațiul lui Nicolás acela pe care și-l amintea cu exactitatea intangibilă a viselor. La fel ca Isabel, nu putea contura bine forma casei lor, nici nu putea reface zilele petrecute în ea; căminul lor nu mai era decât o dărăpănătură dintr-un orășel prăfuit și fără istorie. Trecutul său era celula aceasta din Ixtepec și prezența constantă a santinelelor. Își amintea viitorul său: sfârșitul pe vreun maidan din apropiere. Trădarea surorii lui abolise moartea miraculoasă. Ei nu vor mai da pasul spre mister. Și Juan? Acum știa că Juan murise cum avea să moară el: fără Isabel era părul lui, erau ochii și picioarele lui acelea care mureau într-o oroare fixă. S-ar vedea dinăuntru, plin de viermi, asemenea trupurilor pe care le găseau, când erau copii, putrezind pe câmpul din preajma Ixtepecului. Nu îi scăpase crimei, nu îi scăpase morții orașului. Încerca să își imagíneze, încăpățânat, ce va face Isabel ca să se întâlnească cu ei, în viitorul acela atât de apropiat ca ușa celulei. „Nu poate rămâne aici, nu ne poate lăsa aici.” Și vedea întinderile copilăriei lor infestate de cadavre. „Vom pleca din Ixtepec, vom pleca!”

— Tinere, dumneata nu dormi? îi zise unul dintre soldații care îl auziseră plângând la miezul

nopții.

— Ești intr-o ureche? Dorm foarte bine! exclamă Nicolăs, prefăcându-se surprins.

Debilitatea lui i se păru de neiertat și se închise într-un orgoliu sec. În fața judecătorilor, încercă să-și ascundă oboseala și groaza de a se afla atât de singur în sala care îi pândea cuvintele și gesturile.

— Da, domnilor, sunt crister și aveam intenția să mă alătur răzvrătiților din Jalisco[4]. Răposatul meu frate și cu míne am cumpărat armele.

Mărturisirile lui ne dădeau fiori. „Își adună gloanțele pentru execuție." Atitudinea lui îi irită pe judecători. Voiau să justifice procesul lui copleșindu-l cu probe, ar fi vrut să-l vadă că se apără pentru a-i demonstra vinovăția și a-l ucide ca pe un culpabil, dar Nicolás voia să moară de propria sa mână.

— Nu ne-a instigat nimeni. Isabel, Juan și cu mine am plănuit și am făcut totul fără sfatul nimănui, din propria noastră inițiativă.

Auzind numele „Isabel" rostit ca și cum ar fi fost proprietatea acuzatului, Corona își mușcă buzele și se întoarse ca să vadă dacă Francisco Rosas era în sală. Absența lui il liniști.

„Își bate joc de ei. Abacuc va intra în Ixtepec", ne-am spus, convinși că armata pe care o așteptam avea să ne salveze într-una din nopțile acelea. Unora li se păru că descifrau, în cuvintele lui Nicolás, că salvarea ne va veni de la Isabel. Fata nu întrase în hotel ca să ne trădeze. Se afia în acel loc ca zeița răzbunătoare a justiției, așteptând momentul potrivit.

— Nu mai strigați la ea! E acolo pentru că acolo trebuie să fie!

— De mică a fost curajoasă!

Și il priveam pe Francisco Rosas cu aviditate. El continua să străbată piața pe jos, ignorând localnicii care se adunau pe sub tamarini ca să lanseze urale pentru fratele amantei sale. Nu asista la judecată. Se retrăgea într-o cameră din apropiere ca să joace cărți și să stea de vorbă cu unii dintre asistenți, în timp ce alții îi aduceau vești despre ceea ce se petrecea la proces. Când îi spuneau că tânărul insista să se declare vinovat, întrerupea jocul și se îndrepta nervos spre fereastră, de unde îi privea pe adepții lui Moncada care umpleau piața. Părea foarte abătut. Voința fraților il târa pe un teren necunoscut; se simțea incapabil de a-l judeca pe Nicolás și de a dormi cu sora lui, dar nu mai putea da înapoi. Ce putea face? Speriat, întra foarte târziu în odaia sa, ca să se întâlnească cu Isabel. Rochia roșie strălucea sub ochii lui întunecoși, lângă lampă.

— Stinge lumina!

Vocea i se schimbase. Nu mai găsea urmele trecutului său. Ai lui Moncada il rupseseră de Julia. Își scotea cizmele pe întuneric și șovăia înainte de a se urca în pat, unde nu afla decât teama de síne însuși. Umbla pierdut, călcând peste zile și nopți necunoscute, purtat de umbrele pe care frații le întinseseră în jurul lui.

1. Expresie de admirație sau surpriză.
2. Perioada prezidențială durează, în Mexic, 6 ani.

3. Gustare ușoară, frugală, pe bază de turtă de mălai condimentată cu sos picant. *Antojo* (dim. *antojito*), „poftă trecătoare”, „mic chef momentan”.
4. Stat din vestul țării. În náh., *xalli*, „nisip”, *ixtli*, „suprafață”, *-co*, particulă locativă; deci, Jalisco (scris până în secolul al XIX-lea Xalisco), „la suprafața nisipului”, „pe nisip”.

XII

Pe data de 5 octombrie, lumea spunea în Ixtepec: „Astăzi se dau sentințele... Astăzi vine Abacuc... Astăzi face ceva Isabel...” Ziua crescu iluminată de aceste cuvinte, cerul deveni din nou rotund, și soarele străluci perfect. Bucuroși de limpezimea răsăritului, am ieșit să așteptăm în piață și să pândim balcoanele hotelului. I-am văzut pe militari cum plecau devreme și cum se îndreptau grăbiți spre parohie. Păreau înspăimântați. Comentam, plini de speranță, trecerea lor și mâncam *jícama* și arahide. Ziua întinsă deasupra văii părea o duminică plină de bluze trandafirii și de biscuiți de cocos. Ne-am așezat pe bănci și ne-am înviorat în aerul calm al dimineții. Orele trecură ușor peste coroanele tamarinilor, și umbrele făcură înconjurul copacilor. La prânz ne era sete din cauza arahidelor, iar picioarele începeau să se impacienteze în așteptarea lui Abacuc. Priveam spre porțile și balcoanele Hotelului Jardín, și numele „Isabel” a fost luat în toate gurile. Spre două după-amiază, cuvintele și furia se împrăștiară în căldură, și ziua nu ne mai păru o duminică.

„Părintele Beltrán, condamnat la moarte!”

Sentința căzu asupra pieței cu furia absurdă a unui vulcan care se prăvălește peste o colibă. Ne-am privit speriați și am căutat locul ocupat de soare. „Nu contează, încă e devreme...” Ne-am ascuțit auzul după galopul cailor lui Abacuc. Dar nu ne-a răspuns decât tăcerea. *Sierra* era departe,

poate căldura îi făcea să înainteze greu, dar vor veni. Nu ne puteau abandona în ziua aceea nefastă.

„Doctorul Arístides Arrieta, condamnat la moarte!"

Am așteptat din nou, fără cuvinte și fără amenințări, galopul acela care întârzia de ani întregi.

„Joaquín Meléndez, condamnat la moarte!"

Și dacă Isabel ne trăda?... Și dacă nu ajung ai noștri? Și cine erau „ai noștri", când noi eram niște orfani pe care nu-i asculta nimeni? Trăiserăm atâția ani în așteptare, încât așteptarea era singura noastră memorie.

„Nicolás Moncada, condamnat la moarte!"

Și Nicolás trebuia să moară? Ne-am întors din nou spre ferestrele Hotelului Jardín, neclintit și străin de noi. Părea foarte îndepărtat, cu zidurile lui roze și grilele negre. Era un străin în Ixtepec. De mult se transformase într-un dușman, iar prezența lui insulta durerile noastre. Înăuntru se afla Isabel, altă străină. Femeile începură să plângă; bărbații, cu mâinile în buzunare, bătură din picioare în praf și priviră spre cer pentru a-și ascunde mâhnirea.

„Rosario Cuellar, cinci ani de închisoare!"

„Carmen B. de Arrieta, liberă pe cauțiune!"

„Juan Cariño liber, nefiind în deplinătatea facultăților mintale!"

Totul se sfârșise după voia străinilor, și noi nu plecam din piață. Continuam să așteptăm.

Soarele se incendie în spatele munților, și păsările cuibărite în tamarini își începură zarva nocturnă. În orice zi din trecutul sau din viitorul

meu, luminile, păsările și furia sunt aceleași. Anii trec mereu și eu, Ixtepec, nu fac altceva decât să aștept.

Militarii au ieșit din parohie, și-au scos indiferenți batistele, și-au șters sudoarea și au plecat liniștiți la hotel. Cui ii păsa de mânia și de lacrimile noastre? Nu lor, care se mișcau atât de caimi ca și cum ar fi fost singuri. Fustele violete și bluzele roșiatice se topiră apoi în umbrele portocalii ale înserării.

Dacă memoria mi-ar înapoia toate clipele, aș povesti acum în ce fel ne-am retras din piață, cum s-a umplut de praf pâinea caldă a Agustinei și cum, în după-amiaza aceea, nu a fost nimeni dornic s-o mănânce.

Aș spune, de asemenea, cum a fost lumina de doliu din seara aceea și ce forme au avut arborii întunecoși, dar nu îmi amintesc. Poate piața a rămas pustie pentru totdeauna și numai Andrés, frizerul, a continuat să danseze lipit de femeia lui. Într-atâta, încât ea plângea în ritmul muzicii și noi priveam, uluiți, îmbrățișarea aceea. Dar cinci octombrie nu era nici duminică și nici joi; nu a fost concert de fanfară, iar Andrés nu a dansat cu soția. Nu a fost decât delăsare; și numele lui Nicolás Moncada rătăcind, cu voce tot mai scăzută, printre noi. Voiam să îl uităm, să nu mai știm nimic despre el și despre frații lui. Ne era teamă să ni-l amintim și să știm că, în după-amiaza aceea, am renunțat să trăim în peisajul din ochii lui. Acum, așezat pe solul acesta uscat ca o piatră, mă întreb mereu: Ce va fi de ei? În ce s-a transformat pământul care a devorat ochii noștri oglindiți în ai lui?

Acelei după-amiezi i-a urmat o dimineață care se afiă aici, în amintirea mea, strălucind singură și separată de toate dimineţile mele. Soarele e jos de tot, eu încă nu îl văd, și răcoarea nopții scaldă grădinile și piețele. O oră mai târziu, cineva îmi străbate străzile către moarte, și lumea stă fixă ca într-o fotografie. Oamenii își spun din nou „bună dimineața", dar vorbele sună goale, mesele sunt rușinate, și doar ultimele cuvinte ale celui care se îndreaptă spre sfârșitul său se repetă; și cu cât se repetă mai mult, cu atât răsună mai ciudat și nimeni nu le mai deslușește sensul.

În zorii acelei zile stabilite pentru execuție, localnicii au ieșit în piață și la intersecții ca să aștepte cortegiul. Se zisese că la patru dimineața vor scoate condamnații și îi vor duce la cimitir – locul ales pentru îndeplinirea sentinței. Piața era calmă, migdalii din atriu nemișcați, lumea tăcea și privea solul care începuse să devină roziu. Totul fusese deja spus.

În camera lui, Francisco Rosas, cu bustul gol, se privea în oglindă. Dîn fundul sticlei îl privea o figură bizară. Generalul trecu pămătuful de bărbierit peste ea ca să o rupă în două, dar aceasta, în loc să se deformeze și să dispară cum se dízolvă o formă reflectată în apă, continuă să-l privească impasibilă. Oglinda îi înapoia o imagine a lui necunoscută: ochii galbeni erau pete de ulei ce il priveau dintr-o lume vegetală pe care lumina lămpii o făcea să răsară, dintr-un ungher întunecos, pe fundalul de var lucios și indiferent. Își dădu cu săpun pe obraji, ca să deghizeze fața care il observa, și se bărbieri cu o atenție minuțioasă.

Din pat, aproape goală, Isabel îl observa.

— De ce te-ai trezit atât de devreme?

Tresări. Cuvintele fetei îl scoaseră din lumea cadaverică a oglinzii. Își tăie buza de sus și spuma căpătă culoarea înghețatei de căpșuni. Chipul grotesc din oglindă îl aținti.

— Ce întrebări pui! răspunse furios.

— E adevărat ce se spune că se va întâmpla?

Cuvintele tinerei străpunseră oglinda ca un șirag de insulte.

— Tu știi... Pentru ce mai întrebi?..., zise omul cu brutalitate.

Isabel păstră tăcerea. Rosas se întoarse la oglindă pentru a-și termina bărbieritul, apoi se îmbrăcă fără grabă, își aranjă cravata, alese două batiste peste care stropi apă de colonie și le puse, cu aer preocupat, în buzunarul din spate al pantalonilor. Fata urmărea fascinată mișcările lui. Umbra înaltă a generalului se deplasa pe pereți îmitându-i gesturile; sunetul cizmelor lui pe dalele odăii răsuna în tavan. Din stradă nu ajungea niciun zgomot. Încă nu se lumîna de ziuă.

— Eu nu sunt de vină...

Pașii se opriră o clipă și bărbatul se întoarse ca să o privească.

— Nici eu...

— Eu nu sunt singura vinovată...

— Și vina mea care e? Că te-am chemat în noaptea aceea la poartă? Tu deja mi te oferiseși. Să nu-mi spui că ești inocentă. Știai ce voiai și m-ai târât în infernul tău... Mă auzi? În infernul tău!...

Și Francisco Rosas, palid și amenințător, se apropie de ea cu pumnul ridicat, gata să o

lovească. Ochii fetei il opriră, fără mânie.

— Vreau să-l văd pe Nicolás. El știe că nu eu am provocat morțile acelea...

— Taci! Nu vreau să mai aud de ai lui Moncada... Niciodată! Când dansai cu mine, tu știai tot...

— Când m-ai chemat, tu deja îl omorâseși pe Juan.

Isabel sări din pat și își apropie glasul de chipul lui Francisco Rosas. Generalul se lăsă pe un scaun și își cuprinse capul cu mâinile. Era adevărat că știa și că doar de aceea o chemase la poartă. Pentru ce o făcuse? Nu va ști nicicând. Isabel se apropie și se aplecă la urechea lui.

— Îl vreau pe Nicolás, ordonă cu voce joasă.

Francisco Rosas își ridică ochii și privi fața ei băiețoasă.

— Îl vreau pe Nicolás, repetă chipul lui Isabel, tot mai asemănător celui al fratelui ei.

Afară sunară pașii asistenților, care se apropiau de ușa șefului lor. Erau gata pentru execuții. Francisco Rosas îi ascultă venind și se temu că fata ar putea să îi audă. Se ridică, trase paravanul care acoperea intrarea și închise ușa. Tânăra se repezi la rochia ei roșie și începu să se îmbrace. Generalul o apucă de umeri.

— Isabel, ascultă-mă... Da, știam că fratele tău Juan era mort...

Ea îl privi. Tremura ca și când i-ar fi fost frig.

— Știam, repetă Rosas.

— De-asta m-ai chemat. Eu știam că o vei face...

— Eu nu, zise el descurajat.

Își luă mâinile de pe umerii ei și se refugie într-un colț al camerei. Din spate îi ajunse zgomotul cu care Isabel deschidea sertarele scrinului și răscolea lucrurile aruncând pe jos flacoane și cravate, căutând ceva ce nu găsea.

— Ce cauți? întrebă el speriat.

— Nu știu... Nu știu ce caut, zise ea cu o sticluță în mână și dându-și seama că de fapt nu căuta nimic.

Generalul se apropie de ea, îi luă sticluța și-i dădu drumul jos.

— Nu mai căuta, nu e nimic... Aici nu e absolut nimic.

— Nimic?

— Nimic, repetă Francisco Rosas, sigur de cuvintele sale.

— Nimic, repetă Isabel privindu-și rochia roșie pe jumătate încheiată.

Generalul se simți ușurat. „*Nimic* sunt cinci litere care nu înseamnă *nimic*", iar nimicul era să te afli în afara acestei camere, a acestei vieți, să nu mai parcurgi aceeași zi de-a lungul atâtor ani: era pacea.

— Dă-mi-l pe Nicolás...

— Ar fi trebuit să-mi ceri acest lucru înainte, gemu Rosas, simțind că mai era ceva și că el continua să sară dintr-o zi în alta ca o piatră lansată într-o prăpastie fără fund. Înainte..., repetă îmbrățișând-o pe Isabel ca și cum s-ar fi agățat de vreo tufă oarecare pentru a se opri din alunecare. Înăbușită în îmbrățișare, ea tremură îndelung la pieptul amantului.

Pe coridor, ofițerii evitau să se privească. Ar fi preferat să nu audă vocea hârâită a șefului lor, nici glasul agitat al fetei. Don Pepe Ocampo se apropie de ei serviabil.

— Imediat vine cafeluța caldă.

Ofițerii nu răspunseră; priviră în jos posaci și își îndreptară centurile. Căpitanul Flores scoase dintr-un buzunar al pantalonilor o sticlă de coniac pe care le-o trecu colegilor săi, și traseră câteva înghițituri.

— E nevoie...

— Doar așa supraviețuim, comentă fără să-i vadă.

Dimineața il găsise nenorocit. Cu fiecare zi care trecea se simțea tot mai disperat. Ca și Francisco Rosas, aștepta nimicul care se deghiza, încăpățânat, în moarte, cărți de joc, cântece și strigăte. Compania prietenilor săi nu il mai consola. În momentul acela, tenebrele coridorului îi serveau ca să își ascundă lacrimile. Le întoarse spatele celorlalți și o observă pe Luisa în halatul ei albastru, în picioare la ușa camerei. Se apropie cuminte de amanta lui.

— De azi înainte să nu mai aștepți nimic, îi spuse femeia, și închise ușa brusc.

Flores rămase câteva clipe nemișcat. Nu știa ce să răspundă, nici ce atitudine să adopte. El nu aștepta nimic. Se întoarse lângă ceilalți ofițeri, rușinat.

— Domnule căpitan, n-ar trebui să-i permiți o asemenea purtare. Femeile sunt făcute să asculte.

Ofițerii zâmbiră: Justo Corona spunea mereu același lucru. Până azi, cinci octombrie, ziua în

care urmau să împuște un popă și un tânăr de douăzeci de ani, fratele amantei generalului lor...

— Omul are ghinion: și cu cele după care umblă, și cu cele care umblă după el, comentă Pardiñas, făcând aluzie la întârzierea lui Francisco Rosas.

— Și lui Cruz i s-au răsculat gemenele. Încă nu apare. Du-te să-l chemi, Pardiñas, e târziu, zise Justo Corona privindu-și ceasul de mănă la lumina lămpii.

Pardiñas se apropie de ușa camerei lui Cruz și-l chemă energic; îi răspunse vocea consternată a locotenent-colonelului.

— Cine-i?

— Domnule locotenent-colonel, deja e ora patru dimineața.

— Vin imediat, răspunse Cruz.

Înăuntru, Rafaela și Rosa se rugau cu voce joasă; Cruz, în picioare în fața lor, îmbrăcat și bărbierit, încerca să-și obțină iertarea.

— Ce vreți să fac? Nu mă pot opune ordinelor... Vreți să mă împuște pe mine? Asta vreți?... „Da, vor să mă vadă întîns, cu mațele scoase de gloanțe! Pentru asta s-au prefăcut duioase? Singurul lucru pe care îl doresc ele e să mă vadă terminat. Ascultați-mă, fetelor! Eu iubesc viața... Sunt foarte diferit de un popă... La ce e bun un popă? El nu iubește nici femeile, nici viața. Lui îi e totuna dacă moare sau dacă trăiește... Și acuma, că îi facem de petrecanie, se mută în cer... În schîmb, eu nu mă bucur de altă viață și de alt cer decât de acelea pe care mi le daţi voi...”

Surorile își continuau rugăciunile îngenuncheate.

— Bine, am plecat, zise Cruz apropiindu-se de ușă.

Așteptă câteva clipe și, văzând că ele nu-și schimbau atitudinea, trase un pumn în perete.

— Vreți să mă vedeți tocat în propriul meu sânge, dar nu veți avea această satisfacție!

Și ieși trântind ușa.

XIII

O linie portocalie subțire se ridică la orizontul întunecat, florile de noapte se închiseră și miresmele lor mai persistară câteva clipe în aer. Grădina ieșea, albastră, din umbrele violete. Încă o dimineață trecea neobservată de oamenii care își beau cafeaua înainte de a organiza noi morți. Cruz se apropie de grup. Don Pepe îi oferi o cafea aburindă. Locotenent-colonelul o acceptă și își privi prietenii în timp ce încerca să zâmbească.

— Ce se întâmplă? întrebă semnalând spre ușa camerei lui Rosas.

— Se luptă să-și găsească pacea, zise Flores taciturn.

Generalul mângâie buclele și fruntea amantei sale, apoi se desprinse ușor de ea, se aranjă puțin și ieși tremurând în coridor. Oamenii lui își plecară ochii. Îi privi și semnală spre cești din mâinile lor, întrebând cu dispreț.

— Pe unde umblă ăla?...

— Era pe aici, ne-a adus cafea.

Flores voi să-l caute pe hotelier, dar Rosas luă cafetiera și își umplu o ceașcă.

— E rece! constată enervat, și aruncă lichidul în tufișurile din grădină.

Don Pepe apăru cu surâsul lui obișnuit:

— Domnule general!

— Închide bine porțile. S-ar putea să vrea să intre, zise Rosas fără să-l privească. Se apropie de

lampa care ardea deasupra bordurii și se uită la ceas: patru și unsprezece minute.

Porni cu pași întinși. Când ajunse la poartă și văzu grupurile de localnici tăcuți, se întoarse spre însoțitorii săi și exclamă:

— Ce viață!

Oamenii abia îl priveau. El câștigase, și tristețea învăluia orașul învins. Își dădu seama că ne aflam în stradă pentru a asista la propria noastră înfrângere. Grăbi pasul. Pentru prima oară avansa prîntr-o lume diferită. Fumul se disipase, copacii, casele și chiar aerul căpătau formă.

Simți că purta pe umerii lui toată greutatea lumii, și o oboseală foarte veche îi făcu interminabilă distanța dintre hotel și parohie.

Când Rosas trecu printre șirurile de soldați care păzeau Comandamentul Militar, câteva grupuri de femei și bărbați se apropiară de balcoanele lui Isabel pentru a o striga pe nume, a o face ingrată sau a o înjura. Cu voci pline de furie, îi relatau ce se întâmpla în stradă.

— Au ajuns la parohie!

Și bătură în lemnul balconului, dar acesta rămase surd la cuvintele lor.

La Comandamentul Militar, Francisco Rosas își ascultă glasul dând ordine absurde. Cu primul pluton, condus de căpitanul Flores, vor merge părintele Beltrán și doctorul Arrieta. Flores făcu un pas înainte în poziție reglementară.

— Ia escortă dublă, adăugă laconic generalul. Cu al doilea pluton, condus de căpitanul Pardiñas, vor merge Nicolás Moncada și don Joaquín.

Julio Pardiñas il privi fără să clipească pe general. „*Caray*, tocmai mie mi-a căzut!" își zise dezgustat, și încercă să își ascundă contrarietatea. Rosas îl luă deoparte.

— Ai grijă când ajungem la cimitir; să nu fie Moncada pe acolo...

Căpitanul il privi fără să îi înțeleagă dorința, dar i se păru mai prudent să nu întrebe nimic.

— Înainte de a trece râul, împrăștie curioșii și dă drumul escortei mari, adăugă generalul pe același ton. Nu-i plăcea să dea explicații subalternilor.

— Dar..., începu Pardiñas.

— Fără „dar", domnule căpitan. Locotenent-colonelul îți va preda alt prizonier.

Francisco Rosas își scoase țigările. Îi oferi ofițerului, își aprinse și el una, suflă o gură de fum și se uită la ceas.

— Cruz îl scoate acum din închisoarea municipală. Când vine asistentul lui să ne spună că a ieșit cu el, plecăm și noi.

Își sprijini piciorul de pervazul ferestrei și privi piața calmă. Bucuria unei noi zile trezea păsările, deschidea coroanele copacilor și desena, în linii fragile, conturul caselor. Se simți liniștit.

— Înțeleg, domnule general. Trebuie să le facem pe plac acelora care ne fac pe plac.

Julio Pardiñas îl privi pe furiș. Cuvintele lui nu-l scoaseră din minutul acela inefabil. Oflțerul se simți tulburat. Deodată ideea lui Rosas îl satisfăcu, și îl privi cu admirație.

Îndeplinea ordinul de a împușca patru condamnați și îl salva pe fratele amantei sale.

Nimeni nu putea să-i reproșeze nimic generalului. Nici lui, care era cel ce conducea plutonul de execuție. Vru să spună ceva amabil și se gândi la Isabel.

— Și mai spun că iubita e cea care nu ne iubește.

Aluzia la Julia sparse clipa de tihnă. Francisco Rosas il privi, aruncă țigara și își potrivi pantalonii cu ambele mâini.

— Când vine uitarea s-a dus și viața, domnule căpitan.

Prin ce aurore pierdute plutea acum Julia? Fugise pentru totdeauna de răsăriturile din Ixtepec. O văzu în clipa aceea străbătând cerul altei piețe și își simți corpul greu, ca și cum el ar fi fost executatul din acel cinci octombrie în cimitirul orașului. Trecură câteva mînute de tăcere, și lui Pardiñas îi păru rău de cuvintele care o aduseseră pe fosta amantă până în balconul acela. „L-a fript pentru totdeauna", își zise, nerăbdător să se termine așteptarea aceea lângă Francisco Rosas.

Asistentul lui Cruz ajunse gâfâind.

— Domnule general, sunt pe drum cu alesul, care este un...

Francisco Rosas îl întrerupse violent.

— N-are importanță cine e! Să iasă primul pluton. Zece minute mai târziu plecați cu condamnații, adăugă privindu-l cu neplăcere pe căpitanul Pardiñas.

Coridorul și curtea cu portocali se umplură de forfotă, de ordine peremptorii, de glasuri și de pași. Moartea altora este un ritual care cere o precizie absolută, iar prestigiul autorității se desprinde din

ordinea și din desfășurarea de forțe inutile. Până și ultimul soldat avea, în ziua aceea, un chip solemn și ermetic. Nemișcați, cu baioneta pe armă, așteptau predarea prizonierilor. Generalul Francisco Rosas ieși de la Comandamentul Militar urmat de un mic grup de asistenți. Se îndreptă, călare, spre cimitir. Lumea îl văzu, și vestea trecu din gură în gură și de pe o stradă pe alta.

— Rosas a plecat la cimitir! strigară oamenii în fața balcoanelor lui Isabel.

Fata nu auzi vocile care veneau de afară. Neclintită, avansa printr-un spațiu cu nopți și zile iluzorii. Dincolo de timp, cu spatele spre lumină, se descompunea în alte Isabele care luau forme neașteptate. Camera din Hotel Jardín și obiectele care o ocupau aparțineau unei dimensiuni din care ea ieșise fără să-și schimbe postura. Erau doar mărturii ale unui trecut abolit. Nu exista decât un viitor atemporal, prin care înainta ca printr-un final prevăzut.

Glasurile din stradă pătrunseră, răzvrătite, și în odăile celorlalte amante. Antonia, expulzată de strigăte, se repezi în coridor și se întâlni cu Luisa, care se îndrepta spre camera gemenelor. Așezate pe jos, surorile își priviră mirate prietenele. Luisa se lăsă să cadă peste patul desfăcut și își trecu mâna prin părul întunecat. Albastrul ochilor ei era la fel de murdar precum cel al halatului spălăcit pe care îl purta. Antonia se așeză lângă ea și își afundă fața în cearceafuri.

— Au plecat la cimitir, repetă Rosa, neîncrezătoare. Atunci, miracolele nu există? Toate rugăciunile lor au fost degeaba?... „Poate începe să plouă cu foc înainte de execuție...”

— Vreau să mă duc la tata, gemu Antonia.

— Și ea?

— Stă închisă.

— Săraca Isabel! strigă Antonia.

— Săraca? Să plece odată! El n-o iubește!

— Atunci de ce-a adus-o? întrebară inocente gemenele.

— Ca să-i facă rău!... El e rău... Rău! strigă Antonia dusă de o furie bruscă. Așa e, ca să-i facă rău...

— Rău! Noi suntem la fel ca el; și în noaptea asta viața va reîncepe ca înainte, sentenție Luisa.

— Greșești. Niciodată nu va mai fi ca înainte, îi răspunse Rafaela.

XIV

Aduseră condamnații în curtea Comandamentului Militar. Primul pluton se organiză pentru plecare. Popa Beltrăn, îmbrăcat cu redingota și pantalonii vărgați ai lui Juan Cariño, își ocupă locul între soldați și se lăsă condus în tăcere. Murdar și sleit de oboseală, doctorul Arrieta privi mâinile sacerdotului, care începuseră să devină roşu-închis. Sergentul se apropie de el, îi legă repede și lui mâinile și îl trase lângă părinte.

Justo Corona strigă niște ordine neinteligibile care răsunară în curte, și primul pluton porni, trecu pe sub portocali și ieși în lumina încă firavă a străzii. I-am privit tăcuți. „Îi duc...” Ochii care îi vedeau acum plecând nu-i vor mai vedea venind; plimbarea aceea nu avea întoarcere. Ne-am coborât privirile rușinați și am ascultat sunetul ritmic al cizmelor militarilor care mărșăluiau monoton pe pavimentul pieței.

Cotiră la stânga și coborâră pe strada Poștei, pe drumul mai scurt spre cimitir. Copacil stăteau gravi, cu ramurile nemișcate. Încet-încet începură să se audă voci:

„I-au luat pe părinte și pe doctor!”

Luisa își mângâie medalionul pe care îl purta la piept. Era un gest inutil: lucrușorul acela nu o va indepărta de noaptea imediată care urma să se aștearnă peste hotel.

— Curăță-mi cizmele! Sunt stropite de sângele popii.

Luisa ascultă fără ezitare ordinul amantului ei și curăță cizmele lui Flores până când le lăsă sclipitoare ca o oglindă. Întotdeauna va accepta abjecția în care căzuse. „Nimeni nu cade; prezentul acesta este trecutul și viitorul meu; este eu însămi; sunt întotdeauna aceeași clipă." Mângâie din nou medalionul cu chipul lui Cristos și îl lăsă să îi alunece pe piept. Îl avea din ziua primei împărtășanii, atât de asemănătoare celei de azi, încât s-ar fi zis că era aceeași.

Pe când primul pluton cobora pe strada Poștei, apăru, în șa, Justo Corona cu un mic grup de călăreți.

Colonelul încerca să pară indiferent, dar fața lui crispată și rigiditatea umerilor îi trădau emoția. Era prea târziu ca să mai încercăm să eliberăm condamnații, și cu toate acestea Justo Corona mergea atent, privind pe furiș balcoanele întredeschise și perdelele retrase ca pentru un adio mut transmis victimelor. Câteva minute mai târziu, al doilea pluton, care îi conducea pe don Joaquin și pe Nicolás, ieși în dimineața abia conturată a Ixtepecului. O escortă consistentă îi însoțea. Meléndez, cu mâinile legate, ținea greu ritmul cu cei tineri și părea preocupat de acest lucru, ca și cum n-ar fi voit să arate rău în ultimul lui drum prin oraș. Avea fața obosită, dar s-ar fi zis că inchisoarea îl întinerise; un aer infantil îi domina atitudinîle. Nicolás ieși în stradă cu mâinîle legate la spate. Ne cuprinse într-o amplă mișcare circulară a ochîlor, jumătate de uimire, jumătate de

bucurie; apoi își ridică privirea și înaintă în cadența grupului.

— *Adiós*, Nicolás! îi strigau din balcoane tânărului, care mergea doar în cămașă.

Saluturile îl scoteau din uimire; se întorcea, mișcat, și împărțea zâmbete scurte. Trecând prin fața casei mătușii sale Matilde, își plecă ochii; acolo rămâneau, pentru totdeauna, el și frații lui jucându-se prin *Anglia*. Își aminti pădurile ei verzi și vânătorii în jachetele roșii. „Sunt la fel de verzi și în dimineața aceasta de secetă." Îi ajunseră cuvintele din piesa de teatru amestecate în glasurile lui Hurtado și ale lui Isabel. Numai sora lui trăia în afara memoriei sale, prinsă, zi și noapte, de mâna lui. „Ea nu poate să rămână aici!..." Jos, privindu-i, stăteau mama și mătușa lui așezate pe două scaune identice. Foarte departe, tatăl său oprea ceasul, și totuși minutele înaintau iuți pe drumul care ducea la cimitir. „Vom pleca din Ixtepec..."

Don Joaquin nu vru să vadă ferestrele închise ale casei sale. „Acolo am trăit." Totul fusese un vis, un frumos vis în care fiecare fiacon și fiecare gest își avea minutul lui exact. Dezordinea din dimineața aceea îi tulbură, și se întoarse spre nepotul său, care de asemenea îi privea. Ce ciudat să moară amândoi la aceeași oră, cu toate că vârstele lor erau atât de diferite! Era mai bine să nu-și spună nimic.

Ziua se ridica ușoară. Vacîle care ieșeau pe câmp se încrucișară cu convoiul. Câinii se alăturau mîlitarilor care îi conduceau pe condamnați și lătrau, îndelung și furioși, la cizmele lor. Don Joaquín îi privi recunoscător: „Măcar de s-ar ocupa

cineva de ei!" își zise, văzându-i cum căutau în gunoaie ceva de dus la gură. Prin case, nimeni nu aprinsese încă focul. Oamenii observau cortegiul; unele femei urmau plutonul care îl ducea pe Nicolás; altele, mai înainte, îi însoțeau, de departe, pe părinte și pe doctor. Casa lui Moncada era tot atât de tăcută cum o văd acum. Ferestrele ei erau închise, păstrând, pentru totdeauna, aerul straniu al dimineții execuției.

Nicolás și unchiul lui ajunseră la marginea orașului, și căpitanul Pardiñas dispersă femeile care însoțeau grupul. Doar militarii și condamnații luară drumul spre cimitir.

Erau locurile prin care Julio Pardiñas trebuia să protejeze fuga lui Nicolás Moncada, și se intorcea din când în când spre tânărul care, străin de apropiata lui libertate, pășea sigur de sfârșitul său. Sub un *pirú*[1] aștepta asistentul lui Cruz cu prizonierul adus de la închisoarea municipală. Pardiñas văzu, de departe, doi oameni fumând sub ramurile copacului. Pe celălalt mal al râului, la vreo sută de metri, se vedeau zidurile albe ale cimitirului; în spatele lor, pe colină, crucile străluceau minuscule și albastre pe pământul galben.

— Uite-l pe Nicolás!

Strigătul dădu formă umbrelor în care se dezintegra Isabel. Fata se ridică și se apropie de fereastră, ca să audă mai bine rumoarea care ajungea din piață. Același strigăt insista să se repete și să cadă asupra ei ca o ploaie de pietre. Nu înțelegea.

„Îl duc pe Nicolás la cimitir!"

O voce stranie, lipită de interstițiile obloanelor, îi pătrunse în urechi ca și cum ar fi vrut să-i spună un secret grav. Se îndepărtă de fereastră, și din nou nu recunoscu încăperea: ea se afla într-un peisaj imobil, în care pământul și cerul erau de piatră. Ușa se deschise brusc.

— Du-te și fă ceva pentru fratele tău! îi ordonă Rafaela.

Niște femei cu ochi de piatră o priveau. Isabel nu răspunse; nu le cunoștea. Își aminti niște concerte și niște tinere rotindu-se pe muzică asemenea unor cozi de zmeie. Ea nu intrase în zarva aceea de bijuterii și banchete. Necunoscuta se apropie, îi încheie rochia și îi căută pantofii pierduți printre hainele împrăștiate pe jos...

— Rosa, du-te după Gregoria.

Rosa ieși s-o caute pe bătrână. Ochii femeilor așteptară ficși, in afara timpului, ca acele ceasului oprite de mâna lui Félix. Intră servitoarea.

— Însoțește-o pe Isabel la cimitir, ca să intervină pentru fratele ei.

— Mi-a promis, își aminti Isabel.

— Te-a mințit!

O luară de braț și o duseră în fața porții închise a hotelului. Se certară cu don Pepe Ocampo, descuiară, deschiseră și o împinseră in stradă. Se văzu in piață, înconjurată de o mulțime nedesluşită care se mișca asemenea unui animal inform. Gregoria o apucă de mână. „L-au dus pe fratele tău la cimitir", îi spuseră gurile apropiindu-se de ea până ce îi umeziră fața cu salivă. „Fiică ingrată, părinții tăi își plâng acum năpasta." Și ochii întunecoși străluceau o clipă la un pas de ai ei,

iluminați de cerul viselor. Nu putea înainta: se legăna ca în noaptea aceea, în biserica în care îl căutase pe Francisco Rosas, când se despărțise de mama ei.

— Faceți loc...

Dusă de ura oamenilor, Isabel pierdea direcția și minutele se mistuiau în forfota pașilor și a vocilor.

— Faceți loc, cerea Gregoria.

Când ieșiră în strada Poștei, bătrâna avea cozile desfăcute, iar pe obrajii fetei se rostogoleau lacrimi.

— Hai că ajungem, *niña*!

În fața lor, calea cobora repede până la ieșirea din oraș. Lumina zorilor o ascuțea transformând-o într-o spadă îngustă. Începură să alerge, și pașii li se repetau pe pietre ca și cum din spatele lor veneau mii de urmăritori. De după perdele, oamenii surâdeau. „Este domnișoara Isabel, sărăcuța", oftă Cástulo, care le observa de pe acoperișul casei mătușii ei Matilde. El era singurul care dorea ca Isabel să obțină iertarea fratelui său; Ixtepecul întreg voia să vadă că ea își plătește păcatele.

Ajunseră la râu. Cum în octombrie adâncimea e mică, sora lui Nicolăs îl trecu pe jos, și ajunse pe celălalt mal cu apa șiroind din rochia ei roșie. Gregoria, leoarcă și ea, văzu cum curentul îi târa șalul.

— Nu plânge, dragă. Cu ajutorul lui Dumnezeu ajungem la timp...

În cimitir, execuția începuse. În picioare lângă niște morminte, generalul asista la moment și fuma foarte aproape de gropile deschise.

Căpitanul Flores se apropie și-i trase părintelui Beltrán un ultim glonț, iar sângele alunecă peste gulerul tare al cămășii lui Juan Cariño. Prima lumină a dimineții căzu pe fața preotului, care rămăsese surprinzător de încremenită. „Băieți, voi nu aveți dreptate; de-asta săvârșiți crime...” Cuvintele domnului președinte continuau vii în redingota însângerată. Flores încerca să n-o privească. „Câtă confuzie! De ce chipul acela ciudat a trebuit să moară cu cuvintele și în hainele prietenului său?...”

Cu ochii în jos, don Joaquín își privea pantofii afundați în pământul peste care avea să cadă, în curând, corpul lui. „Trebuie să fie bizar să te afii dedesubt. Eu întotdeauna i-am trecut pe deasupra.” Ce nevoie aveau să îl mătrășească la o asemenea oră aiurea și incălțat? Soarele ieșea punctual, iar el, in loc să îl privească scăldând pereții odăii sale, stătea aici, în picioare, cu pantofi negri de gală. „Încă nu m-am dezbrăcat...”, își zise mirat. În ziua aceea era un dezacord clar între ore și fapte. „Scrisoarea aceasta este pentru soția mea”, spuse un glas cunoscut, și cuvintele se pierdură sărind de pe un mormânt pe altul, umplând dimineața cu vocea lui Arístides Arrieta. Apoi amuțiră brusc sub o rafală și mai sonoră decât cea dinainte. Don Joaquín văzu că pantofii lui se afundau încă puțin in țărâna acelei ceremonii și că lumina creștea, ușoară, pentru a învălui finalul celei mai lucide petreceri din Ixtepec.

— Domnule general, eu nu sunt invitat! Nu sunt decât un hoț de cai!

Ordinea banchetului doñei Carmen se frânse sub cuvintele intruse ale unui necunoscut, care,

lângă groapa deschisă pentru Nicolás Moncada, își proclama condiția diferită. O rafală și o lovitură de grație îi curmară protestele. Ordinea se restabilise, și don Joaquín știu că era rândul lui și că poarta casei prietenei sale se închidea pentru totdeauna peste el. „De-ar fi primite și animalele în rai!" își mai zise, amintindu-și de soarta tristă a câinilor fără stăpân din oraș.

„Cine îl va adăposti acum?" Și se gândi intens la cer, încercând să-și imagineze îngerii pe care urma să-i vadă în câteva secunde. Dar nu mai avu timp: întins pe pământul însângerat, ochii lui încă mai căutau chipurile îngerilor păzitori ai câinilor, când Pardiñas se apropie pentru lovitura de grație.

Apoi să lăsă o liniște năucitoare. Locul mirosea a praf de pușcă, militarii tăceau în fața morților care sângerau abundent și tulburau cu sângele lor armonia crucilor azurii și a lespezîlor albe. Capetele și piepturîle distruse trăiau o viață intensă și haotică, și cimitirul albastru părea să le reproșeze prezența. Militarii se priveau incomozi. De fapt, pentru ce au omorât ei oamenii aceia? Înfăptuiseră ceva stupid. Francisco Rosas își mușcă buzele.

— Nu lipsește nimeni, nu-i așa? zise pentru a se incuraja, înainte de a da ordin să se îngroape victimele.

— Eu! se auzi de pe o cărăruie a cimitirului.

Rosas se întoarse contrariat: recunoscuse vocea. Nicolás Moncada, foarte palid, înainta spre el în linie dreaptă. Decepționat de prezența tânărului, generalul îi căută din ochi pe ofițeri și dădu de

fețele lor istovite de atâta sânge. „Nu a acceptat iertarea...” Livid, își plesni picioarele cu palmele.

— Ah! Raportul căpitanului Pardiñas spunea că dumneata ai fugit..., zise după câteva secunde.

Nicolás rămase tăcut. Rosas făcu un gest vag, și Pardiñas se apropie de tânăr. Generalul ascultă, întors cu spatele, descărcarea armei.

Ofițerii priviră fascinați cum se umplea de sânge cămașa albă a lui Nicolás, pusă, curată, la plecare. Se auzirá pași, și printre morminte apăru, transpirat și fără suflu, asistentul locotenent-colonelului Cruz.

— Nu s-a lăsat condus, domnule general... Mi-a scăpat și a alergat încoace, zise omul cu ochii țintă la corpul lui Nicolás.

Francisco Rosas lovi cu pumnul una dintre crucile de piatră și își mușcă din nou buzele fără să mai spună nimic.

— Eu cred cá nu-i plácea viața..., adăugă omul, speriat de mânia generalului.

— Eu cred că ție nu-ți place, secătură! îi strigă Cruz înfuriat.

Francisco Rosas își privi mâna, surprins de durerea pe care i-o provocase lovitura. Gata să plângă, izbi din nou crucea de piatră cu și mai multá forță. Oamenii săi uitară de morți și cătară, oțărâți, spre soldatul care îl lăsase pe Nicolás să scape. Rosas observă câteva clipe trupul tânărului întins pe pământ, apoi îi întoarse spatele. De ce trebuia să ucidă întotdeauna tot ce iubea? Viața lui era o farsă permanentă; era condamnat să rătăcească la nesfârșit, mereu singur, mereu la întâmplare. Se simți foarte nenorocit și se gândi cu

năduf la Nicolás, care îi contempla înfrângerea cu ochii sticloși ai morții. Ai lui Moncada îi arătaseră lumea frăției; și când el intra în ea, încrezător, ei i-o luau, pentru a-l lăsa încă o dată solitar, scufundat în nimicul zilelor sale. Îl înșelaseră când el jucase cinstit. „Niciodată n-o sâ mai iert pe nimeni", își zise mâhnit. Și își aminti cuvintele amăgitoare ale lui Isabel și fața orgolioasă a fratelui ei. Dar ceva se rupsese în el, și presimți că în viitor nu se va mai îmbăta nicicând cu altceva decât cu alcool.

Cariera lui de general mexican se înecase în sângele unui copilandru de douăzeci de ani. În ce credea Nicolás? În ceva ce el întrevăzuse în dimineața aceasta. Viața lui se precipită, întreagá, peste mormintele silențioase din Ixtepec. O succesiune de strigăte și de descărcături de armă îl lăsaserâ paralizat: Isabel și Julia se sfârâmaseră în zgomotul împușcăturilor, iar nopțile lui din *sierra* și zilele de garnizoană se împrăștiaseră în mii de bucăți. Se văzu în picioare, fără rost în acest cimitir cu miros de praf de pușcá, ascultând o pasăre care cânta deasupra unui mormânt. Cinci morți stăteau întinși la picioarele sale, și Nicolás îl privea din spate. „Și acuma ce, Francisco Rosas?", își zise, temându-se că va izbucni în lacrimi în fața subalternilor săi care priveau în jos, într-o tăcere respectuoasă. Dar Francisco Rosas nu voia compătimirea nimănui; și porni, agale, pe aleea dintre morminte. Niciodată nu-și imagînase că sfârșitul mucosului aceluia îl va afecta astfel.

„Era bun pentru mai mult... Ce păcat!" Și voi să fugă din cimitirul acela în care și el murise; de-abia murise. Se abținu să nu alerge. „Mai rea decât

toate e chestiunea hoțului", gândi, ca să uite privirea lui Nicolás.

Niciodată nu va mai putea vedea ochii lui Isabel... „Eu nu sunt invitat, domnule general..." Dar pe el cine il invitase în Ixtepec? Și el era un impușcat al întâmplării. Își găsi calul și ieși la galop pe câmpul deschis. Voia să plece din Ixtepec și să nu mai audă niciodată de ai lui Moncada. Și alergă fără țintă, prin dimineața senină care se ridica din pământul plin de refiexe și de miresme, străin de toate durerile lui. Colonelul Justo Corona se ținea după el, de asemenea la galop.

Isabel și Gregoria îi văzură trecând, de departe. Fata urmări îndelung cu privirea calul amantului său gonind prin lumina aurie a lui octombrie.

— Fuge! zise, și se lăsă să cadă pe o piatră.

Necunoscuta din Hotel Jardín, care îi încheiase rochia, avea dreptate: Rosas o înșelase.

— Da, *niña*, fuge...

Gregoria se așezá lângă fată și plânse cu duioșia celor care cunosc nefericirea și o acceptá. Se însingură în lacrimile ei fără să o privească pe Isabel, pierdută și ea într-o solitudine fără lacrimi. Bătrâna nu îi căina doar pe ai lui Moncada: o nefericire se înlănțuia cu alta, erau multe, și de puține ori avea ea timp să și le amintească și să le plângă.

1. Sau *pirul*. Arbore de 6-8 m înălțime, cu coroană amplă și ramuri căzătoare. Se întâlnește din Chile până în SUA.

XV

Soarele se ridică puternic și locul se umplu de cânt de greieri și de sâsâit de vipere. Târziu, după ce au fost ingropați condamnații, soldații au pornit spre oraș. Pe drum le-au găsit pe cele două femei stând pe pietre și, când o recunoscură pe Isabel, grăbiră pasul. Fata voia să știe ce se întâmplase în cimitir. Gregoria porni după ea. Iar la întoarcere o privi cu spaimă: se vedea stranie în rochia ei roșie de dans, nemișcată în inima câmpului. Nu îndrăzni să-i spună ce-i povestiseră mîlitarii. O observă îndelung. La ce se gândea această ultimă invitată la petrecerea din Ixtepec, imbrăcatá așa, în mătase stacojie? Din noaptea iluminată cu focuri bengale nu mai rămânea acum decât rochia aceasta ponosită, ofilindu-se în soare.

— Îl iubești mult, dragă...? intrebă speriată.

Isabel nu răspunse. Neliniștită, Gregoria îl atinse genunchii: voia sâ rupă vraja acelei dimineți, aparent identică oricărei alteia.

— E păcat, *niña*.

Și Gregoria privi spre cimitirul în care zăceau Juan și Nicolás.

— *Niña*, știi că acum nu mai ai casă...

Niciun cuvânt nu putea s-o miște pe Isabel; era inumană.

— Nici la hotel nu te poți întoarce...

Bătrâna avu impresia că fata nu o auzea, iar ea voia să se ridice și să plece din locul acela care o

asurzea cu tácerea lui.

— Hai să mergem la Sanctuar, copilá; acolo, Sfânta Fecioară o să ți-l scoată din carne pe Rosas.

Cuvintele ei plutirâ în lumea fárá sunete a fetei. Viitorul nu exista, iar trecutul dispărea puțin câte puțin. Privi cerul fix și platoul neclintit, uniform, mârginit de munții permanenți, rotund ca ziua rotundă care creștea limitată de două nopți egale. Isabel stătea în mijlocul dimineții ca o rocă în mijlocul câmpului. Din inima ei izvorau pietricele care îi străbăteau corpul tot mai imobil. „De-a statuile de fildeș, unu, doi, trei...[1]!" Cuvintele jocului infantil îi ajungeau, sonore și ritmice, ca niște dangăte de clopot. Ea și frații ei státeau nemișcați când le auzeau, până când cineva, ales în secret, trecea pe lângă ei, îi atingea și rupea vraja; Juan și Nicolás erau acum ficși pentru totdeauna. „De-a statuile de fildeș, unu, doi, trei...!" Formula magicâ se repeta o dată și încă o dată. Ziua era și ea fixă ca o statuie de lumină. Gregoria îi vorbea dintr-o lume ușoară și volantă, străină ei. Iar ea o privea fără să clipească.

— Hai, dragă.

Bătrâna se ridică și o luă pe Isabel de braț. Aceasta se lăsă condusă, și amândouă porniră spre Sanctuarul în care mă afiu acum. De aici le revăd ocolindu-mă, căci Gregoria a evitat să mă traverseze pe străzi. N-a vrut ca oamenii să o privească pe Isabel, nici ca ea să le suporte privirile. Și m-au ocolit pe la poalele dealurilor care mă înconjoară. Cam pe la cinci după-amiază s-au așezat sub un *pirú*. Căldura le făcuse să caute puținâ umbră. Gregoria își aminti câ pe aproape

locuia Enedino Montiel Barona, cel mai înțelept și mai amabil dintre locuitorii mei. Coliba lui nu mai e azi decât un morman de pietre, e mult de când i-au murit porumbeii și de când Gregoria a lăsat-o pe Isabel sub *pirú* și a mers să-i ceară ajutor. Ca orice sărac decent, Enedino i-a dat ce avea: o legătură de *tortillas*, un pic de sare și un *guaje*[2] de apă proaspătă. Isabel bău apă, iar Gregoria presără sare pe *tortilla* sa și o mâncă încet.

La vremea aceea, nimeni nu întrebase încă de ele. În Ixtepec, ziua se scurgea copleșită de tragedie și fiecare se înclina asupra lui însuși așteptând sfârșitul acelor ore care păreau să nu se mai îndepărteze de răscrucile mele.

— Și Sfânta Fecioară va putea șterge dimîneața aceasta?

— Cu ajutorul lui Dumnezeu, domnișoară, dar nu te mai gândi deloc la Francisco Rosas. Stai cu mintea la Maica Domnului, și când vom ajunge la picioarele ei, ea se va îndura de noi; iar când vom fi pe coastă în jos, înapoi, omul acela nu-ți va mai tulbura sufletul. Fecioara, cu mâinile ei, il va îndepărta de tîne.

Isabel ascultă cu atenție și o observă cum își mesteca turta de mălai. Numele „Rosas" abia îi era cunoscut. Trecutul fugea din memoria ei; nu mai rămânea decât dimineața aceea formată din coincidențe incredibile și redusă la Gregoria mâncând o *tortilla.*

Se ridicară și își continuară drumul. Cam pe la șapte seara urcau amândouă dealul pe care îl privesc acum. Gregoria se ruga cu voce tare și, dintr-odată, cuvîntele ei luară forme de conuri

albastre, de șopârle zâmbitoare și de enorme bucăți de hârtie care dansau în fața ochilor fetei... „L-a ucis pe Nicolás; m-a înșelat... Rosas m-a înșelat."

Gregoria a povestit apoi că domnișoara Isabel s-a întors și a privit-o cu ochi înfricoșați. Avea genunchii însângerați, rochia roșie sfâșiată și praf albicios în păr. Soarele scăpăta, și ultima lui strălucire portocalie trimisese reflexe sumbre pe mătasea stacojie. Tânăra se ridicase și începuse să alerge în josul coastei.

— Chiar dacă Dumnezeu mă pedepsește, vreau să-l mai văd o dată pe Francisco Rosas!

Vocea ei cutremurase colina și ajunsese până la porțile Ixtepecului. Din ochi îi țâșniseră fulgere, iar o furtună de bucle negre îi învăluise corpul și ridicase un vârtej de țărână în care dispăruse tufișul de păr. Isabel Moncada se pierduse în fuga spre amantul ei. Gregoria o căutase mult timp și o găsise căzută mai jos, transformată în piatră. Se închinase îngrozită lângă ea. Ceva îi spusese ei că domnișoara Isabel nu voise să se salveze; era prea înrădăcînată în generalul Rosas. Bătrâna se apropiase de bolovanul blestemat și îi ceruse lui Dumnezeu îndurare. Apoi îl împinsese toată noaptea în susul dealului, ca să îl lase la picioarele Sfintei Fecioare; lângă alți păcătoși care mai zac în acel loc. Până aici a urcat-o. Ca dovadă că omul își iubește păcatele. Iar mai târziu, a coborât și ne-a povestit ce se întâmplase.

După miezul nopții, Juan Cariño ieși din închisoare și traversă orașul. Nu vrusese să accepte libertatea până când nu fusese sigur că nimeni nu mai umbla pe străzi. Nu voia să-l vadă lumea

îmbrăcat cu sutană; i se părea o ofensă la adresa prietenilor săi morți. Loviturile ciocănelului în ușă cutremurară locatarele din casa de *cuscas*. Uitaserâ de el și întrebară, speriate, din spatele ușii:

— Cîne-i?

— Cineva care era, răspunse nebunul, acceptând viitoarea lui condiție de fantasmă.

1. Joc de copii mici („Statuile”). Participanții formează un cerc și se învârtesc cu brațele ridicate în timp ce cântă: *De-a statuile de fildeș/ unu, doi și trei, așa./ Cine se mișcă pierde, da.* Când se întrerupe melodia, toți trebuie să stea neclintiți, ca niște statui. Cel care se mișcă pierde.
2. Varietate de dovleac; „plăcîntar”. Fructul (în formă de pară), tăiat în partea de sus, golit de miez și uscat, se folosește ca recipient pentru păstrarea lichidelor.

XVI

Au trecut săptămânile și lunile, și, la fel ca Juan Cariño, niciodată n-am mai fost noi înșine. Nici pe Francisco Rosas nu l-am mai văzut ca înainte. A umblat mereu băut și nebărbierit, fără să mai caute nicio femeie. Iar într-o după-amiază a plecat într-un tren militar cu toți asistenții și soldații lui, și n-am mai auzit, nicicând, nimic despre el. Au venit apoi alți militari, ca să-l umple de pământuri pe Rodolfito și să spânzure oameni; într-o tăcere diferită, dar de ramurile acelorași copaci. Însă nimeni nu a mai inventat vreodată vreun banchet pentru a salva acuzați. Străinii nu înțeleg uneori nici oboseala mea, nici praful care mă acoperă. Poate pentru că nu a mai rămas nimeni care să-i pomenească pe ai lui Moncada. Numai bolovanul continuă aici, ca mărturie a morților și a sfârșitului petrecerii doñei Carmen B. de Arrieta. Gregoria i-a pus inscripția pe care o citesc acum. Cuvintele ei sunt petarde stinse.

„Sunt Isabel Moncada, fiica lui Martín Moncada și a Anei Cuétara de Moncada, născută în Ixtepec la întâi decembrie 1907. M-am prefăcut în piatră pe data de cinci octombrie 1927, în fața ochilor înspăimântați ai Gregoriei Juárez. Sunt vinovată de pieirea fraților mei Juan și Nicolás, și de nenorocirea părinților noștri. Când voiam să-i cer Sfintei Fecioare să mă vindece de iubirea mea pentru generalul Francisco Rosas, care mi-a ucis frații, m-am răzgândit și am ales dragostea omului

care ne-a distrus pe toți. Voi sta aici, singură cu patima aceasta, în vecîi vecilor, ca amîntire din zilele ce vor veni.”